

Holocaustul – O lecție a trecutului pentru prezent

EDIȚIA a II-a

ISBN 978-630-6684-20-5

EDITURA NOVA DIDACTICA
Bistrița, 2025

Coordonatori:

prof. Iulia ANI – Liceul de Muzică „Tudor Jarda”, Bistrița
prof. Alina TOMI-SĂTMAR – Liceul de Muzică „Tudor Jarda”, Bistrița
prof. Filip FLOREAN – Inspector școlar ISJ BN
prof. Livia CHIRIAC – Profesor metodist CCD BN

Tehnoredactare:

prof. dr. Angelo-Aurelian MANEA – Director CCD BN
prof. Cristina HANGEA – Profesor metodist CCD BN

Colectivul de autori:

prof. Klementina ARDELEAN – Liceul Teoretic „Ady Endre”, Oradea
prof. Elena Lavinia BUDA – Școala Gimnazială Bontida și Școala Profesională Răscruți, Cluj
prof. Camelia-Elena CIURTE – Liceul Tehnologic Anghel Saligny, Baia Mare
prof. Camelia COSTANTEA – Școala Gimnazială Vișoara
prof. Violeta DRĂGUȚ – Liceul Tehnologic Costești
prof. Livia GHIURCUȚA – Liceul Teoretic „Aurel Lazăr”, Oradea
prof. Daniela GHIȚULESCU – Liceul Tehnologic Costești
prof. Georgeta GRIGORE – Școala Gimnazială „Radu cel Mare”, Târgoviște
prof. Mihaela Mădălina IVAN – Liceul „Preda Buzescu”
prof. Sorin LANGU – Colegiul Național „V. Alecsandri”, Galați
prof. Cătălin LAZĂR – Colegiul Național „Samuel von Brukenthal”, Sibiu
prof. Magyarosi LASZLO – Colegiul Economic „Nicolae Titulescu”, Baia Mare
prof. Simina Ileana NEO – Școala Gimnazială Nr. 30, Timișoara
prof. Laurențiu Daniel POPOVICI – Casa Corpului Didactic Gorj
prof. Ștefania RĂDULESCU – Colegiul Național de Informatică „Tudor Vianu”
prof. Nicoleta ROMAN – Liceul Tehnologic „Decebal”
prof. Cosmin Dănuț ROȘIORU – Școala Profesională „Costache Grigore Șuțu”, Șuțești, jud. Brăila
prof. Silviu Stelică ROȘIORU – Școala Profesională „Costache Grigore Șuțu”, Șuțești, jud. Brăila
prof. Mariana SIMA – Colegiul Național „Nichita Stănescu”
prof. Dana-Maria SONKODI-COZMA – Școala Gimnazială „Ștefan Pascu” Apahida
prof. Anca SPUNOAE – Școala Gimnazială „Ion Luca Caragiale” Tulcea
prof. Nicolae ȘERBAN – Colegiul Național Economic „Th. Costescu”
prof. Elena ȘTEFĂNICĂ – Colegiul Economic „Maria Teiuleanu”, Pitești
prof. Mihaela-Cătălina TĂRCĂOANU – Colegiul Național „Calistrat Hogaș”
prof. Roxana Marina TUDORACHE – Liceul Teoretic „Jean Louis Calderon”, Timișoara
prof. Iulia – Cristina ANI – Liceul de Muzică „Tudor Jarda”, Bistrița
prof. Mihaela BATÎȘ – Liceul Teoretic „Radu Petrescu”, Prundu Bârgăului
prof. Diana Florina BORZA – Liceul de Arte „Corneliu Baba”, Bistrița
prof. Elisabeta BUIA – Liceul Tehnologic „Liviu Rebreanu”, Maieru
prof. Ovidiu BINDEA – Liceul Tehnologic „Liviu Rebreanu”, Maieru
prof. Rodovica BINDEA – Liceul Tehnologic „Liviu Rebreanu”, Maieru
prof. Roxana COSTEANU – Liceul de Muzică „Tudor Jarda”, Bistrița
prof. Adriana DUMITRU – Liceul Tehnologic „Liviu Rebreanu”, Maieru
prof. Alexandru GEORGIU – Colegiul Național „Liviu Rebreanu”, Bistrița
prof. Florina GIURCA – Liceul de Muzică „Tudor Jarda”, Bistrița
prof. Viorica GREAB – Centrul Școlar de Educație Incluzivă Nr. 2 Bistrița
prof. Adriana-Ioana LOGIGAN – Liceul de Muzică „Tudor Jarda”, Bistrița

prof. Alina Silvia LUCA – Școala Gimnazială „Avram Iancu”, Bistrița
prof. Alexandra NEAMȚU - Liceul de Muzică „Tudor Jarda”, Bistrița
prof. Constanța POP – Clubul Copiilor Năsăud
prof. Florina Raveca PUȘCAȘ – Liceul Tehnologic „Liviu Rebreanu”, Maieru
prof. Cristina RUSU / Monica DAMIAN – Colegiul Tehnic „INFOEL”, Bistrița
prof. Alina TOMI-SĂTMAR - Liceul de Muzică „Tudor Jarda”, Bistrița

CUPRINS

ARGUMENT	6
1. Ardelean Klementina - Mărturii din infernul Ghetoului Orădean în memorialistică	7
2. Buda Elena Lavinia - Roma Memorial Center Ustica: un loc de comemorare a victimelor regimurilor totalitare	12
3. Ciurte Camelia-Elena - Comunitatea evreilor din Baia Mare până în 1947	14
4. Costantea Camelia - Să nu uităm. Holocaustul prin ochii noii generații	18
5. Drăguț Violeta - Reflecții pe baza <i>Jurnalului Anei Frank</i>	23
6. Ghiurcuța Livia - Arc peste timp	28
7. Ghițulescu Daniela - <i>Jurnalul Annei Frank</i> , prezență în mediul școlar	31
8. Grigore Georgeta - Holocaustul – exemplu de activitate didactică interdisciplinară	34
9. Ivan Mihaela Mădălina - O poveste tristă – Proiect educațional	37
10. Langu Sorin - O mărturie despre Ghetoul din Tecuci	40
11. Lazăr Cătălin, Vilaia Consuela - Poveste de viață. Claudiu Moscicki	42
12. Laszlo Magyarosi - Adevăr și memorie. Nu uităm Holocaustul – Proiect educațional	45
13. Neo Simina Ileana - Abordarea predării educației despre Holocaust la nivel primar	47
14. Popovici Laurențiu Daniel - Simone Veil – o susținătoare a Europei	50
15. Rădulescu Ștefania - Holocaustului din România reflectat în literatura memorialistică publicată imediat după 1989	52
16. Roman Nicoleta - Lecțiile Holocaustului pentru prezent și viitor	57
17. Roșioru Cosmin Dănuț - Holocaustul în școală: resurse și exemple de bună practică	59
18. Roșioru Silviu Stelică - Holocaustul – ecoul durerii în conștiința prezentului	62
19. Sima Mariana - Aspecte legate de istoria și Holocaustul romilor	65
20. Sonkodi-Cozma Dana-Maria - Proiectul „Istoria nu trebuie să se repete!”	75
21. Spunoae Anca - Pogromul de la Iași	78
22. Șerban Nicolae - Predarea Holocaustului și predarea despre făptuitori. Studiu de caz: evreii din Odessa	81
23. Ștefănică Elena - Le vélodrome d’hiver - Un episod „uitat” al Holocaustului din Franța	83
24. Tărcăoanu Mihaela-Cătălina - Ne amintim trecutul pentru viitor... ..	87
25. Tudorache Roxana Marina - Istoria comunității evreiești din Timișoara și persecuțiile comunității evreiești în timpul Holocaustului	91
26. Ani Iulia – Cristina - Auschwitz – O lecție pe care nu o poți uita	94
27. Batîș Mihaela - Theresienstadt - fortăreața minciunilor	101
28. Borza Diana Florina - Arta ca martor și instrument pedagogic în abordarea Holocaustului: un cadru metodologic pentru profesorii de artă	107
29. Buia Elisabeta – Holocaustul	110
30. Bindea Ovidiu – Auschwitz - controverse și aspecte mai puțin cunoscute	112
31. Bindea Rodovica - Dovezi ale Holocaustului la Auschwitz	116
32. Costeanu Roxana - Muzica – un mijloc de a transcende suferința în rezistență, speranță și mărturie.	119
33. Dumitru Adriana - Lagărul de concentrare Auschwitz	122
34. Georgiu Alexandru - Memoria suferinței și chipul lui Dumnezeu – Holocaustul ca interpelare religioasă a conștiinței umane	125
35. Giurca Florina - Auschwitz- la via senza ritorno	128
36. Greab Viorica - Ce înseamnă să fii tolerant?	130
37. Logigan Adriana-Ioana - Numerele care au șocat lumea	132

38. Luca Alina Silvia - Copiii ascunși din lagăre - Janek Schleifstein	135
39. Neamțu Alexandra - Muzica în lagăr	139
40. Pop Constanța - Holocaustul – o lecție din trecut pentru prezent ateliere de combatere a discursului instigator la ură	141
41. Pușcaș Florina Raveca - Holocaustul – o lecție pentru tinerii societății actuale	143
42. Rusu Cristina/ Damian Monica - Holocaustul prin ochii unei supraviețuitoare	145
43. Tomi-Sătmăr Alina - Using drama activities to teach creatively about the holocaust	147

ARGUMENT

Ediția a doua a simpozionului național “Holocaustul - o lecție a trecutului pentru prezent” a venit ca parte integrantă din al doilea proiect finanțat de TOLI “Surviving Evil – a transdisciplinary project about the Holocaust and Human Rights”, desfășurat între noiembrie 2024 – iunie 2025 de către Liceul de Muzică “Tudor Jarda”, Bistrița.

Scopul simpozionului a fost schimbul de bune practici între profesorii de istorie, dar și de alte discipline, care au desfășurat la clasă activități ce au avut ca temă Holocaustul. Implicarea elevilor în reflecție critică, în expresie cultural-artistică, educație media și cercetare istorică au stat la baza proiectului derulat în acest an de liceul nostru. Prin vizionarea de documentare, analizarea tehnicilor de propagandă nazistă, lecturarea unor cărți importante pe tema Holocaustului, implicarea în activități culturale ce au pus în scenă muzică de origine evreiască și texte scrise de supraviețuitori ai lagărelor, vizitarea unor sinagogi și discuțiile cu elevi de liceu din Europa, toate aceste activități au contribuit la o înțelegere empatică ridicată, la dezvoltarea gândirii critice, a toleranței și spiritului civic.

Sunt onorată să văd aceste calități în activitățile și contribuțiile din acest volum și le mulțumesc celor implicați pentru devotament. Elevii noștri, custozii ai memoriei, aplică, cu adevărat, lecțiile trecutului pentru a crea un viitor mai bun.

Prof. Alina Tomi-Sătmar

1. MĂRTURII DIN INFERNUL GHETOULUI ORĂDEAN ÎN MEMORIALISTICĂ

Klementina Ardelean

Liceul Teoretic „Ady Endre” Oradea

Studiul de față își propune să prezinte situația tragică a evreilor orădeni din perioada cea mai cruntă a istoriei omenirii, și anume Holocaustul, utilizând ca surse de informare lucrările memorialistice ale unor oameni care au trăit în Oradea și au simțit, la propriu, ororile și prigoana evreilor în perioada celui de-al doilea război mondial.

În urma „arbitrajului de la Viena”, din 30 august 1940, România a fost silită să cedeze Ungariei partea de nord-vest a Transilvaniei, reprezentând 43.492 km² din teritoriu cu 2,6 milioane de locuitori. Odată cu ocuparea în luna martie a anului 1944 a Ungariei de către armata germană, noul guvern ungar a luat o serie de măsuri menite să pună în practică „soluția finală”, asociindu-se astfel politiciii naziste de distrugere cvasitotală a evreilor de pe teritoriul Ungariei.

După ocuparea Ungariei de către Germania, la 19 martie 1944, noua conducere a dispus fără drept de apel aplicarea „soluției finale”, adică exterminarea totală a evreilor în toate teritoriile aflate sub jurisdicția Budapestei, deci inclusiv a evreilor români care scăpaseră nevătămați până atunci.

Din 3 mai 1944, mare parte dintre cei aproximativ 160.000 de evrei din Transilvania de Nord au fost mutați în ghettouri. În intervalul 16 mai – 27 iunie 1944, 131.639 de evrei din nordul Transilvaniei au luat calea lagărelor de exterminare Auschwitz - Birkenau din Polonia, conform datelor Institutului Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”.

În orașul Oradea, administrația locală hortică a organizat, la începutul lunii mai a anului 1944, cel mai mare ghetou, în acel moment, din Ungaria și Transilvania de Nord, în care au fost înghesuiți cei aproape 30.000 de locuitori evrei (care formau 30% din întreaga populație) din oraș și partea de nord a județului Bihor. Acesta a fost cel mai mare ghetou din Ungaria, cu excepția celui din Budapesta care a fost înființat însă abia în noiembrie 1944. De fapt, în acest oraș erau două ghettouri: unul pentru evreii din localitate, ce cuprindea 27.000 de persoane, aflat în apropierea Marii sinagogi ortodoxe și a Pieței Mari; celălalt, pentru cei aproape 8.000 de evrei aduși din multele comunități rurale ale următoarelor douăsprezece districte: Aleșd, Berettyóújfalu (azi, în Ungaria), Biharkeresztes (azi, în Ungaria), Cefa, Derecske (azi, în Ungaria), Marghita, Oradea, Săcueni, Sălard, Salonta Mare, Sárret (azi, în Ungaria) și Valea lui Mihai. Mulți dintre evreii acestor comunități au fost concentrați în și în jurul depozitului de lemne Mezey.

Teritoriul ghetoului orădean a fost fixat în jurul sinagogii mari, ortodoxe, în zona cea mai dens locuită de evreii săraci, pe malul stâng al Crișului, între actualele străzi Avram Iancu, gen. Moșoiu, Piața 1 Decembrie, în sud strada Crinului, urmat de strada Kogălniceanu, șirul de case de pe partea de est a Pieței Independenței și în cele din urmă cercul era închis de strada Sucevei. Ghetoul stabilit pentru orădeni avea o întindere de 130 iugări, adică a cincisprezecea parte din teritoriul de 2.000 de iugăre al orașului de atunci. Pe această suprafață trebuia înghesuită aproape o treime din populația orașului, care număra în acel moment 90.000 de locuitori. Acesta însemna supraaglomerarea locuințelor, într-o cameră urmau să locuiască 15-16 oameni. Printre problemele cele mai dificile ale ghetoului erau asigurarea hranei pentru această mare masă de oameni, asigurarea apei potabile, precum și funcționarea W.C.-ul. Numeroase latrine au fost săpate în spatele caselor dar mirosul tot mai puternic și neplăcut stăruia asupra aglomeratului ghetou. Spitalul central al ghetoului a fost amenajat în sinagoga Vijniț neterminată, netencuită. În afară de acest prim ghetou, la Oradea a mai funcționat încă unul, situat pe malul stâng al Crișului. Aici a fost amplasată populația evreiască din provincie, în jur de 8.000 de oameni, fără a li se oferi însă spațiu de cazare, aceștia au fost ținuți sub cerul liber până când au fost deportați.

Despre realitățile din ghetoul orădean se dețin mai multe informații însemnate, cele dintâi relatări aparținându-i dr.-ului Miksa Kupfer, care a întocmit un „material informativ privind atrocitățile din

ghetou”, redactat pe 16 formulare de „rețete”. *Memoriul* conține date precise referitoare la „torturile la care erau supuși” evreii în ghetou, unii dintre aceștia fiind „împinși spre sinucidere”. Prin intermediul consulului general al României la Oradea, Mihai Marina, *memoriul* a fost întregit cu alte informații culese din Transilvania de Nord de către membrii Consulatului General al României de la Oradea, și-au ajuns în posesia Crucii Roșii Internaționale de la Geneva (Elveția) prin intermediul ambasadorului român în capitala elvețiană - Vespasian V. Pella.

Noi date sunt aduse la cunoștința publicului interesat de scrierea memorialistică *Oradea în furtună* de Katona Béla, ca și de cartea *Nouă valize*, scrisă de Béla Zsolt, ambele apărute în anul 1946, urmate în 1948 de *Jurnalul Evei Heyman*, o fetiță de 13 ani, victimă a Holocaustului. Se adaugă cărțile *Decalog însângerat* și *Evreii din Oradea*, elaborate de etnografa Tereza Mózes, supraviețuitoare a Holocaustului. Scrierile memorialistice au o serie de puncte comune, evidențiind înrăutățirea graduală a situației populației evreiești odată cu adoptarea și aplicarea legislației antisemite, drama trăită de aceasta odată cu ghetoizarea, condițiile precare de viață, interogatoriile prin care au trecut numeroși evrei, deportarea etc.

Prima relatare memorialistică a dramei trăite de populația izraelită din Oradea a fost descrisă de Katona Béla în lucrarea *Oradea în furtună*, publicată la Oradea, în anul 1946. Cartea descrie în detaliu schimbările petrecute în Oradea după primul război mondial, anii '20, debutul celei de-a doua conflagrații mondiale, momentul 1944, introducerea legilor antisemite, steaua galbenă, Gestapo-ul în Oradea, organizarea ghetoului orădean, despre „căutătorii de comori” din fosta fabrică de bere Dréher din orașul de pe Crișul Repede, situația medicilor evrei și a spitalului de boli infecțioase, transformat ulterior în spital de tifos, despre diplomatul român Mihai Marina, transportul evreilor și încercările disperate de salvare, Oradea fără evrei, armistițiul, întoarcerea primului deportat, suflete ruinate.

Ghetoul din Oradea era extraordinar de suprapopulat. Evreii din oraș, care constituiau aproape 30 la sută din populația localității, au fost înghesuiți pe o suprafață care putea adăposti doar a cinsprezecea parte, și nu a cincea parte din populația orașului. Densitatea era atât de mare încât 14-15 evrei împărțeau o singură cameră. Ca toate celelalte ghetouri, cel din Oradea suferea de pe urma lipsei de alimente; au existat, de asemenea, victime ale măsurilor punitive practicate de o administrație locală deosebit de sălbatică; adeseori, conducerea antisemită a orașului întrerupea electricitatea și apa în ghetou. Mai mult, sub comanda locotenent-colonelului Jenő Péterffy, jandarmii au fost deosebit de sadici la “monetăria” locală, care se afla în Fabrica de bere Dréher, în imediata vecinătate a ghetoului. În interior, ghetoul era administrat de un Consiliu Evreiesc, condus de Sándor Leitner, liderul comunității evreilor ortodocși. Deportarea evreilor a început cu “evacuarea” celor concentrați în depozitul de lemne Mezey, la 23 mai. Aceasta a fost urmată, la 28 mai, de primul transport care a avut loc chiar din oraș. Ultimul transport a părăsit Oradea la 27 iunie.

Supraviețuitoarea Holocaustului Miriam Neuberger (Rubin) mărturisește următoarele despre infernul din ghetoul orădean: „M-am născut la 15 martie 1930 în România, Transilvania, în orașul Oradea-Mare, într-o familie de evrei hasidici de origine Viznitz. Eram șase copii (patru surori și doi frați). La începutul anului 1940, orașul meu natal a devenit parte a Ungariei. La începutul anului 1944 am fost obligați să purtăm steaua galbenă. În aprilie 1944 am fost conduși spre un ghetou din Nagyvarad (denumirea de Oradea-Mare fusese schimbată cu un nume unguresc, Nagyvarad). Ghetoul era situat în cartierul evreiesc, în centrul orașului. În aceeași lună, tatăl meu, una dintre surori (care era însărcinată) și soțul ei au fost duși cu un transport la Auschwitz. Niciunul nu a supraviețuit. Fratele meu mai mare a fost deportat într-un lagăr de muncă forțată.

Mama mea, fratele mai tânăr, cele două surori rămase și cu mine ne-am ascuns într-un buncăr subteran. Aveam 14 ani pe atunci. După două săptămâni și jumătate am fost descoperiți de oameni în uniformă și duși într-un ghetou în afara orașului, pe vremuri o fabrică de cărămidă, în care erau adunați evreii din zonă.

La scurt timp după aceea, ghetoul a fost golit și toți evreii au fost transportați la Auschwitz. Mama și una dintre surori au fost duse într-unul din acele transporturi și exterminate. Eu, una dintre

surorile mele și fratele meu mai mic ne-am ascuns în timp ce ghetoul era golit. Ne-am găsit o ascunzătoare mică în care am stat înghesuiți o zi. Noaptea am ieșit, am mers până când am ajuns la un gard înalt și am sărit peste el. Fratele meu a reușit să treacă granița în România și s-a salvat”.

Un loc aparte în perimetrul ghetoului orădean a revenit fabricii de bere Dréher-Haggenmacher, sau cum era numit pe scurt „Dréher” sau „Monetăria”. Acest „spațiu al terorii” a mai fost numit de supraviețuitori: încăperea morților, camera de chinuri, sanatoriul Dreher, etc. Aici a funcționat biroul de cercetări al jandarmeriei, membrii săi proveneau de la brigada de jandarmi școliți la cursurile de specialitate ale poliției politice germane, remarcăți pentru merite deosebite. Aceștia aveau ca obiectiv să obțină, prin orice mijloace, informații despre bunurile ascunse de evrei. În acest scop, au recurs la bătaii corporale, chinuri groaznice, torturare prin utilizarea curentului electric, amenințări asupra membrilor de familie și a copiilor, toate acestea fiind acoperite de muzica asurzitoare a gramofonului. De cele mai multe ori, acest veritabil arsenal de tortură a dat roade, reușindu-se adunarea unei impresionante cantități de bijuterii, covoare persane, tacâmuri de argint, blănuri scumpe etc.

Metodele utilizate au fost apreciate și de conducerea de la Budapesta, secretarul de stat din cadrul Ministerului de Interne, Endre László, fiind prezent - în mai multe rânduri - în orașul de pe Crișul Repede. De altfel, acesta a cerut echipei de jandarmi ca, după finalizarea activității de la Oradea, să se deplaseze la Budapesta, pentru a îndeplini sarcini similare în cadrul ghetoului care urma să fie organizat în capitala Ungariei. De remarcat că de evidența avuțiilor strânse în incinta Fabricii Dréher se ocupa evreul Diamandstein Mihály, fost director al obiectivului economic. Reține atenția că o parte a evreilor au beneficiat de bunăvoința unor orădeni, care și-au riscat libertatea pentru a păstra pe proprietățile lor bunurile evreiești, ascunzându-le în poduri, pivnițe și în grădini.

După informațiile furnizate de populația evreiască, o mașină aștepta în permanență în fața fabricii de bere, fiind pregătită pentru deplasarea în oraș și recuperarea averilor ascunse. Nu se abăteau de la torturarea tinerelor femei, a văduvelor, despre care știau că moșteniseră o avere impresionantă de la soți, sau erau membre ale unor familii înstărite.

Cedările fizice și psihice erau frecvente, foarte mulți ajungând în pragul de a-și pune capăt zilelor, numărul sinuciderilor crescând zilnic. De altfel, numeroși medici evrei au ales această soartă din cauza torturii psihice la care au fost supuși. Unul dintre aceștia a fost dermatologul și urologul dr. Osvát Reném, care, după ce a trecut prin chinuri groaznice, a ales să-și pună capăt zilelor. La înmormântarea sa, familia nu a primit drept de ieșire din ghetou, deși persoane importante din oraș au insistat pentru acest lucru. Printre cadrele medicale de origine evreiască care s-au sinucis cu ajutorul otravei sau a morfinei menționăm: dr. Stolz Gyula, dr. Erdős Adolf - medic de interne, președintele Clubului Englez, dermatologul dr. Molnár Leó împreună cu soția, toți cu o zi înainte de a se prezenta la interogatorii. De asemenea, o cale similară au adoptat-o dr. Szőke Lajos și dr. Schwartz Sándor cu soția.

Interesante mărturii cu privire la zvonurile care circulau în ghetoul orădean despre tratamentul la care era supusă populația evreiască se regăsesc în *Jurnalul Evei Heyman*, o adolescentă de numai 13 ani - care a fost pe drept considerată o veritabilă Anne Frank a Transilvaniei de Nord. Astfel, pe data de 17 mai 1944, Eva relatează următoarele: „*Da, Micul meu Jurnal. Am consemnat în paginile tale că orice rău poate fi și mai rău. Vezi câtă dreptate am avut! La fabrica de bere Dreher au început interogatoriile. Știi, Micul meu Jurnal, jandarmii nu cred că evreii nu mai au nimic. Ei spun că și-au ascuns valorile, ori le-au vândut, ori le-au predat arienilor să aibă grijă de ele. De exemplu și noi i-am dat lui Jusztı bijuteriile bunicii. Acesta este adevărul. Acum jandarmii umblă prin casele din ghetou și-și aleg oamenii, numai bogați, și-i duc la fabrica de bere Dreher. Acolo îi schingiuiesc până mărturisesc unde și-au ascuns avutul. Știu că îi bat îngrozitor. Ați spune că urletele victimelor se aud până la spital. Acum, în case, toți tremură așteptându-și rândul să fie schingiuiți la Dreher”.* A doua zi, Eva își continua mărturiile: „*Ieri, Micul meu Jurnal, eu am pățit la fel ca Marica. N-am putut să dorm și-am auzit tot ce-au vorbit cei mari. Întâi i-am auzit doar pe Agi și pe nenea Kecskemeti Bandi, căci ei aud și știu foarte multe din spital. Amândoi au spus că la Dreher, oameni sunt nu numai bătuți, ci și curențați. Agi povestea plângând și, dacă nu i-aș fi auzit vocea, aș crede că totul n-a fost decât un coșmar. Ea a*

spus că oamenilor aduși în spital de la Dreher le curge sângele și din nas și din gură. Unii vin cu dinții rupți; tălpile le sunt așa de umflate, că nu pot sta în picioare. Micul meu Jurnal, Agi a povestit și ceva despre ceea ce fac jandarmii cu femeile, căci și femeile sunt duse acolo, dar asta nici n-o consemnez în paginile tale. Pur și simplu nu pot s-o scriu, deși tu știi, Micul meu Jurnal, că față de tine n-am avut secrete până acum. Am mai auzit, asta a spus-o bunicul, pe întuneric, că aici, în ghetou, foarte mulți se sinucid. În farmacia ghetoului există suficientă otravă și bunicul le dă oamenilor mai în vârstă dacă-i cer. Bunicul a mai spus că cel mai bine ar fi să ia și el cianură și să-i dea o doză și bunicii. Auzindu-l, Agi a început să plângă și am auzit cum s-a târât pe întuneric la salteaua bunicului și l-a implorat plângând: tată, te rog, răbdare, nu mai poate dura mult”

”Se aud asemenea urlete de la Dreher încât, pentru a le atenua, un gramofon electric transmite cât e ziua de lungă melodia «Csak egy kislány van a világon» (Doar o fetiță există pe lume). Zi și noapte răsună această melodie în ghetou. Dacă pentru o clipă se oprește gramofonul, urletele se aud până la noi...”. Așa descria, pe 22 mai 1944, în micul ei jurnal, atmosfera din ghetoul orădean, micuța Eva Heyman. La doar 13 ani, câteva luni mai târziu, ea avea să-și găsească sfârșitul în camerele de gazare de la Auschwitz. ”Soluția finală” a început, însă, să le fie aplicată evreilor încă de acasă, de la Oradea, unde au fost bătuți și torturați în mod diabolic într-unul dintre cele mai sinistre ghetouri din cel de-al Doilea Război Mondial.

Despre torturile aplicate populației evreiești în ghetoul orădean vorbește, în detaliu, și etnografa Tereza Mózes în cadrul lucrărilor publicate: „Comandamentul jandarmeriei fusese instalat în clădirile cu birouri ale fabricii de bere Dreher-Hagenmacher, eveniment care a însemnat începutul unei noi perioade în viața ghetoului. Mașinăria diabolică nu s-a mulțumit cu ceea ce le smulsese oamenilor la evacuare și cu toate acele lucruri care rămăseseră în locuințele aflate sub cheie. Au vrut să ia și ceea ce familiile evreiești lăsaseră în păstrare la prieteni. Pentru atingerea acestui scop nimic nu le putea sta în cale. În scurt timp, clădirea administrativă a fabricii de bere ”Dreher” începu să fie numită de locuitorii ghetoului pur și simplu ”Dreher” sau monetărie, adică locul ”baterii” monedelor. Numele se potrivea perfect cu ororile petrecute acolo. Aceasta deveni noua sperietoare! Zilnic erau convocați acolo 100-200 de oameni pentru a li se stoarce numele prietenilor cărora le încredințaseră, eventual, valori sau pur și simplu obiecte cu valoare sentimentală. ... Despre ce se petrecea între zidurile ”Dreherului” am aflat de la cunoscuții noștri care fuseseră torturați acolo. Jandarmi școliți la cursul de anchetare al poliției politice germane lucrau în forță, cu toată dăruirea, combinând torturile medievale cu tehnicile moderne. Metodele lor de interogatoriu depășeau orice limită a închipuirii. Dezbrăcând victimele până la piele, le băteau cu curele de pantaloni, cu biciul, cu vergi de fier, cu bețe de stuf, cu băte de cauciuc, până când acestea își pierdeau cunoștința. Strângeau sânii femeilor cu ușa, le dădeau cu capul de perete ținându-le de păr. Cuprindeau încheieturile acestor nenorociți cu un lanț, iar apoi strângeau lanțul ochi cu ochi, până când osul se spărgea. Îi atârnavă de bare de fier, cu mâinile legate de picioare și, în același timp, îi loveau peste tălpi și la nimereală. Chinurilor fizice li se adăugau cele sufletești. În unele cazuri îi aduceau pe copiii mici ai victimei și începeau să-i chinuiască sub ochii părinților. Pe lângă bătăile nemiloase se foloseau și metode mai subtile. Îmbrăcau capul victimei într-o rețea de sârme și lăsau să treacă prin aceasta curentul electric. Fixau electrozi pe părțile cele mai sensibile ale corpului - pe gură, pe ureche, în nări, pe sfârcuri, pe organele genitale - iar apoi îi țineau vreme de 40-50 de minute sub tensiune. Le făceau spălături intestinale sau, din contră, pompau cantități imense de lichid în stomacurile celor torturați, întinzându-le astfel suferințele până la limita insuportabilului. Oamenii astfel chinuiți ar fi renunțat deja cu plăcere la bunurile lor, însă refuzau să vorbească, adesea, chiar și pe jumătate leșinați fiind, pentru a nu-și trăda binefăcătorii. Unii rezistau, alții cedau. Torturile care nu dădeau rezultate îi descurajau pe interogatori, cele care se încununau cu succes le dădeau curaj. Au început să-și lărgească raza de acțiune. Oamenii erau duși cu sutele în camerele de tortură. La ”Dreher” răsună fără încetare muzica pentru a acoperi țipetele de durere. Frica și panica puseseră stăpânire pe locuitorii ghetoului. Cufundați în sine, fără a mai avea vreo speranță, oamenii ședeau

tresărind la orice foșnet care putea provoca bănuiala. Nimeni nu putea ști când îi va veni rândul. De teama torturilor, mulți evadau în moarte.

...La "Dreher" erau torturați zilnic sute de evrei. Ajunși pe mâna inchișitorilor, scoși din minți de durere, mulți au rostit niște nume ...Trăiam într-o teroare cumplită. La "Dreher" au ajuns, la început, oamenii cunoscuți ca fiind bogați, apoi au urmat cei care fuseseră denunțați, apoi cei al căror nume a fost pronunțat întâmplător în timpul discuțiilor. Într-o liniște relativă nu putea trăi decât acea pătură a evreimii care nu avea nimic. Curând însă și această tihnă a luat sfârșit. Deoarece pâinea se împărțea la cantina populară, fiecare casă trimitea câte doi oameni după porțiile măsurate pe cap de locuitor. În fiecare zi se stătea cu orele la cozi nesfârșite încă înainte de a începe împărțirea pâinii. Iar cantina se afla chiar vizavi de "Dreher". Astfel, unuia dintre interogatori i-a trecut prin minte să-i interogheze și pe cei de la coadă. Vreo cincizeci de oameni au fost ridicați și duși în camerele de tortură. Apoi au fost alese și noi grupuri. Locuitorii ghetoului trăiau cu groaza în suflet”.

În cadrul ghetourilor din Transilvania, cel din Oradea are o istorie aparte, fiind singurul în care s-a amenajat și a funcționat un spital de boli contagioase (tifos), realitate care a contribuit la scăparea de la deportarea la Auschwitz a mai multor evrei „bolnavi”. Ideea înființării spitalului i-a aparținut doctorului ginecolog dr. Kupfer Miksa, fiind amenajat în partea de sud-est a ghetoului, în clădirea fostei mori László. Un rol important în instalarea în carantină a bolnavilor de tifos l-a avut doctorul Beöthy Konrád, patolog, medic șef de secție. În laboratorul doctorului a fost trimis, spre analiză, sângele bolnavilor, iar aici au fost „descoperiți” anticorpii tifosului, care, de fapt, nu au fost prezenți în sânge. Doctorul urmărea izolarea întregului ghetou și suspendarea deportărilor. Comandantul ghetoului s-a opus acestui plan, dar, în schimb, a admis izolarea bolnavilor de tifos și rămânerea lor în urmă.

Studiul de față și-a propus să reactualizeze câteva aspecte legate de ghetoul orădean, utilizând drept surse mărturiile - memorii ale unora din supraviețuitorii acelor vremuri. Realitatea descrisă poate fi completată cu informații existente în alte lucrări care abordează o tematică similară.

Bibliografie:

- ***, *Ecouri din Holocaust în literatura universală*, Editura AERVH, București, 2005,
- Klementina Ardelean, *Relatări memorialistice despre realitățile din ghetoul orădean (1944)*, în *Evrei în lagăre și ghetouri din Europa în timpul celui de-al Doilea Război Mondial*, coordonator Antonio Faur, Academia Română Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2015
- Katona Béla, *Oradea în furtună*, Editura Teala, Oradea, 1946
- Térez Mózses, *Evreii din Oradea*, Editura Hasefer, București, 1997
- Antonio Faur, *Implicarea diplomatului roman dr. Mihai Marina în acțiunile de salvare a evreilor din Transilvania de Nord și Ungaria (1944)*, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 2014, p. 45-57;
- Viorel Faur, *Primele referiri memorialistice despre ghetoul din Oradea (1944-1946)* în *Situația evreilor din Europa centrală la sfârșitul celui de-al doilea război mondial (1944-1945)*, coordonatori Antonio Faur, Ladislau Gyémánt, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2011, p 67-69
- <http://www.tikvah.ro/ro/eva-heyman-ro/jurnalul-evei.html>
- <http://crisia.mtariicrisurilor.ro/pdf/2011/Faur.pdf>: Antonio Faur, Problematika salvării evreilor din Transilvania de Nord și Ungaria (1944). Percepții istoriografice (1944-1946),
- <https://www.tikvah.ro/ro/holocaust/marturiile-supraviețuitorilor>
- <http://www.tikvah.ro/ro/holocaust-ro/1944-in-oradea.html>
- <https://romania.europalibera.org/a/holocaustul-romanesc-ce-nu-stim-de-ce-nu-vrem-sa-stim-si-trei-marturii-document-32957785.html>
- <https://www.holocaustmuseum.ro/ghetouri/oradea/>

2. ROMA MEMORIAL CENTER UȘTICA: UN LOC DE COMEMORARE A VICTIMELOR REGIMURILOR TOTALITARE

Buda Elena Lavinia,

Școala Gimnazială Bonțida și
Școala Profesională Răscruci, Cluj

În inima regiunii Lika, aproape de satul Uștica, Croația, se află **Roma Memorial Center Uștica**, un loc dedicat păstrării memoriei victimelor regimurilor totalitare din timpul celui de-al Doilea Război Mondial și din perioada postbelică. În special, acest memorial omagiază victimele romilor, o comunitate etnică profund afectată de persecuțiile regimului ustaș din perioada 1941-1945. Roma Memorial Center are un rol esențial în educația publicului privind atrocitățile comise în numele ideologiilor fasciste și totalitare, având scopul de a preveni repetarea unor astfel de tragedii.

Contextul istoric: Ustașii și persecuțiile romilor

În perioada celui de-al Doilea Război Mondial, Croația a fost guvernată de regimul ustaș, o mișcare fascistă pro-nazistă care a colaborat cu Germania nazistă în implementarea unor politici de genocid. În acest context, regimul ustaș a instituit lagăre de concentrare și a desfășurat campanii de exterminare a diverselor grupuri etnice și religioase, inclusiv evrei, sârbi, romi și altele. Uștica a devenit un loc simbolic al acestei perioade tragice, fiind locul unui lagăr de concentrare unde mii de persoane au fost încarcerate, torturate și ucise.

Romii au fost una dintre cele mai persecutate comunități. Sub regimul ustaș, romii din Croația au fost supuși unei poliții etnice de exterminare, iar marea lor parte a fost exterminată în lagărele de concentrare. Acest genocid, cunoscut sub numele de **Porajmos** (care în limba romani înseamnă „devorarea”), a avut un impact devastator asupra comunității rome, iar memoria acestor victime a fost mult timp ignorată în cercetările istorice.

Roma Memorial Center Uștica: Misiunea și scopul

Roma Memorial Center Uștica a fost înființat pentru a păstra vie amintirea victimelor regimurilor totalitare și a educa viitoarele generații despre suferințele romilor și ale altor minorități persecutate în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Memorialul nu doar că onorează memoria victimelor, dar joacă și un rol crucial în promovarea valorilor de toleranță, respect pentru drepturile omului și educație interculturală.

Scopul principal al centrului este de a aduce în prim-plan experiențele tragice ale romilor, care, de-a lungul decadelor, au fost marginalizați din punct de vedere istoric, iar în multe cazuri, istoria lor a fost sistematic ștearsă din narațiunile oficiale. Memorialul acționează ca un instrument educațional care promovează conștientizarea și recunoașterea suferinței acestora, fiind un punct de plecare pentru învățatura despre genocid și drepturile omului.

Activități și inițiative ale memorialului

Roma Memorial Center Uștica desfășoară o gamă largă de activități educaționale și culturale, care au ca scop menținerea vie a memoriei colective și combaterea ignoranței istorice. Printre activitățile organizate de memorial se numără:

Expoziții permanente și temporare: Aceste expoziții sunt dedicate în special răspândirii conștientizării asupra genocidului romilor și al altor minorități, prezentând imagini istorice, obiecte de epocă și documente de arhivă care ilustrează persecuțiile la care au fost supuși aceștia.

Cercetări istorice: Memorialul colaborează cu istorici, cercetători și instituții academice pentru a susține studii aprofundate despre „Porajmos” și istoria persecutării romilor. Aceste cercetări sunt esențiale pentru completarea lacunelor existente în literatura istorică despre victimele regimurilor fasciste.

Comemorări anuale: Roma Memorial Center organizează ceremonii de comemorare pentru a aduce un omagiu victimelor genocidului. Aceste evenimente sunt un moment de reflecție și

recunoaștere a celor care au pierit, dar și o oportunitate de a discuta despre necesitatea combaterii discriminării și promovării unui viitor mai just.

Programe educaționale pentru tineri: Memorialul se adresează în mod special tinerelor generații, oferindu-le instrumente pentru a înțelege complexitatea trecutului și importanța respectării drepturilor omului. Prin ateliere și sesiuni de educație istorică, tinerii învață despre impactul războiului și al regimurilor totalitare asupra minorităților.

Sprijin pentru comunitatea romă: Memorialul se implică activ în activități care sprijină integrarea socială și culturală a comunității rome în Croația și în Balcani, oferind resurse educaționale și platforme de dialog intercultural.

Rolul vital al memorialului în prevenirea discriminării și promovarea reconcilierii

Roma Memorial Center Uštica nu este doar un loc de comemorare, ci și un simbol al reconcilierii și al educației pentru viitor. Prin promovarea unui dialog deschis despre trecut, memorialul ajută la construirea unei societăți mai tolerante, mai incluzive și mai respectuoase față de drepturile fundamentale ale omului. Păstrarea memoriei despre genocidul romilor și alte atrocități comise în perioada războiului are un rol esențial în combaterea tuturor formelor de discriminare și în prevenirea unor tragedii similare în viitor.

Mai mult, memorialul devine un punct de convergență pentru educația interculturală, fiind un loc unde diferite comunități etnice și culturale pot învăța despre trecutul lor comun și despre importanța respectării diversității.

Roma Memorial Center Uštica este un loc de neprețuit în procesul de înțelegere și reconciliere istorică. Prin păstrarea memoriei victimelor persecuțiilor fasciste și prin educația publicului, acest memorial joacă un rol esențial în prevenirea repetării istoriei și în construirea unei lumi mai juste și mai echitabile. Prin acest loc sacru de comemorare, memoria comunității rome, adesea uitată sau marginalizată, este redată și onorată, iar lecțiile învățate de la Uštica ne ajută să construim un viitor mai bun.

Referințe bibliografice

- Hroch, M. (1997). *Social Movements in the Balkans: From Nationalism to Democracy*. Cambridge University Press.
- Papić, N. (2014). *The Roma Holocaust: An Examination of the Genocidal Policies in Nazi-Occupied Europe*. University of Belgrade Press.
- Campbell, J. (2008). *The Ustaša: A Study of Croatian Fascism*. Columbia University Press.
- Stipčević, A. (2000). *The Genocide of the Roma: Historical Perspective and Memory*. Zagreb Institute of Historical Studies.
- Novák, M. (2011). *Porajmos: The Roma Genocide in the European Context*. Palgrave Macmillan.

3. COMUNITATEA EVREILOR DIN BAIA MARE PÂNĂ ÎN 1947

Ciurte Camelia-Elena

Liceul Tehnologic „Anghel Saligny”, Baia Mare

În arhive nu există documente care să atesteze prezența evreilor în Baia Mare înainte de 1664. Prima mărturie scrisă care a ajuns până la noi este din anul 1664, când știm că evreul Adam Nassanowicz, se ocupa de comerțul cu cupru, dar se pare ca el nu locuia în Baia Mare. Într-un document, semnat de un funcționar responsabil cu recensământul populației, din anul 1725, menționează că: „de când mă știu nu există nici un evreu în Baia Mare, și nici acum situația nu s-a schimbat.”

Printr-o lege valabilă pe întreg teritoriul Ungariei, datată din anul 1693, în orașele miniere erau închise pentru evrei, interdicție care a rămas în vigoare până la mijlocul secolului al XIX-lea, cu toate că unor evrei li s-au acordat privilegii speciale de ședere în orașele acestea, dar aceste privilegii erau provizorii și cei care le căpătau erau sub un control foarte strict din partea autorităților. În baza acestor privilegii speciale de ședere, în orașul Baia Mare, exista începând din anul 1830 evrei care se ocupau cu comerț, export de produse miniere - cupru și aur - și intermediari.

Primii locuitori evrei din Baia Mare, cu aprobarea autorităților, erau îngădiți în ceea ce privește meseriile pe care le putea exercita erau aceleași pe care le aveau în toate orașele europene din acea perioadă. Meseriile practicate erau acele meserii care nu existau în oraș: prelucrător de aur, plăpumar, comerț cu cherestea, ei exercitând aceste meserii pentru autorități. Evreii erau supravegheați foarte riguros, fiind ținuți departe de orice era legat de activitatea minieră. Reprezentantul orașului Baia Mare în parlament ungar, I. Csasy, în 1848, sprijinea hotărârea „de a nu lăsa pe nici un evreu să se apropie, sau să se ocupe cu ceva legat de mină sau de produsele ei”.

În cu anul 1850 a fost ridicată interdicția de a permite așezarea evreilor în orașele miniere, astfel numărul evreilor care s-au așezat în Baia Mare a crescut în următorii ani. Odată cu dezvoltarea orașului și înflorirea vieții economice, comunitatea evreilor aflați în oraș crește, Baia Mare devenind un loc propice pentru creșterea bunăstării materiale a cetățenilor lui, indiferent de originea lor.

După 1850, meseriile evreilor se diversifică, aceștia pătrunzând în mine, ca funcționari, responsabili, exportatori sau intermediari. Evreii vor jucat un rol important în dezvoltarea mineritului din oraș, în dezvoltarea minelor în anii 80 ai secolului al XIX-lea, prin împrumuturi de capital străin.

Dezvoltarea industrială a orașului, în special industria chimică, industria lemnului, de prelucrare a pielii, se datorează aportului de capital adus de evrei. Majoritatea evreilor din Baia Mare se ocupau cu comerțul și cu meșesugurile. Nu există date precise despre procentajul reprezentat de comerțul evreilor în raport cu comerțul din oraș, înainte de primul război mondial, dar știm că situația materială a acestora era superioară celei a evreilor din întreaga regiune a Transilvaniei.

Începând cu anul 1860 putem vorbi, în mod oficial de o comunitate a evreilor din Baia Mare. În 1861 a fost înființată Hevra Kadisha. Înainte de asta, exista în oraș o micve (baie rituală), cimitirul evreiesc și exista un minian care funcționa într-o casă închiriată. Odată cu creșterea numărului evreilor din oraș a crescut și numărul minian-uri, în mai multe case particulare, închiriate pentru rugăciuni. În anul 1886 a fost construită Sinagoga mare, o baie ritual nouă, mai mare, o școală și o grădiniță evreiască, o locuință pentru rabin și o sală pentru întruniri.

Până la Holocaust, la comunitate s-a ținut evidența copiilor născuți, a căsătoriilor din comunitate, și a deceselor. Evidența a început din anul 1850, dar o evidență strictă și exactă există doar din 1856. Înainte de 1850, evreii din oraș erau luați în evidență în cataloagele comunității din Târgu Lăpuș.

La începutul secolului al XX-lea existau în Baia Mare două școli: Ahavat Beit Avraham (Iubirea casei lui Avraham) și Beit HaMidras Sel Baalei Hamelaha (Școala Meseriașilor). Până în anul 1911, când s-a organizat sistemul de învățare a iudaismului în Talmud Tora, copiii evreilor învățau cu

învățători particulari, supravegheați de comunitate. În 1888 învățau la liceul orașului 19 elevi evrei, din totalul de 197 de copii evrei.

Sub conducerea lui Iaakov Low, care a fost președintele comunității timp de 40 de ani, s-a dezvoltat și înflorit viața comunității evreiești din oraș. Într-un singur an s-au construit majoritatea clădirilor principale ale comunității, care au fost folosite până la Holocaust.

Viața economică a evreilor din Baia Mare a fost direct proporțională cu dezvoltarea industrială a orașului, la dezvoltarea acesteia având un cuvânt greu de spus. În ciuda loviturii pe care a primit-o comunitatea evreilor din Baia Mare în primul război mondial, ea s-a refăcut într-un timp relativ scurt. Instituțiile comunitare au fost refăcute, și-au reluat activitatea ca înainte de război, ba chiar au sporit numeric.

În deceniul anterior Holocaustului comunitatea evreilor crește prin venirea în oraș a încă 1500 de evrei, acesta datorându-se situației materiale prospere din oraș, chiar și pentru evrei. Conform unui raport al comunității din anul 1929, structura profesională a evreilor din Baia Mare se prezenta astfel: 4 industriași, 2 proprietari de pământ, 5 comercianți en gros, 160 comercianți mici, 100 meseriași, 80 muncitori, 30 funcționari, 12 avocați, 6 doctori, 4 ingineri, 2 ziași, 2 artiști, 3 constructori, 114 șomeri care aveau nevoie de ajutor social (din 524 de evrei).

Deceniul al doilea al secolului XX-lea consemnează funcționarea în cadrul comunității evreilor a instituțiilor de ajutor și Tefuda. Anul 1924 consemnează apariția unei societăți de ajutor, fără beneficiu, înființată de Ghilda meșterilor evrei din oraș, precum și o casă de bătrâni pentru foștii meșteri. Organizațiile de femei din cadrul comunității s-au ocupat intens de familiile nevoiașelor din oraș, de nevoile copiilor lor, și de școlile pentru copii săraci. Anul 1922 consemnează funcționarea în cadrul comunității o societăți Tiferet Bahurim (Mandria tinerilor) pentru tineri și deschiderea unei noi școli evreiești, în care limba de predare era româna, pe lângă sistemul de învățământ Talmud Tora deja existent.

În anul 1934, în cadrul învățământului evreiesc din Baia Mare, la cursurile Talmud Tora activau 5 profesori, iar în anul 1935, pentru mai bună funcționare a cursurilor, fiind construită o clădire nouă. Tradiția evreiască de rit askenaz era respectată de către majoritatea populației evreiești din Baia Mare. În cadrul populației evreilor din Baia Mare, exista și o grupă - dar mai restrânsă numeric- de hasidimi, precum și o parte a populației evreiești în proces de asimilare.

Rabinul Mose Aharon Hacohen Krauss (1886-1944), a fost primul rabin al orașului, fiind unul dintre foarte puținii rabini din întreaga Transilvanie care avea educație universitară. În anul 1919 a devenit rabinul comunității din Baia Mare, după ce a fost rabin în alte comunități din Ungaria. Învățând limba română după puțin timp, acesta va susține, la ocazii deosebite, predicile și în limba română. Sub îndrumarea sa funcționa în Baia Mare o Yeshiva, care, în anii '30 număra 50 de elevi. Era cunoscut ca unul din cei mai mari și mai buni predicatori din întreaga țară. În anul 1920 a fost ales printre oficialitățile orașului. În urma decesului Prim Rabinului Comunității ortodoxe din București, în anul 1936, Rabinul Krauss a fost ales ca rabin al acestei comunități, rămânând de fapt în Baia Mare, de unde a fost ridicat și omorât în timpul Holocaustului.

În organizația sionistă Macabia a studenților din Baia Mare s-au format și au activat mulți dintre reprezentanții sionismului. Simon Lajos, avocat și publicist a publicat o carte de inspirație sionistă, în limba maghiară, intitulată: Hova vezet a zsidok utja?, Budapesta, 1919. Acesta influențează și îndrumă tinerii din Baia Mare în activități și acțiuni sioniste. În anul 1924, odată cu înființarea filialei Yael a organizației sioniste Aviva, care număra 14 fete, a început prima activitate sionistă organizată. Concomitent, au fost organizați și tinerii din oraș într-o organizație asemănătoare, numită Barisia. Aceste două grupări s-au dizolvat într-un timp destul de scurt.

Începutul anilor 1930 aduce un nou avânt în mișcarea sionistă, când s-au înființat filiale ale organizațiilor sioniste Mizrahi, Hanoar Hationi (tineretul sionist) și organizația Wizo.

În anul 1935 s-a deschis o filială a Hapoel Hadati (Tineretul religios), care număra 100 de membrii. În anul 1935, comunitatea evreilor din Baia Mare a hotărât să doneze la fondul Keren Kayemet

(care strângea fonduri pentru cumpararea de pământ în Palestina), 5.000 de lei pe an, chiar dacă era în dezacord cu șeful comunității, care era un hasid din Satu Mare. În perioada 1936-1940 mișcarea sionistă a primit sprijin moral cât și material de la întreaga comunitate aflată sub conducerea lui Iacob Hirsch, care era un adept al sionismului. Iacob Hirsch făcea parte din 1930 din organizația sionistă a Transilvaniei. Baia Mare va găzdui în acea perioadă diverse întruniri și comisii ale sioniștilor din afara orașului. Astfel s-au ținut întâlniri ale reprezentanților sionisti din Transilvania de Nord, cu participarea unor reprezentanți ai principalelor comunități din Satu Mare, Carei, Oradea, Sighet și Cluj.

Anul 1936 aduce la Baia Mare întâlnirea reprezentanților organizației Mizrahi din regiunile Clujului și Sălajului, la care au venit 160 de membri din 12 filiale diferite. Activitatea sionistă a cunoscut perioade și momente de regresie sau de stagnare.

Baia Mare în perioada Holocaustului. Relațiile dintre populația neevreiască și cea evreiască din Baia Mare erau normale, fără incidente până la sfârșitul anului 1940. Preluarea orașului de către maghiari, a dus la înrăutățirea relațiilor dintre locuitori printr-o permanentă asmuțire și învrăjbire a populației neevreiești împotriva evreilor. Cu sprijinul elementelor fasciste ajunse în conducerea orașului, au început să fie dați afară evreii din fabrici și din mină. În 1941 le-au fost retrase evreilor autorizațiile de practicare a comerțului, le-au fost confiscate evreilor fabricile, în special fabricile de cherestea.

Anul 1942, consemnează o normalizare a relațiilor dintre evrei și neevrei, acestea fiind mai puțin încordate, iar din punct de vedere economic s-au mai îmbunătățit.

În anul 1943 a fost înființat în Baia Mare un mare centru de concentrare pentru munca obligatorie a evreilor din întreaga Transilvanie și din regiunea Carpaților, inclusiv din orasele Ungvar și Munkacs. Din centrul înființat în Baia Mare, au fost trimiși evreii la muncă obligatorie în toată Ungaria și în Ucraina. Colonelul Imre Revicki (1897-1957) a fost numit comandantul acestui centru de recrutare a evreilor din întreaga Transilvanie, și nu numai, care s-a dovedit uman și care a încercat prin tot ce îi stătea în putere să ajute și să ușureze soarta evreilor.

În 1944, evreii din Transilvania au fost concentrați în gheto-uri pentru a fi trimiși apoi în lagărele de exterminare. Colonelul Revicki și-a demonstrat calitățile cu adevărat umane: au fost trimiși oameni special numiți de către el în toate ghetourile cu ordine de recrutare pentru foarte mulți evrei, cu scopul foarte precis de a-i salva de la moarte. Reprezentanți au fost primiți în unele ghetouri și recrutările acestora au fost executate conform ordinilor comandantului lagărului. Evreii recrutați de acolo au fost trimiși la Baia Mare. Se apreciază că numărul evreilor astfel salvați de la moarte s-a ridicat la 30.000.

În gheteul înființat în mai 1944 la Baia Mare au fost puși 14.000 de evrei, din oraș și din zonele apropiate. La 20 mai 1944, au pătruns în centrul de recrutare jandarmi, care știau de lipsa colonelului Revicki de acolo și-au luat aproximativ 2000 de evrei pe care i-au trimis în ghetou. Printre evreii se afla și rabinul Yekutiel Iehuda Halberstam, din Cluj, care, ca mulți alți rabini au fost chemați de către Revicki în Baia Mare și salvat. În ziua de 27 mai evreii din Baia Mare au fost trimiși la Auschwitz unde au pierit în procent de peste 85%.

După război, o parte dintre supraviețuitori s-au întors în Baia Mare. Câteva din centrele și instituțiile comunității au fost refăcute. În 1947 erau în Baia Mare aproximativ 950 de evrei, mulți veniți din alte zone ale României.

Existența comunității evreilor în Baia Mare a contribuit la dezvoltarea economică a orașului, atât prin aportul de capital străin, prin apariția unor noi meserii, aceștia integrându-se în activitatea economică a urbei. Membrii comunității participă la buna desfășurare a vieții sociale a orașului și la dezvoltarea învățământului prin apariția și susținerea unor noi școli.

Bibliografie:

1. <https://roholocaust.com/eveniment/48~evreii-din-Baia-Mare-in-perioada-Holocaustului>
2. <https://www.holocaustmuseum.ro/ghetouri/baia-mare/>

3. <https://www.directmm.ro/comunitate/lacasul-de-cult-evreiesc-din-baia-mare-a-fost-construit-acum-139-de-ani/>

4.SĂ NU UITĂM. HOLOCAUSTUL PRIN OCHII NOII GENERAȚII

Costantea Camelia
Școala Gimnazială Viișoara

În perioada 23-27 martie 2025, un grup de 8 elevi de la Școala Gimnazială Viișoara, școală acreditată Erasmus+ (Acreditare nr. 2020-1-RO01-KA120-SCH-095551), coordonați de Camelia Costantea, profesor de istorie și coordonator al proiectului, au participat la o mobilitate de grup pentru elevi, mobilitate găzduită de Grupul Școlar Electrotehnic nr. 1 din Cracovia. Deoarece am avut șansa ca această mobilitate Erasmus+ să se desfășoare în Cracovia, iar două dintre prioritățile Programului Erasmus+ vizează *incluziunea și diversitatea* (1) și *participarea la viața democratică, valorile comune și angajamentul civic*, am gândit programul de activități, împreună cu instituția-gazdă astfel încât să cuprindă și un traseu-didactic realizat sub motto-ul „*Cei care nu își amintesc trecutul sunt condamnați să îl repete*”. Acest citat este adesea folosit în muzee sau discursuri legate de Holocaust, subliniind necesitatea educației și conștientizării istorice și îi aparține filosofului George Santayana (1863–1952), un gânditor spaniol-american cunoscut pentru lucrările sale în domeniul filosofiei, poeziei și teoriei culturale. Forma originală în limba engleză este: „*Those who cannot remember the past are condemned to repeat it*” și apare în lucrarea "The Life of Reason", publicată în 1905.

Cei 8 elevi participanți la mobilitatea Erasmus+, și inclusiv la traseul didactic Cracovia-Auschwitz-Birkenau, sunt elevi în clasele a VII-a și a VIII-a și au avut ocazia să se familiarizeze cu tematica Holocaustului în cadrul orelor de curs la disciplina istorie și educație socială. Prior activității, ei au citit cărțile „*Băiatul cu pijamale în dungă*” (autor John Boyne), „*O Fată La Auschwitz*” de Sara Leibovits și Eti Elboim și au vizionat filmul „*Pianistul*” (anul apariției 2002). De asemenea, ei au răspuns unui chestionar de interes constituit din 8 itemi. Scopul a fost acela de a evalua interesul, așteptările și nivelul de cunoaștere al elevilor înainte de activitatea propriu-zisă.

Chestionarul a cuprin următorii itemi:

1. Ce știi deja despre Holocaust și lagărul de la Auschwitz?
(alege una sau mai multe variante)
  - a. Am studiat la școală
  - b. Am văzut filme/documentare
  - c. Am citit cărți sau articole
  - d. Am vorbit acasă despre acest subiect
  - e. Nu știu prea multe, dar sunt curios
2. Ce te interesează cel mai mult să afli în această vizită?
(alege una sau mai multe variante)
  - a. Cum trăiau oamenii în lagăr
  - b. Cine a fost Oskar Schindler
  - c. Cum au fost afectați copiii în timpul Holocaustului
  - d. Ce legătură are Cracovia cu istoria evreilor
  - e. Altceva:
3. Cum te simți în legătură cu vizitarea unui fost lagăr de concentrare?
  - a. Curios
  - b. Puțin speriat
  - c. Emoționat
  - d. Nepăsător
  - e. Nu sunt sigur ce sentimente mă vor încerca.
4. Ce ai vrea să înveți sau să înțelegi mai bine după acest traseu didactic?
(răspuns deschis)

5. Ai vrea să contribui cu ceva la un proiect de grup despre această temă?
- Da, aș vrea să mă implic activ
  - Poate, dacă e ceva interesant
  - Nu prea
  - Nu știu încă
6. Crezi că este important să învățăm despre Holocaust și ce s-a întâmplat la Auschwitz? De ce?
(răspuns deschis)
7. Ce emoții crezi că vei simți în timpul vizitei la Auschwitz?
- Tristețe
  - Empatie
  - Teamă
  - Curiozitate
  - Respect
  - Alteceva:
8. După această experiență, cum crezi că ți se va schimba perspectiva asupra istoriei sau a lumii în care trăim?
- Voi înțelege mai bine ce înseamnă intoleranța
  - Voi aprecia mai mult libertatea și drepturile omului
  - Voi fi mai interesat de istorie
  - Nu cred că se va schimba ceva
  - Nu sunt sigur

În urma colectării răspunsurilor oferite de elevi și a analizei acestora, am stabilit obiectivele traseului didactic și competențele urmărite a fi dezvoltate la elevi.

Obiectivele generale urmărite:

- O1. Dezvoltarea empatiei, gândirii critice și a spiritului civic;
- O2. Conștientizarea pericolelor intoleranței, discriminării și extremismului;
- O3. Cunoașterea patrimoniului memorial din Polonia: Auschwitz-Birkenau și cartierul evreiesc din Cracovia;

Competențele urmărite:

- Analizarea și înțelegerea evenimentelor istorice din surse variate;
- Exprimarea opiniilor proprii în mod argumentat;
- Înțelegerea importanței memoriei colective și a toleranței;

Din cele patru zile de mobilitate, două zile au fost consacrate în întregime, demersului nostru didactic consacrat studierii Holocaustului in situ.

Astfel, în ziua de 26 martie, am vizitat Memorialul și muzeul Auschwitz-Birkenau. Atât pentru mine- prof. Camelia Costantea- cât și pentru celelate două colege însoțitoare și pentru cei 8 elevi a fost prima vizită a unui fost lagăr nazist. Emoțiile au fost copleșitoare pentru toți. Pentru mine a fost o onoare și o ocazie deosebită să fiu ghid, măcar pentru o zi, pentru elevii mei. Am răspuns numeroaselor întrebări adresate de către elevi, ceea ce pentru mine a însemnat un feedback pozitiv și faptul că activitatea și-a atins obiectivele.

Ziua s-a încheiat cu un atelier de reflecție, la locul de cazare. Fiecare dintre elevi a trebuit să aleagă o poză- dintre cele realizate de ei- și să își motiveze alegerea. *De ce a ales acea poză? Ce se vede „dincolo” de poză? Cu ce culoare asociază experiența trăită în ziua respectivă.*

Ziua de 27 martie, după o scurtă incursiune la școala-gazdă, ne-am petrecut aproape toată ziua vizitând zona care a corespuns fostului ghetou (reculege în fața zidului care a demarcat ghetoul de restul orașului), cartierului evreiesc Kazimierz (Sinagoga Veche, cimitirul evreiesc Remuh) și Muzeul-Fabrica lui Schindler.

Ziua s-a încheiat cu o activitate de reflecție care a constatat în scrierea unei scurte scrisori către „noi în viitor”, cu angajamente împotriva intoleranței. Eleva Daria Rusu (elevă în clasa a VII-a) a redactat următoarea scrisoare:

Dragă eu,

Am fost la Auschwitz. Am ajuns în cel mai trist loc de pe pământ. Am văzut valize, pantofi, fotografii... Toți acei oameni din fotografii- femei, copii, bărbați, bătrâni- parcă ne cereau ajutorul. Un ajutor care, pentru cei mai mulți, nu a mai venit. În cartierul evreiesc din Cracovia, m-am simțit ciudat. Mi-am imaginat că fiecare casă, magazin, atelier de reparații și sinagogă a fost martora a multor tragedii și dacă ar putea povesti, ne-ar trebui multe jurnale să notăm.

Îți scriu ca să nu uiți. Să nu uiți ce se poate întâmpla când oamenii aleg ura în locul înțelegerii. Promit că voi fi un om deschis. Voi respecta pe toți, indiferent de religie, origine sau culoare. Voi spune nu glumelor care rănesc și da curajului de a lua atitudine. Dacă într-o zi vei uita aceste lucruri,

recitește această scrisoare. Și adu-ți aminte: lumea poate fi mai bună, dacă alegem să fim oameni. Cu drag, Daria

Evaluarea întregii activități (traseu didactic) a fost realizată, după întoarcerea acasă, la aproximativ două săptămâni. Această evaluare s-a realizat prin *metoda photovoice*. Înainte de aplicarea acesteia, elevilor li s-a explicat- de către subsemnată, în ce constă această metodă și cum se realizează.

Metoda photovoice este o tehnică participativă de cercetare și advocacy, folosită mai ales în științele sociale și în lucrul cu comunitățile, inclusiv comunități educaționale. Esența metodei constă în faptul că participanții – adesea membri ai unei comunități sau grupuri – folosesc fotografia pentru a-și documenta experiențele, perspectivele și problemele din viața lor. În cadrul Acordării Erasmus+ am folosit această metodă, și cu ocazia desfășurării altor mobilități (de formare, job-shadowing, mobilități de grup pentru elevi) pentru a măsura impactul proiectului asupra dezvoltării competențelor interculturale și sociale dar și a dezvoltării comportamentelor sustenabile ale participanților.

Cum funcționează metoda?

- Participanților (elevi, profesori) li se cere să folosească telefonul sau o cameră foto pentru a surprinde o temă de explorat dată de coordonator;
- Aceștia realizează fotografii relevante pentru acea temă – poate fi ceva ce îi afectează, ce îi inspiră, ce vor să schimbe etc.
- Într-o a treia etapă, are loc o discuție de grup în care fiecare își prezintă fotografia selectată și povestea din spatele ei.
- Rezultatele pot fi expuse public, adesea într-o expoziție, pentru a sensibiliza opinia publică sau autoritățile și pentru a încuraja schimbarea socială.

Care este scopul? Oferă voce celor care nu sunt de obicei auziți Creează empatie și înțelegere Poate influența politici publice sau proiecte sociale

În cazul traseului didactic realizat cu cei 8 elevi în Cracovia și la Auschwitz, fiecare dintre ei a avut sarcina să selecteze o poză dintre cele realizate de ei pe parcursul mobilității și care ilustrează cel mai bine ideea de curaj, rezistență umană, toleranță, empatie, iubire.

În continuare, vă voi reda mesajul creat de eleva Ștefania Mureșan, pornind de la fotografia care redă intrarea în lagărul de la Auschwitz II (Birkenau).

„Aceasta este intrarea în Birkenau. Am făcut poza chiar în fața porții mari, pe unde intrau trenurile cu oameni deportați. Șinele de tren merg drept, spre clădirile de cărămidă și spre turnul de control. E o imagine pe care o văzusem în cărți, dar în realitate e și mai apăsătoare.

Când am făcut poza, m-am gândit la câtă frică au simțit oamenii când au trecut pe aici. Nimeni nu știa ce urma să se întâmple. Mulți nu au mai ieșit niciodată din lagăr. Poza aceasta mi se pare importantă

pentru că arată începutul sfârșitului pentru foarte mulți. Pare o poartă spre moarte, nu doar o intrare într-un loc. Eu cred că nu trebuie să uităm niciodată ce s-a întâmplat aici. Trebuie să învățăm să fim buni, să avem grijă unii de alții și să spunem stop urii, indiferent sub ce formă apare ea. Asta e lecția pe care vreau să o transmit prin fotografia mea.” (eleva Ștefania Mureșan)

Cele opt fotografii selectate și elevii participanți la mobilitate, însoțite de cele 8 comentarii au fost expuse în Centru de Documentare și Informare din școală, într-o expoziție temporară. Aceasta a fost vizitată de toți elevii ciclului gimnazial și cadrele didactice din școală.

Călătoria noastră la Auschwitz și Cracovia ne-a învățat despre importanța memoriei și despre puterea alegerilor noastre. Am vizitat locuri care ne-au lăsat fără cuvinte – locuri unde milioane de oameni au suferit și au murit. Dar am învățat și despre curajul celor care au rezistat, despre solidaritatea celor care au ajutat și despre speranța care a supraviețuit chiar și în cele mai întunecate momente.

Bibliografie

(Santanaya, G., 2004, *The Life of Reason*, Blackmask

Library [https://mercaba.org/SANLUIS/Filosofia/autores/Contempor%C3%A1nea/Santayana/The%20life%20of%20Reason%20\(complete\).pdf](https://mercaba.org/SANLUIS/Filosofia/autores/Contempor%C3%A1nea/Santayana/The%20life%20of%20Reason%20(complete).pdf) [citat: 24 aprilie 2025])

5. REFLECȚII PE BAZA JURNALULUI ANEI FRANK

Drăguț Violeta
Liceul Tehnologic Costești

Violența, indiferent de forma în care se manifestă, are efecte devastatoare asupra copiilor. Nu este vorba doar despre rănille fizice; impactul psihologic și emoțional poate fi adesea mai profund și de durată. Un exemplu tulburător al modului în care copiii pot resimți violența, fie ea fizică sau emoțională, este relatat în "Jurnalul Anei Frank".

Ana Frank, o adolescentă evreică de origine germană stabilită în Olanda, a fost nevoită să se ascundă împreună cu familia sa și alte persoane pentru a scăpa de prigoana nazistă în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Familia Frank era formată din părinți și două fete, Ana și Margot. Înainte de venirea la putere a lui Hitler, trăiau o viață liniștită în Frankfurt, unde Otto Frank, tatăl, era un om de afaceri de succes și conducea o firmă ce comercializa pectină și condimente.

Odată cu intensificarea politicilor antisemite în 1933, familia a fost forțată să părăsească Germania și să se mute în Amsterdam, sperând la o viață mai sigură. Din păcate, visul lor s-a destrămat când, în 1940, Germania a ocupat Olanda și a impus restricții severe populației evreiești: nu aveau voie să utilizeze transportul public, să meargă la școli obișnuite sau să practice sport, trebuiau să poarte steaua galbenă și trăiau sub teroare constantă. Margot, sora Anei, spunea ironic: „Nici nu mai știu ce am voie să fac. Parcă totul este interzis pentru noi.”

Otto Frank, prevăzător, a început pregătirea unui loc secret – Anexa – în care s-au refugiat în iulie 1942, când Margot a primit o somație din partea SS-ului. Ascunzătoarea se afla într-o clădire unde funcționa și firma lui Otto, iar familia Frank a fost însoțită de familia Van Daan și mai târziu de un

dentist, domnul Dussel.

Viața în Anexă a fost marcată de izolare, lipsuri și teamă constantă. Spațiul era mic, prost ventilat și supus unor reguli stricte. Ziua nu aveau voie să facă zgomot, să meargă la baie sau să deschidă ferestrele, pentru a nu atrage atenția. Alimentele erau raționalizate, iar aprovizionarea depindea de câțiva angajați curajoși ai firmei. Uneori, ajungeau să mănânce doar varză stricată, dar chiar și așa erau recunoscători că trăiau.

În ciuda condițiilor grele, adolescenții din Anexă nu au renunțat la educație. Ana și Peter studiau constant – limbi străine, istorie, genealogie – și visau la o viață normală. Ana își dorea să devină scriitoare, iar Peter, copleșit de suferințele evreilor, spunea că ar vrea „să fie creștin”, doar ca să fie tratat ca un om normal.

Deși Ana nu a fost supusă violenței fizice până în momentul arestării, presiunea psihică a vieții în clandestinitate a fost o formă de tortură în sine. Teroarea constantă, lipsa libertății și a contactului cu lumea exterioară au marcat profund psihicul ei. În jurnalul său, pe care îl numea „Kitty”, Ana își deschidea sufletul și nota toate fricile, frustrările și speranțele ei. Unul dintre fragmentele cele mai elocvente este: „Nu pot să mă gândesc la mine fără să fiu înconjurată de suferință și de violență.” Aceasta reflectă profunzimea traumei pe care o resimțea.

Povestea Anei Frank este o dovadă clară a modului în care violența, chiar și atunci când nu se manifestă prin agresiuni directe, poate distruge copilăria și poate lăsa răni adânci în sufletul unui copil. Experiențele trăite în timpul ascunderii pot duce, mai târziu, la tulburări de anxietate, depresie sau dificultăți de relaționare la vârsta adultă.

Ana Frank nu a pierdut doar bucuria copilăriei; a pierdut și încrederea într-o lume dreaptă și sigură. Totuși, în ciuda tuturor greutăților, a reușit să mențină vie o speranță profund umană. Unul dintre cele mai cunoscute citate din jurnalul său este: „Cu toate acestea, încă cred că oamenii sunt, în esență, buni.” Această reflecție transmite o lecție emoționantă despre puterea de a rămâne optimist chiar și în

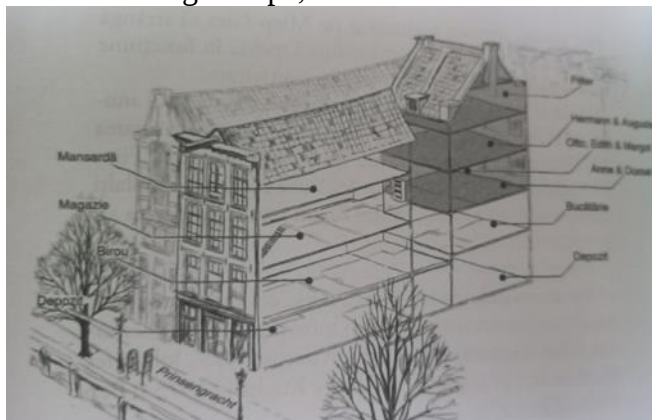
cele mai întunecate vremuri.

Pe 12 iunie 1942, Ana a împlinit 13 ani și a primit ca și cadou un jurnal. A fost foarte încântată și a început să scrie totul în el, numindu-l Kitty, prietena sa cea mai fidelă. La 6 iulie 1942, Margot a primit o citație de la SS. Otto a înțeles și a luat decizia de a se muta în Anexă. A anunțat familia că vor părăsi casa; fiecare s-a îmbrăcat cu cât mai multe haine și fiecare a luat cu el o mică geantă, neavând posibilitatea să poarte mai multe obiecte, deoarece ar fi avut probleme pe stradă. Pisica familiei a fost lăsată la vecini, iar la plecare au lăsat un bilet cu o adresă greșită, pentru a induce în eroare anchetatorii, și au reușit. Familia Frank a locuit în Anexă împreună cu familia Van Daan compusă din părinți și un fiu, Peter de 16 ani, la care s-a alăturat și Dussel, un medic stomatolog.

Timp de doi ani, Ana a trăit într-un spațiu mic și închis, fără a avea acces la aer curat sau libertatea de a se juca în voie, așa cum ar trebui să facă orice copil. Anexa era situată în aceeași clădire cu birourile și depozitele firmei lui Otto, fiind amplasată în camerele superioare și laterale, astfel încât orice zgomot se auzea jos. Puteau să folosească baia și să facă zgomote mici sau să deschidă fereastra doar în timpul programului de lucru al biroului. În weekend sau când biroul era închis, nu aveau voie să facă zgomote, să deschidă sau să închidă fereastra, care rămânea așa cum fusese lăsată la închiderea birourilor. În Anexă, totul era sărăcăcios, cu condiții minime. Mâncarea era compusă din conserve, saci de fasole, mazăre uscată și produse proaspete aduse de angajați, în funcție de ce reușeau să procure, totul fiind distribuit cu cartele din cauza războiului. În Anexă, existau reguli stricte privind zgomotele, utilizarea toaletei, spălatul în lighean și evitarea afișării la fereastră.

În zilele în care la firmă erau persoane străine, orice zgomot era interzis, iar clandestinii din Anexă nu se mișcau deloc toată ziua. Nevoile le făceau în borcane în cameră, iar la plecarea musafirilor, acestea erau golite în toaletă. Într-o zi, când nu au avut voie să tragă apa la toaletă și și-au făcut nevoile fără a trage apa, seara conducta s-a înfundat, iar Otto a rezolvat cu greu

această problemă, suportând și mirosul neplăcut care se răspândise în Anexă. Când angajații care le aduceau provizii erau bolnavi, situația devenea critică, deoarece rămăneau fără hrană. Au fost zile în care s-au hrănit doar cu varză acră stricată, dar nu se plângeau, fiind recunoscători că erau încă în viață.

Adolescenții din Anexă aveau mari speranțe și se dedicau studiului. Învățau și citeau permanent, primeau cursuri de stenografie și de limbi străine pentru a nu rămâne în urmă cu școala. Ana visa să devină jurnalistă, în timp ce Peter avea o mare dorință: „să fie creștin,” pentru a nu mai avea parte de asemenea soartă. Nu înțelegea soarta evreilor și nu găsea justificarea pentru ororile și discriminarea la

care erau supuși. Ana studia genealogia monarhiilor europene, istoria și citea continuu, dovedind o inteligență și o precocitate remarcabile.

Toți cei din Anexa ascultau la radio și așteptau victoria Aliaților, înfrângerea germanilor, bucuria a fost imensă la debarcarea în Italia și căderea lui Musolini, așteptau cu nerăbdare debarcarea anglo-americanilor în nordul Europei și implicit eliberarea Olandei.

Deși nu a experimentat violența fizică directă până la arestarea familiei sale, violența psihologică a fost omniprezentă. Frica constantă de a fi descoperită, incertitudinea zilei de mâine și pierderea libertății au avut un efect profund asupra ei.

Ana a descris în detaliu în jurnalul său izolarea, anxietatea și frustrarea pe care le simțea. Într-unul dintre pasajele sale, scrie: „Niciodată nu mă pot gândi la mine însămi, la sufletul meu liniștit, fără să nu fiu înconjurată de violență și de chinuri”. Aceasta ilustrează cât de mult a fost afectată de război și de violența care o înconjura, deși nu era direct expusă pe câmpul de luptă.

Experiența Anei Frank ne ajută să înțelegem cum violența, chiar și cea indirectă, poate afecta profund un copil. Dezvoltarea emoțională și psihologică a copiilor expuși la violență poate fi sever afectată. Traumele copilăriei, cum ar fi cele trăite de Ana, pot conduce la probleme emoționale și psihologice grave în viața adultă, cum ar fi anxietatea, depresia și dificultățile în formarea relațiilor sănătoase.

Ana Frank nu și-a pierdut doar copilăria; a pierdut, de asemenea, speranța și încrederea într-o lume sigură și justă. În același timp, jurnalul ei ne arată și o forță extraordinară de rezistență. Chiar și în fața unor circumstanțe deosebit de violente și tragice, Ana a reușit să-și păstreze o anumită doză de optimism și de speranță. Ea scrie: „Încă cred, în ciuda a tot ce se întâmplă, că oamenii sunt cu adevărat buni la inimă.” Această credință arată dorința unui copil de a găsi lumina în cele mai întunecate momente, o lecție profundă despre reziliență.

La data de „4 august 1944, orele 10 și 10.30, o mașină s-a oprit în fața casei”, ușa Anexei, camuflată de bibliotecă, se deschide și apare Gestapoul...Otto făcea lecții de engleză cu Peter, toți erau estompați de frică, știau că vor fi deportați. Toți locuitorii Anexei după patru zile de așteptare, ajung în lagărele din Polonia. Peter, Van Daan și Otto ajung la Auschwitz,

Peter a fost repartizat să lucreze la poșta lagărului, avea mâncare suplimentară, acesta o împărțea cu Otto și cu tatăl său. În octombrie 1944 tatăl lui Peter este selectat pentru gazare, ultima tranșă de gazați, Peter a fost devastat, rămăsese singur...

Dussel moare și el pe 20 decembrie 1944 în lagărul Neuengamme.

Anne și Margot au fost deportate în lagărul Bergen-Belsen, dar iarna 1944-1945 în acest loc supraaglomerat și murdar a izbucnit epidemia de tifos, ca urmare era imposibil să nu se răspândească această boală, mai ales că erau purici, păduchi, șobolani. Anne și Margot au murit de tifos, la sfârșitul lunii februarie 1945, iar pe 12 aprilie 1945 lagărul a fost eliberat de trupele britanice, după doar 5 săptămâni. Cele două mame din Anexă au murit tot în lagăr, dar de înfometare.

Peter și Otto închiși în lagărul Auschwitz (Polonia), urmau să facă marșul final în lagărul Mauthausen (Austria), pe o distanță de 395 Km, era marșul organizat de germani astfel încât Aliații să nu găsească urmele ororilor lor, în Polonia, era o retragere disperată. În aceste condiții Otto s-a retras în camera celor bolnavi și i-a sugerat și lui Peter să facă același lucru, Peter, un adolescent de 18 ani se simțea în formă și a plecat cu marșul. În noul lagăr era munca forțată la minele de la Melk (Austria), Peter se stinge din viață pe 5 mai 1945, cu trei zile înainte de eliberare...Ca urmare din cei 8 locuitori ai Anexei, singurul supraviețuitor este Otto. Dar a rămas un om cu sufletul distrus. Otto s-a întors în Amsterdam, a preluat *Jurnalul Annei* de la Giep (una din angajatele sale, care a furnizat mereu hrană în Anexă) și i-a îndeplinit dorința Anei, aceea de a deveni scriitoare/jurnalistă, i-a publicat *Jurnalul*, tradus în 70 de limbi. A rămas o perioadă în Amsterdam apoi a plecat în Elveția, acolo avea o soră, tot aici s-a stins din viață pe „19 august 1980, la Birsfelden, lângă Basel”, la vârsta de 91 de ani.

"Jurnalul Anei Frank" rămâne un document puternic despre efectele devastatoare ale violenței asupra copiilor. Prin intermediul cuvintelor ei, Ana Frank ne permite să înțelegem cum războiul și violența pot distruge nu doar vieți, ci și suflete tinere. Este un memento dureros al nevoii de a proteja copiii de orice formă de violență și de a le oferi un mediu în care să poată crește în siguranță, cu iubire și sprijin. Jurnalul ei nu este doar o mărturie a unei copilării furate, ci și un apel la umanitate pentru a proteja viitorul copiilor din întreaga lume.

6. ARC PESTE TIMP

Ghiurcuța Livia

Liceul Teoretic „Aurel Lazăr”, Oradea

Nu întâmplător am ales pentru acest material titlul: *Arc peste timp*. Este, pe de o parte, o formulă de respect față de cei toți cei care au avut de suferit de pe urma atrocităților războiului iar pe de altă parte, o aducere aminte, în aceste momente, a filei de istorie orădeană pentru ca generația actuală, și toate cele care vor veni, să nu uite și să evite repetarea greșelilor trecutului.

Fiind din Oradea, am decis să mă aplec asupra situației evreilor din acest oraș, care în anii celui de-al Doilea Război Mondial, prin Dictatul de la Viena din 30 august 1940, a fost cedat Ungariei horthyste, aliata Germaniei încă de la începutul conflagrației. Un alt motiv a fost acela că liceul la care predau este situat, în parte, pe teritoriul unde în anii crunți ai celui de-al Doilea Război Mondial a funcționat unul din cele două ghetouri ale orașului (ghetoul principal). Probabil, dacă facem un exercițiu de imaginație, pe baza celor știute și chiar neștiute până în prezent despre acest popor mult încercat în decursul istoriei, mai auzim strigătele de spaimă și plânsetele copiilor încartiruiți în ghetoul orădean.

Drama evreilor din Oradea a început la 3 mai 1944, ora 17,00, în aceeași zi și oră cu ghetourile din principalele orașe din Transilvania de Nord, când are loc evacuarea forțată din locuințe în ghetoul principal, mai precis zona Pieței Cazărmii, o zonă a orașului care a fost îngrădită de garduri de lemn, de doi metri înălțime. La Oradea au existat 2 ghetouri, unul principal și unul secundar, cu același regim aspru de izolare și eliminare a evreilor din viața politică, culturală, administrativă a Oradei și județului Bihor. Astfel, bărbați și femei, tineri și bătrâni, copii născuți și nenăscuți, care reprezentau cca 1/3 din populația de atunci a Oradei, au fost ținuti timp de câteva săptămâni, în condiții vitrege și umilitoare pentru ca mai apoi să fie trimiși în lagărele de exterminare din Polonia sau Germania.

Mulți dintre ei au fost torturți în clădirea fabricii de bere Deher, cuprinsă în spațiul destinat ghetoului orădean principal.

Făcând o cronologie a faptelor petrecute la Oradea, de la luarea deciziei și până la executare, vorbim de doar două săptămâni. La 19 martie 1944, evreilor din Oradea li se interzice să părăsească orașul iar cei aflați în tranzit sunt arestați fără a li se explica motivul real. La 5 aprilie 1944 este introdusă obligativitatea purtării semnului distinctiv al stelei galbene ceea ce însemna o discriminare, o stigmatizare a acestora fără nicio reținere din partea autorităților de atunci. Ca urmare, la data de 6 aprilie 1944 au fost întreprinse arestări masive în rândul acestora, împreună cu sechestrarea tuturor averilor într-o notă flagrantă și de-a dreptul bizară. Suma de bani pe care o putea deține un evreu era limitată la 3.000 de pengö (fostă unitate monetară principală în Ungaria între 1 ianuarie 1927 și 1 august 1946).

Au fost închise și sigilate toate magazinele evreiești iar mărfurile confiscate. Mergând pe firul calvarului evreilor orădeni, la 3 mai 1944 orașul a fost împânzit cu sute de afișe semnate de viceprimarul de atunci, Gyapay László, care anunțau populația evreiască despre înființarea ghetoului și limitarea ieșirii pe străzi la o oră pe zi, între orele 9 și 10 dimineața. Trebuie menționat faptul că organizarea ghetourilor orădene (ghetoul principal și ghetoul mic, ultimul ridicat în zona Ioșia) a avut parte și de sprijin logistic german. Pentru această operațiune a fost adus ofițerul SS. Theodor Dannecker, unul dintre cei mai îndârjiți susținători ai strategiei „soluția finală”, care dovedise „abilitați excelente” în organizarea ghetoului din Paris și în rezolvarea problemei evreiești în Bulgaria și Italia. În aceeași zi de 3 mai 1944, evreii sunt somați să-și părăsească căminele, putând să ia cu ei un bagaj de maximum 50 kg de persoană.

Cele două ghetouri orădene au fost evacuate prin deportarea evreilor spre lagărele morții, în trenuri destinate transportului de animale. Fiecare vagon destinat „drumului fără de întoarcere”, pentru o mare parte dintre ei, adăpostea între 70 și 90 de persoane. Așadar, 27.000 de evrei au fost imbarcați în zona actualului parc Nicolae Bălcescu, fost Rhedey, având ca destinație lagărul de exterminare de la

Auschwitz. Condițiile au fost inumane și greu de suportat. Unii dintre ei au reușit să treacă peste această cumpănă a vieții, însă pentru cei cu probleme, bătrâni sau bolnavi în general, acest tren avea o singură destinație, moartea.

Însă, până la data de 3 mai 1944 atât în Oradea cât și la nivelul întregii țări au fost aplicate măsuri antievrești. Astfel, încă din data de 1 martie 1939, se solicita din partea autorităților centrale, în special Primăriei Municipiului Oradea numărul capilor de familie evrei supuși revizuirii pe baza Înalțului Decret Regal nr. 160 din anul 1938. Răspunsul autorităților locale a venit prompt și în numai 2 zile. Prin adresa nr. 9383/1939 către Prefectura Județului Bihor se preciza că *au fost supuși revizuirii* un număr de 5.949 de capi de familie evrei. Observăm că măsurile antievrești sunt aplicate cu câteva luni înainte de declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial, o dovadă în plus, dacă mai era nevoie, să demonstrăm că această etnie reprezenta unul dintre cele mai mari impedimente în scopurile diabolice ale grupărilor de extremă dreaptă sau a regimurilor totalitare, dictatoriale, așa cum se afla la acea data și în România.

Așadar, evreii din Oradea și din județul Bihor au fost eliminați din funcțiile publice, conform Ordinului Ministrului de Interne nr. 170/12 iulie 1940. Eliminarea evreilor din toate structurile a fost făcută gradual și pe parcursul mai multor ani pentru ca totul să degenereze în ceea ce s-a întâmplat începând cu anul 1942, aplicarea „soluției finale” pentru realizarea „visului german”, a realizării celui de-al treilea Reich în care să existe rasa pură, ariană.

Documentele arhivistice din Oradea mi-au oferit, de asemenea, oportunitatea de a culege mai multe informații despre situația evreilor orădeni după declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial, mai ales, despre modul în care era tratată această problemă sensibilă de către autoritățile locale și județene. Am reușit să răsfoiesc și să culeg informații din dosarele cuprinse în fondurile: *Primăria Municipiului Oradea, Prefectura Județului Bihor, Inspectoratul de Jandarmi Oradea 1932-1949 și Legiunea de Jandarmi Bihor*. Ce m-a șocat cel mai mult a fost modul în care au fost licențiați (concediați pe baza Ordinului Ministrului de Interne nr. 170/12 iulie 1940) evreii în anul 1940.

Motivele identificate între filele dosarelor studiate au fost de-a dreptul hilare. O să redau 3 dintre cele mai invocate motive: a. *evreii nu se pot înscrie în Partidul Națiunii și ca urmare nu pot ocupa funcții publice*; b. prioritară pentru statul român de atunci era *apărarea ordinii politice unice și totalitare a statului* sau, pur și simplu...; c. pentru că era evreu fapt evidențiat prin formulări de genul: *având în vedere că numitul Domn, este de origine evreu sau îndepărtarea din serviciu a funcționarilor evrei*.

La numai 3-4 zile de la Ordinul Ministrului de Interne nr. 170, era trimisă o nouă telegramă din partea autorităților centrale de la București prin care se cerea urgentarea aplicării ordinului de către primarii din orașele nereședință a județului Bihor. Problema cea mai stringentă a României la acea dată era problema evreiască, doar cu câteva luni înainte de Dictatul de la Viena din 30 august 1940, prin care N-V Transilvaniei era luat de Ungaria Horthystă.

Deciziile luate la București în anul 1940 nu erau unele definitive, ele erau completate de noi și noi ordine care, fie că anulau unele decizii formulate și trimise spre a fi aplicate cu câteva zile sau săptămâni înainte, fie completau decizii anterioare. Situația politică fragilă de la București după pierderile teritoriale din lunile iunie-iulie 1940 este evidențiată și în bâlbâiala politică. Astfel, într-o nouă telegramă din data de 27 iulie 1940, autoritățile de la București stipulau că *nu vor fi licențiate din serviciu funcționarele creștine căsătorite cu evrei*.

Efectele unor astfel de măsuri s-au dovedit a fi dezastruoase. În urma aplicării ordinului emis de Ministrul de Interne, evreii au fost dați afară din funcțiile publice deținute, din toate primăriile județului Bihor, indiferent de postul ocupat, fără niciun preaviz sau despăgubire. Această nouă telegramă nu modifica cu nimic situația evreilor care până atunci îndepliniseră în cadrul primăriilor funcțiile de secretar comunal, medic veterinar, dactilograf sau grefier. Era o situație fără cale de ieșire, o situație prin care atitudinea rasială, antisemită, xenofobă a unor oameni politici din Europa prindea contur și în România. Statul nostru intra în rândul acestor state care aveau o atitudine greu de înțeles față de evrei.

Făcând o analiză a listei celor licențiați la acea data din primăriile județului Bihor, se poate observa că numărul acestora nu este foarte mare însă, această situație a creat un precedent care va fi foarte vizibil pe parcursul războiului. Astfel, toți evreii care aveau funcții în primăriile din Bihor au fost supuși acestui ordin fără a li se aduce la cunoștință vreo învinuire, nerespectarea fișelor postului sau vreo abatere de la legile românești care funcționaseră până la acea data pe teritoriul țării.

Fiecare plasă a județului a fost obligată să aplice Ordinul 170/12 iulie 1940 emis de Ministerul de Interne privind punerea în disponibilitate a cetățenilor evrei care ocupau funcții publice chiar dacă au existat contestații atât din partea celor care au fost epurați fără preaviz, cât și din partea unor oficiali care contestau modul în care aceștia erau eliminați pe criterii etnice.

Ca urmare, cei disponibilizați au trebuit să își accepte soarta cruntă care îi aștepta. După cum putem observa din tabelul de mai-sus, ordinul a fost aplicat imediat, până la data de 1 august 1940, toți evreii care ocupau funcții în administrația locală a județului Bihor au fost demși urmând ca locurile lor să fie ocupate de alte persoane care nu făceau obiectul dispozițiilor centrale amintite.

Una din consecințele acestei situații se poate observa foarte bine în cultura acestei etnii prin statistica solicitată de la București la finalul anului 1945. Conform acesteia, din 4000 de copii evrei născuți, doar 10% au vorbit limba idiș după naștere. Statistica a fost realizată în urma telegramei nr. 112.408 din 12 aprilie 1945, în care autoritățile centrale solicitau primarului municipiului Oradea ca într-un termen de 3 zile, să trimită o situație *referitoare la limba maternă și apartenența naționalitară a locuitorilor*.

Dintr-o altă statistică descoperită în același dosar al *fondului Primăriei Municipiului Oradea*, numărul declarat al știutorilor de carte pentru cei de la 7 ani, conform recensământului din anul 1930, era foarte bun la Oradea în sensul că nu existau copii care să fie analfabeți.

În ceea ce privește situația culturală din punct de vedere al bisericilor, la Oradea existau 4 biserici de religie izraelită, conform aceleiași statistici care reflectă starea culturală a populației orădene. O situație similară exista și în cazul celorlalte confesiuni, inclusiv în cazul ortodocșilor.

Făcând o scurtă trecere prin ceea ce s-a întâmplat în Oradea anilor '40 și aflând situația cruntă prin care au trecut evreii din această comunitate, nu se poate să nu te întrebi: Cum a fost posibilă această situație, de ce comunitatea orădeană nu a luat atitudine față de aceste fapte greu de imaginat pentru zilele care le trăim? Cel mai probabil, fiecare dintre noi avem un răspuns, însă faptul că născându-te evreu a trebuit să fii supus unui tratament inuman, este de neconceput. Iar ceea ce s-a întâmplat în acei ani, reprezintă o lecție de istorie din care fiecare trebuie să învățăm că dreptul la viață este sacru și el nu poate fi luat de nicio persoană sau regim politic, NICIODATĂ!

BIBLIOGRAFIE

Arhivele Naționale, Direcția Județeană Bihor, fond *Primăria Municipiului Oradea*, dosar nr. 1/1939, f. 3-4; dosar nr. 23/1945, fila 11, 12 și 104

Arhivele Naționale, Direcția Județeană Bihor, fond *Prefectura Județului Bihor*, dosar nr. 40/1941, f. 27-76

7. JURNALUL ANNEI FRANK, PREZENȚĂ ÎN MEDIUL ȘCOLAR

Daniela Ghițulescu
Liceul Tehnologic Costești

Cartea Annei Frank a fost inclusă în programele școlare din numeroase țări, fiind predată încă din ciclul gimnazial, în special în Statele Unite. Ea a reprezentat un sprijin important pentru profesori în prezentarea evenimentelor tragice ale celui de-Al Doilea Război Mondial, inocența, tinerețea și sinceritatea autoarei reușind să o apropie de elevi, care au putut empatiza cu suferințele ei și ale altor tineri marcați de nedreptățile epocii.

În România, o schimbare importantă în curriculumul școlar a fost adusă începând cu anul școlar 2023-2024, când *Istoria evreilor. Holocaustul* a devenit disciplină obligatorie pentru elevii de clasa a XI-a, atât la liceu, cât și la școala profesională. Până atunci, subiectul Holocaustului era abordat doar în cadrul unor opționale pentru profilul uman sau sub forma unor studii de caz în manualele de istorie pentru clasele a VII-a și a VIII-a. Insuficiente pentru a reflecta drama uriașă a pierderii a șase milioane de vieți și traumele greu de imaginat, aceste abordări sunt completate de noua materie, care oferă profesorilor posibilitatea să discute deschis despre rasism, ură și xenofobie, fenomene care au condus la Holocaust.

Fiind o disciplină recent introdusă, manualele și materialele auxiliare sunt încă în proces de aprobare, iar în prezent se folosesc cele apărute începând cu anul 2004, când problematica Holocaustului a început să fie conștientizată la nivel internațional prin diverse opționale și activități extracurriculare. Unul dintre manualele utilizate este *Istoria evreilor: Holocaustul*, publicat de Editura Didactică și Pedagogică și avizat de Ministerul Educației în 2005. Scris de Florin Petrescu, acesta o prezintă pe Anne Frank drept „un simbol al copiilor discriminați și dispăruți în timpul Holocaustului”. În cadrul Temei 10, intitulată *Mărturii ale supraviețuitorilor Holocaustului*, primele pagini sunt dedicate Annei Frank și jurnalului ei, însoțite de imagini cu ea la vârste diferite, urmate de povestea lui Eliezer Wiesel, un alt supraviețuitor. Printre autorii menționați se află și Mihail Sebastian, însă spațiul și atenția acordate sunt net superioare în cazul Annei Frank și Eliezer Wiesel.

Primul document inclus în această temă este tot din jurnalul Annei, cu două fragmente datate 8 iulie 1942 și 9 octombrie 1942, care surprind începutul izolării familiei sale și veștile primite prin radio despre lagărele de exterminare. Pe baza acestor mărturii, manualul propune exerciții de interpretare, două dintre ele fiind dedicate Annei, unde elevii trebuie să analizeze textele, dar și să folosească gândirea critică pentru a explica teama resimțită de aceasta în acele condiții. Tema se încheie cu un test format din întrebări de tip alegere multiplă, răspuns deschis și eseu, concepute pe baza informațiilor și documentelor prezentate.

În Republica Moldova, în cadrul curriculumului pentru disciplina opțională *Holocaust: Istorie și Lecții de Viață*, destinată claselor IX-XII începând cu anul 2018, numele Annei Frank este menționat explicit la unitatea de învățare 10, intitulată *Copii – victime ale Holocaustului*, alături de Roman Kravcenko, Șabs Roif și Janusz Korczak. În Proiectul de Ghid propus pentru anul școlar 2019-2020, aceeași unitate de învățare o include pe Anne Frank pe prima poziție. În cadrul introducerii generale a temei, povestea Annei și a familiei sale este redată pe scurt, alături de alte mărturii ale copiilor victime, iar Jurnalul său este recomandat drept material de studiu pentru clasele IX-X, în cadrul metodelor didactice dedicate istoriilor personale. Prima sursă indicată la această temă este cea a Annei Frank, care prezintă o scurtă biografie și două fragmente din jurnalul său: primul, din 14 iunie 1942, consemnează viața cotidiană a Annei, alături de familie și prieteni, imediat după primirea jurnalului cadou de ziua ei, iar al doilea, din 25 mai 1942, relevă primele semne ale restricțiilor și arestărilor ce vizau comunitatea evreiască. Spre deosebire de alte manuale, aici autorii aleg să nu includă exerciții sau întrebări, oferind doar informațiile și sursele istorice, lăsând profesorilor libertatea de a decide metodele de predare.

După ce România a aderat în 2003 la Declarația finală a Forumului Internațional al Holocaustului și, în 2004, Guvernul a stabilit comemorarea Holocaustului în școli pe 9 octombrie, au

fost introduse cursuri opționale de Istoria evreilor, pentru care au fost create programe, manuale și materiale auxiliare. Un astfel de suport este Istoria evreilor. Holocaustul, realizat pentru pregătirea continuă a profesorilor de către Inspectoratul Școlar Județean Dolj și Casa Corpului Didactic Dolj. În cadrul capitolului Fișe pentru activități de învățare, la secțiunea *Mărturii ale supraviețuitorilor*, povestea Annei Frank apare în primele trei fișe. Deși a devenit unul dintre cele mai cunoscute simboluri ale Holocaustului, mărturia sa scrisă nu a fost însoțită de supraviețuire.

Fișa 1, sub titlul *Cine a fost Anne Frank?*, prezintă biografia sa și a celor alături de care s-a ascuns, urmată de două exerciții menite să dezvolte empatia elevilor. Fișa 2 include două fragmente din jurnal: cel din 8 iulie 1942, care surprinde pregătirile pentru ascundere, și cel din 23 februarie 1944, în care Anne evocă dorul de libertate și natură. Fișa 3 este ilustrată cu o fotografie a jurnalului și conține însemnarea din 12 februarie 1944, unde tânăra își exprimă frământările interioare și speranța în venirea primăverii, simbol al renașterii și libertății. Toate aceste fișe sunt urmate de exerciții de analiză și reflecție, menite să provoace reacții emoționale și gândire critică din partea elevilor în raport cu textele Annei.

Despre importanța studierii Holocaustului în România, supraviețuitorul Elie Wiesel sublinia: „... pentru noi, aceasta a fost o misiune sacră: să onorăm adevărul prin amintirea morților. Pentru ei este prea târziu, dar nu și pentru copiii lor – și ai noștri” (Lungoci et al. 46), subliniind astfel cât de esențial este ca tragediile trecutului să fie cunoscute de noile generații, pentru a construi un viitor mai bun. Cel mai recent manual dedicat noii materii de studiu, intitulat *Istoria evreilor. Holocaustul*, destinat claselor a XI-a și a XII-a, a fost publicat în 2024 de Felicia Elena Boșcodeală, Loredana Ciobanu și Nicolae Șerban, la editura Booklet. În Unitatea 4: Holocaustul în Europa, apare imaginea statuii Annei Frank din Amsterdam, iar pe pagina următoare, prima activitate propusă elevilor este lectura Jurnalului Annei Frank și redactarea unui eseu de aproximativ două pagini despre experiențele trăite de aceasta în perioada Holocaustului. Cea de-a doua activitate constă în vizionarea unui film pe această temă, prima recomandare fiind Jurnalul Annei Frank, regizat de George Stevens în 1959.

În capitolul *Reprezentarea Holocaustului în artă, literatură și mass-media*, de la pagina 102, jurnalul Annei Frank deschide lista materialelor prezentate, fiind însoțit de o scurtă relatare a vieții sale. Autorii manualului afirmă că Anne „a oferit un chip, o voce și un nume milioanei de victime nevinovate ale barbariei naziste”, devenind, alături de jurnalul ei, un simbol al suferinței provocate de discriminare și o referință importantă în înțelegerea atrocităților Holocaustului. Povestea sa este reluată la pagina 104, unde se recomandă din nou vizionarea filmelor despre Holocaust, inclusiv producția *Jurnalul Annei Frank*, regizată de Robert Dornhelm în 2001.

Așa cum s-a menționat și anterior, există mai multe versiuni ale jurnalului Annei, în mare parte din cauza intervențiilor lui Otto Frank, tatăl său, care a ales să elimine anumite pagini din prima ediție pentru a-i proteja pe membrii familiei și pe cei care i-au ajutat în timpul ascunderii. Ulterior, odată cu traducerea și publicarea internațională a cărții, s-au produs inevitabile modificări, iar în 1998 au fost descoperite cinci pagini noi care au fost incluse în edițiile următoare.

Mai recent, în 2018, cercetători care utilizau tehnologie digitală au reușit să descifreze două pagini acoperite de Anne cu hârtie maro, pe care aceasta notase patru glume îndrăznețe și opinii adolescente sincere despre sex, contracepție și prostituție — pagini care nu au fost însă integrate oficial în jurnal (*Los Angeles Times*).

Ediția critică a Jurnalului Annei Frank a constituit o încercare riguroasă de a stabili autenticitatea și adevărul istoric folosind metode tradiționale de analiză istorică și filologică. Totuși, această ediție, deși remarcabil de exactă, a pierdut o parte din forța emoțională a mărturiei inițiale, transformându-se într-o lucrare ce solicita efort intelectual considerabil din partea cititorului, prin comparații între cele trei versiuni ale jurnalului, studierea notelor de subsol și analiza grafologică. Tocmai din această cauză, după apariția acestei ediții complexe, au început să fie publicate lucrări mai accesibile dedicate Annei Frank, care au reușit să capteze interesul publicului larg apelând la mijloace de comunicare mai apropiate de public decât cercetarea filologică academică.

Povestea Annei Frank a fost transmisă mai departe, mai ales prin intermediul a două documentare premiate, care au susținut că formatul documentar este cel mai potrivit pentru a aduce publicul cât mai aproape de realitatea vieții Annei Frank și de tragicele evenimente ale Holocaustului.

Din punct de vedere social, Jurnalul Annei Frank nu poate fi considerat un document direct al ororilor Holocaustului. Spre deosebire de jurnalele scrise în ghetouri sau de memoriile din lagărele de concentrare, scrierile Annei surprind mai ales tensiunea și teama din perioada premergătoare persecuțiilor. Este povestea unei adolescente care conștientizează treptat amenințarea iminentă a Soluției Finale. Evenimentele tragice din lagăr și sfârșitul ei nu mai ajung să fie relatate de Anne, lăsând în paginile jurnalului o urmă de speranță nedefinită.

Bibliografie:

Lungoci, T et al. *Istoria evreilor. Holocaustul*. Auxiliar didactic. Formarea continuă a profesorilor de istorie, Inspectoratul Școlar Județean Dolj, Casa Corpului Didactic Dolj, Editura Arves, 2005.

8. HOLOCAUSTUL – EXEMPLU DE ACTIVITATE DIDACTICĂ INTERDISCIPLINARĂ

Grigore Georgeta

Școala Gimnazială ” Radu cel Mare” Târgoviște

UNITATEA DE ÎNVĂȚARE: LUMEA ÎN RĂZBOI

Tema activității: Holocaustul

Arii curriculare implicate: educație muzicală, educație plastică, geografie, literatură, educație socială.

Obiective educaționale:

1. Utilizarea coordonatelor de timp și spațiu în prezentarea faptelor și proceselor istorice;

3.1. Determinarea relațiilor dintre personalitățile și grupurile umane în desfășurarea faptelor istorice.

4.1. Realizarea unor proiecte individuale sau de grup prin utilizarea resurselor multimedia

Instrumente digitale utilizate: fișe de lucru, caietele elevilor, flipchart, markere, utilizarea tehnologiei digitale (tablă interactivă), manualul digital, documentare Youtube,

Google Classroom, Wordwall - <https://wordwall.net/> pentru realizarea de sarcinilor de lucru diferențiate, interactive; comunicare cu și între elevi (utilizarea Whatsapp, email, aplicații mobile favorite etc.); comunicarea colaborativă online : Zoom, Meet.

Descrierea activității:

Verificarea cunoștințelor se realizează din lecția AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL.

Profesorul îi invită pe elevi să rezolve <https://wordwall.net/ro/resource/11425466>, pe fondul un fragment din Simfonia a VII-a în do major – Leningrad, creația compozitorului rus Dmitri Șostakovici. Ascultă precizările profesorului și rezolvă <https://wordwall.net/ro/resource/11425466>. Identifică tema Simfonia a VII-a în do major.

Elevii răspund întrebărilor frontale.Simfonia a fost dedicată de creatorul său orasului Leningrad, astăzi Sankt Petersburg, devenind populară atât în fosta Uniune Sovietică, dar și în Europa de Vest, ca un **simbol al rezistenței împotriva nazismului**. Partitura este închinată victimelor din fosta URSS, din Al Doilea Război Mondial și mai ales celor care au pierit în asediul de 900 de zile al orașului Leningrad.

Solicit elevii să citească fișa –poveștii: Ciuperca otrăvitoare. Elevii, împărțiți în 3 echipe analizează textul folosind metoda cadranelor.

Pe baza sursei din manualul digital” Ghetouri și lagăre”, profesorul prezintă etapele exterminării evreilor în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. https://catalog.manualedigitaleart.ro/art-i7/v1/video/ani_p78.mp4. Localizează pe hartă zonele unde erau construite lagărele de exterminare. Elevii identifică pe hartă zonele unde erau construite lagărele de exterminare <https://edu.litera.ro/manuale/2024 IEH/mobile/5ow0K0uK0P0.png>

Elevii vizionează https://youtu.be/uA1IZkWycMk?si=opMBdw70S_qNYsOo și răspund întrebărilor profesorului:

Când s-a înființat O.N.U.?

26 iunie 1945- În cadrul Conferinței de la San Francisco a adoptată Charta O.N.U.

Care sunt cauzele înființării?

-apărarea și menținerea păcii după cel de al Doilea Război Mondial;

-apărarea drepturilor omului;

-asigurarea cooperării între state.

Când a fost adoptată D.U.D.O.?

-la 10 decembrie 1948 Adunarea Generală a O.N.U. a adoptat D.U.D.O.

Profesorul propune elevilor, împărțiți în cele trei grupe, să își imagineze că sunt evrei eliberați dintr-un lagăr de exterminare. Nu mai pot vorbi din cauza socolui. Desenați două simboluri prin care să spunti NU discriminării. Elevii desenează simbolurile.

Produsul final: poster interactiv- Copacul lui Sapiro, proiecte multimedia.

Metode de evaluare: Elevii încearcă realizarea unei perspective comune asupra temei discutate. De aceea profesorul le propune elevilor să lucreze în grupe mixte pentru realizarea unui proiect care să ofere o viziune de ansamblu asupra subiectului discutat.

BIBLIOGRAFIE:

Suport de curs – Proiectul CRED – Curriculum relevant, educație deschisă pentru toți

https://formare.educred.ro/resurse/CRED_G_M2_suport_curs_Istorie

Institutul Olga Lengyel și Institutul Intercultural Timișoara, 2023

<https://www.inshr-ew.ro/despre-elie-wiesel/>

<https://www.holocaustremembrance.com/ro/resources/working-definitions-charters/definitia-de-lucru-antisemitismului>

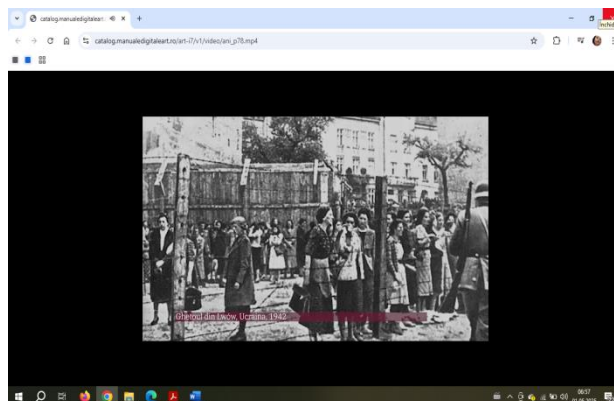
Lecțiile trecutului ca impuls spre acțiune. O abordare interdisciplinară: educația despre Holocaust, educația pentru drepturile omului și educația interculturală. Oana Neștian-Sandu.

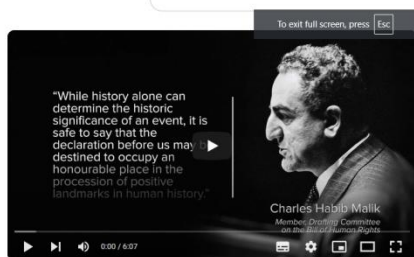
0:06 ✓ 0

La 30 august 1940, prin
Dictatul de la Viena Romania
pierdea NV Transilvaniei alipit:

URSS Ungariei Bulgariei

1 din 10

9. O POVESTE TRISTĂ – PROIECT EDUCAȚIONAL

Ivan Mihaela Mădălina
Liceul “Preda Buzescu”

“Dacă am îndurat atâta suferință și dacă vor mai exista încă evrei, când totul se va termina, atunci evreii, în loc să fie osândiți, vor fi dați drept exemplu.” (Anne Frank)

Tipul de educație în care se încadrează: educație pentru drepturile omului.

Context

Proiectul educațional “O poveste tristă” reunește profesori de istorie, ce desfășoară activități extrașcolare cu elevii pe tema Holocaustului. Proiectul a fost conceput pentru participarea elevilor din școlile partenere, de la clasa a VII-a până în clasa a XII-a, a cadrelor didactice și altor membri ai comunității, pe bază de voluntariat.

Argument

Holocaustul a reprezentat o lecție dură pentru omenire în secolul al XX-lea. Nu a însemnat doar o problemă evreiască, ci una a Europei în epoca contemporană. Numărul victimelor Holocaustului stă marturie a tragismului și dimensiunii sale.

Indiferent de numărul de victime de care vorbim sau la care ne raportăm, putem spune că Holocaustul a reprezentat o “culme a degenerării relațiilor interumane”, conform aprecierii lui Liviu Beris.

Proiectul își propune să promoveze, pe lângă cunoștințe despre Holocaust, solidaritate, valori democratice, toleranță, respectul pentru drepturile și libertățile fundamentale ale omului, acceptarea diversității.

În anul 2004, România și-a asumat greșelile trecutului și a decretat o zi națională de comemorare a victimelor Holocaustului. La nivel internațional, comemorarea victimelor Holocaustului se face pe 27 ianuarie. 2 august reprezintă ziua de comemorare a victimelor Holocaustului romilor.

Activitățile de bază ale proiectului vor îmbina prezentări PPT despre Holocaust, personalități evreiești, distincția “Drepti între popoare”, Padlet, abordări ce includ multiperspectivitate în predarea Holocaustului, recenzii de cărți pe tema Holocaustului, vizionare de film pe tema Holocaustului, mărturii ale supraviețuitorilor, realizarea de panouri tematice despre Holocaust și expoziții cu metode interactive.

Ca profesori, avem misiunea de a le transmite elevilor noștri nu numai cunoștințe, ci și o atitudine corectă, democratică pentru viața socială.

Scopul proiectului îl constituie prezentarea sub diverse aspecte și surse a dimensiunii Holocaustului, comemorarea victimelor lui, promovarea unor valori democratice în rândul elevilor și al participanților la proiect. Ne dorim conștientizarea a ceea ce a însemnat Holocaustul în istoria omenirii astfel încât tinerii să înțeleagă tragedia evenimentului și să-și dorească să evite astfel de orori în viitor.

Obiectivele proiectului:

- înțelegerea Holocaustului, a dimensiunii sale și a dreptului fundamental al oamenilor la viață,
- promovarea toleranței în rândul elevilor, acceptarea diversității,
- dezvoltarea comportamentului civic democratic și a spiritului de echipă,
- combaterea rasismului, xenofobiei și antisemitismului,
- stimularea interesului pentru studierea Holocaustului.

Grup țintă: elevi de gimnaziu și liceu, cadre didactice, comunitate locală - participare pe bază de voluntariat. La acești beneficiari direcți se adaugă și beneficiarii indirecti, reprezentați în principal de comunitățile locale ale școlilor partenere.

Durata proiectului: octombrie 2022 - iunie 2023

Activități desfășurate în cadrul proiectului la nivelul școlilor partenere:

- A1- Lansarea proiectului (la nivelul școlilor partenere);
- A2 – Personalități evreiești și contribuția lor la istoria umanității (prezentari PPT ale elevilor);
- A3 – Holocaustul prin film (vizionare film), discuții cu elevii;
- A4 – Prezentări PPT ale elevilor pe tematica Holocaustului, roluri în timpul Holocaustului, multiperspectivitate în analiza documentelor și discuții;
- A5 - Holocaustul în literatură: recenzii de carte facute de elevi pe tema Holocaustului, panou tematic și expunere în școală (cărți propuse: *Băiatul cu pijamale în dungi* de John Boyne, *Biblioteca de la Auschwitz* de Antonio G. Iturbe, *Auschwitz, ultima stație. Povestea mea din lagăr 1943-1945* de Eddy de Wind, *Jurnalul Annei Frank*, *Jurnalul Helgăi Weissová*);
- A6 – Panou tematic cu lucrări artistice ale elevilor “A story to be told: Holocaust”, turul galeriei (cele mai bune lucrări pot fi trimise la expoziția TOLI);
- A7 – Mărturii ale supraviețuitorilor (propunere: Ladislau Roth, Dr. Hava Haas, Adolfina Regenbogen) și discuții cu elevii în urma acestor vizionări;
- A8 – “Drepti între popoare”- prezentări PPT și/sau Padlet realizate de elevi cu personalități ce au primit această distincție, criterii de acordare;
- A9 – Chestionare de feedback pentru participanți; acordarea de diplome cadrelor didactice și elevilor care s-au implicat activ în proiect; încheierea proiectului.

Diagrama desfășurării activităților

Activitatea	Oct	Nov	Dec	Ian	Feb	Martie	Apr	Mai	Iunie
A.1									
A.2									
A.3									
A.4									
A.5									
A.6									
A.7									
A.8									
A.9									

Metode și tehnici de lucru:

- activități frontale, individuale și pe grupe,
- Prezentări Power Point,
- discutii,
- cercetare, documentare,
- recenzii carte Holocaust,
- panou tematic,
- turul galeriei,
- vizionare mărturii ale supraviețuitorilor,
- vizionare film cu tematică Holocaust.

Rezultatele proiectului și impact:

- cunoștințe crescute pe tema Holocaustului,
- realizarea de produse: lucrări expoziție, PPT, recenzii carte, Padlet, panou tematic,

- formarea și dezvoltarea la elevi a unor abilități de viață necesare pentru înțelegerea și promovarea drepturilor fundamentale ale omului, toleranței, acceptării diversității,
- bune practici pentru alte școli,
- diseminarea proiectului în cadrul comunității locale, județene,
- crearea unui sentiment de apartenență la comunitatea internațională,
- crearea de puncte de aducere-aminte pentru generațiile viitoare astfel încât lecția Holocaustului să nu fie uitată.

Resursele proiectului:

- materiale: panouri, consumabile (coli, markere etc), laptop, videoproiector, diplome.
- umane: elevii și cadrele didactice implicate în proiect, alți membri ai comunității.
- de timp: anul școlar 2022-2023

Evaluare, diseminare, mediatizare

Activitățile desfășurate în cadrul proiectului se evaluează permanent prin discuții cu participanții, prin intermediul produselor realizate în cadrul proiectului, chestionar de feedback.

Evaluarea proiectului se realizează în funcție de: numărul participanților, calitatea materialelor realizate, gradul de implicare al partenerilor, impactul asupra comunității.

Mediatizarea activităților desfășurate în cadrul proiectului se realizează pe paginile unităților școlare partenere, promovarea activităților desfășurate pe pagina de facebook a Consiliului Școlar al Elevilor etc.

Sustenabilitate

După încheierea proiectului și diseminarea acestuia ne propunem:

- continuarea acestuia în ediții următoare,
- obținerea de testimoniale referitoare la activitățile proiectului prin folosirea site-ului școlii și crearea unui forum de discuții,
- adaptarea viitoarelor ediții în funcție de feedback-ul primit de la grupul țintă și factorii implicați,
- produsele proiectului: materialele create de elevii participanți, panouri tematice pot fi utilizate la nivelul unităților școlare ca material util și atractiv la ore cu tematică specifică.

10. O MĂRTURIE DESPRE GHETOUL DIN TECUCI

Sorin Langu,
Colegiul Național ”V.Alecsandri” Galați

În 1999 apare, în Australia, o carte de memorii. Autorul: un supraviețuitor al Holocaustului. De ce? Zygfryd Atlas, nu a fost supraviețuitor de la Auschwitz, sau a unui alt lagăr de exterminare, nu a fost supraviețuitor a vreunui lagăr de concentrare, nu a fost nici măcar în ghetou. Dar ar fi putut fi. Just One Life, este o lucrare care descrie anii vieții sale de la nașterea sa în Polonia până la absolvirea școlii de medicină din Melbourne, în 1954.

Zygfryd Atlas s-a născut în 1920 la Lvov, Polonia. Familia lui, deși evreiască, din punct de vedere cultural era destul de poloneză și foarte laică. Vorbeau poloneză în casa lor și mergeau la sinagogă doar la sărbătorile mari. Atlas și frații săi au învățat, de asemenea, germana și franceza de la o vârstă foarte fragedă, iar fluenta sa în limbi străine (precum și aspectul său „arian”) l-a ajutat pe Atlas să supraviețuiască războiului. În tinerețe, Atlas nu a întâlnit prea mult antisemitism din partea colegilor săi. Mai degrabă, când a experimentat, de obicei venea de la oamenii mai în vârstă, inclusiv de la profesori și antrenori de sport.

Imediat după ce Atlas a terminat liceul în 1939, a început al Doilea Război Mondial și Lvov-ul a intrat sub ocupație sovietică. În această perioadă, Atlas a reușit să evite viața aspră suferită de unii polonezi, fiind numit într-o poziție proeminentă de instructor universitar. La mijlocul anului 1941, germanii au invadat Lvov-ul și polonezii apti au fost duși să lucreze pentru ei. Atlas a profitat de înfățișarea sa, ”ariană”, și-a procurat acte false de polonez și a început să lucreze pentru nemți la curățenie la una dintre bazele lor și, cam în același timp, s-a alăturat mișcării de rezistență poloneze. Poziția sa la o bază germană i-a permis să fure arme și să facă acte de sabotaj.

În octombrie 1942, ghetoul din Lvov a fost izolat de restul orașului. Atlas, cu înfățișarea lui de ”neevreu” și cu fluenta în poloneză și germană, a rămas în afara ghetoului, pozând în polonez și, mai târziu, în ofițer german. El folosește tot felul de subterfugii pentru a rămâne în viață. Deghizarea lui în german și legăturile sale cu Rezistența îl duc pe Atlas la Kiev, Zolomir și Nikolayev în Ucraina. Mai târziu se întoarce la Zakopane în Polonia, iar în cele din urmă ajunge în România, la Galați, Tecuci și București.

La sfârșitul războiului, Atlas, care joacă acum rolul unui refugiat polonez, se află în România când, pe 23 august, România întoarce armele contra Germaniei. Acum este crezut de autorități dezertor german, și cu greu poate să-și probeze nevinovăția. După ce a petrecut ceva timp în România, Atlas pleacă în Italia, unde își începe studiile medicale, iar apoi la Melbourne în august 1946, pentru a se reîntâlni cu sora sa, Nusia. Dorind mereu să studieze medicina, a reușit în sfârșit să absolve facultatea de medicină în Australia, în 1954.

În România Atlas vine în primăvara anului 1944. Ajunge la Galați, apoi pleacă la Tecuci, pentru a lucra la unitatea de lângă aerodrom. În final, se va muta la București, unde îl va prinde și 23 august. În paginile referitoare la România Atlas relatează și un episod al Holocaustului petrecut în ghetoul de la Tecuci:

....aflasem că există un lagăr de muncă evreiesc la marginea orașului Tecuci și un plan a început deja să mi se formeze în minte. „Bine”, am zis în final, „pot să justifica acest consum, dar mă întreb dacă e posibil să iau câțiva evrei din lagăr, să sape?”

Românul a chicotit - o soluție ideală. ”De ce nu?”; a spus el. ”Este o idee splendidă. Lasă-i să facă ceva pentru o schimbare”. Înapoi la Bereitschaft, al doilea responsabil al spitalului, Stabsarzt von Glenck, a fost la fel de încurajator și a semnat de bunăvoie un document care îmi permitea să supraveghez eliberarea zilnică a 150 de evrei din lagăr (ani mai târziu am donat acest document

muzeului din București care a constituit încă o dovadă a cruzimii germane față de evreii din România). A doua zi după vizita mea la Stabzarzt am comandat trei camioane ale unității și, cu trei paznici, am mers la lagărul unde mi-am prezentat autorizația și i-am adunat pe prizonierii evrei. În timp ce prizonierii erau debarcați înapoi la spital, l-am luat deoparte pe Hauptfeldwebel desemnat să mă ajute cu proiectul, a cărui poreclă era „Spieb”. „Ascultă”, i-am spus, „șeful spune să îi iei ușurel pe evrei”. „Bine, o să fac ce spune el,” a răspuns Spieb.

Și-a ținut promisiunea. Evreii care lucrau la piscină nu au fost niciodată bătuți, și am observat ca ei erau bine hrăniți; deși săpatul era anevoios și era aproape vara, condițiile în care lucrau acești oameni erau mai bune decât cele din lagăr. Pe măsură ce au trecut zilele, prizonierii au început să aștepte cu nerăbdare sosirea camioanelor noastre dimineața.

Într-o dimineață, ofițerul român m-a tras deoparte. „Dupa cum aleargă la camioane”, a spus el rânjind, arătând cu degetul la prizonieri, ”ai crede că se duc la picnic”. „Nu prea”, i-am răspuns privindu-l în ochi. „De fapt”, a continuat ofițerul, „se pare că tu îi tratezi pe prizonieri bine, ai crede ca și tu ești unul dintre ei.”

„Poftim?” am țipat cu vădită indignare? „Cum îți permiți? În timp ce m-am dat un pas înapoi și l-am pocnit drept în față. Șocat, el s-a dat un pas în spate și și-a pus mâna la falcă. „Iartă-mă!” a spus, „A fost doar o glumă”. „A fost o glumă foarte proastă”, i-am răspuns.

Acensiunea Germaniei naziste duce și în România la o creștere exponențială a curentului antisemit, curent care se finalizează cu o legislație antisemită, începută cu guvernul Goga-Cuza, și continuată de guvernul Gigurtu. Venirea la putere a lui Ion Antonescu nu a adus nicio îmbunătățire a condiției lor, ba mai mult, situația lor ia o turnură dură după emiterea Decretului-lege nr. 1403 referitor la organizarea muncii naționale din data de 14 mai 1941. Evreii trebuie să efectueze 60 zile dacă au vârsta între 18 și 21 ani, 180 de zile pentru cei între 21 și 24 de ani, 120 de zile pe an pentru cei între 24 și 26 de ani, 90 de zile pentru cei între 26 și 41 ani și 60 de zile pentru cei între 41 și 50 de ani. Evreii erau obligați să plătească taxa militară pe lângă prestarea muncii obligatorii, organizarea muncii evreilor se făcea de către Cercurile de recrutare și erau organizați în detașamente de muncă exterioare sau locale și în tabere de muncă aflate în afara orașelor. Așa apare ghetoul de la Tecuci știm că a fost înființat prin ordinul 4147 al lui Antonescu, prin care evreii suspecti de comunism erau duși la Tg.Jiu, iar pentru cei rămași se înființau lagăre (ghetouri). Evreii sunt consemnați în partea de est a orașului, pe malul Bârladului, în cartierul evreiesc. Era un ghetou deschis, dar evreilor le era interzis să iasă pe străzi între 8 seara și 7 dimineața. Pentru a se asigura că evreii vor respecta regulile, 20 de notabilități din rândul evreilor erau ținute ostatici. Periodic evrei din lagăr erau duși în diverse locuri pentru muncă forțată, cum este cel amintit de la Bolgrad. Lagărul a funcționat până în august 1944.

Nu știm ce s-a întâmplat în continuare în ghetou: Atlas a plecat la București, a intrat în contact cu Rezistența, apoi a venit 23 august, dar supraviețuitorul polonez surprinde o piesă mică din puzzle, dar relevantă pentru o pagină complicată, complexă și insuficient cercetată din istoria noastră.

Lazăr Cătălin, Vilaia Consuela
Colegiul Național ”Samuel von Brukenthal”, Sibiu
Colegiul Național ”Gheorghe Lazăr”, Sibiu

În anul școlar 2023-2024 împreună cu un grup de elevi din cadrul Colegiului Național ”Samuel von Brukenthal” am realizat un mini-studiu de istorie orală. Subiecții noștri au fost șase membri ai comunității evreiești din județul Sibiu. Am pornit de la niște intenții tematice, am proiectat un fir epic cronologic, am anticipat posibile variații de răspunsuri, am contactat diferiți membri ai Comunității Evreilor din județul Sibiu și am inițiat dialogul. Am intervievat oameni cu narațiuni personale care nu se percepeau pe ei înșiși ca subiecți istorici posesori ai unor secrete de interes mai larg. Am cunoscut oameni care ne-au împărtășit amintiri personale sau de familie și care și-au deschis sufletul cu sinceritate. Oameni modești și frumoși sufletește care expirau acel tip de emoție care nu poate fi încartiruită în limite glacial-științifice.

În rândurile de mai jos redăm o mică parte dintr-un interviu mai amplu.

”Numele meu este Moscicki Claudiu, nume polonez, origine poloneză, familie amestecată, mama evreică din Cluj, născută în Cluj. Numele mamei de fată era Kiraly Eva. Ei au fost o familie austro-ungară venită parțial de la Viena parțial din Cehia, ajunsă cu interese de afaceri undeva în 1900 la Cluj. Sunt vorbitor de maghiară, germană și în anii de început ... bineînțeles am învățat și românește, pentru că și românește se vorbea la Cluj pe vremea aceea. Bunicul din Maramureș ... Bunicul, din partea mamei, vorbesc numai din partea mamei, pentru că vorbim despre partea evreiască. Partea tatălui meu nu are importanță în această poveste deși pot să povestesc și de acolo pentru că el era din Cernăuți, el nefiind evreu, dar a trăit în mijlocul evreilor. A doua jumătate a familiei era din Maramureș, din Seini. Cred că și în ziua de astăzi există o comună care se numește așa. Partea aceea a fost ... în mod special evreii religioși sau ultrareligioși cum se numesc în ziua de astăzi. Era o societate în care regulile religioase erau ultrarespectate, cei care au auzit despre evreii de Satmar, cam despre ei este vorba și cam ei sunt aceia ... ei nu sunt o sectă, ci sunt ultraortodocși, sunt ultrarespectători de niște reguli pe care ceilalți evrei nu mai sunt dispuși să le respecte. Bunicul meu fiind din zona respectivă și neavând absolut niciun fel de legătură cu partea aceasta ultrareligioasă a ajuns la Cluj unde a cunoscut-o pe bunica și așa s-a întemeiat familia despre care vom vorbi în continuare”.

(în familie) ”Nu se vorbea idiș. Ivrit este o limbă pe care trebuia s-o înveți pe vremea aceea. În primul rând trebuie să știți că absolut toți evreii erau sută la sută alfabetizați. Alfabetizați nu pentru că se duceau la școală și învățau neapărat materiile ci pentru că un evreu, la fel ca și un catolic și un reformat la vârsta de 13 ani devine, din punct de vedere religios, adult. Și el trece prin acel proces care se încheie cu un examen religios la sinagogă. La fel ca și ... cum se cheamă la catolici ... confirmarea. Este tot un fel de confirmare, că se numește altfel n-are nicio importanță, dar pentru ca să fii confirmat și ca să ajungi confirmat, timp de ani de zile tu înveți cartea sfântă. Și de acolo înveți să citești și să scrii. Ori acest lucru este valabil de sute de ani atât pentru băieți și încetul cu încetul și pentru fete. Deci din această cauză ei erau sută la sută alfabetizați. Ceea ce a fost un mare avantaj de-a lungul a generații și generații”.

”Am învățat la Lazăr (Colegiul Național ”Gheorghe Lazăr” Sibiu). După Lazăr am făcut o grămadă de chestii interesante. Până la urmă am ajuns la facultate, FSEGA, (profil) economic, am făcut comerț exterior. După revoluție, în ’90, am plecat în Israel unde am stat 30 de ani. Acum vreo șase ani de zile m-am întors înapoi în România în calitate de pensionar”.

”Sunt căsătorit cu o ortodoxă. Deci din punct de vedere strict teoretic, având în vedere că tatăl meu era greco-catolic, am în familie, fratele meu era catolic, am cel puțin patru, cinci religii adunate”.

”Bunicii, trebuie să recunosc că n-au fost niciodată foarte fericiți de această uniune (căsătoria mamei cu tatăl) pentru că proveneau dintr-o societate care era foarte închisă dar de-a lungul timpului nu

numai că s-au împăcat dar având în vedere că era un om extrem de inteligent, artist, grafician, bineînțeles că a fost integrat în familie fără niciun fel de probleme, ba mai mult a început să învețe și câteva cuvinte în maghiară, pentru că bunicii în mod evident vorbeau în continuare maghiară acasă. Limbă pe care o vorbesc și eu pe lângă germană și pe lângă ebraică ... (Vorbesc) maghiara pe care încetul cu încetul bineînțeles că o pierd pentru că dacă vedeți bine aici (Sibiu) se vorbește mai puțin maghiara în ultima perioadă. Germana, pe care am reluat-o, am foarte mulți prieteni care vorbesc nemțește, de ăia de la Hermannstädter Zeitung până la o grămadă alții, care sunt cunoștințe vechi. Am învățat franceza, am învățat engleza, am învățat ebraica ...”.

”Dacă m-ați întreba eventual unde m-am simțit cel mai bine sau unde mi-a plăcut cel mai mult atunci am să vă spun fără nicio ezitare Israel. Dar nu pot să spun că am fost sunt și voi rămâne un israelian, nu pot să spun acest lucru. Simpla întoarcere a mea aici pe criterii strict economice și nimic altceva nu mă face nici un dezertor acolo din punctul lor de vedere. Toate aceste chestii nu există acolo, dar da, cel mai bine m-am simțit în Israel. Viața de acolo este cu totul și cu totul diferită”.

”Maică-mea s-a născut la Cluj, bunica s-a născut tot la Cluj, străbunii erau cei care nu erau clujeni efectiv. Și au avut în perioada respectivă, hai să spunem în jurul anului 1900, o viață care a fost corectă, frumoasă, nu existau probleme de rasă, religie, pentru că și Clujul la data respectivă era ceea ce înțelegem noi în ziua de astăzi multicultural. Acolo se adunaseră o grămadă de oameni, maghiari, se vorbea și germană, se vorbea și română. Erau adunați din mai multe locuri având în vedere că veniseră acolo cu interese de afaceri. Străbunicul meu a avut o companie de transporturi pe vremea aceea cu căruțe, poștalioane. Și cu asta s-a ocupat până la sosirea războiului și a fasciștilor și a hortiștilor. Atunci s-a terminat cu toată această afacere. Bunicul a fost oaia neagră a familiei pentru că frații lui au fost medici, avocați, el a fost oaia neagră a familiei, i-a plăcut mecanica auto. Așa că el a ajuns la Cluj în calitate de mecanic auto. În anii 30 lui, în mod special, a început să nu-i mai placă absolut deloc atmosfera din Cluj. Era o creștere a antisemitismului dinspre partea maghiară a Clujului, de către cei care erau înclinați către formațiunile politice ale lui Horthy. Au început ușoare, nu foarte puternice, dar au început ușoare prigoniri în perioada respectivă, interziceri de a ieși în locuri publice, de afaceri, etc., restricții de acest gen. El a decis că cel mai bine pentru familia lui, bunica mea și maică-mea, a fost să plece. Și au plecat inițial la Deva unde au stat o perioadă foarte scurtă după care au ajuns aici la Sibiu, unde s-au stabilit ... ei au fost foarte dezamăgiți de partea maghiară a Clujului la data respectivă și de influența imensă a politicii lui Horthy”.

”Inițial, Sibiul a fost la fel ca și acum o oază de liniște. Influența societății săsești, cea care domina, evident, Sibiul era cât se poate de benefică. De-a lungul timpului ei, ca evrei, nu au simțit practic niciun fel de probleme cu societatea săsească-germană. Atmosfera era socotită, plăcută, era un oraș civilizat, la data respectivă ca și astăzi ... ei s-au simțit bine în Sibiu, dovadă că nici nu au avut intenția să plece, au rămas aici. Se pare că Sibiul a fost, într-un anumit fel, ocrotit de urgiile războiului raportat la alte orașe românești”.

”Evreii, practic, s-au concentrat în Orașul de Jos. Cam toată zona străzii 9 Mai cu străzile adiacente erau zonele în care evreii locuiau (în Sibiu). Foarte puține familii au fost în afara acestor străzi. Marea majoritate care erau proprietari de case în această zonă erau sași. Bunicii mei, împreună cu maică-mea, au stat în chirie la o familie săsească care deținea o proprietate imensă cu multe apartamente. Cei care i-au ajutat în momente foarte grele au fost ei ... deci ei (bunicii) nu au avut niciodată nimic împotriva sașilor. Au putut să facă diferența între exaltații care au trecut de partea SS-ului, fasciștilor și ceilalți oameni care erau de treabă, așezați, gospodari care nu aveau legătură cu acest subiect. Și din acest punct de vedere eu nu țin minte ca la părinții mei să fi existat un profund resentiment față de vecinii sași. Ulterior m-am născut și eu, am trăit tot printre sași la data respectivă pentru că erau foarte mulți ... nici eu nu am simțit niciun fel de diferență, de antisemitism la data respectivă... în anii 60, când eram copil”.

”Bunicul meu a avut împreună cu un asociat maghiar, înainte de război, taxiuri pe piața sibiană. Au avut 2-3 taxiuri în perioada respectivă ... în momentul în care s-au dat aceste legi (legislația

antisemită) și s-a început efervescența anti-evreiască chiar și în Sibiu ... vă povestesc ce i s-a întâmplat lui ... a venit într-o seară o grupare legionară la el acasă, l-au bătut bine și i-au cerut să îi plimbe cu taxiul. Bunicul a dispărut după aceasta două zile. După două zile a fost găsit într-o stare proastă la marginea Pădurii Dumbrava și mașina dispărută. Din momentul acela, practic, el nu a mai avut niciun fel de posibilitate de a câștiga bani pentru că restul mașinilor au fost avariate. Există o continuare a acestei povești care este legată de politica românească ... el fiind un mecanic cunoscut la data respectivă în Sibiu ca fiind bun, în anul 1948, ceva în genul acesta, deci după război, a venit cineva de la Partidul Comunist Român, secția locală a Sibiului și a spus: „Heinrich Baci, avem o problemă cu o mașină pe care nu suntem în stare să o rezolvăm. Hai să ne ajuți, poate poți tu să o faci!” Bunicul meu, când a intrat în garajul Partidului Comunist, când a deschis ușa, în fundul garajului era, pe butuci, mașina furată cu șase ani sau ceva de genul acesta înainte. A căscat ochii mari și a spus: „Păi asta a fost mașina mea și a fost furată de legionari!” Cel care îl dusesse acolo s-a făcut verde, galben, albastru ... și a zis: „Vai de mine, dar mașina asta a fost adusă de tovarășul nu știu care, un mare comunist!” (un fost legionar) transformat în comunist adevărat și de mare calibru. Extremiștii se schimbă unii între alții. Există și o vorbă pe vremea aceea: ”Cămașa unui legionar e verde pe dinafară și roșie pe dinăuntru sau cum sunt legionarii ... există și acum ziare care încearcă să readucă legionarismul ca fiind patriot anti-comunist ... să fim serioși... mai exista o vorbă: ”Cum este legionarul? Ca un pepene: verde pe dinafară și roșu pe interior!”. Foarte, foarte mulți legionari s-au convertit automat, adică cu multă ușurință, legionarii au devenit mari comuniști”.

”În momentul în care ai mei au plecat din Cluj și au ajuns la Sibiu, restul familiei, atât din partea bunicii cât și din partea bunicului, a rămas în ceea ce se va transforma în Transilvania „ocupată” sau „furată” sau cum să îi spunem ... ocupată, da. Ei au rămas acolo. Viața era extraordinar de grea pentru ei în calitate de evrei din momentul în care a început războiul în ‘41. Nu că în ‘38-’39 ar fi fost nemaipomenită. Viața s-a transformat ușor, ușor în infern până când au început deportările în lagăre. Aceste lucruri nu prea se povesteau, sunt foarte multe detalii pe care dacă nu le-ai trăit nu ai de unde să le știi. Pe partea bunicului, frații nu știu unde au fost deportați știu doar că nu s-a întors niciunul. Pe partea bunicii, Auschwitz. Din câte ni s-a povestit mai exact, o fabrică de cauciucuri sau ceva de genul acesta lângă Auschwitz. Nu sunt ferm convinși de chestia asta, adică o povestesc din amintiri, unde au fost duși la muncă. Au murit din cauza condițiilor. Ceea ce știu sigur este că străbunicul meu nu a ajuns acolo, a căzut sub roțile trenului, că s-a sinucis înainte să ajungă în lagăr (pentru că) știa ce îl așteaptă sau că a fost un accident ... din nou este ceea ce i s-a povestit bunicii de către cei care s-au întors de acolo. O soră a bunicii a murit prima în lagăr. A doua soră a supraviețuit și a fost omorâtă de fapt de către mâncarea pe care a primit-o după eliberarea din lagăr. A făcut difterie. Nu existau medicamente. Eliberată, a scăpat de anii de lagăr și a murit din cauza unei boli după eliberare la puțin timp. Nu a rezistat nici măcar mâncării pe care a primit-o. Pentru că dintr-odată au primit altă mâncare mult mai bună și mult mai multă după ani de zile în care ciuguleau câte trei firimituri pe zi. Da, într-adevăr acest lucru s-a întâmplat. Din întreaga familie au scăpat cu viață un văr și o verișoară de-a bunicii mele. Verișoara a ajuns direct în Israel dar cu mari probleme psihice. Copil (fiind) am cunoscut-o și pe ea că a venit aici în România cu traume puternice și cu o labilitate psihică foarte accentuată. Ea a reușit să trăiască până la o vârstă acceptabilă, 60 de ani, ceva de genul acesta. Un văr mai îndepărtat al bunicii mele s-a întors la Cluj. S-a întors cu boală de plămâni, cu TBC, care la data respectivă începuse să fie tratat, dar nu a rezistat foarte mult. Există în Israel „Yad Vashem”, muzeul memorial al Holocaustului. Acolo există computere cu memorii încărcate cu numele și destinul multor persoane din lagărele de exterminare. Am găsit, într-adevăr două rude din familie la Auschwitz. Poți să le găsești. Într-adevăr acolo mai găsești câte ceva și cât a rămas, acolo încearcă să se concentreze toată știința și toate datele, documentele, memoriile sunt păstrate să le vezi acolo în formă electronică”.

12.ADEVĂR ȘI MEMORIE. NU UITĂM HOLOCAUSTUL

PROIECT EDUCAȚIONAL –

Magyarosi Laszlo
Colegiul Economic „Nicolae Titulescu” Baia Mare

Holocaustul nu este doar o lecție de istorie, ci un avertisment dureros despre ce se poate întâmpla atunci când ura, intoleranța și indiferența devin norme. Proiectul educațional „*Adevăr și memorie. Nu uităm Holocaustul*” derulat la Colegiul Economic „Nicolae Titulescu” în perioada ianuarie – mai 2025, își propune să readucă în conștiința tinerelor generații drama milioanele de victime ale regimului nazist – evrei, romi, persoane cu dizabilități, opozanți politici și alte grupuri marginalizate.

Prin cercetare, reflecție și dialog, dorim să înțelegem nu doar faptele istorice, ci și mecanismele care au dus la o asemenea tragedie. Ne propunem să cultivăm empatia, gândirea critică și respectul pentru drepturile omului, pentru ca asemenea orori să nu se mai repete niciodată.

Proiectul nostru urmărește creșterea gradului de informare a elevilor de gimnaziu și liceu privitor la prezența evreilor în Maramureș, cât și accentuarea sentimentelor elevilor de condamnare a Holocaustului. Istoria evreilor nu înseamnă doar Holocaustul. Comunitatea evreiască din România a avut o contribuție consistentă în modernizarea societății românești, în domenii precum cel al cercetării științifice, artei, literaturii, ideilor politice, cel al antreprenoriatului de natură industrială sau bancară.

Proiectul educațional finanțat de TOLI - THE OLGA LENGYEL INSTITUTE FOR HOLOCAUST STUDIES AND HUMAN RIGHTS reprezintă un dialog interdisciplinar între istorie, literatură, artă și cinematografie, propunând reactivarea memoriei Holocaustului în România, prin lansarea unei serii de activități și evenimente organizate la Baia Mare și Sighetu Marmăției în amintirea evreilor din Maramureș, deportați și exterminați în lagărele de concentrare naziste, cu sprijinul Asociației Maramureș Heritage, respectiv a Fundației Tarbut Sighet - Cultură și Educație Iudaică.

Evenimentele care au marcat ultimii ani au arătat, mai mult ca niciodată, cât de mult contează să transmitem copiilor atașamentul pentru valori, precum compasiunea, empatia, respectul față de demnitatea umană și societatea democratică.

1. Conferința „Să descoperim și să le ascultăm poveștile...” - invitată Peninah Zilberman, președinta Asociației Tarbut Sighetu Marmăției (fotografie personală)

În această perspectivă, am propus activități educative în parteneriat cu Asociația Maramureș Heritage, Liceul Pedagogic „Taras Sevcenko” Sighetu Marmăției, Fundația Tarbut Sighet - Cultură și Educație Iudaică, Casa Memorială „Elie Wiesel”, cum ar fi: **expoziție de fotografii** (13 roll up-uri), denumită „**Am învins**”, cuprinzând poze ale unor supraviețuitori evrei din Maramureș, vizionarea

filmului **”Trenul vieții”** (1998), în regia lui Radu Mihăileanu, urmată de discuții despre film și o dezbatere, pe tema: **Comunitatea noastră este un model al unei comunități multietnice tolerante?**, realizarea unor **desene, colaje de imagini, machete despre Holocaust sau despre comunitatea evreiască înainte și după Holocaust**, înființarea unui **colț dedicat culturii și civilizației evreiești**, în cadrul Bibliotecii Colegiului Economic, unde vor fi expuse creațiile elevilor, alături de **cărțile achiziționate** în cadrul proiectului, crearea unor **e-book-uri** cu personalitățile marcante ale comunității evreiești din Baia Mare și **vizita tematică** la Sighetu Marmăției, în colaborare cu Liceul Pedagogic „Taras Sevcenko”.

La finalul proiectului, obiectivul propus este realizarea produsului final al proiectului și al excursiei: un portofoliu în format electronic cu poze, impresii, compuneri, desene, picturi, mesaje antiviolență, fișe de lucru, chestionare de satisfacție aplicate elevilor și cadrelor didactice. Acesta va fi prezentat în cadrul festivității de încheiere a proiectului, tuturor cadrelor didactice, profesorilor diriginți, elevilor din clasele a XI-a.

Amintirea Holocaustului nu este despre trecut, ci despre viitor. Prin acest proiect, ne-am angajat nu doar să cunoaștem istoria, ci să învățăm din ea. Să nu uităm niciodată că fiecare gest de intoleranță poate fi începutul unei tragedii, iar fiecare alegere în favoarea adevărului și demnității umane poate fi un pas spre o lume mai dreaptă.

Memoria este datoria noastră, iar adevărul – arma noastră împotriva uitării.

Bibliografia:

1. Jean-Michel Lecomte, 2001, *Predarea Holocaustului în secolul al XXI-lea*, Fundația W. Filderman, București, p.15-17, 28-30, 36-38, 39-44, 45-46, 55-59, 71-75, 76-78, 82-83, 95-97, 112-113
2. Alexandru Florian (coordinator), 2007, *Cum a fost posibil?, Evreii din România în perioada Holocaustului*, Editura Institutului Elie Wiesel, București, p. 39-49, 74- 87, 157-163

13.ABORDAREA PREDĂRII EDUCAȚIEI DESPRE HOLOCAUST LA NIVEL PRIMAR

Neo Simina Ileana

Școala Gimnazială Nr. 30, Timișoara Județul: Timiș

MOTTO:

„S-a întâmplat o dată. Ar fi trebuit sa nu se întâmple, dar s-a întâmplat. Trebuie să nu se mai întâmple vreodată, dar s-ar putea. De aceea educația despre Holocaust este fundamentală”

(Göran Persson la Forumul Internațional despre Holocaust de la Stockholm, din anul 2000.)

Predarea subiectului Holocaust la nivelul învățământului primar reprezintă una dintre cele mai sensibile provocări ale procesului instructiv-educativ. Adulții conștientizează faptul că este imperativ necesar ca la această vârstă să se pună bazele formării unei conștiințe civice și morale. Este important ca acest lucru să înceapă încă din primii ani de școală, însă din experiența mea proprie, pot afirma că profesorul de la ciclul primar se confruntă cu dificultatea de a adapta acest subiect profund traumatic, chiar și pentru un adult experimentat, la nivelul de înțelegere și sensibilitate specific copilului mic.

Elevii ciclului primar parcurg o etapă de dezvoltare cognitivă și emoțională în care gândirea abstractă este încă în formare, motiv pentru care prezentarea unor concepte precum genocidul, persecuția sau moartea în masă poate produce confuzie, anxietate sau reacții emoționale intense. Cadrul didactic trebuie să găsească cea mai potrivită metodă de a aborda tema Holocaustului, temă pe care să o prezinte într-un mod blând, protejând astfel echilibrul emoțional al elevilor, fără însă a minimaliza sau denatura gravitatea evenimentelor.

În situația în care acest subiect atât de delicat este prezentat școlarilor mici, profesorul nu trebuie să fie un simplu transmițător de informații ci, el trebuie să se transforme într-un îndrumător empatic, un formator de valori cu rol de mediator cultural și model de compasiune, toleranță și echitate. Astfel, profesorul va fi cel care va reuși să îi învețe pe cei mici lecțiile universale ale istoriei: pericolul intoleranței, valoarea demnității umane și importanța intervenției împotriva nedreptății.

În anul școlar 2024-2025 am predat clasei pregătitoare. Pentru că nivelul de dezvoltare emoțională al elevilor este scăzut, iar tema Holocaustului presupune o încărcătură emoțională profundă, nu am identificat de-a lungul anului școlar momentul potrivit pentru o abordare directă a subiectului.

Aflându-mă în această situație, am hotărât pe de o parte să pun accent pe consolidarea valorilor umane folosind mijloace pedagogice adecvate vârstei, iar pe de altă parte mi-am impus să explorez și să mă instruiesc serios în vederea elaborării pentru anul școlar următor a unei strategii didactice potrivite profilului clasei mele, strategie care să îmi permită abordarea acestui subiect atât de important de prezentat copiilor.

În urma unei cercetări atente și aprofundate a literaturii de specialitate, am adoptat strategia pe care o consider potrivită vârstei copiilor din clasa mea și pe care o să o folosesc în anul școlar următor pentru a prezenta acest subiect sensibil în cadrul orelor.

Voi prezenta copiilor noțiunea poveștilor de viață. Prin poveștile de viață selectate și adaptate profilului de vârstă și psihologic al clasei mele, voi prezenta valori fundamentale precum curaj, demnitate, iubire și solidaritate fără însă a provoca traumă. Copiii au capacitatea de a înțelege durerea altora dacă aceasta este prezentată cu grijă și respect pentru fragilitatea lor emoțională.

1. Povestea Annei Frank – jurnalul unui vis neîmplinit, în ciuda subiectului dureros, dacă această poveste este corect prezentată de către cadrul didactic (nu trebuie să insist pe moartea Annei, ci pe scrisul ei, speranțele, visurile și puterea de a crede în bine, chiar și în vremuri grele), transmite copiilor un mesaj optimist: "Chiar și când lumea pare întunecată, putem păstra lumina în suflet. Anna a scris, a sperat și a iubit viața."

Cum voi introduce povestea de viață la clasa I? Voi citi la clasă copiilor doar fragmente din jurnal adaptate, care descriu gândurile Anei despre prietenie, dorința de libertate sau încrederea în oameni.

2. Povestea lui Janusz Korczak și a copiilor din orfelinatul din Varșovia este povestea de viață care învață pe copiii despre altruism, grijă față de semenii și curaj moral. Mesajul pe care cartea îl transmite este faptul că personajul central al cărții "Janusz a fost ca un tată pentru copiii săi, și-a dedicat viața pentru a-i proteja. A dăruit iubire acolo unde alții aduceau teamă."

Cum voi introduce povestea de viață la clasa I? Voi selecta pentru lecturare pasaje în care se descrie efortul depus de medicul care a îngrijit și ocrotit zeci de copii evrei într-un orfelinat. Voi pune accentul și voi scoate în evidență dragostea și protecția pe care le-a oferit un străin cu suflet bun semenilor săi.

3. Povestea lui Yitzchak Belfer – copilul care a desenat speranța Yitzchak, supraviețuitor al Holocaustului a devenit artist, însă a păstrat în suflet amintiri dureroase pe care le-a transformat în artă, alegând să spună povestea sa prin culori."

Cum voi introduce povestea de viață la clasa I? Voi prezenta copiilor lucrările acestui artist și vom discuta despre felul în care desenul l-a ajutat să își exprime emoțiile și să își păstreze amintirile vii. Vom desfășura o activitate practică în care elevii vor desena lucruri care îi fac să se simtă în siguranță sau fericiți, inspirându-se din povestea lui Yitzchak.

4. Povestea Fraților Blitzer – un drum lung spre libertate prezintă întâmplările trăite de doi frați evrei care au fost salvați de o familie poloneză. Copiii descoperă citind următorul mesaj: "Chiar și într-o lume nedreaptă, bunătatea poate salva vieți. Frații Blitzer au avut norocul să întâlnească oameni curajoși."

Cum voi introduce povestea de viață la clasa I? Citim secvențele care descriu curajul copiilor și bunătatea celor care i-au ajutat. După lecturarea în clasă discut cu elevii ce înseamnă „a face ceea ce este corect” chiar și atunci când este greu.

Am realizat o listă cu cărți pentru copii despre Holocaust. Cărțile, atent selectate sunt potrivite pentru vârste mici - ciclul primar. Ele pun accentul pe prietenie, curaj și speranță, nu pe detalii traumatizante și le voi folosi pentru a introduce la clasă teme precum empatia, toleranța și solidaritatea, într-un mod accesibil și protejat emoțional:

„Jurnalul Annei Frank” – versiune adaptată pentru copii

Autor: Anne Frank (adaptare de Ari Folman, ilustrată de David Polonsky)

Mesaj: Speranță și încredere în umanitate chiar și în izolare.

Potrivit pentru: Clasele II-IV (doar în variantă adaptată și selectivă).

Folosesc: Fragmente despre viața în ascunzătoare, dorințele Annei, speranțele ei pentru viitor.

„Rosa, capra curajoasă” – poveste ilustrată

Autor: Fabrice Jaumont

Mesaj: Curaj, prietenie și sacrificiu în timpul războiului.

Potrivit pentru: Clasele I-III.

„Benno și noaptea de cristal”

Autor: Meg Wiviott (ilustrată de Josée Bisaillon)

Mesaj: Diversitate, prietenie interreligioasă, confuzia unui copil în fața schimbării sociale.

Despre: Un motan care observă cum prietenii săi (evrei și neevrei) devin victime ale urii, din dorința de a proteja copilul de trauma directă, o să prezint povestea din perspectiva motanului.

Potrivit pentru: Clasele I-III

„Cei care ne-au salvat”

Autor: Jennifer Elvgren

Mesaj: Curajul comunităților care au protejat evrei.

Despre: O fată care își ajută familia să ascundă evrei în timpul ocupației naziste.

Teme: Ajutor, solidaritate, rezistență pașnică.

Potrivit pentru: Clasele II-IV.

„O valiză pentru mama”

Autor: Naomi Shihab Nye

Despre: Poeme simple, unele inspirate de experiențe de migrație și identitate.

Utilizare: Se pot selecta fragmente care vorbesc despre dor, apartenență, schimbare.

Potrivit pentru: Clasele III-IV, **CU GHIDAJ ATENT.**

„The Harmonica”

Autor: Tony Johnston

Ilustrații: Ron Mazellan

Mesaj: Puterea muzicii și a speranței în lagăr.

Inspirat de: Povestea reală a unui băiat care supraviețuiește datorită talentului său muzical.

Potrivit pentru: Clasele III-IV, **CU GHIDAJ ATENT și cu sensibilitate în abordare.**

Datorită faptului că subiectul Holocaustului este profund, dureros și sensibil, este necesară o abordare atentă și empatică, mai ales când este discutat în ciclul primar, dacă profesorul hotărăște să abordează la clasă în învățământul primar subiectul Holocaustului, consider că este absolut **OBLIGATORIU** să se respecte următoarele **SUGESTII**:

- Să selecteze pentru a fi citite/discutate doar fragmentele neutre emoțional, care evidențiază **curajul, empatia, prietenia.**

- Să însoțească lectura cu discuții deschise, activități artistice: desen, scrisoare pentru personaj, colaj.

- Să elimine din lectură/discuții detaliile legate de moarte, lagăre sau violență.

BIBLIOGRAFIE:

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000248071>

<https://encyclopedia.ushmm.org/>

<https://www.yadvashem.org/education/educational-videos.html>

<https://www.osce.org/odihr/383089>

www.romasintigenocide.eu

www.romasinti.eu

<http://www.memorialdelashoah.org/en/education>

<https://fra.europa.eu/en/publication/2010/excursion-past-teaching-future-handbook-teachers>

14.SIMONE VEIL – O SUSȚINĂTOARE A EUROPEI

Laurențiu Daniel Popovici
Casa Corpului Didactic Gorj/

Școala Gimnazială „Gheorghe Tătărescu” Târgu Jiu

Avocat, politician și feministă, Simone Veil a fost ministru al sănătății în guvernul francez, în perioada 1974-1979. În anul în care și-a încheiat mandatul de ministru a devenit membru al Parlamentului European și a fost aleasă președinte al acestei instituții, funcție pe care a ocupat-o până în 1982. Simone Veil a fost, astfel, președintele primului Parlament European ales în mod direct și prima femeie numită în această funcție. Este recunoscută în Franța mai ales îmbunătățirea vieții femeilor și a condițiilor din penitenciare. La nivel european, este apreciată pentru eforturile de onorare și păstrare a amintirii evreilor uciși în Holocaust, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial și pentru angajamentul în favoarea valorilor și unității europene. Simone Veil este admirată deopotrivă pentru curajul politic și personal, fiind o supraviețuitoare a lagărului de concentrare de la Auschwitz-Birkenau. Copilăria și experiențele traumatizante trăite în al Doilea Război Mondial au fost punctul de plecare al angajamentului față de o Europă unită, o cauză pe care Simone Veil a promovat-o toată viața.

Simone Jacob s-a născut la data de 13 iulie 1927 la Nisa, în Franța, într-o familie de evrei. În 1944 a fost trimisă, împreună cu ceilalți membri ai familiei, în lagărele de concentrare de la Auschwitz-Birkenau, Bobrek și Bergen-Belsen. Ea și cele două surori au supraviețuit, dar părinții și fratele lor au murit în lagăr. Simone s-a întors la Paris în mai 1945 și și-a început studiile de drept și științe politice. S-a căsătorit cu Antoine Veil în 1946.

Veil a devenit magistrat și în această calitate a consiliat mai mulți miniștri ai justiției, printre care și François Mitterrand. În 1970 a devenit prima femeie secretar-general al *Consiliului Superior al Magistraturii*. O legendă spune că Valéry Giscard d'Estaing, ales președinte în aprilie 1974, a mers acasă la Antoine Veil cu intenția de a-I propune acestuia să facă parte din noul său guvern. Președintele s-a decis pe loc să nu-l mai numească pe Antoine, alegând-o, în schimb, pe soția sa, Simone. Aceasta s-a alăturat guvernului Giscard d'Estaing, ca ministru al sănătății.

Ca supraviețuitoare a Holocaustului, Veil nu a putut înțelege cum de a fost posibil ca o țară europeană să-i declare război alteia. Pe măsură ce cariera sa politică a progresat în Franța, ea a devenit tot mai atrasă de ideea unei Europe în care să nu se mai petreacă astfel de atrocități. De aceea, când președintele Giscard d'Estaing i-a propus să fie prima pe lista candidaților din partea partidului său la primele alegeri directe pentru Parlamentul European, organizate în 1979, Simone Veil a acceptat imediat această oportunitate. A fost aleasă și apoi desemnată președinte al acestei instituții, devenind liderul primului Parlament European votat direct de cetățeni și prima femeie numită în fruntea unei instituții europene. În plus, a fost președinte al comisiei pentru afaceri juridice și membru al comisiilor pentru mediu, afaceri politice, afaceri externe și securitate, precum și al subcomisiei pentru drepturile omului. De asemenea, a făcut parte din comisia specială privind reunificarea Germaniei, înființată în 1990. După 14 ani în Parlamentul European, Veil a revenit în politica franceză în 1993, ocupând funcția de ministru de stat și ministru al sănătății și afacerilor sociale până în 1995. În 1998 a fost numită în Consiliul Constituțional al Franței. Din 2001 până în 2007 a fost primul președinte al *Fondation pour la Mémoire de la Shoah* (Fundația pentru memoria Shoah-ului). În 2005 a făcut campanie în favoarea Tratatului de instituire a unei Constituții pentru Europa. Când a devenit membru al *Academiei Franceze*, în 2008, fiind una dintre puținele femei care au primit o astfel de onoare, ea a ales ca pe sabia realizată pentru fiecare membru al Academiei să fie gravate următoarele: numărul care i-a fost tatuat la Auschwitz (78651), deviza Republicii Franceze („Libertate, egalitate, fraternitate”) și deviza Uniunii Europene („Unitate în diversitate”). În 2011, esplanada din fața principalei clădiri a Parlamentului European din Bruxelles a primit numele de Agora Simone Veil. Un an mai târziu, în 2012, Simone Veil a fost decorată cu Marea Cruce a *Legiunii de Onoare*. S-a stins din viață la data de 30 iunie 2017. În discursul rostit cu această ocazie, președintele Parlamentului European, Antonio Tajani, i-a adus un omagiu lui Simone Veil numind-o *cel mai mare președinte al Parlamentului*

European, conștiință a U.E., promotoare a luptei împotriva antisemitismului și apărătoare a drepturilor femeii.

Mesajul

său

privind femeile și antisemitismul rămâne și astăzi de actualitate, a spus Antonio Tajani. Simone Veil a fost înmormântată în iulie 2018 în mausoleul Panthéon din Paris. A fost a cincea femeie a căreia i s-a făcut această onoare.

Bibliografie:

1. *Une femme Simone Veil*, Robert Laffont, 1987
2. *Simone Veil: Destin, J'ai lu*, 1996
3. Le texte complet des débats sur la loi du 17 janvier 1975 relative à l'interruption volontaire de grossesse, publiés au Journal officiel de 1974, consultable sur le site de l'Assemblée nationale Arhivat în 24 septembrie 2011, la Wayback Machine.
4. Discours Arhivat în 19 august 2011, la Wayback Machine. de Jean d'Ormesson pour la réception de Simone Veil à l'Académie française (texte)
5. *L'histoire et le destin de Simone Jacob Veil, 1927 1946*, Dominique Del Boca, éditions RDBF, 2012
6. *Simone Veil - L'interruption volontaire de grossesse*, Débats historiques de l'Assemblée nationale (1974) réunis par Lola Caul-Futy dans un coffret de 4 CD audio, Frémeaux & Associés, 2011
7. *Mémorial de la Déportation des Juifs de France*, Serge Klarsfeld. Nouvelle édition, mise à jour, avec une liste alphabétique des noms.FFDJF (Fils et Filles des Déportés Juifs de France), 2012
8. *Simone Veil, une passion française*, 2011
9. *Les conquérantes*, Le Nil, 2013
10. Sarah Briand, *Simone, éternelle rebelle*, Fayard, 2015.

15.HOLOCAUSTULUI DIN ROMÂNIA REFLECTAT ÎN LITERATURA MEMORIALISTICĂ PUBLICATĂ IMEDIAT DUPĂ 1989

Rădulescu Ștefania

Colegiul Național de Informatică „Tudor Vianu”, București

De o mare utilitate pentru înțelegerea completă a evenimentelor desfășurate în timpul celui de - al Doilea Război Mondial în România și în teritoriile administrate de aceasta, o reprezintă și literatura memorialistică apărută imediat după 1989. Din toată această abundentă producție, am selectat câteva volume de memorii ce ilustrează aceea perioadă a istoriei noastre, privită din unghiuri diferite.

Volumul memorialistic semnat de Radu Lecca cu titlul *Eu i-am salvat pe evreii din România*, deși descrie destinul evreilor din România în timpul celui de al Doilea Război Mondial, nu trebuie să pierdem din vedere faptul că autorul a participat la punerea în practică a politicii antisemite din acea perioadă. Deși ocupă locul central ca spațiu acordat și ca pondere a interesului perioada 1942-1944 și situația evreilor din România, când Radu Lecca a fost implicat în evenimente, în aceste memorii găsim o serie de informații extrem de interesante și pitorești.

Perioada supusă atenției este cea în care Radu Lecca a fost numit împluternicit al guvernului român pentru pregătirea lucrărilor privind reglementarea regimului evreilor din România, adică 30 octombrie 1941. Acesta a colaborat cu Gustav Richter, consilier al legației Germaniei la București în „chestiunea evreiască”. Rezultatul colaborării a fost constituirea în decembrie 1941 a Centralei Evreilor din România, după dizolvarea la 16 decembrie 1941 a Federației Uniunilor de Comunități Evreiești. Centrala a devenit singura organizație autorizată să reprezinte interesele colectivității evreiești în fața oficialităților, să organizeze viața evreiască în conformitate cu dispozițiile guvernului antonescian. Activitatea acestui organism a patronat-o Radu Lecca până în august 1944, cu mențiunea că între 7 septembrie 1943 – 23 august 1944 titulatura oficială a fost de „comisar general pentru problemele evreiești”. Dezvăluirile sale sunt subiective și nu poate fi trecută cu vederea atitudinea exclusivistă a lui Radu Lecca și ușurința cu care își asumă întregul merit pentru faptul că în România a supraviețuit o parte din comunitatea evreiască.

Autorul afirmă că legea Centralei este o lege de protecție a populației evreiești iar nu de persecuție și că el a prezentat-o lui Mihai Antonescu și mareșalului Antonescu. Legea Centralei Evreilor prevedea ca această instituție să fie controlată de un împluternicit al guvernului pentru reglementarea regimului evreilor din România. S-a stabilit tacit între Antonești ca eu să conduc Centrala. Lecca susține că în autoritatea lui nu au intrat evreii din Basarabia, Bucovina, Transnistria, Centrala neavând nici o organizație acolo.

În memoriile sale Lecca afirmă că prin măsurile care sau luat de către Centrală el a contribuit la îmbunătățirea situației comunității evreiești. Dar, afirmă în continuare că Centrala avea nevoie de bani foarte mulți pentru a executa programul întocmit de mine prin lege și a obținut acești bani de la comunitatea evreiască prin diferite metode. În primul rând, în schimbul unor sume importante de bani, toate autoritățile au arătat bunăvoință și nu s-au împotrivit plecării evreilor. Consideram, afirmă Lecca, că în interesul României era să plece cât mai mulți evrei în Palestina. În al doilea rând, sume mari de bani au fost obținute de la evrei în schimbul carnetelor de scutiri de muncă eliberate evreilor și care purtau semnătura lui Radu Lecca. În legea Centralei era stabilit că autorizațiile de călătorie ale evreilor se dau de Centrală, și aceasta constituia o altă modalitate de a obține bani de la evreii. Lecca afirmă, am fost acuzat că am jefuit poporul evreu, impunându-i taxe insuportabile pentru carnetele de muncă. Este greu de imaginat o acuzație mai nedreaptă. Toate taxele percepute pe carnete erau benevole, iar nici eu nu eram obligat, prin nici o lege sau reglementare să eliberez astfel de carnete, de scutiri. Scutirile erau o favoare. Am putut menține acest regim de favoare față de evrei timp de trei ani grație banilor. Tot el susține că i-a salvat pe evrei de la deportarea în Polonia, datorită relațiilor pe care le avea.

Memoriile sale sunt desigur subiective, mai ales că au fost destinate unor organe de anchetă. Egoismul vădit al afirmațiilor sale reiese din paginile volumului, totalitatea argumentelor autorul nu trebuie să ne conducă la o înțelegere greșită a evenimentelor. Se știe că Centrala Evreilor a fost un factor decisiv în transpunerea politicii regimului antonescian de spoliere a populației evreiești, iar în acest jaf Radu Lecca a jucat un rol important.

Un alt volum de memorii ce zugrăvește destinul tragic al comunității evreiești din România îl datorăm lui Alexandru Șafran, fost șef-rabin al României și al Genevei din 1948 până în 1997. Lucrarea cu titlul *Un tăciunesc flăcărilor. Comunitatea evreiască din România 1939-1947*, tradusă de Ticu Goldstein, conține și un lot important de documente, care apar și în versiunea engleză și ebraică, spre deosebire de versiunea franceză din care lipsesc.

Memoriile șef-rabinului Alexandru Șafran, descriu istoria unei comunități specifice la o cotitură crucială a istoriei sale, din februarie 1940 până la finele anului 1947, cât timp a fost conducătorul spiritual a circa opt sute de mii de evrei din România. În această autobiografie, vom descoperi care a fost rolul capital jucat de șef-rabinul României în timpul celui de-al Doilea Război Mondial pentru salvarea comunității evreiești și până în 1947 când a fost silit să părăsească țara. Din 4 februarie 1940 când a devenit șef-rabinul României, timp de mai bine de șapte ani, zi de zi a fost simbolul viu al curajului și rezistenței evreilor, al refuzului lor de a accepta planul de distrugere nazist. Istoria sa constituie a dovadă în plus că evreii nu au mers fără rezistență la moarte. Abia după mai bine de patruzeci de ani șef-rabinul Șafran a acceptat să relateze istoria sa, și aceasta reprezintă o contribuție de o valoare inestimabilă la înțelegerea Holocaustului. Acesta afirmă, „timp de mai mulți ani, am păstrat în adâncul sufletului dorința de a așterne pe hârtie experiențele mele în calitate de șef-rabin al României, post cu grele răspunderi pe care l-am ocupat de la începutul anului 1940 până la finele anului 1947, când în plină teroare stalinistă s-a pus capăt cu brutalitate autonomiei comunităților evreiești din România și am fost expulzat din țară.”

În memoriile sale, Alexandru Șafran, relatează momente importante din viața comunității evreiești din România, precum: pogromul de la București, pogromul de la Iași, rezistența spirituală, obligativitatea purtării stelei galbene și deportările, asupra cărora s-a oprit mai mult. În aceste momente dificile pentru comunitatea evreiască, Șafran mărturisește că l-a întâlnit pe generalul Antonescu de mai multe ori, „uneori îi vorbeam, alte ori îi lăsam cererile noastre în scris”.

Despre pogromul de la București din 21-23 ianuarie 1941, șef-rabinul nota că, în timp ce o parte a legiunii se lupta cu armata română, restul legionarilor au declanșat un pogrom împotriva evreilor din București. S-au jefuit locuințe evreiești, au fost incendiate magazine, s-au profanat sinagogi. Numeroși conducători și membri ai comunității evreiești au fost împușcați în pădurile din apropierea Bucureștiului sau spânzurați în cârlige de măcelar la abatorul municipal. Pogromul a făcut 124 de victime evreiești. Șafran în memoriile sale susține că pentru evrei, 29 iunie 1941 la Iași a marcat în modul cel mai înspăimântător de concret faptul că România și Germania au devenit aliate. Pogromul a fost organizat și îndeplinit de armată și autoritățile civile române, cu complicitatea și ajutorul unităților germane. S-au numărat 12 000 de victime, 4 330 de evrei au fost înghesuiți în trenuri cu destinația lagăre de concentrare, 2650 dintre ei au murit sufocați pe traseu. După câteva zile, ministru de finanțe, generalul Stroescu, „m-a convocat de urgență în biroul său, împreună cu Filderman și cu principalii noștri conducători și n-a cerut, de fapt am fost somați, să solicităm populației evreiești să subscrie la împrumutul de stat care urma să fie lansat. După aceea un număr mare de evrei au ieșit din lagăre și a urmat o scurtă și relativă acalmie, menționează în continuare că alte decretele antievreiești au fost adoptate la scurt timp.

Autorul amintește că în toată această atmosferă tensionată a continuat să existe în România, și mai ales în București o activitate cultural-spirituală, instituțiile evreiești de educație, cult și cultură au devenit centre de unde radiau forțe de redresare sufletească și de întărire morală pentru a putea rezista și învinge greutățile. Totodată datorită intervenției sale la Patriarhul Nicodim și la mareșalul Antonescu pentru anularea ordinului de a purta steaua galbenă, a avut succes, ordinul a fost anulat. Afirmă că a încercat să oprească deportările în Basarabia și Bucovina intervenind pe lângă regina-mamă, nuntial apostolic monseniorul Cassulo, delegații Crucii Roșii Internaționale, ambasadorii Elveției, Suediei, Turciei, președintele Consiliului de Miniștri, Patriarhul Nicodim, Mitropolitul Bălan, Maria Antonescu. Regina-mamă a obținut autorizația de a trimite ajutoare, această „mamă” cu inima mare a jucat un rol

determinant, căci ajutând deportații din Transnistria se pregătea întoarcerea orfanilor, iar mai târziu a celor deportați.

Șafran menționează și eforturile depuse de Filderman pentru anularea deciziei privind impozitul de patru miliarde de lei pe care evreii urmau să-l plătească în 1943. Remarcând că Filderman s-a ostenit pentru a obține anularea deciziei, știa că acest lucru ar fi imposibil, dar cel puțin să scadă suma fixată. Rezultatul a fost că după o explozie de furie, Antonescu a dat ordin să fie deportat în Transnistria. Șef-rabinul relatează și despre încercarea sa de a împiedica deportarea lui Filderman, la Palatul Regal, la Dimitrie Lupu, președintele Înaltei Curți de Justiție, la conducătorii P.N.L. și P.N.Ț, după trei luni de demersuri neîncetate, în sfârșit a fost eliberat.

Amintește și intervenția sa pentru împiedicarea deportărilor în Germania, în luna august 1942 conducătorii comunităților din Transilvania au venit la București pentru a ne preveni că se pregătesc deportări masive din Ardealul de sud. „I-am alertat neîntârziat pe regele Mihai, regina-mamă, pe ambasadorul Elveției și pe delegații Cruci Roșii. Am găsit o cale de a-l întâlni pe Iuliu Maniu, pe Dimitrie Lupu. M-am dus la nunțiul apostolic. Am bătut la ușa mareșalului Antonescu, apoi la Mihai Antonescu, l-am contactat pe Mitropolitul Bălan, șeful Bisericii Ortodoxe din Transilvania, acesta a obținut de la mareșalul Antonescu anularea ordinului”.

Șafran surprinde și schimbarea de atitudine a guvernului în ceea ce privește evreii deportați în Transnistria, în toamna anului 1942 a început să se vorbească despre repatrierea unui număr de nefericiți. Unele măsuri antievreiești au fost anulate și deportații au putut să se reîntoarcă în România pentru a emigra spre Palestina. Afirmă că la sfârșitul anului 1943, personalități române de seamă au căutat să-l întâlnească. Se simțea ca sfârșitul războiului este aproape. Ceea ce îi preocupa pe aceștia era să dovedească faptul că în marea lor majoritate evreii sub administrație românească au supraviețuit, contrar a ceea ce s-a întâmplat în celelalte țări europene.

Memoriile șef-rabinului Alexandru Șafran ne oferă neprețuite detalii asupra istoriei evreilor din 1940 până în 1947, când a fost silit să părăsească România și contribuie alături de alte lucrări la conturarea unei imagini despre acea perioadă, zădărnici încercări de a înfrumuseți și speranța.

Pentru o mai bună înțelegere a stării de spirit din rândul populației, inclusiv printre evrei, o aflăm din jurnalele ținute de intelectuali români, de origine evrei din acea perioadă. Un astfel de volum este *Jurnal din vremuri de prigoană 1937-1944*, scris de Emil Dorian, apărut în 1996. Cartea este o tulburătoare scriere de literatură subiectivă, în care fără inutile patetisme, laconic, consemnează fapte de viață și evenimente zguduitoare. O cronică dramatică a suferințelor și umilirilor îndurate de populația evreiască din decembrie 1937, de la instalarea guvernului Goga - Cuza, până după 23 august 1944.

Scrierea memorialistică la care a stăruit în anii războiului, jurnalul său început în 1937, dar scris cu continuitate din 1938 până în 1944, vede lumina tiparului românesc după o așteptare de peste o jumătate de veac. Jurnalul lui Dorian devine, unul de front, în care principalele evenimente sunt consemnate, autorul nu se mai află în linia întâi ca în timpul Primului Război Mondial la care a luat parte, ci în atmosfera Bucureștiului. Cartea dezvăluie suferințele evreilor, începând cu măsurile antisemite adoptate de guvernul Goga. Autorul urmărește și evenimentele din Transnistria, și apoi schimbarea de atitudine a guvernului față de evrei, deși deportările se opresc, măsurile antisemite continuă, la 9 aprilie 1943 nota „străzile orașului sunt spălate cu foarte mare asiduitate edilitară. Treaba o fac evreii, care cu niște perii speciale, fracă pietrele de la 7 dimineața până la trei după amiaza. Scrisă într-un limbaj accesibil, cartea se adresează publicului larg.

Scriitorul Mihail Sebastian oferă informații interesante despre situația comunității evreiești din România în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Volumul cu titlu *Jurnal 1935-1944*, apare la peste 50 de ani de la moartea scriitorului, în 1996. Anterior au fost publicate fragmente din jurnal în 1938, 1947, 1962, 1986, dar cu felurite intervenții în text, din cauza cenzurii existente.

Jurnalul lui Mihail Sebastian cuprinde nouă caiete din intervalul 12 februarie 1935 – 31 decembrie 1944 în care sunt consemnate fapte și evenimente din acea perioadă. Din acest jurnal am surprins, câteva pasaje emoționante referitoare la suferințele evreilor din București în timpul celui de-al

Doilea Război Mondial. Iată ce nota autorul după pogromul din 21-23 ianuarie 1941, „văd case devastate, prăvălii distruse pe străzi cu totul neevreiești și până unde aș fi crezut că valul pogromului nu poate ajunge într-o singură noapte. Încă o dată mă gândesc înfiorat la ce s-ar fi putut întâmpla în noaptea de miercuri acasă. Sunt oameni, ca mine, care au trăit în noaptea aceea despărțiți de familia lor și a doua zi dimineța n-au mai găsit pe nimeni, n-au mai găsit nimic (30 ianuarie 1941).”

În Jurnalul său Sebastian, notează și impresiile sale despre legislația antisemită adoptată în perioada războiului, „toate ziarele de azi-dimineață publică în prima pagină, cu titluri enorme, vestea exproprierii evreilor. Restul știrilor, războiul, cuceririle din Africa, lovitură de la Belgrad, sunt undeva la coadă. Ce e important în România, astăzi, vineri 28 martie 1941, este că evreii rămân fără case. Restul n-are nici o însemnătate.” Atitudinea intelectualilor români față de politica oficială de violență antisemită, chestiunea implicării și responsabilității fiecăruia pentru ce li se întâmplă evreilor apare și în memoriile lui Sebastian, el consemnează, de pildă reacția bunului său prieten, diplomatul român C. Vișioianu, față de veștile masacrului de la Iași din vara anului 1941: „De câte ori văd un evreu sunt ispitit să mă apropiu de el, să-l salut și să-i spun, -Domnule, vă rog să credeți că eu nu am nici un amestec. Nenorocirea e că nimeni nu are nici un amestec. Toată lumea dezaprobă, toată lumea e indignată, dar nu mai puțin fiecare e o rotiță în această imensă uzină antisemită care e statul român, cu birourile, cu autoritățile, presa, instituțiile, legile și procedeele lui. Nu știu dacă nu trebuie să râd când Vivi (Vișioianu) sau Braniște mă asigură că generalul Mazarini sau generalul Nicolescu sunt „uimiți” de cea ce se petrece și „revoltați”. Dar dincolo de uimire sau revoltă, ei și încă zece mii ca ei semnează, ratifică și achiesează nu numai prin tăcere sau pasivitate, dar chiar prin participarea directă (15 august 1941).”

Măsurile antisemite sunt comentate de autor în rândurile în jurnalul său. La 12 noiembrie 1941 nota „o ordonanță a primăriei interzice evreilor să târguiască în piețe, în afară de anumite ore 10-12 și prevede pedepse pentru oltenii care le-ar vinde totuși călcând această interdicție. „Te întrebi în fiecare zi ce se va mai născoci împotriva noastră. Trebuie multă imaginație ca să se găsească ceva nou. De altfel, de când cu exproprierea imobilelor, de când cu deportările și asasinările, tot respul devine grotesc, pueril stupid. Nici măcar nu mai e deprimant. E uneori în antisemitism ceva diabolic, dar acum, când nu înotăm în sânge, ne bălăcim în simple gâinării.”

Autorul menționează și în alte rânduri spaima în privința viitorului său și al comunității din care face parte, marți 18 august 1942 notează „nu 20, ci 30 lei costă pâinea pentru evrei. Pentru noi, înseamnă 1000 lei pe lună mai mult, ceea ce reprezintă ceva în biete noastre socoteli de gospodărie. Dar pentru marea calicime evreiască este o nenorocire. Și totuși, câtă vreme suntem încă acasă totul este suportabil.” Iar duminică 23 august nota: „nimic nou pe fronturi săptămâna încheiată azi ne-a adus trei măsuri antisemite, pâine scumpă, biciclete confiscate și alaltăieri, interzicerea de a avea servitori de la 1 octombrie. Neliniștitor e faptul că se stabilește un fel de serie, în care noi măsuri de oprimare devin automate. Te întrebi ce va urma.”

Evenimentele din Transnistria sunt comentate mai puțin de autor, dar și el, surprinde în paginile jurnalului său, schimbarea de atitudine a guvernului român față de evrei în toamna anului 1942. La 14 octombrie nota, referitor la grupul de evrei strănși, ce așteptau să fie deportați, „au fost eliberați aseară toți cei care în Sf. Ioan Nou așteptau deportarea. Oamenii întorși de la moarte. Mi se spune că în momentul în care li s-a dat drumul au fost scene de delir. Urlete, leșinuri. S-a strigat „Trăiască România Mare”, „Trăiască Mareșalul”! Ce semnificație are această eliberare, nu știu. E o revenire? O suspendare? Se renunță la deportări? Se amână? Pauza militară continuă. Nimic nou pe fronturi.”, autorul caută explicații în legătură cu această atitudine a guvernului. Jurnalul continuă până în decembrie 1944, sunt consemnate schimbările de pe teatrul de război, dar și din țară, planurile sale de după 23 august 1944, dar și dezamăgirile.

Jurnalul lui Mihail Sebastian, captivant și emoționant în același timp se adaugă celorlalte scrieri apărute despre istoria comunității evreiești din România, îmbogățind istoriografie românească. Toate aceste memorii constituind o sursă de informații pentru elevii pe tema studierii Holocaustului din România și nu numai.

Bibliografie:

Dorian Emil, 1996, *Jurnalul din vremuri de prigoană 1937-1944*, Ed. Hasefer, București
Lecca Radu, 1994, *Eu i-am salvat pe evrei din România*, Ed. Roza Vânturilor, București.
Sebastian Mihail, 1996, *Jurnalul 1935-1944*, Ed. Humanitas, București.
Șafran Alexandru, 1996, *Un tăciune smuls flăcărilor. Comunitatea evreiască din România 1939-1947*, trad. de Ticu Goldstein, Ed. Hasefer, București.
*** *Raport Final*, 2005, Comisia Internațională pentru Studierea Holocaustului din România, Ed. Polirom, Iași.

16. LECȚIILE HOLOCAUSTULUI PENTRU PREZENT ȘI VIITOR

Roman Nicoleta

Liceul Tehnologic “Decebal”, Drobeta Turnu Severin, Jud. Mehedinți

Rădăcinile Holocaustului se găsesc în antisemitismul profund înrădăcinat în Europa, exacerbat de criza economică și politică de după Primul Război Mondial. Partidul Nazist, condus de Adolf Hitler, a exploatat aceste resentimente, promovând o ideologie rasistă bazată pe superioritatea „rasei ariene” și pe demonizarea evreilor, considerați țapi ispășitori pentru toate problemele societății germane. Cifrele sunt șocante: șase milioane de evrei uciși, reprezentând două treimi din populația evreiască a Europei. Pe lângă evrei, sute de mii de romi au fost de asemenea exterminați, alături de mii de persoane cu dizabilități, prizonieri de război sovietici, homosexuali și opozanți politici. Impactul uman al Holocaustului este incalculabil. A distrus familii, comunități întregi și o bogată cultură evreiască veche de secole. Supraviețuitorii au rămas cu traume fizice și psihice profunde, marcate pe viață de ororile trăite.

Holocaustul nu este doar un eveniment istoric, ci o sursă vitală de lecții pentru umanitate, printre aceste lecții se numără:

- **Pericolul indiferenței:** Holocaustul a fost posibil nu doar prin acțiunile directe ale călăilor, ci și prin tăcerea și complicitatea multora. Indiferența față de nedreptate și suferință poate duce la consecințe catastrofale.
- **Importanța responsabilității individuale:** Fiecare individ are responsabilitatea de a se opune urii, discriminării și nedreptății, chiar și în fața presiunii sociale sau politice.
- **Rolul propagandei și al dezinformării:** Regimul nazist a folosit propaganda intensă pentru a demoniza evreii și a justifica atrocitățile. Astăzi, în era digitală, este crucial să discernem adevărul de minciună și să combatăm discursul de ură.
- **Necesitatea toleranței și a respectului reciproc:** Holocaustul ne reamintește că ura și discriminarea pe bază de rasă, religie, etnie sau orientare sexuală sunt distructive și pot duce la violență extremă. Promovarea diversității și a înțelegerii interculturale este esențială.
- **Importanța memoriei și a educației:** Pentru a preveni repetarea trecutului, este vital să continuăm să educăm noile generații despre Holocaust. Muzeele, memorialele și programele educaționale joacă un rol crucial în menținerea vie a memoriei victimelor și în transmiterea lecțiilor acestei tragedii.
- **Lecția curajului și a rezistenței:** Chiar și în cele mai întunecate momente, au existat acte de curaj și rezistență – oameni care și-au riscat viața pentru a-i salva pe alții, mișcări de rezistență și revolte în ghetouri și lagăre. Aceste exemple ne reamintesc de puterea spiritului uman și de importanța de a acționa împotriva răului.

În concluzie una dintre cele mai puternice lecții ale Holocaustului este că indiferența poate fi la fel de distructivă ca și ura activă. Mulți oameni au asistat la persecuția evreilor și a altor minorități, dar nu au intervenit. Această tăcere și pasivitate au permis ca răul să se extindă și să se intensifice. Regimul nazist a folosit o propagandă extrem de eficientă pentru a demoniza evreii și a-i transforma în țapi ispășitori pentru problemele Germaniei. Această campanie de dezinformare a creat un climat de ură și a pregătit terenul pentru violență. Holocaustul este exemplul suprem al ceea ce se poate întâmpla atunci când ura și intoleranța față de "celălalt" sunt lăsate să se dezvolte necontrolat. Demonizarea unui grup de oameni, bazată pe rasă, religie, etnie sau orice altă diferență, poate duce la cele mai cumplite atrocități. Ascensiunea naziștilor la putere a fost facilitată de slăbiciunea instituțiilor democratice și de eșecul statului de drept de a proteja minoritățile. Atunci când legile sunt folosite pentru a discrimina și a opresa, iar justiția este pervertită, drumul către tiranie este deschis. Holocaustul rămâne o rană deschisă în conștiința umanității, un avertisment solemn despre pericolele urii, fanatismului și indiferenței. El ne obligă să reflectăm asupra naturii umane și asupra responsabilității noastre colective de a construi o lume mai justă și mai tolerantă. Prin păstrarea vie a memoriei victimelor și prin învățarea constantă a lecțiilor trecutului, putem spera să prevenim repetarea unor astfel de atrocități și să asigurăm că „Niciodată nu se va mai întâmpla” nu este doar un slogan, ci o realitate. Holocaustul este un avertisment brutal al capacității umane pentru rău, dar și o reamintire a importanței de a lupta pentru justiție,

compasiune și drepturile omului. Lecțiile sale nu sunt doar despre trecut, ci sunt esențiale pentru a naviga provocările prezentului și pentru a construi un viitor mai sigur și mai uman.

Bibliografie:

1. **Ioanid, Radu (2019)**, *Holocaustul în România: Distrugerea evreilor și romilor sub regimul Antonescu, 1940-1944*, Editura Polirom, Iași, p.134;
2. **Stone, Dan (2004)**, *Holocaustul: O istorie neîncheiată*, Editura Polirom, Iași, p.56
3. **Ancel, Jean(2001)**, *Contribuții la istoria Holocaustului din România*, Editura Hasefer, București, p.201

17. HOLOCAUSTUL ÎN ȘCOALĂ: RESURSE ȘI EXEMPLE DE BUNĂ PRACTICĂ

Roșioru Cosmin Dănuț

Școala Profesională „Costache Grigore Șuțu”, Șuțești, Brăila

Holocaustul nu a fost doar o tragedie europeană, ci și una națională. În România, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, regimul antonescian a contribuit activ la persecutarea și exterminarea evreilor și romilor. Studiarea acestui capitol întunecat al istoriei naționale este esențială pentru înțelegerea responsabilității colective, pentru promovarea valorilor democratice și pentru combaterea antisemitismului și xenofobiei.

Studiarea Holocaustului reprezintă o componentă esențială a educației pentru democrație, drepturile omului și memorie istorică. În România, în ultimele decenii, s-au făcut progrese semnificative în abordarea acestui subiect sensibil prin inițiative educaționale, memoriale și instituționale. Bunele practici în acest domeniu oferă modele de urmat pentru combaterea antisemitismului, xenofobiei și intoleranței.

Aceste exemple ilustrează modalități eficiente de a aborda tematica Holocaustului, punând accent pe implicarea elevilor, utilizarea resurselor autentice și dezvoltarea unei înțelegeri profunde și empatice.

1. Proiectul "Nume pentru Memorie" (Similar Stolpersteine, adaptat)

Descriere: Elevii, sub îndrumarea profesorilor și a unor experți locali (istorici, membri ai comunităților evreiești, reprezentanți ai arhivelor de stat), cercetează destinele unor victime ale Holocaustului. Aceasta implică:

- **Cercetare Arhivistă:** Căutarea în registre de stare civilă, liste de deportați, documente de proprietate, ziare vechi, arhive comunitare.
- **Mărturii Orale:** Dacă este posibil, interviuarea unor descendenți ai victimelor.
- **Reconstituirea Biografiilor:** Crearea unor scurte biografii ale persoanelor, incluzând detalii despre viața lor înainte de Holocaust, ocupație, familie, modul în care au fost afectați de persecuție și, dacă este cazul, locul și data decesului.
- **Comemorare Simbolică:** Realizarea unor "plăcuțe memoriale" (nu neapărat fizice, ci digitale, sau panouri informative)

Beneficii:

- **Personalizează Istoria:** Transformă cifrele abstracte în povești umane concrete, ajutând elevii să înțeleagă impactul individual al genocidului.
  - **Dezvoltă Abilități de Cercetare:** Elevii învață să lucreze cu surse primare, să verifice informațiile și să își organizeze cercetarea.
  - **Conexiune Locală:** Subliniază relevanța Holocaustului pentru propria comunitate, aducând evenimentele mai aproape de experiența elevilor.
  - **Promovează Memoria Colectivă:** Contribuie la păstrarea memoriei victimelor și la conștientizarea publicului larg.
- **Exemplu Concret (România):** Muzeul Național de Istorie a României, alături de Institutul Național pentru Studiarea Holocaustului din România "Elie Wiesel" și instituții locale, a susținut inițiative de cercetare a istoriei evreilor și a Holocaustului la nivel local.

2. Proiectul "Valizele de Memorie" (The Suitcase Project)

- **Descriere:** Fiecare elev primește o valiză (poate fi o cutie simplă decorată ca o valiză veche) pe care trebuie să o "umple" cu obiecte și documente simbolice care ar reprezenta viața unui copil sau a unei familii evreiești din timpul Holocaustului.
  - **Cercetare:** Elevii cercetează aspecte ale vieții cotidiene (școală, jocuri, haine, obiecte personale, documente de identitate, scrisori etc.) înainte de persecuție.

- **Selectarea Obiectelor:** Ei aleg 5-10 obiecte care ar fi putut fi luate într-o valiză dacă ar fi fost forțați să plece. Obiectele pot fi reprezentări, desene, texte, fotografii, ETC.
- **Prezentare:** Fiecare elev prezintă povestea valizei sale: cine ar fi deținut-o, de ce au fost alese acele obiecte și ce simbolizează ele în contextul istoric.
- **Beneficii:**
  - **Empatie Experiențială:** Ajută elevii să își imagineze dificultatea de a renunța la viața lor, la obiecte personale și la identitate.
  - **Gândire Simbolică:** Încurajează gândirea simbolică și înțelegerea abstractă a unor concepte dificile (pierdere, deplasare, exil).
  - **Creativitate și Exprimare:** Permite elevilor să își exprime înțelegerea prin artă și narațiune.
  - **Discuție Despre Drepturile Omului:** Poate duce la discuții despre dreptul la proprietate, la libertate și la o viață normală.
- **Exemplu Concret:** Acesta este un proiect implementat de mai multe muzee ale Holocaustului (ex: Muzeul Holocaustului din Los Angeles), dar poate fi adaptat cu ușurință în mediul școlar românesc folosind resurse locale.

3. Vizite la Muzee și Memoriale (Virtuale sau Fizice) cu Sesiuni de Debriefing

- **Descriere:**
  - **Pregătire:** Înainte de vizită (fizică sau virtuală), profesorul pregătește elevii, explicându-le la ce să se aștepte, ce vor vedea și de ce este important. Se stabilesc reguli clare de comportament și atitudine.
  - **Vizita:** Se vizitează Muzeul Memorial al Holocaustului din România (București), Sinagoga Mare, cimitire evreiești cu monumente memoriale, sau, în cazul imposibilității fizice, se utilizează tururi virtuale de înaltă calitate (ex: Yad Vashem, Memorialul Holocaustului din Washington D.C.).
  - **Debriefing (Discuții Post-Vizită):** Această etapă este crucială. După vizită, se alocă timp suficient pentru discuții libere, în care elevii își pot exprima emoțiile, pot pune întrebări, pot împărtăși ce i-a impresionat cel mai mult. Profesorul moderează discuția, clarifică eventuale neînțelegeri și leagă cele văzute de lecțiile pentru prezent.
- **Beneficii:**
  - **Experiență Autentică:** Contactul direct cu spații de memorie sau cu artefacte (chiar și virtual) creează o impresie mult mai puternică decât studiul exclusiv din manuale.
  - **Impact Emoțional Controlat:** Pregătirea și debriefing-ul ajută la gestionarea emoțiilor și la procesarea informațiilor.
  - **Contextualizare Spațială:** Elevii înțeleg mai bine dimensiunea evenimentelor și semnificația locurilor.
  - **Consolidarea Învățării:** Discuțiile post-vizită aprofundează înțelegerea și ajută la integrarea noțiunilor.
- **Exemplu Concret (România):** Elevii din București și împrejurimi pot vizita Muzeul Memorial al Holocaustului din România. Pentru alte localități, se pot organiza vizite virtuale, iar discuțiile pot fi bazate pe fragmente din documentare sau mărturii video disponibile online.

4. Cluburi de memorie și ateliere de istorie orală

- **Descriere:** În fiecare școală se poate forma cluburi extracurriculare unde elevii pasionați de istorie se implică activ în activități de cercetare, creație și promovare a memoriei Holocaustului. **Activități posibile în cadrul clubului:**

- Vizionarea de filme și documentare tematice (ex. *Schindler's List*, *Shoah*, *The Pianist* etc.);
- Lecturi din mărturii ale supraviețuitorilor (Elie Wiesel – *Noaptea*);
- Ateliere de scriere creativă sau jurnal fictiv din perspectiva unei victime;
- Concursuri de eseuri sau afișe tematice;
- Organizarea de expoziții tematice itinerante în școală sau comunitate.

- **Beneficii:**

- Creează un spațiu sigur pentru reflecție și exprimare;
- Susține interesul pe termen lung pentru istorie și drepturile omului;
- Încurajează lucrul colaborativ.

Activitățile școlare inovatoare și vizitele la locuri ale memoriei oferă un cadru profund și eficient pentru predarea Holocaustului. Prin metode experiențiale și empatică, elevii înțeleg nu doar faptele istorice, ci și implicațiile morale și civice ale acestora. Aceste bune practici transformă lecția de istorie într-o lecție de viață.

Holocaustul din România reprezintă o parte dureroasă și adesea ignorată a istoriei naționale. Cunoașterea acestor evenimente este esențială pentru asumarea trecutului și pentru construirea unei societăți bazate pe toleranță, respect și memorie. Este o datorie morală să ne amintim victimele, să condamnăm antisemitismul și să învățăm lecțiile istoriei.

BIBLIOGRAFIE:

- Alina Pavelescu, Aurel Constantin Soare, Daniela Ana Cojocaru, Gabriel Grozav, 2022, *Manual de Istorie, clasa a VIII-a*, Editura ART KLETT SRL, pag. 101
- Institutul Național pentru Studiarea Holocaustului din România „Elie Wiesel”: www.inshr-ew.ro
- Muzeul Memorial al Holocaustului din Statele Unite: www.ushmm.org

18. HOLOCAUSTUL – ECOUL DURERII ÎN CONȘTIINȚA PREZENTULUI

Roșioru Silviu Stelică

Școala Profesională „Costache Grigore Șuțu”, Șuțești, Brăila

Holocaustul reprezintă una dintre cele mai întunecate pagini ale istoriei umanității, un genocid fără precedent care a dus la exterminarea sistematică a șase milioane de evrei de către regimul nazist și colaboratorii săi. Dincolo de cifre și statistici, Holocaustul a fost o tragedie umană de proporții inimaginabile, marcată de suferință, pierdere și distrugere. Comemorarea și studierea acestei perioade nu sunt doar un act de respect față de victime, ci o **necesitate stringentă pentru prezent**, o oglindă în care ne putem privi propriile societăți și putem învăța lecții esențiale despre intoleranță, discriminare, pericolul extremismului și importanța apărării drepturilor omului.

- **De ce este Holocaustul o lecție vitală pentru prezent?**

Într-o lume marcată de conflicte, renașterea naționalismelor extreme, proliferarea discursului de ură și creșterea intoleranței, lecțiile Holocaustului sunt mai relevante ca niciodată. Studiul acestei perioade ne ajută să înțelegem:

- **Pericolul indiferenței:** Cum pasivitatea și lipsa de reacție în fața nedreptății pot permite escaladarea violenței.
- **Forța propagandei:** Modul în care propaganda poate manipula masele și demoniza grupuri întregi de oameni.
- **Responsabilitatea individuală:** Importanța alegerilor morale în fața presiunilor sociale sau politice.
- **Valoarea diversității și a drepturilor omului:** Recunoașterea faptului că prejudecățile și discriminarea pot avea consecințe catastrofale.
- **Rezistența umană:** Chiar și în cele mai cumplite condiții, au existat acte de curaj și rezistență, care ne inspiră și astăzi.

Pentru ca lecțiile Holocaustului să fie asimilate și aplicate eficient, este crucial să abordăm această temă într-un mod etic, empatic și riguros din punct de vedere istoric. De exemplu:

- **Abordare pluridisciplinară:** Integrarea istoriei Holocaustului în diverse discipline școlare (istorie, literatură, sociologie, educație civică, artă) pentru a oferi o imagine completă și contextualizată.
- **Utilizarea mărturiilor orale și a surselor primare:** Documentele autentice (fotografii, scrisori, jurnale) ajută la înțelegerea realității cotidiene. Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România "Elie Wiesel" (INSHR) deține o arhivă importantă de mărturii orale și poate facilita contactul cu supraviețuitori sau descendenți, sub o coordonare adecvată.
- **Vizite la muzee și memoriale:** Muzeele Holocaustului (Muzeul Memorial al Holocaustului din România este un muzeu virtual al Holocaustului, respectiv Muzeul Virtual al Holocaustului din Nordul Transilvaniei, care este o inițiativă a Universității Babeș-Bolyai. Acesta a fost creat de Institutul de Iudaică și Istorie Evreiască și se concentrează pe istoria Holocaustului în nordul Transilvaniei, potrivit Uniunea Evreiască a României) oferă experiențe imersive și educative esențiale - <https://www.holocaustmuseum.ro/>.
- **Colaborarea cu experți și instituții de specialitate:** -reprezentanți ai comunităților evreiești sau ai ONG-urilor dedicate educației Holocaustului.
- **Conectarea trecutului cu prezentul:** Discutarea modului în care lecțiile Holocaustului pot fi aplicate în înțelegerea fenomenelor contemporane, cum ar fi xenofobia, antisemitismul, rasismul și discriminarea.

Angajarea elevilor în activități concrete îi ajută să proceseze informațiile și să își dezvolte empatia și responsabilitatea civică. Pentru aceasta se pot implementa **de activități și proiecte**, după cum urmează:

- **"Jurnalul unei Vieți": Proiect Artistic și Creativ**
- **Descriere:** Elevii studiază jurnale și mărturii ale copiilor și tinerilor care au trăit în timpul Holocaustului (ex: Jurnalul Annei Frank, jurnalele de la Ghetto-ul Theresienstadt). Inspirându-

se din aceste povești, ei creează propriile opere de artă (desene, picturi, sculpturi), poezii, piese de teatru scurte sau compoziții muzicale.

- **Obiectiv:** Dezvoltarea empatiei, a creativității și a capacității de a exprima idei și sentimente complexe.

Campanii de Conștientizare Online:

- **Descriere:** Elevii pot crea conținut educațional (videoclipuri scurte, infografice, postări) pentru rețelele sociale, bloguri sau site-uri web școlare, abordând teme legate de Holocaust, antisemitism, discriminare și importanța toleranței.
- **Obiectiv:** Dezvoltarea abilităților digitale, a gândirii critice în mediul online și promovarea unui discurs responsabil.

Strategii de abordare a tematicii holocaustului în învățământul gimnazial

Abordarea tematicii Holocaustului în clasele gimnaziale necesită o strategie bine gândită, care să țină cont de particularitățile de vârstă ale elevilor, de nivelul lor de înțelegere emoțională și cognitivă, precum și de evitarea traumelor inutile. Scopul este de a oferi o înțelegere adecvată a evenimentelor, de a dezvolta empatia și gândirea critică, fără a supraîncărca sau a șoca elevii.

Strategii de abordare a temei „Holocaustul”

- *Contextualizare și Gradualitate:*
- **Pornire de la noțiuni familiare:** discuția începe de la concepte pe care elevii le cunosc deja: reguli, dreptate, nedreptate, bullying, prietenie, familie, diversitate. Explicați cum nerespectarea acestor valori la scară mare poate duce la tragedii.
- **Abordare treptată:** Nu se introduc toate detaliile șocante deodată. Se va contrui un plan pentru înțelegerea noțiunilor pas cu pas. De exemplu:
  - **Contextul general:** Germania post-Primul Război Mondial, criza economică, ascensiunea nazismului.
  - **Ideologia nazistă:** Antisemitismul ca doctrină, concepția despre "rasa ariană".
  - **Legile discriminatorii:** Limitarea drepturilor evreilor (ex: Legile de la Nürnberg), excluderea din viața publică.
  - **Violența și persecuția:** Pogromuri (ex: Noaptea de Cristal), ghetouri, lagăre de muncă.
  - **Soluția Finală:** Exterminarea sistematică în lagărele de anihilare.
- **Adecvarea la vârstă:** Se evită imaginile explicite sau detaliile macabre. Acțiunea în sine se pune pe impactul asupra vieții cotidiene, pe discriminare și pierdere. Se pot folosi materiale adaptate vârstei, cum ar fi benzi desenate, filme documentare selective sau mărturii scrise simple.
- *Concentrarea pe Povești Umane și Mărturii:*
- **Povești individuale:** Se vor utiliza materiale informative precum jurnalele (ex: Jurnalul Annei Frank, Jurnalul lui David Rubinowicz), povești de supraviețuire sau de rezistență. Acestea personalizează evenimentele și facilitează empatia.
- **Focus pe "Ce s-a întâmplat cu Oamenii?":** Mai degrabă decât pe cifre abstracte, se va accentua cum evenimentele au afectat viețile individuale: cum au fost separați de familii, cum au pierdut școala, locuința, drepturile.
- **Ascultare activă:** Elevii vor fi încurajați să pună întrebări și să discute despre sentimentele lor în legătură cu aceste povești.
- *Dezvoltarea Empatiei și a Gândirii Critice:*
- **Jocuri de rol controlate (cu prudență):** Pot fi utilizate scenarii simple care să exploreze dileme morale sau situații de discriminare, dar *fără a simula suferința victimelor*. Scopul este de a înțelege *mecanismele* discriminării și importanța solidarității.
- **Analiza propagandei:** Se prezintă exemple de propagandă nazistă (afișe, caricaturi), discutând cum acestea demonizau evreii și cum pot fi identificate stereotipurile și prejudecățile.

- **Întrebări deschise:** Elevii vor fi încurajați să adreseze întrebări precum:
  - "Cum s-au simțit oamenii în situația X?"
  - "Ce crezi că ai fi făcut tu în situația Y?"
  - "Ce putem învăța din asta pentru societatea de azi?"
- *Conectarea cu Prezentul și Responsabilitatea Civică:*
- **Antisemitismul și rasismul azi:** Antisemitismul nu a dispărut odată cu al Doilea Război Mondial și că discriminarea, rasismul și xenofobia există și astăzi.
- **Rolul fiecăruia:** Fiecare individ are responsabilitatea de a combate prejudecățile și discriminarea, de a fi tolerant și de a susține drepturile omului.
- **Rolul legilor și al instituțiilor:** Importanța democrației, a respectării legilor și a rolului instituțiilor în protejarea drepturilor și libertăților individuale.
- **Exemple de "Dreptate și Rezistență":** Prezentarea unor povești despre "Dreptate între Popoare" (non-evrei care au salvat evrei), despre rezistența evreiască, despre acte de curaj și solidaritate. Acestea oferă speranță și arată că, chiar și în cele mai întunecate vremuri, binele poate triumfa.

- **Recomandare specifică pentru contextul românesc:**

Abordarea Holocaustului în România: Este crucial să se includă și aspectele legate de Holocaustul din România, rolul regimului Antonescu, pogromurile de la Iași și București, deportările din Transnistria. Această perspectivă locală este esențială pentru ca elevii vor înțelege că Holocaustul nu a fost un eveniment izolat, ci a avut ramificații în toată Europa, inclusiv în țara lor.

Holocaustul nu este doar istorie; este o **alertă perpetuă** pentru prezent și un ghid pentru viitor. Prin educație riguroasă, prin promovarea valorilor umane fundamentale și prin angajarea activă a tinerilor, putem asigura că "niciodată să nu se mai întâmple" nu rămâne doar o lozincă, ci o realitate trăită. Memoria victimelor și lecțiile trecutului ne obligă să fim vigilenți, să combatem orice formă de ură și discriminare și să construim o societate mai justă, mai tolerantă și mai umană.

BIBLIOGRAFIE:

1. Alina Pavelescu, Aurel Constantin Soare, Daniela Ana Cojocaru, Gabriel Grozav, 2022, **Manual de Istorie, clasa a VIII-a**, Editura ART KLETT SRL, pag. 101
2. Ghid metodologic pentru predarea disciplinei "Istoria evreilor. Holocaustul", <https://rocnee.eu/images/rocnee/fisiere/curriculum/Ghid%20metodologic%20pentru%20predarea%20disciplinei%20Istoria%20Evreilor.Holocaustul.pdf>
3. Ghid pentru profesori, Sugestii privind predarea Holocaustului, <https://istoria9.ro/wp-content/uploads/2020/03/Ghid-pentru-predarea-Holocaustului.pdf>
4. Ghidul IHRA de identificare a documentației relevante pentru cercetarea Holocaustului, educație și memorie, <https://holocaustremembrance.com/wp-content/uploads/2023/09/Ghidul-IHRA-de-identificare-a-documentatiei-relevante-pentru-cercetarea-Holocaustului-educatie-si-memorie.pdf>
5. Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel” (INSHR-EW), <https://www.inshr-ew.ro>
6. Muzeul Memorial al Holocaustului din România (muzeu virtual), <https://www.holocaustmuseum.ro>

19. ASPECTE LEGATE DE ISTORIA ȘI HOLOCAUSTUL RROMILOR

Mariana Sima
Colegiul Național "Nichita Stănescu" Ploiești

Originari din India, ȣiganii au ajuns în Ȧările Române în urmă cu șase sute de ani. Vreme de cinci secole au fost robi ai boierilor, domnilor sau mănăstirilor. Românii i-au acceptat pentru că reprezentau o forță de muncă ieftină și cunoașteau meserii. Nu se cunoaște cu certitudine momentul exact al venirii lor, însă după atestările documentare se știe că ȣiganii conviețuiau alături de români încă din secolul al XIV-lea.

Majoritatea istoricilor care s-au aplecat asupra studierii originii ȣiganilor au căzut de acord că locul lor de origine a fost India. Originari din nord-vestul Indiei și nord-estul Pakistanului, ȣiganii făceau parte din casta Ksatriya a rajpuitilor. Clanul a luat calea ținuturilor arabe și turce și mai apoi europene, după 1190, apoi au migrat în Iran și în Asia mediteraneană. Potrivit istoricilor, în secolul al IX-lea au ajuns în Imperiul Bizantin, iar până în secolul al XIV-lea, ȣiganii pătrunseseră deja în sud-estul și centrul Europei. *”Revărsarea asupra Europei s-a făcut cu încetul, folosindu-se mai multe căi, drumuri de penetrație, opriri, etape. Unele dintre aceste etape s-au prefăcut cu timpul în adevărate patrii, ca de exemplu Grecia, Bulgaria, România”*, se arată în monografia etnică *”Ȧiganii din România”*, realizată de Ion Chelcea în 1944. Istoricul Alexandru I. Gonța a considerat că ȣiganii au sosit în Câmpia Română odată cu pecenegii și cumanii, prin secolele al XI-lea - al XII-lea, iar în Ȧările Române, apar menționați în documente în secolul al XIV-lea în toate regiunile. În Ȧara Românească, prima atestare documentară referitoare la ȣigani îi prezintă drept robi, alături de tătari. În Moldova, prezența ȣiganilor este atestată pentru prima dată în anul 1414, în timpul domniei lui Alexandru cel Bun. În Ardeal, documentele rămase din vremea regelui Sigismund, în anul 1423, vorbesc despre prezența ȣiganilor în zonă. Ȧiganii trăiau în preajma curților boierești, a mănăstirilor sau la marginea târgurilor, având statutul de robi.

După criteriul stabilității, istoricii vremii i-au împărțit pe ȣigani în nomazi și sedentari. După locul în care își duceau viața și-și câșigau existența, în secolul al XIV-lea, ȣiganii erau *”domnești”*, *”mănăstirești”* și *”boierești”*. După meseriile practicate, erau zlătari, rudari sau căldărari. Erau robi sau călăi și principale virtuți erau furtul și lenea. Despre ȣiganii din Transilvania, istoricul J. Lebprecht scria că se împart în doua categorii: *”aceia cu domiciliul stabil, care se ocupa în parte cu agricultura, parte cu mestesuguri și mai ales cu fieraria, iar o parte isi scot traiul din lăutarie, progreseaza bine și duc o viata linistita, apoi sunt tiganii de satra, care nu sunt stabili și cutreieră toată țara”*. Alți călători prin Ȧările Române, în urmă cu trei sute de ani, îi amintesc drept etnia de groază care fura copiii și caii românilor. Cea mai temută era categoria *”netoților”*, ȣiganii fără mestesug, fără locuințe sau corturi care rățăceau prin țară și făcea jafuri și crime.

Mărturie a existenței ȣiganilor pe meleagurile moldovenești în urmă cu sute de ani a lăsat însuși domnul Moldovei, Dimitrie Cantemir. Potrivit descrierii acestuia, sub domnia lui, ȣiganii erau prezenți în număr foarte mare în toată țara: *”Ȧiganii sunt împrăștiați în toată țara și nu e boier că să nu aibă mai multe familii de ȣigani, supuse lui. De unde și când a venit acest neam de oameni în Moldova, nici ei nu știu și nici analele noastre nu o spun. Întrebuințează o limba care este obișnuită tuturor ȣiganilor din aceste părți și este amestecată cu multe cuvinte curat grecești și cu multe chiar persane. Altă meserie, afară de fierărie și arămarie, cu greu au. Natură li-e aceeași că și în alte țări, au aceleași moravuri și supremă lor virtute și diferența specifică este furtul și lenea”*.

Potrivit istoricilor care au analizat monografia etnică a ȝiganilor, **gradul ridicat de toleranță al românilor** ar fi fost motivul pentru care ȝiganii și-au găsit un loc prielnic în zonă. *”Toleranța poporului român față de elementele etnic străine își găsește lămurirea într-o oarecare măsură în lipsa de claritate, în ceea ce privește ideea de patrie, căci pentru ei patria este țara unde se pot aduna și trăi oameni, fiecare după puterile lor, fără a ține seama de originea etnică”*, explică etnograful Ion Chelcea. O altă ipoteză care încearcă să stabilească de ce au preferat ȝiganii România se referă la **rațiuni economice**. Se spune că mâna de lucru gratis a robilor ȝigani ar fi fost motivul pentru care etnia a fost bine tolerată în zonă. ȝiganii au fost, de asemenea, favorizați și datorită meseriilor de căldărari sau lingurari pe care le cunoșteau și pe care valahii nu le stăpâneau.

În ciuda faptului că i-au tolerat de la prima apariție, românii de acum sute de ani au privit etnia ȝiganilor cu dispreț. *”Poporul român a primit întotdeauna cu dispreț acest neam, față de care nu are decât cuvinte de sarcasm usturător. El merge așa de departe încât definește pe ȝigani în afara noțiunii de om: «Nici salcia nu-i ca pomul, nici ȝiganul nu-i ca omul». Moldoveanul îl îndepărtează spunând: «ȝiganu și d-a-nălghi, moldovean tot n-a hi». Alte sentimente la adresa ȝiganilor îi caracterizează: «ȝiganu să fie cât de bogat, până n-a cere, nu-i sătul!»*”, mai arată în monografia etnică *”ȝiganii din România”*, realizată de Ion Chelcea în 1944.

Disprețul românilor față de ȝigani a fost constatat și de călătorii prin țările românești. Despre atitudinea românilor față de ȝigani, W. Wilkinson scria: *”Cu toate că ȝiganii alcătuiesc o parte însemnată a comunității, ei sunt priviți cu cel mai mare dispreț de către ceilalți locuitori că care, într-adevăr, se poartă cu ei puțin mai bine decât cu animalele și epitetul insultător de hoț sau oricare altul echivalent ar putea fi tolerat mai ușor decât acela de ȝigan”*.

Dezrobire după cinci secole de sclavie

ȝiganii au fost robi în Țările Române aproape 500 de ani. Dezrobirea și emanciparea lor s-a făcut treptat și în urma unor procese ample și de durată. Oameni politici importanți ai secolului trecut au militat pentru abolirea sclaviei, unul dintre cei mai mari susținători ai ideei de dezrobire a fost Mihail Kogălniceanu. El a realizat, la doar 20 de ani, primul studiu românesc despre ȝigani, în 1837, la cererea Universității din Berlin. În Moldova, dezrobirea a fost inițiată de domnul Mihail Sturdza, prin doua legi din 31 ianuarie 1844. Au fost eliberați inițial ȝiganii aflați în proprietatea statului și a mănăstirilor. Dezrobirea ȝiganilor a fost unul dintre punctele programului Revoluției de la 1848, însă înfrângerea mișcării a însemnat și oprirea procesului de eliberare a ȝiganilor. În 1855, sub domnia lui Grigore Ghica, au fost eliberați și ȝiganii așa-ziși particulari, cei care erau robii boierilor. Se spune că, în spatele dezrobirii ȝiganilor din Moldova, stă o poveste de dragoste cu final tragic care l-ar fi impresionat atât de tare pe domn, încât a lua decizia de a elibera toți ȝiganii. Legenda spune că un bărbat născut rob și-a omorât iubita franțuzoaică și apoi s-a sinucis, după ce stăpâna a refuzat să-i semneze actul de dezrobire. Drama petrecută la Iași l-a convins pe domnitorul Moldovei să grăbească abolirea sclaviei. În 1856, a fost votată *„Legiuirea pentru emanciparea tuturor ȝiganilor din Principatul Țării Românești”*. A fost desființată, astfel, robia ȝiganilor particulari, dându-se drept despăgubire stăpânilor câte 10 galbeni pentru fiecare ȝigan. ȝiganii liberi erau obligați să se așeze la casele lor și să-și înființeze gospodării. În anul 1856, la 20 februarie, în Țara Românească, domnitorul Barbu Știrbei (1849 -1856) desființa robia prin *„Legiuirea pentru emanciparea tuturor ȝiganilor din Principatul Țării Românești”*.

Cronologia legislației dezrobirii la jumătatea secolului al XIX-lea a fost următoarea:

- 1843, Țara Românească: *Legiuire pentru desființarea dajnicilor de sub administrația Vorniciei Temnițelor și trecerea lor sub administrația ocârmuirilor de județe* (în conținutul său legea prevedea desființarea robiei romilor statului și asimilarea lor cu masa contribuabililor clăcași)
- 1844, Moldova: *Legiuirea pentru regularizarea ȝiganilor Mitropoliei, a episcopiei și mănăstirilor îndeobște*
- 1844, Moldova: *Lege pentru desrobirea ȝiganilor statului*
- 1847, Țara Românească: *Lege pentru desrobirea ȝiganilor Mitropoliei, episcopiilor, tuturor mănăstirilor, metohurilor, bisericilor și tuturor așezămintelor publice fără despăgubire*

- 1855, Moldova: *Legiuirea pentru desființarea sclăviei, regularea despăgubirei și trecerea emancipaților la dare, cu despăgubire*

- 1856, Țara Românească, *Legiuirea pentru emanciparea tuturor Țiganilor din Principatul Țării Românești, cu despăgubire*

Proprietarilor li se acordă o despăgubire de 10 galbeni pentru fiecare individ. Numărul acelor boieri care nu au pretins nici o despăgubire de la stat este de 420, iar al Țiganilor eliberați de ei - 2611. (George Potra, Contribuțiuni la istoricul Țiganilor din România, Mihail Dascăl Editor, București, 2002, p. 109).

Art. 7 din *Legiuirea pentru emanciparea tuturor Țiganilor din Principatul Țării Românești*

“Pentru proprietarii care vor aduce ofrandă, dăruind liberarea Țiganilor fără despăgubire, se va ține osebuită condică în care se vor înscrie numele lor cu litere de aur, și se va păstra în împătrit exemplar: unul la Mitropolie în arhivă, iar celelalte trei la episcopii.

O zi de solemnitate publică se va hotărî în care să se celebreze pe fiecare an în eternitate acest Articol: al desființării sclaviei din principat.

În această zi se va face slujbă în toate bisericile și se vor citi numele tuturor acelor binefăcători care vor fi dăruit liberarea sclavilor, chemându-se pentru dânsii binecuvântarea cerescului Părinte.”

În Moldova, boierii au fost mai generoși decât în Muntenia, aproape jumătate dintre ei renunțând la despăgubirile ce li se cuveneau (264 din 598). O populație de aproape 250.000 de oameni a fost scoasă din robie, ca urmare a aplicării legilor și a schimbării mentalității.

”Obiectivele pe care și le-au propus factorii politici ai țării, de a statornici această masă uriașă care număra aproximativ 200 000 – 250 000 de oameni, și de a o transforma în țărani, prin legarea de un lot agricol, nu au fost atinse decât parțial. (...) Grupuri de Țigani colindau prin țară cu meșteșugurile lor tradiționale sau cu ocupații marginale sau sezoniere pe care le practicau rudarii, lingurarii etc. Documentele poliției constată acest fenomen și înregistrează mai ales latura lui infracțională. (...) Emigrarea a numeroase grupuri de Țigani din România în epoca dezrobirii este o parte a unui proces demografic de amploare. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea și la începutul secolului XX, în țările Europei centrale și de vest s-au stabilit Țigani cu trăsături lingvistice, culturale, diferite de ale Țiganilor ai căror strămoși ajunseseră aici cu secole în urmă. Acești nou veniți se numeau ei înșiși Rom. Dialectele pe care le vorbeau se caracterizau printr-o puternică influență din partea limbii române. (...) Aceasta a fost cea de-a doua mare migrație a Țiganilor după cea din evul mediu. (...) Între anii 1905 – 1913 a avut loc migrația Țiganilor spre Franța, Anglia și America.” (Viorel Achim, Țiganii în istoria României)

Eliberarea din robie a adus romilor o condiție juridică egală cu cea a țăranilor-clăcași. Ei au fost trecuți în registrul fiscal al satului având aceleași obligații ca și ceilalți locuitori. Deținerea unui lot de pământ însemna plata dijmei în produse și efectuarea muncilor de clacă în folosul proprietarului de moșie. Ca urmare, o parte dintre robii eliberați au refuzat condiția de oameni liberi, deoarece aceasta presupunea sarcini economice mai mari decât cele avute în perioada robiei. Astfel, un număr mare de romi nu s-au integrat vieții agricole; ei au rămas pe moșia unui proprietar și au continuat să-și desfășoare activitățile tradiționale; altă situație a fost cea a romilor fugari, care au părăsit moșiile unde fuseseră statorniciți. Eșecul a fost total pentru romii care practicaseră nomadismul. Adaptarea acestora la viața sedentară a fost imposibilă, iar autoritățile nu au reușit să controleze nici nomadismul, nici fuga de pe moșie a romilor. În ansamblu, din punct de vedere economic, dezrobirea a dus la înrăutățirea situației romilor.

La sfârșitul secolului al XIX-lea și la începutul secolului XX, Europa centrală și de vest cunoaște un proces de migrație a romilor dinspre estul Europei și, evident, și din lumea românească. În această perioadă, aceștia folosesc pentru a se desemna etnonimul *Rom*. Este primul semn al tendinței spre modernizare și de încercare de detașare a acestor comunități de conotația peiorativă și degradantă a numelui de „Țigan.” Istoricii consemnează dificultatea procesului de adaptare la lumea modernă:

„Sub aspect ocupațional un anumit specific al lor există și acum. Unele grupuri de țigani își perpetuează meșteșugul. Se continuă unele meșteșuguri considerate drept țigănești. Fierăria, de exemplu, era văzută și în această epocă în satele românești ca o îndeletnicire rezervată țiganilor. La fel, fabricarea cărămizilor și a multor obiecte din inventarul gospodăriei țărănești. Rudarii erau, în general, cei care furnizau obiectele de lemn necesare gospodăriei. Lăutăria era practică mai peste tot de muzicieni țigani. Aceste profesii, care erau cele mai reprezentative pentru țigani, sunt însă într-un declin tot mai evident. El de datorează concurenței produselor industriale și progresului material al lumii țărănești.(...) Reforma agrară înfăptuită în România între 1918- 1920 a transformat în proprietari agricoli și o parte dintre țiganii care trăiau atunci în sate. Locul acestora în economia agricolă propriu-zisă a fost însă unul marginal. (...) In condițiile polarizării societății românești interbelice, mulți țigani și-au pierdut pământurile dobândite la reforma agrară. (...) Dintre aceștia s-au recrutat porcarii și ciurdarii satului.” (Viorel Achim, *Țiganii în istoria României*).

Aspectele majore pe care legile dezrobirii le-au urmărit au fost: lichidarea nomadismului, sedentarizarea, stabilirea unui nou regim fiscal. Viciul de fond al tuturor acestor măsuri a fost asimilarea unei populații, în mod tradițional neocupate sau prea puțin ocupate în agricultură cu țărani clăcași. Totodată, lipsa unor măsuri coerente ale statului în sensul asigurării loturilor de pământ necesare sedentarizării, rezistența emancipaților față de ocupațiile agricole, care nu le erau specifice, agravarea sarcinilor lor fiscale în raport cu statutul precedent au făcut ca evoluția pozitivă a statutului social al foștilor robi să fie dublată de înrăutățirea statutului lor economic, oricum precar. Noul statut juridic nu a putut influența procesul de marginalizare în primul rând economică, dar cu consecința importantă în planul reprezentărilor și al imaginarului social al emancipaților.

O clasificare a romilor epocii interbelice a realizat sociologul Ion Chelcea, care a identificat mai multe categorii, cu caracteristicile lor, care îi diferențiau pe romi:

„- țiganii așezați (de vatră), purtau numele ocupației: fierari, lăutari, salahori, văcsuitori de ghete, spoitori; sunt o categorie care s-au amestecat cel mai mult cu populația în mijlocul căreia au trăit și sunt pe cale să-și piardă limba;

- rudarii, în Ardeal se numesc băieși, în Moldova – lingurari; sunt urmași ai țiganilor aurari, dar această îndeletnicire a dispărut; prezintă o nuanță specifică a păstrării trăsăturilor rasei, vorbesc limba română și au adoptat portul țăranilor; cerșesc, dar nu fură și sunt considerați drept harnici;

- nomazii, poartă numele ocupației: lăieșii, netoții, ursarii, ciurarii, clopotarii; și-au păstrat cel mai bine caracteristicile etnice și lingvistice, au un port specific și s-a constatat înclinația lor către furt.”

În perioada interbelică, în contextul democratic garantat de Constituția din 1923, se manifestă tendința către modernizare a romilor prin crearea unor organizații ale acestora care solicitau autorităților: „alfabetizarea țiganilor”, „școli ambulante pentru țiganii nomazi”, înființarea unei „universități populare țigănești” și a unui „muzeu național țigănesc”, publicarea de cărți privind „istoria țiganilor”, „strângerea cântecelor noastre bătrânești”, „școli de dans pentru dansurile noastre”. Se solicita înființarea de ateliere pentru „meseriile potrivite firii neamului nostru”. Liderii romilor au încercat să imprime acestora conștiința identității lor etnice. Organizațiile și organele de presă care au fost înființate și care au funcționat în anii '30, au adoptat termenul de „rom” pe care au încercat să-l impună. Respingeau numele de „țigan” ca fiind o declasare a acestui grup etnic și au cerut ca în actele publice și în manualele de școală să fie folosit numele de „rom”. După 1938, când regele Carol al II-lea a promulgat o nouă Constituție, iar democrația românească s-a aflat într-un declin accentuat, tendințele de modernizare ale comunităților de romi au fost și ele sugrumate de politicile naționaliste și rasiste.

În concluzie, după desființarea robiei, mulți romi au părăsit România pentru a se îndrepta spre Vestul Europei sau spre America de Nord. Cei care au rămas și-au dat repede seama că situația lor nu se îmbunătățise simțitor și chiar dacă primiseră unii și pământ loturile erau mici și dările care trebuiau plătite erau foarte mari. Această situație i-a determinat să se îndrepte spre ocupații care au dus la menținerea condiției lor de sărăcie și discriminare. Au contribuit la dezvoltarea unor meserii precum prelucrarea metalelor și a lemnului, iar pentru a supraviețui au început să folosească resurse modeste –

cum ar fi procurarea și vinderea sticlelor goale sau exploatarea marginală a colectivității (ghicitul, cerșitul). (Cătălin Zamfir, E. Zamfir, *Țigani în ignorare și îngrijorare*, 1993)

ASPECTE LEGATE DE HOLOCAUST

Responsabilitatea holocaustului romilor aparține în totalitate autorităților din România din perioada 1941 – 1944. Chiar dacă există nuanțe în aprecierea evenimentelor care au condus la holocaustul romilor, părerile istoricilor sunt unanime în aprecierea tragismului acestei situații. Poraimos sau porajmos (câteodată samudaripen) este un termen în limba romani care se referă la genocidul nazist împotriva Țiganilor în cel de-al Doilea Război Mondial, în timpul Holocaustului.

În 1942, Ion Antonescu a ordonat deportarea în Transnistria a 24.617 de cetățeni români de etnie romă, dintre care numai jumătate au supraviețuit și au reușit să se reîntoarcă în România. Circa 11.000 au murit de frig, inaniție și epidemii apărute în urma condițiilor inumane la care au fost supuși. Pentru deportarea romilor în Transnistria nu s-a mai folosit - ca în cazul evreilor - pretextul de comunism sau activități subversive pro-sovietice, ci etichetarea întregii minorități române ca „nomazi”, „nemobilizabili și periculoși ordinei publice”.

Genocidul romilor în Transnistria nu s-a produs prin execuții, ca în cazul evreilor. Ei au fost lăsați să moară datorită condițiilor de viață inumane la care au fost supuși: înfometare, frig, privarea de asistență medicală și de sanitație minimală. Lipsa asistenței medicale a dus la situația că, în majoritatea cazurilor, cauza decesului era decisă în cancelariile oficiale conform formulei: vara dizenteria și iarna tifosul exantematic, ambele boli fiind provocatoare de epidemii și datorate condițiilor dezastruase de sanitație, situație pe care propaganda oficială o atribuia „obiceiurilor insalubre de viață ale romilor”.

„Credem că, în ciuda unor asemănări, nu se poate pune semnul egalității între deportarea în Transnistria și lagărele de exterminare naziste sau execuțiile în masă din Polonia sau alte teritorii ocupate, căroră le-a căzut victimă un număr mare de țigani. De altfel, la vremea respectivă, România nu a fost percepută ca o țară unde se luau măsuri radicale împotriva Țiganilor. Dovadă sunt și Țiganii care în acei ani s-au refugiat din nordul Transilvaniei, atunci sub ocupația Ungariei, în România.

Chiar cu aceste particularități ale politicii față de țigani promovată de guvernul Antonescu, deportarea Țiganilor, ca și a evreilor, în Transnistria rămâne o măsură de ordin rasial. Ea s-a înscris în logica politicii de holocaust instituită de Germania nazistă și aplicată, într-o formă sau alta, în toate țările ocupate sau aliate. Este secvența românească a istoriei tragice a Țiganilor în timpul celui de-al doilea război mondial.” (Viorel Achim, Țigani în istoria României).

„Măsura deportării grupurilor etnice indezirabile este caracteristică politicii naziste. Așa cum pentru germani Polonia ocupată a fost „o gropă de gunoi” unde au fost deportați evreii și Țiganii din Reich, tot așa Transnistria a fost pentru autoritățile române locul unde au fost evacuați o parte din evreii și o parte din Țiganii din țară. Este foarte probabil că deportarea în Transnistria să fi avut ca model practicile de deportare germane. (...) Autoritățile române n-au intenționat anexarea Transnistriei la România. Tocmai pentru că Transnistria nu era și nici nu urma să facă parte din România, acest teritoriu era locul cel mai potrivit pentru deportarea evreilor, Țiganilor, dar și a altor elemente din țară considerate indezirabile. În viziunea autorităților române, deportarea în Transnistria echivala cu scoaterea în afara țării.” (Viorel Achim, Țigani în istoria României)

Două relatări din mass-media românească din zilele noastre povestesc următoarele:

“Prezentă la evenimentul desfășurat la Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România “Elie Wiesel”, Paulina Vasile, acum în vârstă de 78 de ani, a povestit cum a fost deportată din Alexandria alături de familia sa în toamna anului 1942. Pe atunci avea 11 ani: «Ne-au luat și ne-au băgat în trenuri ca pe vite, ne-au închis, ne-au pus lacătul. Tata nu era acasă, era la muncă când ne-au ridicat. El a venit după noi. Ne-au dat pâine neagră, îmi amintesc că era rotundă, și conserve, dar n-aveam cu ce să le desfacem. Dădeam cu piciorul ca să o desfacem. Lumea avea nevoie la WC: au făcut o gaură în dușumeaua trenului și au pus o pătură. Erau mii și mii de țigani – rudari, spoitori, fel de fel de nații. Eu, ca copil, am rămas înlemnită și năucită. (...) Dacă ieșeam din convoi, aveau un baston și

dădeau cu bastonul în copii, în lume. O fată tânără, cu părul blond, a căzut din convoi și acolo a rămas”. Paulina a ajuns la Bogdanovka (în Ucraina de azi), unde foarte mulți dintre romi au murit de frig, de foame sau de tifos.»”

(<https://forum.softpedia.com/topic/958564-holocaustul-romilor-din-romania-ne-au-bagat-in-trenuri-ca-pe-vite-ne-au-dus-sa-murim/>)

„Ieri, 8 august 2015, primul monument din România în memoria Holocaustului Romilor a fost dezvelit în curtea Muzeului Romilor din cartierul bucureștean Giulești. Monumentul cinstește memoria celor 25 de mii de romi deportați de Guvernul Antonescu în Transnistria în 1942. La eveniment au fost prezenți și câțiva dintre supraviețuitorii deportarii. «Am 75 de ani. Eram mic când am fost deportat, aveam doi ani. Când m-am întors, vagonul nostru a fost bombardat la Galați. Eu și încă o verișoară, Duna, am rămas în vagon. Ea avea doi-trei ani, eu patru. Toți au coborât și s-au acuns în lizieră din cauza bombardamentului. Și când s-au întors la vagoane, au venit să ne ia, vezi doamne, că am murit. Și noi, într-un colț, refugiați, plângeam unul pe altul. Am avut noroc că nu ne-a lovit nici o bombă,» spune Gheorge Mihai, zis și Avică.”

(<https://www.rfi.ro/societate-80471-marturii-din-holocaustul-romilor-morti-pe-toate-drumurile-ne-dadea-un-tain-de-boabe>)

“2 august, Ziua Europeană de Comemorare a Holocaustului Împotriva Romilor a fost recunoscută oficial de Parlamentul European, în anul 2015, printr-o rezoluție. În timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, conform estimărilor, cel puțin jumătate de milion de romi au fost exterminați pe continent de regimul nazist și de aliații acestuia, iar în unele state europene a fost asasinată peste 80% din populația romă. (...) În seara de 2 august 1944, în lagărul de concentrare de la Auschwitz II-Birkenau, 2.897 de romi care mai erau în viață - femei, bătrâni și copii din așa numitul „lagăr al țigănilor” au fost exterminați în camerele de gazare.” (<http://stiri.tvr.ro/2-august-ziua-europeana-de-comemorare-a-holocaustului-impotriva-romilor>)

„Distrugerea evreilor din România este fie nerecunoscută, fie minimalizată de către negaționiști, în timp ce exterminarea romilor în Transnistria este pur și simplu eludată sau auzi reacții de tipul: «mai bine Antonescu îi deporta pe toți». (...) Nu am deprins încă meșteșugul conviețuirii, al respectului și al înțelegerii celuilalt. Politicile publice de solidarizare cu cei defavorizați, inspirate de filosofia drepturilor și libertăților omului necesită coerență și voință instituțională pentru a fi implementate. Rasismul reprezintă o vulnerabilitate a societății noastre? Uneori da, aici și oriunde în lume. Memoria publică a victimelor civile și educația despre Holocaust ne pot ajuta să fim mai puțin rasiști. Dar ele trebuie să fie dublate de strategii ale instituțiilor publice care să garanteze șanse egale pentru o viață normală fiecărui cetățean indiferent de etnie, rasă, gen, religie etc. Din perspectiva Institutului “Elie Wiesel” a comemora împreună, români, evrei, romi, tătari, germani, constituie un gest de solidarizare și apropiere.” (<http://www.inshr-ew.ro/ro/educatie-si-cultura/evenimente-comemorative/323-ziua-europeana-de-comemorare-a-victimelor-genocidului-romilor-din-al-doilea-razboi-mondial-2-august.htm>)

(...) Cum ați fost arestați și pe ce motiv?

A venit comisarul Cojocaru într-o noapte și ne-a adunat pe mine, pe mama și pe frații mei și ne-au dus pe o stradă. Tata era pe front. După ce ne-a adunat pe stradă, ne-au dus pe Calea Victoriei, la Prefectură, cu mașinile și ne-a băgat într-o înfundătură, gang, unde am stat trei luni. Tratamentul a fost mai rău decât cel al pușcărișilor. Mâncarea nu era îndestulătoare, dar și așa proastă cum era, cine apuca era boier. Cine nu apuca, murea de foame și nimeni nu se uita la noi.

Cum ați ajuns în Transnistria?

În luna lui septembrie, ne-a luat, fără milă, aruncându-ne ca pe animale moarte într-un recipient. Ne arunca într-un tren cu vagoane mari cu care se făceau transporturile de vaci. Ca să nu o luăm la goană, ne-au închis și nici aer nu mai aveam să respirăm. Eram unul peste altul, claie peste claie, n-aveam loc nici să facem un pas. Erau oameni mai bolnavi care mureau, unii de astm, alții de frig, de foame, mureau mulți. (...)

În tren erați numai țigani?

Nu. Eram jumătate țigani, jumătate jidani. După ceva vreme, trenul a oprit în Grigorești. Pe marginea drumului, se aflau rușii, în tranșee, într-o livadă. Aici au făcut masacru. I-au împușcat mai întâi pe jidani, i-au aruncat unul peste altul într-o groapă, iar pe unii i-au băgat de vii. Urmam noi, țiganii. Însă Dumnezeu a ținut cu noi. Într-o mașină mică, au venit doi generali: un român și un neamț. Ofițerul român, care cred eu că avea gradul mai mare, s-a certat cu ofițerul neamț la vederea masacrului și a spus: *“I-am adus aici să muncească, nu să-i împușcăm!”*. Atunci am aflat și eu ce urma să facem noi. Au renunțat să ne împuște și pe noi. Mă întreb: dacă eram noi primii și jidanii pe urmă, mai scăpam? Apoi ne-au băgat într-un grajd și nu ne-au dat să mâncăm trei zile. După care, ne-au trimis lângă Bug, la Grivarina, la niște cazarme părăsite. (...)” (<https://revista22.ro/2528/.html>)

Condițiile în care s-a petrecut holocaustul romilor sunt relatate de unii dintre supraviețuitori:

„N-am avut apă, mâncam cai, mâncam câini, mâncam țigani morți. Mi-e și scârbă să mai pomenesc, era plin de păduchi, iar noi eram nespălați, nemâncați. Am stat unde erau tranșee din astea de militari - era fum, era mizerie, beam apă după morți. Morții erau așa, ca furnicile”. (<https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/cel-mai-batran-supravietuitor-al-holocaustului-tiganesc>)

Rapoartele autorităților din Transnistria spun același lucru:

„Pe timpul cât au stat în cazarmile de la Alexandrudar, țiganii au trăit într-o mizerie de nedescris. Erau alimentați insuficient. Li se dădeau 400 gr de pâine pentru cei capabili a munci și câte 200 gr pentru bătrâni și copii. Li se mai dădeau puțini cartofi și foarte rar pește sărat și acestea în cantități extrem de mici. Din cauza proastei alimentări, unii țigani – aceasta formează majoritatea – au slăbit într-atât că au ajuns numai schelete. Zilnic mureau – mai ales în ultimul timp – câte 10 – 15 țigani. Erau plini de paraziți. Vizita medicală nu li se făcea deloc, iar medicamente nu aveau. Sunt goi, fără haine pe ei, iar rufăria și îmbrăcămintea le lipsește, de asemenea, completamente. Sunt femei al căror corp (partea inferioară) este gol în adevăratul sens al cuvântului. Săpun nu li s-a dat de când au venit, din care cauză nu s-au spălat nici ei și nici n-au putut să-și spele singura cămașă ce o au. Din cauza mizeriei mulți au ajuns niște umbre și aproape sălbateci. Această stare a lor se datorește din cauza relei cazări și alimentări, precum și a frigului. (...) Din cauza răului tratament, până în ziua de 25 noiembrie a.c. (1942) au murit 309 țigani.” (*Raportul final a Comisiei Internaționale pentru Studierea Holocaustului din România*, 2004)

Informațiile evidențiate pot fi cu ușurință argumentate cu cifre ale tragediei romilor: numărul total al romilor deportați între iunie 1942 și decembrie 1943 depășește cu puțin cifra de 25000 - 11 441 de romi nomazi, 13 176 romi stabili și alte câteva sute de romi deportați în grupuri mici. Numărul aproximativ de supraviețuitori este apreciat la circa 14000.

Președintele Klaus Iohannis a promulgat în 2015 legea care interzice negarea Holocaustului. Gestul a cules aprecieri pozitive pe plan internațional. România nu e nici pe departe prima țară care interzice negarea Holocaustului, dar țara are, totuși, ceva particular: făcuse același pas deja în anul 2002. De ce a trebuit repetat? Răspunsul la această întrebare arată unele dificultăți în implementarea acestei legi, consideră *Washington Post*. OUG 31/2002 prevede interzicerea negării publice a Holocaustului și pedepsirea acestui gest cu până la șase ani de închisoare. Ordonanța, scrie ziarul american, a apărut ca reacție la o mișcare de reabilitare a mareșalului Ion Antonescu. La începutul anilor 2000, străzi erau redenumite și îi purtau numele, statui ale acestuia începeau să fie construite în onoarea sa. Și Garda de Fier începuse să fie reevaluată și celebrată de unele grupări.

În 2003, Guvernul României a trimis chiar o declarație agenției Associated Press în care afirma „cu fermitate ca în interiorul frontierelor României nu a existat Holocaust în perioada 1940-1945”, amintește WP. Declarația a fost retrasă rapid.” (https://revistapresei.hotnews.ro/stiri-opinii_analize-20324841-washington-post-trebuie-romania-interzica-negarea-holocaustului-doua-ori.htm)

Starea de spirit, emoția numită frică, generează comportamente umane manifestate prin lașitate, lipsa curajului, fugă sau agresivitate. Frica față de romi, inoculată copiilor de la cea mai fragedă

vârstă, a dat naștere unor adulți temători, agresivi, care condamnă și discriminează cu ușurință în orice situație. Există în lumea românească de azi o emoție colectivă negativă (psihologii spun că frica e colectivă, iar curajul este individual) care îi respinge și exclude pe romi în cele mai diverse situații cotidiene. Un text publicat pe <http://nedreptatenet.blogspot.ro/2015/08/editorial-sa-nu-va-fie-frica-de-tigani> ne explică:

„Observând aceasta frică a societății față de ei, ȣiganii au profitat și s-au comportat din ce în ce mai mizerabil, precum o rasă dominantă fără principii, o rasă care a ajuns „de temut” doar din cauza unor povești nemuritoare. Dar cunoașterea trebuie să ia locul ignoranței, iar ȣiganii trebuie să fie văzuți așa cum sunt și tratați așa cum merită. Nu trebuie discriminați pentru că sunt ȣigani, ci tratați în funcție de modul în care se comportă într-o societate în care nu sunt majoritari. Pentru că nu ar trebui condamnat niciodată, nimeni, pe nedrept. Cercetările (...) au dovedit că ȣiganii au plecat din India în urmă cu 1.400 de ani și că ei provin din casta inferioară numită Achuta, Harijan sau Proscriși (untouchables), cei care sunt considerați lipsiți de puritate și prea murdari pentru a putea fi considerați ființe umane demne, sunt persoane discriminate în India doar pentru faptul că s-au născut în afara sistemului de caste. Originile acestei stratificări se găsesc în hinduism, religie dominantă în India și afectează întreaga societate (untouchables), cei care sunt considerați lipsiți de puritate și prea murdari pentru a putea fi considerați ființe umane demne, sunt persoane discriminate în India doar pentru faptul că s-au născut în afara sistemului de caste.

Așadar, adevărul trebuie să vă facă liberi și să învingă frica psihologică. ȣiganii nu sunt ceea ce par. Ei au învățat să supraviețuiască prin adaptare și se folosesc de sentimentele oamenilor din jur pentru a câștiga avantaje. Au fost umiliți și au suportat cele mai rele tratamente fără să facă pe durii, pentru că nimeni nu le-ar fi permis asta în India natală.”

Locuințe de ȣigani din satul Stanca Pipirig, jud. Neamț, 1913

Romi in Transnistria, langa Tiraspol

Civili romi în Asperg, Germania, adunați pentru deportare de către autoritățile germane la 22 mai 1940.

Prizonierii Romi la lagărul de muncă din Belzec, 1940

SURSE

<https://rm.coe.int/>
<https://www.historia.ro/>
<http://www.partidaromilor.ro/>
<https://ro.wikipedia.org/>

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Raportul final a Comisiei Internaționale pentru Studiarea Holocaustului din România, 2004
2. Viorel Achim, *Țigani în istoria României*, Ed. Enciclopedică București, 1998
3. George Potra, *Contribuțiuni la istoricul Țiganilor din România*, Mihail Dascăl Editor, București, 2002
4. Irina Năstăsă- Matei, Ligia Livada – Cadeschi, *Romii din România: Identitate și alteritate*, manual auxiliar didactic
5. Cătălin Zamfir, E. Zamfir, *Țigani între ignorare și îngrijorare*, 1993

20. PROIECTUL „ISTORIA NU TREBUIE SĂ SE REPETE!”

Sonkodi-Cozma Dana-Maria
Școala Gimnazială „Ștefan Pascu” Apahida

Scop: Dezvoltarea unei atitudini tolerante, de acceptare, a empatiei și a spiritului civic al elevilor prin activități de învățare bazate pe metode activ-participative în contexte educaționale formale și nonformale

Competențe specifice:

- utilizarea corectă a noțiunilor istorice specifice tematicii Holocaustului
- aplicarea unor valori, norme și principii democratice în situații concrete care presupun decizie și acțiune.
- argumentarea în favoarea respectării valorilor, principiilor, normelor și practicilor specifice unei societăți democratice și statului de drept.
- analizarea unor situații problematice determinate de abaterea de la valorile, principiile, practicile societății democratice
- elaborarea în echipă a unui proiect dedicat problematicei comunității evreiești din localitate/din zonă și Holocaustului în România și Europa

Resurse:

- online (filme documentare, înregistrări audio-video/interviuri, imagini, dramatizări artistice),
- lucrări de specialitate,
- fotografii de familie sau fotografii ale apropiaților,
- amintirile unor persoane în vârstă din comunitate sau cunoștințe ale acestora (istoria orală).

Grup țintă: elevi din clasele a VII-a și a VIII-a

Perioada de desfășurare :

- 12 săptămâni,
- 1 întâlnire/săptămână (12 săptămâni).

Actori implicați:

- membri ai comunității locale (care vor fi intervievate),
- Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj-Napoca,
- administratorul Sinagogii din Cluj-Napoca,
- supraviețuitori ai Holocaustului (indirect, prin mărturisirile înregistrate, unii chiar din Israel).

Activități:

1. Introducere în problematica Holocaustului

Obiectiv operațional: Să identifice înțelesul unor noțiuni istorice specifice tematicii Holocaustului

Activități de învățare:

- exerciții de descoperire și de clarificare, în contexte relevante, a înțelesului unor termeni specifici tematicii Holocaustului: Holocaust, Shoah, rasă, arian, ghetou, lagăr de exterminare;
- analiza unor afirmații pe tematica Holocaustului;
- exemplificarea unor situații care implică toleranță/intoleranță;
- formularea de opinii personale;
- elaborarea de enunțuri, utilizând termeni-cheie, specifici Holocaustului.

2. Holocaustul în România, Basarabia și Transnistria

Obiective operaționale:

- să cunoască contextul social, cultural și istoric al Holocaustului din România, Basarabia, Transnistria,
- să identifice principalele momente ale Holocaustului din România, Basarabia, Transnistria.

Activități de învățare:

- vizionarea unor scurte documentare,
- exemplificarea unor situații care implică discriminarea, toleranță/intoleranță,
- lecturi ale unor texte care, prin conținut, pot fi valorificate din punctul de vedere al educației pentru combaterea discriminării și intoleranței,
- formularea de opinii personale.

Resurse:

<https://oralhistory.md/rom>

3. Holocaustul în Transilvania

Obiective operaționale:

- să cunoască contextul social, cultural și istoric al Holocaustului din Transilvania,

- să identifice principalele momente ale Holocaustului din Transilvania.

Activități de învățare:

- vizionarea unor scurte documentare,
- exemplificarea unor situații care implică discriminarea,
- formularea de opinii personale,
- lecturi ale unor texte care, prin conținut, pot fi valorificate din punctul de vedere al educației pentru combaterea discriminării și intoleranței.

Resurse:

<https://www.youtube.com/watch?v=xQsxn9JQZoq>

[drupal/en/report/romanian/1.10 Northern Transylvania %20revazut%20gina.pdf](http://drupal/en/report/romanian/1.10_Northern_Transylvania_%20revazut%20gina.pdf)

<http://holocausttransilvania.ro/#acasa>

[https://www.rrr.ro/ro/75 de ani de la deportarea evreilor din transilvania de nord-2604058](https://www.rrr.ro/ro/75_de_anii_de_la_deportarea_evreilor_din_transilvania_de_nord-2604058)

https://www.youtube.com/watch?v=btKKt_JZ36

4. Interviu cu membrii în vîrstă ai comunității locale. Vizită în cimitirul din Apahida (zona mormintelor evreiești)

Obiectiv operațional: să descopere istoria comunității evreiești din proximitate

Activități de învățare: metode și mijloace de lucru specifice istoriei orale (discuții libere, interviul, colectarea de poze vechi din comunitate)

5. Vizită la Sinagoga din Cluj-Napoca

Obiectiv operațional: să descopere istoria comunității evreiești din proximitate

Activități de învățare:

- vizită de documentare,
- discuții libere și reflecția personală.

6. Ghetoul din Cluj-Napoca

Obiectiv operațional: să descopere istoria comunității evreiești din proximitate

Activități de învățare:

- vizionarea unui documentar,
- formularea de opinii personale.

Resurse:

<https://www.holocaustmuseum.ro/ghetouri/cluj/>

7. Studii de caz:

- Eva Heyman

<https://vimeo.com/254656659>

- Anne Frank

https://www.youtube.com/watch?v=kXVmJCz_8go

Obiectiv operațional: să cunoască, prin intermediul interviurilor și a filmelor documentare, supraviețuitori ai Holocaustului și personaje-simbol

Activități de învățare:

vizionarea de interviuri și filme documentare,
formularea de întrebări pornind de la o studiile de caz studiate,
apelul la imagini/fotografii,
eseul de 5 minute.

8. Vizionare de film: „ Băiatul în pijama vărgată”

Obiectiv operațional: să cunoască, prin intermediul interviurilor și a filmelor documentare, supraviețuitori ai Holocaustului și personaje-simbol

Activități de învățare

vizionare film,
formularea de opinii personale pe marginea filmului artistic,
exemplificarea unor situații care implică discriminarea și intoleranța întâlnite în film.

9. Vizită virtuală la Yad Vashem:

- Sala numelor și Drepti între popoare

<https://www.yadvashem.org/museum/holocaust-history-museum/hall-of-names.html>

Obiectiv operațional: să își exprime sentimentele și trăirile personale vis-a- vis de această dramă a umanității

Activități de învățare:

- vizită virtuală,
- discuții, formularea de opinii personale.

10. Concurs tematic:

Elevii vor fi organizați pe echipe și vor răspunde la întrebări, respectiv vor realiza un colaj pe o temă la alegere pe marginea temelor dezbătute în cadrul proiectului.

21. POGROMUL DE LA IAȘI

Spunoe Anca
Școala Gimnazială „Ion Luca Caragiale” Tulcea

În Iași evreii s-au așezat sfârșitul secolului al XV-lea, ocupându-se, în special, cu comerțul și meșteșugăritul, ceea ce a determinat ca orașul să devină un centru important al vieții evreiești. Acest fapt este demonstrat de numărul mare de sinagogi, aproximativ 90, dar și de tipărirea de ziare și cărți

evreiești, cu sprijinul familiei Saraga. Patru secolele mai târziu, circa jumătatea din populația orașului era de origine evreiască, iar în anul 1930 populația evreilor atingea 30% din totalul locuitorilor Iașului.

Un episod important din istoria Iașului l-a ocupat primul masacru antisemit major de la declanșarea operațiunii Barbarossa împotriva Uniunii Sovietice (22 iunie 1941), la care România lui Ion Antonescu a participat ca aliat al Germaniei naziste. Tragedia din Iași a schimbat brutal profilul demografic, social, economic și cultural al Iașului, un oraș în care evreii erau numeroși, așa cum am arătat mai sus, și a cărui funcționare depindea de mecanismele de conviețuire și acomodare stabilite între creștini și evrei.

Se pare că orașul Iași nu a fost ales la întâmplare deoarece aici s-a întemeiat Garda de Fier în anul 1927, iar în 1935, au fost elaborate legile Partidului Național-Creștin ale lui Octavian Goga și A. C. Cuza. La o săptămână după ce pogromul a trecut, Mihai Antonescu a concentrat întregul act și antisemitism național într-o singură frază: „Nu mi-e teamă că istoria ne va judeca drept barbari...Fiți fără milă!” Aici este de amintit de producția cinematografică a lui Radu Jude, care poartă în titlu cuvintele lui Mihai Antonescu: „Îmi este indiferent dacă în istorie vom intra ca barbari!”

Pe 20 iunie 1941, cu două zile înainte de începerea războiului și cu nouă înainte de pogromul de la Iași, Siguranța raporta: „De trei zile circulă zvonul prin oraș că unii evrei au instalat becuri roșii în coșurile caselor și cari ard toată noaptea spre a fi văzute de avioanele rusești indicându-le astfel poziția orașului. De asemeni, se vorbește că în timpul bombardamentului aceste case vor fi cruțate de toate atacurile aeriene, iar evreii cari cred în victoria rusă le vor ajuta prin orice mijloace”. Au fost făcute percheziții la casele evreiești în mai multe orașe din Moldova și nu au fost găsite becuri roșii.

Zvonurile cu semnalizările au circulat insistent în zilele pogromului și continuă să circule și astăzi ca scuză pentru declanșarea masacrului. Au fost două bombardamente sovietice înainte de pogrom. Primul, de pe 24 iunie 1941, viza aerodromul, dar nu a atins nici o țintă importantă, semnalându-se doar câteva victime. Al doilea bombardament, de pe 26 iunie, a fost masiv, dar imprecis, așa cum este demonstrat de toate rapoartele militare și polițienești. În timpul bombardamentului au fost atinse totuși mai multe clădiri, între care clădirea Telefonoanelor, Palatul Administrativ, un atelier german, conducte de apă, spitale etc. Au fost câteva zeci de victime, creștini și evrei deopotrivă. Evreii au raportat 38 de morți și peste 100 de clădiri atinse. Autoritățile române și germane au raportat 77 de morți din rândul creștinilor. Apoi i-au acuzat pe evrei că au dirijat de la sol atacul.

Cel mai esențial aspect de reținut este că bombardamentele sovietice au fost executate ziua. Așadar, eventualele becuri roșii de semnalizare ar fi fost inutile. Oricum, în ciuda a numeroase percheziții, nu a fost găsite cazuri concrete de semnalizare din partea evreilor. Cu toate acestea au fost arestați, în schimb, zeci de evrei care aveau în casă haine, cârpe și obiecte roșii. Ba chiar a fost arestat cineva care se învelea cu o plapumă roșie. Când a fost arestat a fost scos din casă cu tot cu plapumă, ca să fie arătată vecinilor „dovada” incriminantă.

Zvonurile nu s-au terminat aici, ci au fost puse pe seama evreilor semnalizări cu rachete roșii. Or civilii nu se găseau în posesia unor rachete de acest fel, de uz militar, cu atât mai puțin evreii, care au fost vizați de percheziții repetate. Doar trupele române și germane dețineau instrumente de semnalizare de acest fel.

Se pare că, pe lângă aceste zvonuri legate de semnalele luminoase, au existat și acuzații precum că evreii ar fi tras în ostașii români și germani. Dar rapoartele întocmite dovedesc contrariul având în vedere că nici un singur român sau german nu a fost ucis sau rănit.

În acest context, împușcăturile, jafurile și crimele împotriva evreilor au început în mod izolat încă din zilele de 27 și 28 iunie 1941.

În ziua pogromului, la 29 iunie, s-au înființat câteva stații de concentrare a populației evreiești în diferite instituții publice ale Poliției sau Armatei din nevoia de a controla numărul evreilor duși la Chestură, loc în care la primele ore ale dimineții, se aflau deja 12.000 de evrei vii sau morți. Evreii au fost chemați, cu ajutorul megafoanelor, la Chestură cu scopul eliberării unor adevăruri. În curtea Chesturii au fost uciși, în câteva ore, aproximativ 5.000 de evrei, iar pe străzi câteva mii, cifre care nu

provin din surse evreiești. Samoil Springher a afirmat: „La intrarea în Chestură au stat mai mulți gardieni cu niște pari în mână și am fost lovit până la sânge.” Cei care au reușit să fugă au fost prinși, bătuți la sânge și aduși înapoi, împreună cu alți evrei aduși din oraș. Astfel, cumplitul măcel a durat ore în șir și a fost răspândit în diferite cartiere și piețe publice din oraș.

„Cele mai multe cadavre erau pe strada Alecsandri. În curtea bisericii Sfântul Ilie, în șanț care folosea ca adăpost în curtea Chesturii s-au înălțat mormane de cadavre până la înălțimea pereților.”

În timpul nopții și în dimineața zilei următoare, evreii care au supraviețuit măcelului au fost duși, încolonați, la gară și urcați în două „trenurile morții”. Primul „tren al morții” a părăsit Iașiul la 30 iunie 1941, la ora 2 noaptea, iar după câțiva kilometri s-a întors, s-a oprit, a pornit din nou, părăsind orașul după două ore. Trenul trebuia să plece spre lagărul Târgu-Jiu via Roman. Conform rapoartelor falsificate, erau 35 de vagoane cu 2.530 de evrei- în realitate, au fost 50 de vagoane cu 5.000 de evrei. În fiecare vagon fiind înghesuiți câte 100-150 de suflete, abia încapând om lângă om, în picioare, chinuți de căldura sufocantă, lipsa aerului, apei și hranei. Evreii au fost purtați zile întregi pe direcțiile Podu Iloaiei și respectiv Călărași.

De altfel, în întreaga Europă, evreii au fost exterminați prin diverse metode: gazare, împușcare, înfometare, muncă etc. Dar imbarcarea evreilor în vagoane ermetic închise, cu geamuri zăbrelete, cu scânduri bătute pe dinafară și uciderea lor prin asfixiere și deshidratare a fost folosită numai în România.

La Podu Iloaiei, numele au fost notate pe baza actelor găsite în buzunare, adunate în saci, sau în măsura în care cei decedați erau recunoscuți de supraviețuitori. Cum majoritatea muriseră din cauza setei și căldurii, unele cadavre erau vinete și umflate, desfigurată, de nerecunoscut. Într-o notă păstrată în arhiva CSIER, scrisă de o persoană care a participat la întocmirea listei, se spune că la Podu Iloaiei au fost îngropați, în gropi comune, între 30 iunie – 4 iulie, 1254 de evrei. Evreii supraviețuitori, în jur de 800, reținuți până în toamnă în Podu Iloaiei, și-au organizat un comitet de conducere (illegal) care a finalizat lista. Aceasta a fost apoi dactilografiată de un fost angajat al băncii din Podu Iloaiei. Un exemplar a fost predat comandantului sectorului de jandarmi Podu Iloaiei, locotenentul Teodor Loghin, iar un al doilea a fost scos clandestin din lagăr și trimis lui Iosef Iacob, președintele Comunității evreilor din Iași. În 1962, cineva a predat documentul pentru a fi păstrat în arhiva Federației Evreilor din România. Lista originală conține 1151 de nume. Un exemplar cu 1150 de nume a fost arhivat de Securitate și se află astăzi în arhiva CNSAS.

În contrast cu criminalii de la Iași se află româncă Viorica Agarici, care a manifestat solidaritate față de evreii. Viorica Agarici, fostă președinte a Crucii Roșii Române din orașul Roman, a petrecut noaptea de 2-3 iulie 1941 în gara orașului, oferind provizii soldaților care se îndreptau spre frontul de est. În timpul nopții, a auzit gemete și strigăte de ajutor din vagoanele închise care se aflau departe de gară. Aceste sunete veneau de la supraviețuitorii evrei din Iași, care fuseseră deportați din casele lor după masacrul din 29 iunie 1941, în care pieriseră mii dintre conaționalii lor. Grație insistențelor Vioricăi Agarici, unora dintre evrei li s-a permis să iasă din vagoane pentru a își recăpăta puterile înainte de continuarea drumului. Cadavrele au fost scoase din tren, prizonierilor evrei li s-a dat apă și mâncare și, datorită intervenției doamnei Agarici, unii dintre pasageri au rămas în viață când trenul a ajuns la destinație. La scurt timp după actul său salvator, Viorica Agarici a fost destituită din funcția pe care o deținea la Crucea Roșie Română.

Ar mai trebui menționat că trenul spre Călărași a ajuns la destinație după 7 zile, făcând mult mai multe victime. Supraviețuitorii trenurilor morții au fost internați în lagărele de la Podu Iloaiei și Călărași și abia după aproape 6 luni au putut să revină acasă.

Așa cum reiese, pogromul de la Iași a fost unul dintre cele mai violente pogromurile din istoria evreilor din România, inițiat de generalul Ion Antonescu, secondat de autoritățile locale, împotriva cetățenilor de origine evreiască din orașul Iași.

Bibliografie

- Cioflâncă, Adrian, *Roșu* (<http://www.pogromuldelaiasi.ro/2017/06/29/rosu/>);
- *Idem.*, Victimele pogromului de la Iasi – Moise Iticovici (<http://www.pogromuldelaiasi.ro/2016/06/12/victimele-pogromului-de-la-iasi-moise-iticovici/>);
- Iavorenciuc, Emanuel, *Pogromul de la Iași și „trenurile morții”* (<https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/pogromul-de-la-iasi-si-trenurile-mortii>);
- *Pogromul de la Iași* (<https://www.yadvashem.org/education/other-languages/romanian/educational-materials/iasi-pogrom.html>);
- Rozen, Marcu, *Holocaust sub guvernarea Antonescu*, Asociația Evreilor din România Victime ale Holocaustului, București, 2004, p. 30-34.

22. PREDAREA HOLOCAUSTULUI ȘI PREDAREA DESPRE FĂPTUITORI STUDIU DE CAZ: EVREII DIN ODESSA

Șerban Nicolae
Colegiul National Economic „Th. Costescu”, Drobeta Turnu Severin

Predarea Holocaustului continuă să rămână o responsabilitate fundamentală în educația contemporană, iar o abordare nuanțată a rolului și motivațiilor făptuitorilor este esențială pentru o înțelegere profundă a acestui genocid. Introducerea noii discipline „Istoria evreilor. Holocaustul” pentru elevii de clasa a XI-a în curriculumul național a oferit posibilitatea cadrelor didactice să depășească

simplificările și să aprofundeze aspecte complexe legate de Holocaust. Analiza unor surse despre cei care au planificat, ordonat, executat și colaborat la atrocități permite astăzi elevilor să înțeleagă mecanismele terorii, complexitatea alegerilor umane în contexte extreme și relevanța acestor lecții pentru prezent.

Încă din anul 2019, International Holocaust Remembrance Alliance atrăgea atenția în recomandările sale faptul că este indicată crearea oportunităților de a examina caracterul complicat al rolurilor jucate de persoane (IHRA, 2019: 28). De asemenea, și Institutul Yad Vashem din Israel a recunoscut importanța acestui tip de demers didactic și a conceput o lecție intitulată „Teaching about Perpetrators: A case Study about Deportation of German Jews Düsseldorf to Riga”.

Astfel, concentrarea exclusivă asupra victimelor, deși crucială pentru comemorare și umanizare, poate lăsa neexplorate întrebări esențiale despre cum a fost posibil un asemenea eveniment iar predarea Holocaustului prin analiza unor surse care ne arată responsabilitățile făptașilor ajută la evitarea prezentării făptuitorilor ca monștri inumani, subliniind în schimb că aceștia au fost ființe umane care au făcut alegeri, au acționat în cadrul unor structuri și au fost influențați de ideologii și contexte specifice. Acest aspect este crucial pentru a înțelege că genocidul nu este în fond un eveniment inevitabil.

Societatea în ansamblul ei, dominată de ideologie, prejudecăți, propagandă, xenofobie și factori motivaționali precum frica, dorința de putere sau lăcomia au jucat un rol important în alegerile făcute de indivizi care au participat sau au devenit complici ai Holocaustului. Astfel, prin explorarea contextului social în care a avut loc Holocaustul nu trebuie găsite justificări, ci trebuie să cream cadrul în care elevii să răspundă la întrebări provocatoare, precum: „Cum a fost posibil ca indivizi obișnuiți, care au comis acte de cruzime împotriva unei minorități (evrei, romi), să fi putut fi, în același timp, părinți și soți iubitori ?” (IHRA, 2019: 29).

Pentru a exemplifica din punct de vedere metodologic și didactic abordarea acestei perspective, am ales să mă opresc asupra studiului de caz „Evreii din Odessa”, temă pe care o regăsim în programa școlară la disciplina „Istoria evreilor. Holocaustul”.

Unul dintre primele aspecte pe care un cadru didactic trebuie să îl aibă în vedere este să plaseze acțiunile individuale ale participanților la evenimente în contextul istoric al celui de-al Doilea Război Mondial. Acest context particular este ilustrat de asediul Odessei, încheiat la data de 16 octombrie 1941, cu mari pierderi pentru armata română.

Astfel, o scrisoare adresată de Ion Antonescu lui Wilhelm Filderman, reprezentant al comunității evreiești din România este revelatoare pentru a înțelege modul în care antisemitismul este prezent în narațiunea creată de conducătorul statului român: „drept răspuns la mărnimia cu care ați fost primiți în mijlocul nostru și tratați, evreii d-voastră, ajunși comisari sovietici, împing trupele sovietice din regiunea Odessei printr-o teroare fără seamăn, mărturisită de prizonierii ruși (...) numai pentru a ne provoca nouă pierderi”. (Filderman 2017: 254).

Această sursă primară pe care o regăsim atât în memoriile lui W. Filderman, dar și în documentele oficiale publicate de Comisia Internațională pentru Studiarea Holocaustului în România ne oferă o privire asupra perspectivei lui Ion Antonescu care vede în inamicul luptelor de la Odessa nu pe soldatul sovietic, ci pe „evreii, ajunși comisari sovietici”. Această formă de antisemitism radical la vârful statului român se constituie în același timp și într-o formă de propagandă care construiește și diseminează ura, întrucât din ordinul personal al conducătorului statului ea a fost publicată în ziarele centrale. Examinarea acestui schimb de scrisori ajută la înțelegerea modului în care s-a construit și diseminat ura, cum au fost dezumanizate victimele și cum a fost justificată violența.

O altă activitate pe care o putem organiza în cadrul acestui studiu de caz este de a compara perspectiva făptuitorilor și a victimelor. Se pot folosi atât surse primare care relevă aspecte despre explozia care a avut loc la data de 22 octombrie 1941, ora 17.45, în urma căreia clădirea în care se afla comandamentul armatei române a sărit în aer și și-au pierdut viața generalul Ion Glogojeanu, 16 ofițeri români, 9 subofițeri și 35 de soldați. Acest eveniment tragic a fost urmat de deportarea a circa 25.000 de locuitori ai orașului Odessa la Dalnic, unde au fost înghesuiți în câteva barăci care au fost mitraliate și

incendiate. Ultima magazie a fost aruncată în aer la 25 octombrie 1941, la ora 17.45, aceeași oră la care avusese loc explozia din clădirea comandamentului român de la Odessa (Raport final 2005: 149-151).

Cu ajutorul numeroaselor surse primare care relatează aceste evenimente tragice, se pot analiza acțiunile celor care au participat direct sau indirect la aceste evenimente. Elevii pot fi implicați într-o activitate de tip dezbateri care să abordeze afirmații provocatoare sau întrebări etice precum: „De ce crezi că se folosește uneori termenul *represalii* atunci când sunt descrise evenimentele desfășurate la Odessa, în anul 1941?”, „Represaliile împotriva populației civile sunt justificate pe timp de război?”, „Cine poartă responsabilitatea pentru masacrul de la Dalnic?”, „Putea fi evitată escaladarea violenței după explozia clădirii comandamentului?”, „Ce rol joacă memoria istorică în prevenirea unor atrocități similare?” etc.

Abordarea Holocaustului prin intermediul surselor care prezintă faptele trebuie să fie ghidată de o serie de principii etice. Unul dintre acestea este prioritizarea demnității victimelor. Înțelegerea faptelor nu trebuie să ducă niciodată la justificarea acțiunilor criminale. Perspectiva victimelor trebuie să rămână centrală iar demersul didactic trebuie axat pe o înțelegere intelectuală a motivațiilor și contextelor în care au acționat făptuitorii, nu despre o conectare emoțională aprobatoare.

De asemenea, consider că un alt principiu pe care cadrele didactice trebuie să îl aibă în vedere este conectarea cu prezentul prin promovarea responsabilității civice. Lecțiile despre Holocaust și despre rolul faptuitorilor trebuie să inspire elevii să devină cetățeni activi, vigilenți la semnele de intoleranță și ură, și dispuși să apere valorile democratice și drepturile omului.

Astfel, predarea Holocaustului prin analiza rolului și motivațiilor faptuitorilor este o demers complex, dar indispensabil. Aceasta permite o înțelegere mai profundă a naturii umane, a societății și a istoriei, echipând tinerii cu instrumentele critice necesare pentru a recunoaște și a combate răul (antisemitism, xenofobie, intoleranță, discursul instigator la ură și violență) în toate formele sale, contribuind la construirea unui viitor mai drept și mai uman.

Bibliografie

Comisia Internațională pentru Studierea Holocaustului în România, 2005, *Raport final*, ed. Polirom, Iași.

Filderman, W., 2017, *Memorii și Jurnale*, volumul 2: 1940-1952, ed. Hasefer, ed. Institutului pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”, București.

International Holocaust Remembrance Alliance, *Recommendations for Teaching and Learning about the Holocaust*, 2019, <https://holocaustremembrance.com/resources/recommendations-teaching-learning-holocaust>. [Interactiv] [Citat: 25.05.2025]

23. LE VÉLODROME D'HIVER - UN EPISOD „UITAT” AL HOLOCAUSTULUI DIN FRANȚA

Ștefănică Elena

Colegiul Economic „Maria Teiuleanu” Pitești

„Grădină memorială din fosta locație Vel d'Hiv”

„16 și 17 iulie 1942

13.152 de evrei au fost arestați în Paris și în suburbiile sale, deportați și uciși la Auschwitz.

În velodromul de iarnă care se afla aici:

4115 copii

2916 femei

1129 bărbați

au fost concentrați, în condiții inumane, de către poliția guvernului de la Vichy, la ordinul ocupanților nazisti. Recunoștință pentru cei care au încercat să îi ajute! În trecere, nu uitați!”

Le Vélodrome d'Hiver sau *Vel d'Hiv* reprezintă drama unor oameni din Paris, de origine evreiască, victime ale antisemitismului. În urma “razei din Paris”, din noaptea de 16/17 iulie 1942, între 7.000 și 13.000 de persoane, dintre care 4.000 de copii, de origine evreiască, au fost concentrate, inițial, în „Le Vélodrome d'Hiver”, o sală de sport polivalentă din capitala Franței, și apoi deportate către lagărul de exterminare de la Auschwitz-Birkenau. Foarte puțini au supraviețuit...Ceea ce este și mai trist, este implicarea totală a autorităților franceze, care nu au întreprins nimic pentru protecția cetățenilor săi și chiar au dat dovadă de exces de zel în exercitarea acestei acțiuni total inumane. Ulterior, francezii au negat implicarea lor în aceste evenimente, acuzând ocupația nazistă a Franței occidentale și de nord. După o jumătate de secol de la acest masacru, orchestrat de administrația franceză, un președinte francez, François Mitterrand, a recunoscut implicarea autorităților franceze în acest episod tragic.

Vel d'Hiv seamănă izbitor cu un alt episod al Holocaustului, derulat în țara noastră, respectiv *Pogromul de la Iași* (28-30 iunie 1941), continuat cu cele două “Trenuri ale morții”...

Am ales această temă, deoarece consider că este un eveniment istoric de o mare importanță pentru încărcătura sa emoțională și morală, dar deseori uitat sau insuficient cunoscut.

Am considerat, de asemenea, importantă, necesitatea evidențierii lecțiilor de istorie, din care, consider, că avem multe de învățat. Memoria colectivă, extrem de importantă în această situație, joacă un rol principal, aceasta ajutându-ne să prevenim astfel de atrocități și să promovăm solidaritatea, valorile umanității și drepturile omului.

De asemenea, „Le Vélodrome d'Hiver” ne arată o puternică suferință, dar și responsabilitatea națională și internațională în fața justiției. Am ales acest subiect nu doar pentru a aduce un omagiu victimelor, ci și să contribui cumva la păstrarea acestui eveniment în memoria colectivă.

Această tragedie rămâne un simbol al suferinței umane, dar și un avertisment. Datoria noastră este să ne asigurăm că astfel de orori nu se vor repeta niciodată.

În ceea ce privește contextul istoric, după cum se știe, la începutul anului 1940, Franța se afla deja în război cu Germania nazistă, dar acesta era într-o fază relativ „statică”, numită și „Războiul ciudat”, fără confruntări majore pe frontul de vest.

Totul „s-a schimbat”, când, pe 10 mai 1940, Germania a lansat blitzkrieg-ul, o strategie de „război fulger”, care avea ca scop folosirea de arme și vehicule moderne, evitând astfel războiul din tranșee, împotriva Franței, trecând prin Belgia și Luxemburg, ocolind Linia Maginot.

Până pe 14 iunie 1940, Parisul a fost ocupat, aproape fără rezistență.

Pe 22 iunie 1940, Franța a semnat armistițiul cu Germania la Compiègne, același loc unde cea din urmă a fost forțată să capituleze în 1918, pe 11 noiembrie.

Astfel, în urma acestui acord, Franța a fost împărțită în două zone:

- Zona ocupată în nord și vest, sub control german;
- Zona liberă, în sud, guvernată de un nou regim, cu sediul la Vichy, condus de mareșalul Philippe Pétain.

Regimul de la Vichy adoptase o politică de colaborare cu Germania nazistă, limitându-se doar la administrarea propriilor teritorii, dar cooperând activ cu regimul lui Hitler privind deportarea evreilor.

Cu toate acestea, nu toți francezii au acceptat capitularea. Astfel, pe 18 iunie 1940, generalul Charles de Gaulle, aflat la Londra, a lansat un apel, prin postul de radio BBC, îndemnând francezii să continue lupta împotriva Germaniei. Așadar, s-a format mișcarea „Franța Liberă”, cu sprijin britanic, iar în interiorul Franței, grupuri de rezistență au început să ducă acțiuni de sabotaj împotriva ocupanților germani și a colaboratorilor regimului de la Vichy.

Primele arestări ale evreilor în Franța încep cu 1940, în zona liberă, iar în mai 1941, în zona ocupată, unde evreii erau trimiși în tabere de concentrare.

La începutul lunii iunie 1942 s-a decis să aibă loc o operațiune denumită „Vent printanier”, „vânt de primăvară”, care avea ca scop organizarea unei razii în cele trei țări din Europa occidentală ocupate de Germania nazistă (Franța, Belgia și Țările de Jos). Biroul Principal de Securitate al Reichului German (R.S.H.A.) deja mai deportase 110.000 de evrei spre est, de-a lungul a mai multor inițiative de acest fel.

Operațiunea prevedea inițial arestarea tuturor evreilor din Amsterdam, Bruxelles și Paris, în aceeași zi.

Așadar, anul 1942 marchează un punct de cotitură în persecutarea evreilor din Franța. După mai multe racolări, în 1941, primul convoi de evrei a părăsit lagărele de la Drancy și Compiègne. La 27 martie 1942, 1.136 de bărbați evrei au fost deportați la Auschwitz-Birkenau. La începutul lunii iunie, în zona ocupată, toți evreii, cu vârsta de peste șase ani, trebuiau să poarte o stea galbenă.

Ca urmare a Conferinței de la Wannsee (ianuarie 1942), liderii naziști au decis că „Soluția finală” va fi pusă în aplicare și în Europa de Vest. Se pregătesc arestări de o amploare fără precedent. Acestea au făcut obiectul unor negocieri între autoritățile germane și reprezentanții regimului de la Vichy.

Regiunea pariziană, unde trăiau majoritatea evreilor din Franța, a fost o țintă prioritară. Peste 25.000 de evrei germani, austrieci, polonezi, cehoslovaci, ruși și apatrizi, cu vârste cuprinse între 16 și 60 de ani (55 pentru femei), urmau să fie arestați.

Razia a început în primele ore ale zilei de 16 iulie 1942. Identificate cu ajutorul „fișierului evreiesc” al Prefecturii de Poliție, persoanele au fost arestate la domiciliul lor. Pentru prima dată, printre aceștia se afla un număr mare de femei și copii.

În perioada 19-22 iulie 1942, evreii au fost transferați la Loiret și internați în lagărele Beaune-la-Rolande și Pithiviers. Adulții și adolescenții au fost deportați primii. 3.000 de copii mici au fost despărțiți brutal de părinții lor și lăsați în urmă într-o suferință teribilă.

La începutul lunii iulie, Pierre Laval, primul ministru francez, a anunțat că a „obținut - contrar dispozițiilor germane inițiale - ca micuții copii, inclusiv cei sub 16 ani, să fie autorizați să își însoțească părinții”. La 13 august, Berlinul a acceptat să fie repartizați copiii între convoaiele de deportare. Aceștia au fost apoi duși la Drancy și, în mare parte, imediat deportați și uciși în camerele de gazare de la Auschwitz-Birkenau.

Famiiliile de evrei sunt adunate și duse în „centre de adunare primară” (secții de poliție, școli, săli de sport, spații culturale, inclusiv La Bellevilloise) pentru a fi sortate în funcție de criterii prestabilite.

Un număr mic de persoane a fost eliberat, inclusiv unele femei însărcinate, care se apropiuau de data nașterii, și persoane bolnave. Unii copii francezi ai unor părinți străini au fost, de asemenea, eliberați cu condiția, ca un membru al familiei lor „nearestabile” să îi poată prelua. Aproximativ 4.500 de copii au fost arestați, iar unii au reușit să scape în acea noapte.

Condițiile au devenit rapid insalubre. Au existat rapoarte privind lipsa apei, a alimentelor și a produselor de igienă. Doi medici evrei prezenți la fața locului povestesc că au văzut sosind oameni grav bolnavi și contagioși, „oameni cu stigmatul scarlatinei, pacienți reumatici care au fost aduși pe targă”.

Șeful guvernului de la acea vreme, Pierre Laval, și secretarul general al poliției, René Bousquet, au fost de acord să predea forțelor de ocupație mii de evrei considerați „indezirabili”. Potrivit istoricului

Laurent Joly, într-un interviu acordat la C.N.R.S. (Centrul Național de Cercetări Științifice din Franța), operațiunea a vizat 35.000 de evrei de origine străină.

Inițial, germanii au cerut 40.000 de evrei de vârstă activă. Dar nu exista niciun motiv pentru care să se ajungă la asemenea rezultate criminale. Spirala fatală care a fost pusă în mișcare a fost rezultatul deciziei politice a guvernului de la Vichy de a accepta cererea ocupantului. Contrar a ceea ce auzim uneori, refuzul era posibil.

Acesta ar fi putut invoca dreptul internațional. Este ceea ce au făcut primarul din Bruxelles și liderii danezi. Dar, în Franța, șeful guvernului, Pierre Laval, și șeful său de poliție, René Bousquet, au decis să accepte, sau chiar să anticipeze, cererile naziștilor. Acest lucru a condus la monstruoasa anomalie a unei politici naziste puse în aplicare exclusiv de poliția din Paris. În zilele de 16 și 17 iulie 1942, niciun german nu și-a desfășurat activitatea.

A durat mult timp până când Franța și-a asumat responsabilitățile și rolul său în deportarea evreilor în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. În total, 42.000 de evrei au fost arestați în Franța și deportați; doar **811 au supraviețuit** și s-au întors din lagăre.

Această razie, din 16/17 iulie 1942, orchestrată de poliția franceză pentru a sprijini politica nazistă de deportare și exterminare, a rămas o rană în istoria Republicii Franceze. La fiecare comemorare, comunitatea evreiască a rămas în mare parte izolată de doliu și de datoria de a-și aminti, deoarece a fost nevoie de 50 de ani pentru ca un președinte al Republicii să se încline în fața plăcii ridicate în memoria victimelor. Acest președinte a fost **François Mitterrand**, la 16 iulie 1992, la 50 de ani de la masacru.

La 12 septembrie 1994, știindu-se bolnav, și la 15 luni de la încheierea mandatului său, acesta și-a exprimat clar poziția în fața jurnalistului Jean-Pierre Elkabbach, care venise să îi ia un interviu la Palatul Elysée pentru *France 2*. În acest ultim interviu, el a vorbit pe larg despre Vichy și despre prietenia sa cu controversatul René Bousquet, care, în calitate de secretar general al poliției, a contribuit la organizarea raziilor, acceptând oficial, la 2 iulie 1942, să pună funcționarii ministerului său în serviciul forțelor de ocupație.

Pogromul de la Iași, 28-30 iunie 1941, și *Le Vélodrome d'Hiver* sunt două evenimente tragice din istoria secolului al XX-lea, în contexte istorice și geografice relativ diferite. Trei elemente sunt comune acestora:

1.antisemitismul: atât la Le Vélodrome d'Hiver, cât și la Iași, evreii au fost victime ale unui antisemitism feroce, în parte alimentat de ideologiile național-socialiste și fasciste care vedeau evreii ca o "amenințare" la adresa societății;

2.colaborarea autorităților: în ambele cazuri, autoritățile locale (fie franceze, fie române) au fost implicate direct în persecutarea evreilor, în contextul unui regim care își baza puterea pe discriminare și violență; ambele autorități au negat, inițial, implicarea în evenimente;

3.deportările și violențele: în ambele situații, evreii au fost supuși unor violențe extreme – fie prin arestarea și deportarea în lagăre de concentrare (în episodul *Vélodrome d'Hiver*), fie prin masacre fizice și *Trenurile morții* (Iași).

În 1992, **François Mitterrand** a devenit primul președinte francez care a participat la comemorările *Vél' d'Hiv*. O zi de comemorare a fost declarată în 1993. La 16 iulie 1995, președintele Jacques Chirac a recunoscut, oficial, responsabilitatea Franței pentru deportarea evreilor. Începând cu legea din 10 iulie 2000, ziua de comemorare se numește „Ziua națională în memoria victimelor crimelor rasiste și antisemite ale statului francez și un omagiu adus „dreptilor” Franței”.

Deși în iulie 1945 a avut loc o comemorare de amploare la *Parc des Princes*, sub auspiciile Partidului Comunist din Franța, evenimentul a avut un impact redus, iar ceremoniile ulterioare nu au reușit să mobilizeze comunitatea evreiască. În 1946, o placă comemorativă a fost fixată pe Vélodrome d'Hiver. Așa cum se întâmpla adesea la acea vreme, aceasta nu menționa implicarea poliției franceze. Până la distrugerea sa, în 1959, locul a continuat să găzduiască evenimente sportive și mari adunări publice.

Acest episod trist al Holocaustului francez a inspirat o serie de filme și cărți, din care menționăm: „The Round Up” (Razia), (2010 - Regizor: Rose Bosch) și *Marea razie de la Velodromul de iarnă* - Claude Lévy & Paul Tillard, *Se numea Sarah* - Tatiana de Rosnay, *Copiii Holocaustului* - Helen Epstein.

Consecințele acestor momente sunt profunde...Astfel, comunitatea evreiască din Franța a fost profund afectată de evenimentul de la *Vélodrome d'Hiver*. Răpirea și deportările din 1942 au lăsat urme adânci și au distrus multe familii. După război, majoritatea celor care au supraviețuit au avut dificultăți în a-și regăsi familia și în a-și înfrunta traumele trăite.

Evenimentul a avut un impact și asupra identității evreiești în Franța, iar în următoarele decenii, mulți supraviețuitori și urmași au militat pentru ca aceste crime să fie recunoscute și pentru ca memoria victimelor să fie păstrată.

Bibliografie

1. https://fr.wikipedia.org/wiki/V%C3%A9lodrome_d%27Hiver
2. https://fr.wikipedia.org/wiki/Zone_occup%C3%A9e
3. https://fr.wikipedia.org/wiki/Zone_libre
4. https://ro.wikipedia.org/wiki/B%C4%83t%C4%83lia_Fran%C8%9Bei
5. https://ro.wikipedia.org/wiki/B%C4%83t%C4%83lia_de_la_Sedan_%281940%29
6. <https://www.rador.ro/2015/06/19/capitularea-fran%E1%B9%ADei-22-iunie-1940-fran%E1%B9%ADa-a-fost-invinsa-din-cauza-zgarceniei/>
7. <https://ro.historylapse.org/batalia-pentru-franta>
8. <https://www.vie-publique.fr/parole-dexpert/285291-il-y-80-ans-la-rafle-du-vel-dhiv-de-juillet-1942>
9. <https://information.tv5monde.com/societe/rafle-du-vel-dhiv-que-sest-il-passe-910417>
10. <https://www.humanite.fr/societe/rafle-du-velhiv/rafle-du-veldhiv-selon-laurent-joly-on-naura-jamais-autant-arrete-de-juifs-francais-757971>
11. <https://www.radiofrance.fr/franceinter/rafle-du-vel-d-hiv-du-general-de-gaulle-a-francois-hollande-le-long-parcours-de-reconnaissance-de-l-etat-francais-6875710>
12. <https://www.observatorcultural.ro/articol/70-de-ani-de-la-pogromul-de-la-iasi/>
13. https://ro.wikipedia.org/wiki/Pogromul_de_la_Ia%C8%99i
14. https://www.inshr-ew.ro/ro/files/proiecte/Publica%C8%9Bii/ro_pogrom_Iasi.pdf.pdf
15. Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România “Elie Wiesel”, *Pogromul de la Iași - 28-30 iunie 1941 – prologul Holocaustului din România*, ediție îngrijită de George Voicu, 2006, editura Polirom, Iași, 317p.

24. NE AMINTIM TRECUTUL PENTRU VIITOR...

Mihaela-Cătălina Tărcăoanu
Colegiul Național „Calistrat Hogaș”, Piatra-Neamț

Să ne amintim trecutul pentru viitor... este denumirea activității desfășurate de elevii clasei a V-a cu predare intensivă a limbii engleză, pentru a comemora Ziua Internațională a Victimelor Holocaustului, în Biblioteca „Veronica Micle”. 27 ianuarie este data la care, în 1945, cel mai mare lagăr nazist de exterminare de la Auschwitz-Birkenau (astăzi în Polonia) a fost eliberat de armata sovietică. Această comemorare a fost decisă prin Rezoluția Adunării Generale a Națiunilor Unite numărul 60/7 din 1 noiembrie 2005, adoptată la a 42-a ședință plenară. La 24 ianuarie 2005, în cadrul unei ședințe speciale, Adunarea Generală a Națiunilor Unite a marcat a 60-a aniversare a eliberării lagărelor de concentrare naziste și sfârșitul Holocaustului care a avut ca rezultat uciderea a 6 milioane de evrei europeni și a milioane de persoane de alte naționalități de către regimul nazist german.

Activitatea a fost proiectată pentru 3 ore. În prima oră, a vizat lectura imaginii. Fiecare elev și-a ales o carte poștală desenată de către Bedřich Fritta (1906-1944) pentru fiul său Tomáš, cunoscut drept Tommy, pentru a marca ziua sa de naștere (3 ani), pe 22 ianuarie 1944. Ulterior, au făcut predicții în legătură cu mesajul textului multimodal ales. De asemenea, au scris câte un text narativ, având ca sursă de inspirație imaginea aleasă. Tommy nu împlinise un an când a ajuns în ghetoul Theresienstadt. Bedřich Fritta a fost deportat la Auschwitz, unde a murit de extenuare. Soția sa, Johanna, a murit în ghetou de tifos. Doar Tommy a supraviețuit. După război, copilul a fost adoptat de Leo Haas, prietenul și colegul lui Fritta. După eliberare, lucrările lui Bedřich Fritta au fost descoperite în ghetou. (<https://www.yadvashem.org/yv/en/exhibitions/art/fritta.asp>).

A doua oră, spargerea gheții a constat în completarea de către fiecare elev a enunțului: „Din fericire, ...”, „Din nefericire, ...”. Activitatea a implicat tehnica predicțiilor. Elevii au făcut diferite presupuziții, plecând de la coperta cărții, „Băiatul cu pijamale în dungi”, de John Boyne. De ce un băiat este chel? Poate că e bolnav și e în pijama. Așa o fi? Profesorul a citit elevilor un fragment, iar din când în când a oprit lectura pentru a identifica, împreună cu elevii diferite teme – familia, școala, prietenia, aventura, călătoria, adaptarea la un nou început etc., precum și pentru a face noi predicții în legătură cu posibila continuare a firului narativ

Fragmentul în care Bruno, nevoit să plece din Berlin și să se mute, conversează cu mama sa despre școală, despre cei trei mai buni prieteni „e viață” de care trebuie să se despartă i-a determinat pe elevii de clasa V-a (nevoiți, la rândul lor să se adapteze într-o școală nouă cu noi colegi) să mărturisească experiențe personale referitoare la situații în care s-au mutat cu părinții dintr-o altă țară, dintr-un alt oraș, precum și la cât de greu sau cât de ușor este să îți faci prieteni când devii elev la un colegiu, în urma unui examen de admitere. O altă carte recomandată elevilor a fost „Am vrut să zbor ca un fluture. Amintirile unui copil despre Holocaust” (<https://www.yadvashem.org/.../educational.../butterfly.html>).

Totodată, elevii au urmărit un fragment de 10 minute din documentarul TVR „Fericirea obligatorie”. Au aflat concepția scriitorului Norman Manea, care la început a fost doar copilul unei familii de evrei, despre fericire „Fericirea însemna mâncare, căldură, școală, prieteni, joacă, asta

însemna

fericirea.”

(https://www.youtube.com/watch?v=RZ2U_YFHfI).

Când era elev, l-a marcat o poveste cu un stilou. Trebuia să dea o teză, pentru că fusese bolnav. L-a rugat pe tatăl său, foarte sever, să îi împrumute stiloul, însă acesta nu a vrut. Mama, care era excesiv de partea elevului Norma Manea, a intervenit, iar tatăl i-a dat stiloul, însă cu condiția să nu îl piardă. Copilul a pierdut stiloul, însă și a trebuit să suporte consecințele.

Orice vizionare a unui film documentar nu ar trebui să rămână fără a avea loc o discuție. „La 5 ani eram un băiețel, nici, evreu, nici turc, nici sirian.” Astfel, elevii au încercat să găsească asemănări între personajul din cartea „Băiatul cu pijamale în dungi” de John Boyne și destinul lui Norman Manea. Au identificat teme, precum familia, adaptarea într-un nou loc, precum și prezența servitoarei Maria, atât în carte, cât și în viața lui Norman Manea.

Oare ce reprezintă fericirea pentru elevii de astăzi? Vom afla săptămâna viitoare, citind eseurile lor. La sfârșit, unul dintre elevi i-a spus șoptit profesoarei „Cred că dvs. nu alegeți întâmplător cărțile pe care ni le recomandați să le citim.” Totodată, pe câte un post-it, la final, fiecare elev a transmis un mesaj/gând „Aș vrea să îi spun profesoarei mele că ....”

Predarea Holocaustului nu ar trebui să fie domeniul exclusiv al profesorilor de istorie. Accesul interdisciplinar la educația în domeniul Holocaustului – prin artă, muzică, literatură, teologie, dramă și știință – permite elevilor să înțeleagă această temă complexă.

Credem că este important să începem a preda Holocaustul într-un mod potrivit fiecărei vârste. Astăzi, copiii dezvoltă o conștiință a Holocaustului de la o vârstă mică. După prima lor întâlnire cu Holocaustul, elevii sunt de obicei curioși să afle mai mult despre acest subiect.

„Holocaustul pune un număr de probleme educaționale atât particulare, cât și universale. După ce au învățat despre cum au trăit evreii înainte de război, cum viețile lor s-au schimbat sub regimul nazist, cum cei care au supraviețuit și-au recăpătat dorința de a trăi din nou, elevii vor înțelege mai bine noțiunile de prietenie, responsabilitate și pericolul urii – câteva din lecțiile universale ale Holocaustului.” (Principii educaționale în predarea Holocaustului, <https://www.yadvashem.org/.../romanian/philosophy.htm>).

25. Istoria comunității evreiești din Timișoara și persecuțiile comunității evreiești în timpul Holocaustului

Tudorache Roxana Marina
Liceul Teoretic „Jean Louis Calderon” - Timișoara

Orașul Timișoara a fost de-a lungul istoriei un exemplu de multiculturalitate, oferind condiții de evoluție și adaptare la viața politică și socială a orașului tuturor etniilor. Evreii și-au adus aportul din plin la evoluția economică și culturală a orașului.

Primii evrei au venit în Banat când acesta se afla sub stăpânirea otomană. Ei sunt identificați în cimitire.

Comunitatea evreiască din Timișoara a început să fie vizibilă în viața orașului după anul 1716, când principele Eugeniu de Savoia a eliberat orașul de sub controlul otoman. Acum cele 12 familii de evrei sefarzi, 144 persoane, care locuiau în oraș încă din perioada otomană s-au bucurat de o mai mare toleranță. În cartierul Fabric dețineau case și produceau bere, țuică, făceau negoț. O scrisoare de protecție („Schutzbriel”) din 19 iulie 1737, eliberată de Cancelaria Aulică le confirma drepturile. Evreii de limbă germană/idiș, veniți din Austria, Ungaria, Moravia s-au putut stabili în careul evreiesc „Judenkaree” din centrul orașului. Încă din 1755 aceștia au folosit Poarta Eugeniu drept lăcaș de cult, apoi și-au construit o sinagogă în anii 1760-1762. În 1776 împărăteasa Maria Tereza a emis un decret prin care și-a exprimat atitudinea negativă față de evrei. Prin acesta evreii din centrul orașului și suburbia fabric, ashkenazimi și sefarzi trebuiau să formeze o comunitate de 49 de familii. La Timișoara doar opt evrei puteau face negoț și doar șase puteau comercializa vechituri. Astfel se controla numărul populației evreiești și se controla dreptul de așezare. Statutul evreilor era de tolerați. Administrația controla emiterea pașapoartelor și căsătoriile. Astfel evreii erau subordonați nemijlocit administrației austriece.

În timpul lui Iosif al II-lea se stabilește ca actele oficiale să fie redactate în limba fiecărui ținut, astfel actele redactate în limba evreiască sau cu litere evreiești vor fi declarate nule. Măsurile antievreiești vor prevedea să-și ia nume germane. Politica habsburgilor s-a încadrat deci în trendul Europei centrale până la începutul secolului XX.

Un moment important în istoria Timișoarei a fost Revoluția din 1848. Evreii din Banat au fost acuzați de oficialități pentru participare activă la susținerea propriilor lor revendicări și au plătit amenzi de 500 de mii de guldeni.

După emanciparea civică din secolul al XIX-lea comunitatea evreiască a crescut vertiginos și s-au ridicat lăcașe de cult de rit mozaic mai mari. La inițiativa rabinului Mór Hirschfeld și a președintelui comunității evreiești Ignác S. Eisenstädter, între anii 1863-1865 s-a construit sinagoga din Cetate, în stil maur. Mulți evrei din Timișoara s-au raliat la mișcarea neologă- un curent antiortodox al iudaismului. În 1871 s-a constituit în cartierul Iosefin o comunitate de rit mozaic ortodox, care a ridicat o sinagogă proprie în anii 1900-1911. Cimitirul și Societatea de Învmormântare erau comune tuturor evreilor din Timișoara. O altă sinagogă importantă s-a inaugurat în cartierul Fabric, după proiectul arhitectului Lipót Baumhorn. Evreii erau în general vorbitori de maghiară sau germană.

Sinagogile au jucat un rol important în viața comunității, askhenazimi și sephardimii având case de rugăciune și sinagogă pentru fiecare rit. Religia mozaică era importantă, de aceea s-au făcut eforturi financiare pentru ridicarea lăcașelor de cult. Rabinii aveau legături cu personalitățile importante ale iudaismului european.

La începutul secolului al XX-lea comunitatea iudaică din Timișoara avea 12.000 de persoane, având tipografii, ziare proprii. Astăzi comunitatea iudaică are doar 600 de membrii.

Perioada interbelică a fost una aparte în evoluția comunității evreiești. Atunci au apărut tensiuni între diferite orientări ale populației evreiești, liberalii asimilați și evreii sioniști. După Primul Război

Mondial sionismul a cunoscut o creștere. Între 1920-1940 a apărut la Timișoara ziarul sionist bilingv,, Neue Zeit- Új Kor ” (Timpul Nou) . La acest ziar a avut loc o întâlnire a comunităților evreiești din Banat și Transilvania, cu evrei ortodocși, neologi și sioniști.

Antisemitismul s-a intensificat în anii 1930 prin întărirea unor grupări de extremă dreaptă precum Liga Apărării Național-Creștine, Legiunea Arhanghelului Mihail (mai târziu Garda de Fier), Mișcarea de Autoajutorare Național-Socialistă. În luna martie 1933 membrii Mișcării de Autoajutorare au boicotat magazinele evreiești din Timișoara, iar în 1938 , membrii Gărzii de Fier au săvârșit un atentat în timpul unui spectacol în limba idiș în care zece oameni și-au pierdut viața și peste 80 au fost răniți. În 1938 aproximativ 1000 de evrei timișoreni au pierdut cetățenia română pe baza unui decret de stat și li s-a interzis sacrificarea animalelor. Evreii oprimați au ales să fugă în marile orașe din județul Timiș.

Situația evreilor din Timișoara a atins punctul critic în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, în timpul generalului Ion Antonescu și al alianței cu Germania nazistă. Numărul evreilor din Timișoara a crescut de la 10 950 în 1940 la 11 788 în 1942. Majoritatea bărbaților evrei între 18 și 50 de ani au fost obligați la muncă forțată. În anii 1940-1941 proprietățile evreilor din oraș au fost confiscate.

Petițiile comunității evreiești din Timișoara au dus la eliberarea sau repartizarea evreilor în zona înconjurătoare. În anii 1941-1942 proprietățile evreilor au fost confiscate și Antonescu și-a dat acordul pentru deportarea evreilor din Arad, Timișoara, Turda în lagărele de concentrare din Polonia. Intervenția industriașilor. A rabinului șef al României Alexandru Șafran, a episcopului ortodox Nicolae Bălan și a diplomaților străini, planul de deportare nu a fost pus în aplicare cum era prevăzut inițial. Totuși 100 de evrei din Timișoara au fost deportați în Transnistria. În august 1944, după întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste evreii din oraș au scăpat de amenințarea germană.

Evreii din Europa de Est au avut de suferit și după Holocaust, când unele state au intrat sub influență sovietică. În timpul regimului comunist, evreii din Timișoara au suferit persecuții sau au ales să emigreze în Israel. Evreii ortodocși, neologi și sefarzi trebuiau să se unească într-o singură comunitate. Evreii au fost învinuiți de comuniști că lucrează împotriva intereselor României.

Istoria evreilor din Europa este una agitată, cu vremuri de conviețuire pașnică și realizări culturale, artistice întrerupte de evenimente catastrofale. Din fericire în Timișoara s-a înțeles de către populație că putem trăi în armonie, înțelegere unii cu alții. Pogromurile și Holocaustul nu au avut un impact major asupra evreilor din orașul Timișoara. Contactele între evrei și români în Timișoara se observă la nivel economic, politic, cultural, artistic, științific.

Istoria evreilor din Timișoara a fost un subiect care i-a interesat pe elevii Liceului Teoretic,, Jean Louis Calderon ”. În cadrul Concursului de Istorie ,, Prof. Dr. Ileana Silveanu Silveanu ” tema a fost Memoria Holocaustului. Concursul s-a desfășurat între 24 februarie- 7 aprilie 2025. Scopul Concursului a fost conștientizarea de către elevi a impactului antisemitismului și Holocaustului asupra societății contemporane. Elevii trebuiau să relizeze filmulețe, prilej cu care au fost creativi, folosind povestirea, teatrul. Tematica Concursului a fost: Evreii din Timișoara. Antisemitismul în politica și cultura europeană și românească. Holocaustul în Europa. Holocaustul în România. În organizarea Concursului am avut sprijinul Comunității Evreilor din Timișoara reprezentată prin Doamna Geta Neumann și a Institutului Național pentru studierea Holocaustului din România ,, Elie Wiesel ”. În urma jurizării cele 12 filmulețe au fost premiate. Consider că implicarea elevilor a fost deosebită.

Bibliografie:

1. Hațegan, Ioan, Petroman, Cornel, 2008, *Istoria Timișoarei, vol I*, Editura Banatul , Timișoara, p.77-78

2. Konrad Gundisch, Tobias Wagner. 2025, *Timișoara. Scurtă istorie a orașului*, Editura Universității de Vest, Timișoara, p. 61, 106, 119
3. Neumann, Getta, 2023, *Pe urmele Timișoarei evreiești*, Editura Humanitas, București, p100
4. Neumann, Victor, 1996, *Istoria evreilor din România, Studii documentare și teoretice*, Editura Amarcord, Timișoara, p.111, 145

26.AUSCHWITZ – O LECȚIE PE CARE NU O POȚI UITA

Ani Iulia – Cristina

Liceul de Muzică Tudor Jarda, Bistrița

Există locuri pe acest pământ unde ecoul durerii nu s-a stins nici după decenii. Locuri unde tăcerea strigă mai tare decât orice cuvânt. Unul dintre acestea este Auschwitz – lagărul morții, unde viața și moartea se împleteau zi de zi, sub ochii unei lumi care nu a știut, nu a vrut sau nu a putut să intervină la timp.

O dată cu introducerea „Istoriei evreilor. Holocaust” în programa școlară, elevii claselor a XI a, au acumulat noi cunoștințe referitoare la modul de viață al evreilor, la istoria evreilor din România, la politica antisemită a autorităților române din timpul celui de-al doilea război mondial, la antisemitismul naziștilor dar mai ales la istoria cel mai mare lagăr de exterminare din timpul celui de-al doilea război mondial, Auschwitz. Deși aveau multe cunoștințe/informații despre Auschwitz, pe care le-au dobândit prin intermediul lecțiilor de istorie, prin intermediul lecturării unor romane autobiografice precum: Noaptea – Elie Wiesel, Cuptoarele morții – Olga Lehgle, Maus- Art Spiegelmen, sau în urma vizionării unor documentare nimic nu i-a pregătit de realitatea dură cu care au dat ochii o dată ajunși în Polonia, la fostul lagăr de concentrare și exterminare AUSCHWITZ. Așa cum vom vedea din mărturiile elevilor, această experiență le-a schimbat percepția asupra trecutului, transformând istoria dintr-un simplu obiect de studiu într-o lecție profundă despre suferință, memorie și umanitate.

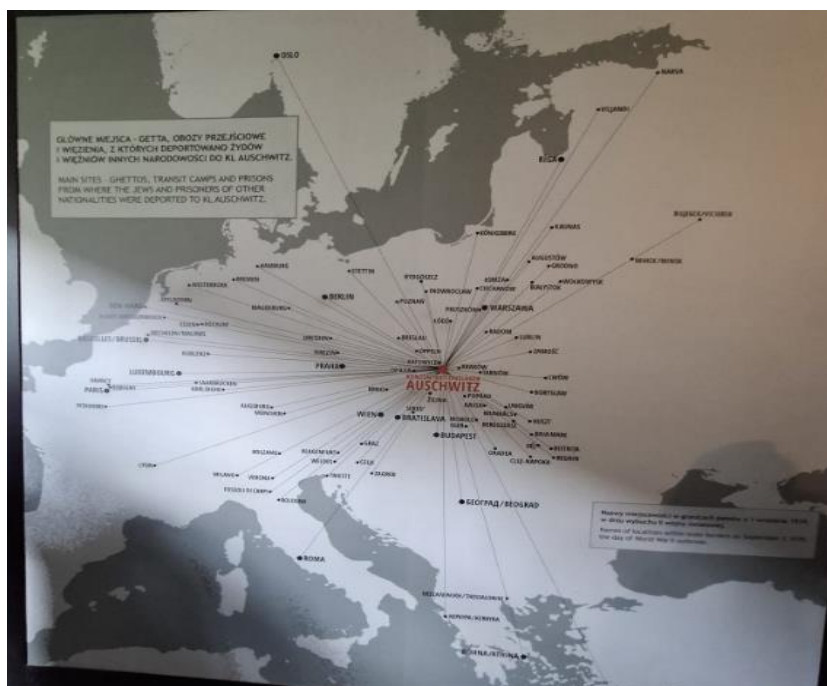
Istoria nu este doar o înșiruire de fapte și date, ci și o moștenire vie, care ne modelează prezentul și viitorul și ne avertizează asupra greșelilor ce nu trebuie repetate. O vizită la Auschwitz reprezintă o experiență profundă, care depășește granițele învățării clasice. A păși pe urmele celor care au suferit acolo este, de fapt, o lecție de umanitate, de empatie, de responsabilitate.

Articolul de față este structurat în două părți: prima parte oferă un scurt istoric al complexului de lagăre de concentrare și exterminare de la Auschwitz iar în cea de-a doua parte îmbină mărturiile supraviețuitorilor cu impresiile, emoțiile și gândurile elevilor în urma vizitei la acest loc unde umanitatea a îngenuchiat.

Auschwitz – Scurt Istoric

Lagărul de concentrare de la Auschwitz a fost un înființat de germani în anul 1940 în suburbiile orașului polonez Oświęcim, care a fost încorporat în cadrul celui de-al Treilea Reich. Orașul a primit denumirea germană Auschwitz, care a devenit și denumirea lagărului: Konzentrationslager (KL) Auschwitz. De-a lungul existenței sale lagărul a fost sistematic extins după atacul asupra Poloniei, funcționând între anii 1940-1945.

Localizarea lagărului – aproape în centrul Europei ocupate de germani – precum și legăturile bune de transport au determinat autoritățile germane să extindă lagărul, acesta ajungând la dimensiuni enorme ceea ce a permis deportarea oamenilor din aproape toate colțurile Europei.

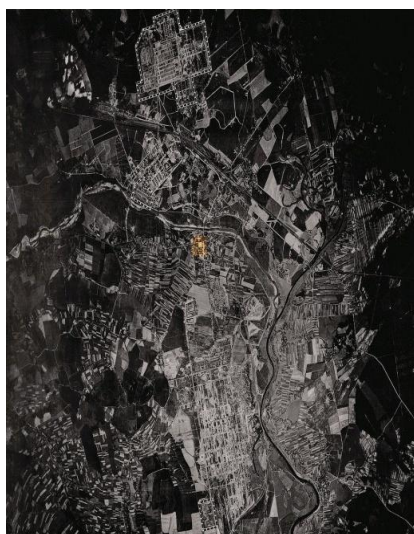
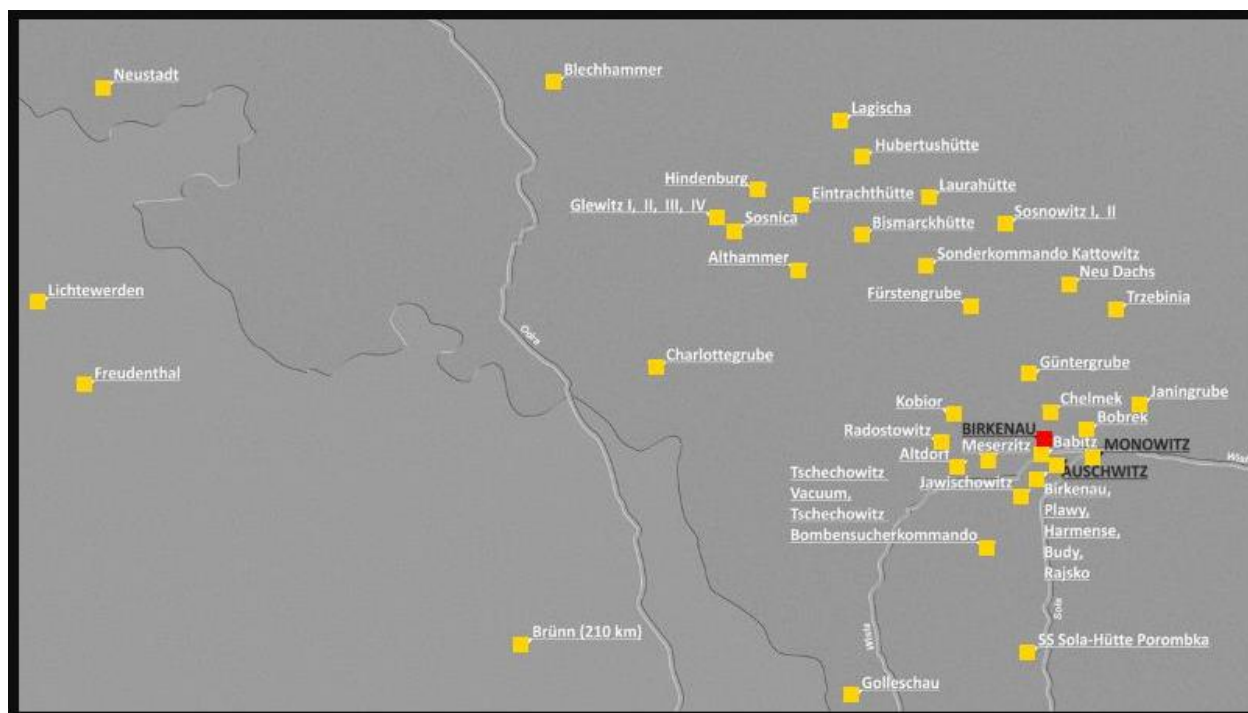
În perioada de vârf a funcționării lagărul Auschwitz era compus din 3 părți principale:

Prima și cea mai veche este Auschwitz I, creată la jumătatea anului 1940 pe terenul și în clădirile cazărni poloneze antebelice. Auschwitz I includea Lagărul Principal și sediul garnizoanei SS, al cărui comandant și comandant al garnizoanei SS era „superior” comandanților celorlalte lagăre. Auschwitz I includea, de asemenea, birourile centrale ale departamentului politic și ale departamentului de angajare a prizonierilor.

A doua parte este lagărul Auschwitz II – Birkenau, cel mai mare din complexul lagărelor Auschwitz. Construirea acestuia a început în toamna anului 1941 pe terenul satului Brzezinka situat la 3 km de Oświęcim, din care locuitorii polonezi au fost expulzați, iar casele lor au fost demolate. În Birkenau au fost create cele mai mari unități de exterminare în masă din Europa ocupată – camerele de gazare – unde naziștii au ucis majoritatea evreilor deportați în lagăr. Aici, comandantul era responsabil și de mai multe sub-lagăre situate lângă ferme arabile și de creștere a animalelor din „zona de interes” a lagărului.

Patru clădiri mari de crematorii sunt construite între martie și iunie 1943. Fiecare are 3 componente: o zonă de dezbrăcare, o cameră de gazare mare și un crematoriu. Operațiunile de gazare au continuat până în noiembrie 1944

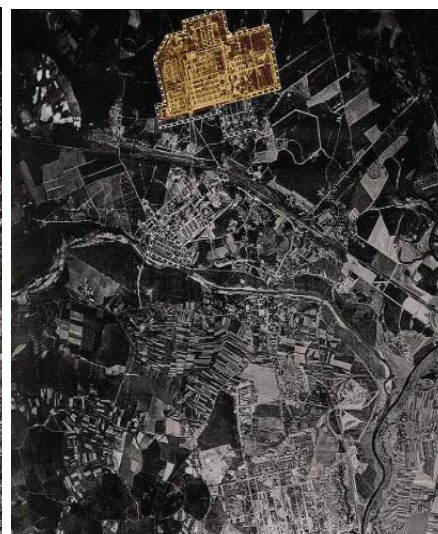
A treia parte – lagărul Auschwitz III - Monowitz (denumit de asemenea și Buna). Inițial era unul din sublagărele Auschwitz, creat în anul 1942 în Monowice, la 6 km distanță de Oświęcim, lângă fabricile de benzină și cauciuc sintetic Buna-Werke, construite în perioada războiului de către compania germană IG Farbenindustrie. În noiembrie 1944 sublagărul Buna a devenit independent și a fost numit KL Monowitz. În subordinea sa erau majoritatea lagărelor Auschwitz.

Orașul **Oświęcim**

Auschwitz I

Auschwitz II-Birkenau

Se estimează că naziști au deportat cel puțin 1,3 milioane de oameni în complexul lagărului de la Auschwitz între 1940 și 1945. Dintre acești deportați, aproximativ 1,1 milioane de oameni au fost uciși. Printre victime s-au numărat:

Evrei (1.095.000 deportați la Auschwitz, 960.000 decedați)

Polonezi neevrei (140.000-150.000 deportați, 74.000 decedați)

Romi (țigani) (23.000 deportați, 21.000 decedați)

Prizonieri de război sovietici (15.000 deportați și decedați)

Alte naționalități (25.000 deportați, 10.000-15.000 decedați)

În timpul Holocaustului, prizonierii din lagărele de concentrare au primit tatuaje doar într-o singură locație, la Auschwitz. Prizonierilor care intrau li s-a atribuit un număr de serie al lagărului, care era cusut

pe uniforme lor de închisoare. Doar prizonierii selectați pentru muncă au primit numere de serie; prizonierii trimiși direct în camerele de gazare nu au fost înregistrați și nu au primit tatuaje.

La 27 ianuarie 1945 armata sovietică intră în Auschwitz și eliberează prizonierii rămași. Doar câteva mii de prizonieri au mai rămas în lagăr. Aproape 60000 de prizonieri, majoritatea evrei, au fost forțați să iasă din lagăr printr-un marș al morții, cu puțin timp înainte de eliberare.

Autoritățile lagărului au încercat, de asemenea, să șteargă dovezile crimelor lor. Documente, proprietăți evreiești jefuite și materiale din depozitele de construcții au fost transportate în interiorul celui de-al Treilea Reich. Numărul transporturilor care soseau la Auschwitz a scăzut la sfârșitul toamnei anului 1944, iar la începutul lunii noiembrie uciderea deportaților în camerele de gazare a încetat cu totul. Pare îndoielnic că intenția a fost de a relaxa treptat politicile represive în fața înfrângerii iminente a Germaniei. O explicație mai probabilă este că până atunci toate concentrațiile majore de evrei din Europa ocupată de germani au fost distruse.

AUSCHWITZ – ul – văzut prin ochii elevilor – o lecție vie despre trecut

Este foarte greu să înțelegi pe deplin impactul Holocaustului doar prin cărți sau filme, totul devine mult mai palpabil atunci când ești acolo, simți atmosfera locului, și te confrunți cu dimensiunea imensă a tragediei.

Lecțiile de istorie, cărțile și vizita la fostul lagăr de concentrare și exterminare Auschwitz se completează, permițându-le elevilor să treacă de la teorie și abstract la realitatea istorică — aspect reflectat și în rândurile și eseurile scrise de aceștia.

Dacă până atunci doar și-au imaginat sau au vizitat virtual locul, în momentul în care au pășit pe porțile lagărului, realitatea crudă i-a surprins, i-a marcat profund și a creat o legătură emoțională autentică cu istoria.

Mulți dintre elevi au început să facă legătura între realitatea trăită și ceea ce citiseră sau vizionaseră anterior. Primul impact emoțional puternic a fost resimțit chiar la poarta de acces, unde îi întâmpina celebra și cinica inscripție „Arbeit macht frei”.

Mai jos sunt redată câteva dintre impresiile și emoțiile trăite de elevi:

A.V.: „În momentul în care am pășit sub acea poartă cu inscripția „Arbeit macht frei” – „Munca te eliberează”, am simțit cum ceva îmi strânge pieptul. Un mesaj atât de crud, atât de cinic, care spunea o minciună groaznică. Știam, din lecțiile de istorie, ce însemna acea poartă, dar în clipa în care am văzut-o în fața ochilor mei, a fost ca și cum acea minciună m-a lovit în față cu toată forța realității. „Arbeit macht frei” era, de fapt, un simbol al speranței frânte, al iluziilor distruse și al cruzimii care domina totul. Acel semn, care pentru cei care veneau aici reprezenta un far de falsă speranță, mi-a arătat cât de mult rău poate fi mascat de promisiuni mincinoase.”

B.L.: „Când am ajuns la Auschwitz, prima impresie a fost una de tăcere profundă. Poarta de intrare, cu inscripția „Arbeit macht frei”, m-a făcut să realizez că tot ceea ce am învățat despre acea perioadă chiar s-a întâmplat.”

B.I.: „Este esențial ca oamenii să cunoască istoria acestui loc, care a provocat o suferință inimaginabilă — un simbol al cruzimii și al urii. Această ură se simte încă de la poarta de intrare, cu inscripția „Arbeit macht frei”, un mesaj care dovedește lipsa de empatie și oferirea de speranțe false celor care treceau pe sub ea.”

Chiar dacă unii elevi văzuseră anterior imagini sau citiseră despre poarta de la Auschwitz și despre mesajul ei, pășirea efectivă în lagăr a avut un impact simbolic covârșitor — un moment de cotitură care a marcat trecerea de la înțelegerea teoretică a istoriei la confruntarea directă cu realitatea ei concretă, dureroasă și brutală. Nimic nu se compară cu trăirea acelui moment.

Auschwitz nu este doar un loc al durerii, ci și un spațiu al memoriei colective. Ghidul care însoțește vizitatorii prin barăcile reci, camerele de gazare sau exponatele cu obiecte personale ale victimelor oferă informații istorice precise, dar și o imagine concretă a ororilor trăite. Aceste detalii – ochelari, pantofi,

valize inscripționate cu numele celor deportați – nu pot fi înțelese pe deplin doar din paginile unui manual. Ele devin reale și apăsătoare în fața ochilor.

Prin această confruntare directă cu trecutul, vizitatorii devin martori ai suferinței, dar și ai rezistenței și curajului uman. Vizita la Auschwitz nu oferă doar cunoștințe istorice, ci provoacă întrebări esențiale despre natura umană, despre răul sistematic, despre manipulare și tăcere complice. În același timp, este o chemare la vigilență, la respect pentru demnitatea umană și la respingerea oricărei forme de ură și discriminare.

M.I: *Am vizitat mai multe clădiri, printre care și clădirea numărul 4. Acolo am văzut părul adunat de la deținuți, peste două tone. M-a uimit și m-a întristat în același timp. Am văzut valize, ochelari, papuci, inclusiv de la persoane cu dizabilități. Dar cel mai tare m-au emoționat hăinuțele de copii. Erau atât de mici, așezate ordonat și păreau atât de nevinovate. Îmi era greu să cred că acei copii n-au mai ieșit niciodată de acolo.*

L.B: *Fotografii vechi și obiecte personale, încălțăminte, valize, ochelari, păr uman (aproximativ 2 tone), vasele de mâncare de culoare: roșu, albastru și alb pentru carne, lapte și alte alimente, sunt expuse în muzeu.*

Într-una dintre clădiri se afla pe perete o hartă cu săgeți care indica orașele și localitățile, din întreaga Europă, de unde au fost deportați evrei la Auschwitz. Pe acea hartă se afla chiar și orașul nostru, Bistrița. Când am văzut harta, gândul mi-a zburat direct la monumentul ridicat lângă blocul bunicilor mei, unde sunt menționați evrei deportați la Auschwitz din Bistrița.

Prin această mărturie personală, elevii au realizat că Holocaustul s-a întâmplat și în propria lor comunitate și nu este ceva doar din manualele de istorie și cărțile citite iar Auschwitz este o rană deschisă a umanității, o rană în istoria propriului oraș, a propriei lor comunități.

Pe lângă legătura cu istoria locală, elevii au reușit să conecteze ceea ce au învățat din cărți cu realitatea concretă din fața lor. Realitatea a dat viață lecturilor, transformând paginile citite într-o experiență vie și profundă. În acel moment, au conștientizat cu adevărat că tot ceea ce până atunci părea doar poveste sau istorie îndepărtată devenise realitate — o realitate dureroasă, dar esențială pentru înțelegerea umanității. Unii chiar și-au amintit pasaje din carte lui Elie Wiesel unde autorul află care este sfârșitul prizonierilor.

„— Vedeți coșul ăla? Vedeți flăcările? (Da, vedeam flăcările.) Acolo, chiar acolo o să vă ducă. Acolo e mormântul vostru. Nu ați înțeles încă? Pui de cățea, nu înțelegeți nimic? O să vă ardă! Să vă calcineze! Să vă transforme în cenușă!”

B.S: *„În prima cameră în care am fost, primul lucru care mi-a sărit în ochi a fost un recipient de sticlă care stătea pe o bucată mare de marmură inscripționată cu anii 1940-1945. Prima dată nu mi-am dat seama ce reprezintă. Ghidul ne-a spus că este cenușa reală recuperată din gropile comune sau crematorii. Nu mi-a venit să cred că în fața mea se aflau rămășițele unor oameni, așa ca mine, care au avut familie, prieteni, povești de viață.....”*

O altă carte cu care elevii au făcut conexiuni puternice a fost *Băiatul cu pijamale în dungi* de John Boyne. Gardul de sârmă, camerele reci și atmosfera apăsătoare le-au amintit de lumea lui Bruno și Shmuel — o lume în care inocența copilăriei este frântă de cruzimea războiului.

C.M: *„ Am petrecut câteva momente în fața gardului cu sârmă și mi-a venit în minte cartea ”Băiatul cu pijamale în dungi”. M-a cuprins un fior - mi s-a făcut piele de găină - gândindu-mă ce înseamnă să-ți trăiești copilăria într-un astfel de loc, să nu îți mai poți vedea părinții și să nu înțelegi nimic din orarea din jurul tău”.*

Prin realizarea acestor conexiuni, elevii au dat dovadă de o profundă conștientizare și empatie iar cuvintele din paginile cărților s-au transformat în imagini vii, cutremurătoare.

Una dintre cele mai traumatizante și tulburătoare imagini a fost cea a celor 2 tone de păr expuse, dovezi mute, dar copleșitoare, ale suferinței și morții.

LS: *„Cel mai greu a fost când am intrat în camera cu valize, cu pantofi, cu ochelari și codițele de păr. Am simțit că mi se taie respirația. Fiecare obiect era dovada unui om care a fost.”*

Privind acea masă de păr, elevii au înțeles dimensiunea de neimaginat a tragediei: nu mai era vorba doar de cifre sau pagini de istorie, ci de vieți curmate, de identități spulberate.

După vizitarea fostului lagăr Auschwitz I, ne-am îndreptat spre Auschwitz II Birkenau. Șinele de cale ferată, întinse ca niște răni deschide, le-a stârnit eleviilor noi emoții, poate chiar mai intense decât cele trăite anterior. Acestea par ca venele unui organism, dar care nu pompează sânge ci suferință fără margini. Prin ele au trecut mii de oameni, timiși spre un destin fatidic.

V.A. *„Dar când am ajuns la Birkenau, m-am simțit ca și cum aș fi pășit într-o altă dimensiune, într-un loc unde timpul s-a oprit, dar și-a lăsat amprenta adânc. Acel câmp vast, nesfârșit, unde șinele de tren duc spre moarte.”*

T.A. *„Când am pășit pe linia de cale ferată care duce în inima lagărului, mi-am imaginat trenurile pline de oameni, aduși în condiții inumane, fără să știe ce îi așteaptă. Acolo, selecția se făcea rapid: viață sau moarte, muncă forțată sau cameră de gazare.”*

A.T. *„În Birkenau am călcat pe șinele de tren care duceau oamenii la moarte sigură sau suferință”.*

Ultima oprire a vizitei noastre a fost într-una dintre barăcile de cărămidă, unde elevii au putut vedea condițiile inumane în care au fost nevoiți să trăiască deținuții: rânduri de paturi din lemn suprapuse, fără saltea sau perne, în care erau înghesuiți adesea câte 10-15 oameni, sobele mici care nu au funcționat niciodată, podelele reci care nu ofereau nicio formă de confort sau protecție împotriva frigului. Privind paturile de lemn, elevii si-au amintit de celebra fotografie cu Elie Wiesel, surprins într-un altfel de pat, alături de alți supraviețuitori. Imaginea a căpătat în acel moment o dimensiune reală. Nu mai era o fotografie dintr-un manual de istorie ci o mărturie vie a suferinței și rezistenței umane.

Astăzi, Auschwitz este un muzeu. Un monument al durerii. Un loc unde tăcerea are greutatea plumbului. Vizitatorii pășesc cu capetele plecate printre barăcile de lemn, printre vitrinele cu pantofi de copii, ochelari, perii, valize inscripționate cu numele celor care nu s-au mai întors niciodată acasă. Lacrimile se adună, fără voie, în colțul ochilor. Nu poți rămâne indiferent. Nu ai voie.

Auschwitz nu este o lecție de istorie. Este o rană deschisă a umanității. Este datoria fiecărei generații să nu uite, să vorbească, să povestească, să se revolte. Pentru că atunci când uităm, devenim complici. Și pentru ca acele milioane de voci stinse să nu fi murit în zadar, trebuie să ținem minte că niciodată nu înseamnă „poate”. Niciodată înseamnă niciodată.

Cărțile de mărturie și vizita la Auschwitz nu se exclud, ci se completează. A le parcurge pe amândouă înseamnă a învăța cu mintea, cu sufletul și cu trupul. Doar astfel, istoria nu rămâne doar o lecție, ci devine un angajament: *Să nu se mai repete niciodată.*

După o astfel de vizită, este probabil că elevii au început să aprecieze mai mult complexitatea și adâncimea istoriei, dar și să reflecteze mai mult asupra lecțiilor pe care le putem învăța pentru a preveni astfel de evenimente în viitor. De asemenea, au realizat poate că aceste tragedii nu sunt doar „evenimente din trecut”, ci au lăsat urme adânci în societăți și vieți individuale, care continuă să reverbereze până în zilele noastre.

Această vizită a fost o adevărată lecție despre ororile trecutului. Elevii au pășit pe urmele celor care au suferit, iar istoria nu li s-a mai părut un simplu capitol din manual, ci o realitate cutremurătoare. Totodată, aceștia au înțeles că doar prin empatie și dezvoltarea competențelor emoționale se poate spera ca aceste orori să nu se mai repete niciodată. Prin cultivarea acestor valori, elevii devin mai conștienți de impactul propriilor atitudini și mai sensibili la suferința celor din jur. Astfel, școala nu mai este doar un loc de acumulare de cunoștințe, ci un spațiu în care se formează caractere responsabile, capabile să ia atitudine împotriva nedreptății și intoleranței.

Bibliografie

- 1.Elie Wiesel – Noaptea, Editura Univers, 2005
- 2.Art Spiegelman – Maus, Editura Art, 2012

3. John Boyne – Băiatul cu pijamale în dungi, Editura RAO, 2016

4. <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/auschwitz-1>

5. https://lekcja.auschwitz.org/en_1/?_gl=1*dbyy6y*_ga*Nzc1OTIxNzM5LjE3NDY0NDQ1NzQ.*_ga_ES4EZDDBMD*czE3NDY0NDQ1NzQkbzEkZzEkdDE3NDY0NDQ2MTQkajAkbDAkaDA.

6. <https://panorama.auschwitz.org/tour1,en.html>

27. THERESIENSTADT - FORTĂREAȚA MINCIUNILOR

Mihaela Batîș

Liceul Teoretic „Radu Petrescu”, Prundu Bârgăului

Lagărul-ghetou Theresienstadt, situat în Cehoslovacia, a constituit un element esențial al mașinii de exterminare naziste, îndeplinind simultan roluri multiple și contradictorii. Înființat la 24 noiembrie 1941 și funcțional până la eliberarea sa la 9 mai 1945, Theresienstadt a fost utilizat de regimul nazist atât ca instrument de exterminare indirectă, cât și ca mijloc de propagandă internațională și manipulare psihologică.

Împăratul austriac Iosif al II-lea a fondat orașul garnizoană Theresienstadt (astăzi Terezín) pe 22 septembrie 1784, numindu-l după mama sa, împărăteasa Maria Tereza. Orașul garnizoană era situat la aproximativ 1,6 km sud-est de orașul Leitmeritz (astăzi: Litoměřice). A servit inițial ca o bază militară minoră pentru Monarhia Habsburgică până în 1918, iar apoi pentru Prima Republică Cehoslovacă până în 1938. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea a avut și funcția de închisoare pentru deținuții politici. Poate cel mai cunoscut deținut care a fost închis aici a fost Gavrilo Princip, condamnat pentru asasinarea arhiducelui Franz Ferdinand al Austriei și a soției acestuia, la 28 iunie 1914, asasinat care a constituit pretextul declanșării Primului Război Mondial. Princip a murit de tuberculoză în Celula nr. 1 pe 28 aprilie 1918.

În octombrie 1938, germanii au ocupat Regiunea Sudetă, în urma Acordului de la München din 29 septembrie 1938, noua graniță a inclus Litoměřice în cadrul Marelui Reich German, dar a lăsat Theresienstadt în statul cehoslovac rămas. După ce au ocupat restul provinciilor cehe, Boemia și Moravia și le-au reorganizat în Protectoratul Boemiei și Moraviei în martie 1939, germanii au folosit orașul ca bază militară până la sfârșitul verii anului 1941. În 1941, baza găzduia aproximativ 3.500 de soldați și 3.700 de civili. Aproape toți adulții angajați dintre civili lucrau pentru armată.

În timp ce planificau primele deportări ale evreilor germani, austrieci și cehi către locații din est (inclusiv Łódź, Riga, Kovno și Minsk) la începutul lunii octombrie 1941, SS-ul și poliția germană au decis să transforme Theresienstadt într-un lagăr-ghetou de tranzit. Într-o întâlnire secretă la care au participat Adolf Eichmann, căpitanul SS Hans Günther și Reinhard Heydrich acesta din urmă și-a exprimat preferința pentru Theresienstadt ca principală stație de tranzit pentru evreii din Boemia și

Moravia.

Pe 30 octombrie 1941, locotenentul SS Siegfried Seidl a fost desemnat responsabil pentru înființarea și conducerea lagărului-ghetou planificat. Acesta a negociat cu autoritățile militare germane pentru a trece locația în administrarea SS. După obținerea acordului, soldații au fost transferați, iar civilii relocați. Pe 19 noiembrie, Seidl a ordonat liderilor Comunității Religioase Evreiești din Praga, inclusiv vicepreședintelui Jakob Edelstein, să furnizeze 1.000 de membri ai comunității ca muncitori pentru reamenajarea barăcilor orașului într-o „așezare” pentru evrei. Pe 24 noiembrie 1941, la ora 12:00, primii 1.000 de evrei au sosit la Theresienstadt.

Pe 20 ianuarie 1942, 15 oficiali naziști s-au reunit într-o vilă elegantă din Wannsee, la vest de Berlin, pentru a discuta implementarea „Soluției Finale”. Șeful RSHA (Oficiului Principal de Securitate al Reichului), Reinhard Heydrich a anunțat funcția Theresienstadtului ca „așezare” pentru anumite categorii de evrei. El a afirmat că evreii din Germania și Austria care aveau 65 de ani sau mai mult nu urmau să fie „evacuați” în est pentru „muncă”, ci urmau să fie „transferați într-un ghetou pentru bătrâni” la Theresienstadt. De asemenea, urmau să fie „transferați” veterani evrei germani și austrieci din Primul Război Mondial care îndeplineau cel puțin unul din două criterii: dizabilități grave cauzate de răni de război și/sau decorarea cu Crucea de Fier clasa I sau mai sus.

După moartea lui Heydrich, o a treia categorie de evrei a fost adăugată pe lista eligibilă pentru Theresienstadt: evreii proeminenți, în special artiști, muzicieni și alte figuri culturale a căror dispariție într-un centru de exterminare putea provoca întrebări din partea comunităților lor sau chiar din străinătate.

Încă de la început, așadar, Theresienstadt a avut o dublă funcție: ca lagăr de tranzit pentru evreii din Boemia și Moravia și ca o „comunitate de pensionari” pentru evreii vârstnici și veteranii de război decorați sau cu dizabilități grave. În propaganda nazistă, Theresienstadt era descris în mod cinic ca un „oraș balnear” unde evreii germani în vârstă puteau să se „pensioneze” în siguranță. SS-ul a inventat minciuna despre Theresienstadt în principal pentru opinia publică din Germania și Austria, pentru a sprijini o altă minciună despre deportări — aceea că Reichul își reloca populația evreiască pentru „muncă” în Est — și pentru a răspunde în mod specific cetățenilor Reichului care se întrebau public cum ar putea bătrânii și veteranii grav răniți să fie productivi la muncă în est.

Atunci când germanii considerau că trebuie să convingă opinia internațională se foloseau de această dezinformare. De exemplu, Himmler într-o conversație cu dictatorul italian, Benito Mussolini, în octombrie 1942, a descris Theresienstadt ca un ghetou unde bătrânii puteau primi pensii și beneficii, trăindu-și viața conform propriei voințe.

Theresienstadt a funcționat ca o etapă intermediară spre moarte: aproximativ 140.000 de evrei au fost transferați în lagăr, dintre care aproape 90.000 au fost deportați ulterior în lagăre de exterminare precum Auschwitz, Treblinka sau Majdanek. Cei rămași au fost supuși condițiilor de viață precare, în care foametea, bolile și lipsa igienei au provocat moartea a aproximativ 33.000 de persoane. În 1942, pentru a face față numărului mare de decese, autoritățile naziste au construit un crematoriu cu o capacitate de incinerare de până la 200 de cadavre pe zi.

Totuși, ceea ce diferențiază fundamental Theresienstadt de alte lagăre este rolul său în strategia de dezinformare internațională. Pentru a satisface presiunea diplomatică, în special în urma deportării evreilor danezi, regimul nazist a permis o inspecție a Crucii Roșii Internaționale în iunie 1944. Vizita a fost precedată de o amplă operațiune de cosmetizare a ghetoului: au fost plantate grădini, vopsite clădiri și regizate activități culturale menite să prezinte o imagine falsă a unei „comunități pașnice”. Pentru a reduce supraaglomerarea, autoritățile SS au intensificat deportările evreilor din ghetou; în perioada 16–18 mai 1944, 7.503 persoane au fost deportate la Auschwitz ca parte a pregătirilor. Acest „decor” teatral a fost folosit pentru a masca exterminarea în masă care continua în spatele cortinei.

23 iunie 1944, pregătiri pentru vizita Crucii Roșii Internaționale

În urma inspecției, oficialii SS au produs un film folosind ca actori rezidenți ai ghetoului. Filmul a fost regizat de prizonierul evreu Kurt Geron, un regizor și actor experimentat. Filmările au durat unsprezece zile, începând cu 1 septembrie 1944. După finalizarea filmului, majoritatea distribuției și regizorul au fost deportați la Auschwitz. Geron a fost ucis în camera de gazare pe 28 octombrie 1944. Filmul avea scopul de a arăta cât de bine trăiau evreii sub presupusa protecție binevoitoare a celui de-al Treilea Reich. Adesea numit „Führer-ul dăruiește un sat evreilor”, titlul corect al filmului este „Theresienstadt. Ein Dokumentarfilm aus dem jüdischen Siedlungsgebiet” („Terezin: Un film documentar despre relocarea evreilor”). Întrucât filmul nu a fost finalizat decât aproape de sfârșitul războiului, nu a fost distribuit așa cum a fost intenționat, deși au avut loc câteva proiecții. Cea mai mare parte a filmului a fost distrusă, dar unele imagini au supraviețuit.

În ciuda suferinței și a terorii, viața culturală din Theresienstadt a fost remarcabil de activă. În mod paradoxal, tocmai cei condamnați la moarte au dat dovadă de o reziliență intelectuală și artistică profundă. Scriitori, muzicieni și artiști au organizat concerte, spectacole de teatru, expoziții și prelegeri. Peste 60.000 de volume erau disponibile într-o bibliotecă improvizată.

Compozitorul Viktor Ullmann, elev al lui Arnold Schönberg, a compus 20 de lucrări muzicale, deși nu a reușit să le finalizeze pe toate înainte de deportarea sa în 1944. Opera lui, *Der Kaiser von Atlantis; oder Der Tod dankt ab* (*Împăratul din Atlantis; sau Moartea își dă demisia*), scrisă în colaborare cu Peter Kien, este considerată de mulți ca fiind una dintre cele mai semnificative creații ale moștenirii spirituale din perioada Holocaustului. Cu ocazia vizitei din 1944 a reprezentanților Crucii Roșii Internaționale și ai Crucii Roșii Daneze a fost interpretat de către prizonieri și Recviemul lui Verdi.

Naziștii au mediatizat o mare parte din realizările artiștilor din lagăr ca parte a unei campanii de propagandă pentru a evidenția libertățile artistice de care se bucurau evreii din Terezín. Astfel, musicalul pentru copii, *Brundibár*, este un exemplu faimos de artă a prizonierilor subjugată de naziști în scop de profit și propagandă. Partitura muzicală, creată în 1938 de Hans Krása și interpretată doar de câteva ori înainte de deportarea lui Krása la Terezín, a fost introdusă ilegal în lagăr. Copiii din Terezín au fost încântați să învețe și să repete musicalul sub conducerea lui Krása, iar prima reprezentație *Brundibár* a avut premiera în cazarma Magdeburg pe 23 septembrie 1942. Musicalul a fost un succes atât de mare încât a dus la un total de cincizeci și cinci de reprezentații, pentru multe dintre acestea naziștii au vândut bilete. Musicalul a fost interpretat și pentru inspectorii Crucii Roșii Internaționale în 1944 și a fost prezentat în filmul de propagandă realizat după inspecție. Ela Stein, o tânără deținută care a jucat rolul pisicii în musical, a spus: „În acele momente [când am cântat în *Brundibár*], nu am fost însemnați cu steaua galbenă, ceea ce însemna că, pentru un scurt moment, am fost liberi.” Majoritatea copiilor care au susținut spectacolele au fost în cele din urmă gazați în lagărele de exterminare din

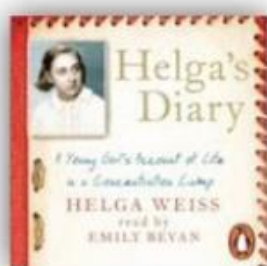
est.

Poate că cea mai prețioasă moștenire a lagărului de la Terezín este colecția de desene și poezii ale copiilor — lucrări de artă care, dincolo de valoarea lor intrinsecă, reprezintă o mărturie a curajului copiilor și al profesorilor lor, care au continuat să trăiască, să predea, să picteze, să învețe și să spere, în ciuda fricii constante de moarte violentă — o frică bazată pe o evaluare realistă a situației în care se aflau.

„*N-am mai văzut niciodată un fluture: Desene și poezii pentru copii din lagărul de concentrare Terezín, 1942–1944*” este o colecție de opere de artă și poezie realizate de copii evrei care au trăit în lagărul de concentrare Theresienstadt. Acestea au fost create în lagăr, în cadrul cursurilor secrete de artă predate de artistul și educatorul austriac Friedl Dicker-Brandeis. Cartea își ia titlul de la o poezie de Pavel Friedmann, un tânăr născut în 1921, încarcerat la Theresienstadt și ulterior ucis la Auschwitz. Lucrările au fost compilate după al Doilea Război Mondial de către istoricul de artă ceh Hana Volavková, singura curatoare a Muzeului Evreiesc din Praga care a supraviețuit Holocaustului. Acolo unde este cunoscută, este menționată soarta fiecărui tânăr autor. Din păcate însă, majoritatea au murit înainte de eliberarea lagărului. Prima ediție în limba cehă a fost publicată în 1959, iar în limba engleză în 1964.

Helga Hošková-Weissová este o supraviețuitoare a lagărelor de concentrare de la Terezin și Auschwitz. Născută la Praga în același an ca Anne Frank (1929), a fost deportată împreună cu părinții săi, iar pe 4 decembrie 1941 au fost internați la Terezin. În octombrie 1944, la vârsta de 15 ani, ea și mama ei au fost mutate la Auschwitz. A supraviețuit ororilor de la Auschwitz convingându-i pe naziști că era mai în vârstă decât era în realitate. După zece zile, a fost transferată de la Auschwitz la Freiberg, lângă Dresda, un lagăr auxiliar al lagărului de muncă Flossenbürg, unde a scăpat din nou de moarte când a fost forțată să se alăture unui „marș al morții” de 16 zile către lagărul de la Mauthausen. A rămas acolo până la eliberarea lagărului de către armata americană, pe 5 mai 1945. Folosindu-și talentul pentru pictură și desen, Helga a scris „Jurnalul Helgăi: Relatarea unei tinere fete despre viața într-un lagăr de concentrare”. Desenele și picturile ei au devenit bine cunoscute și documentează viața în lagărele în care a fost deportată.

După eliberare, doar aproximativ 17.000 din cei peste 140.000 de evrei care au trecut prin Terezin au supraviețuit. Lagărul a devenit un simbol al rezistenței culturale și al propagandei naziste, scoțând în evidență complexitatea mecanismelor represive naziste și puterea spiritului uman în fața terorii. Astăzi, Terezin găzduiește un memorial și un muzeu dedicat victimelor Holocaustului.

Webografie

<https://aboutholocaust.org/ro/facts/ce-a-fost-theresienstadt-si-de-ce-este-uneori-numit-terezin>

<https://www.czechcenter.org/the-history-of-terezin>

<https://encyclopedia.ushmm.org/search?query=terezin&languages%5B%5D=en>

<https://www.terezin.org/the-history-of-terezin>

28. ARTA CA MARTOR ȘI INSTRUMENT PEDAGOGIC ÎN ABORDAREA HOLOCAUSTULUI: UN CADRU METODOLOGIC PENTRU PROFESORII DE ARTĂ

Borza Diana Florina

Liceul de Arte „Corneliu Baba”, Bistrița

Prezenta lucrare explorează rolul intrinsec al artei în educația despre Holocaust, adoptând o perspectivă didactică specifică profesorului de artă. Argumentăm că arta, în variatele sale forme de manifestare, transcende rolul de ilustrare istorică, constituindu-se într-o mărturie directă a experienței umane și într-un instrument pedagogic eficient pentru cultivarea empatiei, stimularea reflecției critice și internalizarea lecțiilor trecutului. O serie de opere relevante create în timpul și după Holocaust, propun un cadru metodologic structurat, adaptat specificităților disciplinei artistice, pentru integrarea acestora în practica educațională.

Holocaustul, evenimentul istoric definitoriu al secolului XX prin amploarea și natura sa genocidară, impune imperativul unei educații riguroase și nuanțate pentru generațiile actuale și viitoare. Dincolo de abordările factuale și analitice ale istoriei, integrarea perspectivei artistice în procesul de învățare oferă o modalitate distinctă de a accesa dimensiunea umană profundă a acestei tragedii.

Ca profesori de artă, posedăm competențe unice pentru a facilita această conexiune, utilizând limbajul vizual și creativitatea ca vehicule pentru înțelegere și reflecție.

Acest eseu își propune să articuleze un cadru teoretic și metodologic pentru profesorii de artă, valorificând potențialul artei ca sursă primară de înțelegere emoțională și ca instrument pedagogic pentru explorarea complexității acestui subiect.

În contextul opresiunii și dezumanizării sistematice din timpul Holocaustului, actul artistic a reprezentat adesea o formă subversivă de rezistență și o modalitate esențială de conservare a identității. Lucrările create în ghetouri și lagăre, de la desenele infantile din Terezin la schițele clandestine ale deținuților, nu pot fi reduse la simple artefacte istorice. Ele constituie mărturii directe, încărcate emoțional, ale condițiilor de existență, ale temerilor și speranțelor individuale.

Analiza desenelor copiilor din Terezin (Volavková, 1991) relevă o juxtapunere poignantă între inocența reprezentărilor iconografice (elemente naturale, spații domestice, activități ludice) și realitatea brutală a captivității. Aceste imagini naive devin astfel dovezi elocvente ale privării de copilărie și ale dorului acut de normalitate. Un desen reprezentând un tren supraaglomerat transcende ilustrația factuală, codificând anxietatea și incertitudinea unui viitor amenințător. Similar, portretele realizate în aceste condiții precare subliniază importanța menținerii individualității într-un sistem menit să anihileze orice urmă de umanitate. Profesorii de artă pot utiliza aceste exemple concrete pentru a iniția discuții despre perspectiva copilului în situații de criză și despre rolul artei ca formă de exprimare și supraviețuire psihologică.

Actul artistic în timpul Holocaustului a funcționat, de asemenea, ca un mecanism de procesare a traumei și de conservare a identității personale și culturale. În condiții de deprivare extremă, crearea oferea un spațiu mental de refugiu și o modalitate de a articula emoții copleșitoare. Simbolismul și metaforele vizuale utilizate în aceste opere (e.g., figuri schematice, spații claustrofobe, obiecte fragmentate) devin coduri subtile ale rezistenței spirituale și ale încercării de a menține o legătură cu sinele interior. Profesorii pot explora cu elevii modul în care limbajul vizual a fost utilizat pentru a comunica experiențe dificil de verbalizat, stimulând astfel o înțelegere mai profundă a impactului psihologic al persecuției.

Arta Contemporană ca Răspuns și Reflecție Post-Holocaust:

După ororile Holocaustului, arta a continuat să joace un rol semnificativ în procesul de comemorare, de analiză etică și de transmitere a memoriei. Artiști contemporani, confrunțați cu moștenirea traumatică a acestui eveniment, explorează teme ale pierderii, ale memoriei colective și individuale, ale responsabilității morale și ale posibilității (sau imposibilității) reconcilierii.

Opera lui Samuel Bak, un supraviețuitor al Holocaustului, oferă un exemplu elocvent al modului în care experiența personală poate fi transmutată într-un limbaj vizual complex și alegoric (Langer, 1998). Lucrările sale, caracterizate de un suprarealism melancolic, juxtapune fragmente de memorie cu simboluri recurente (e.g., mere descompuse, structuri arhitecturale distopice, figuri umane schematice), generând o meditație profundă asupra naturii traumei și a persistenței memoriei. Profesorii de artă pot analiza cu elevii simbolismul bogat al operei lui Bak, încurajând interpretări multiple și o reflecție asupra modului în care trecutul continuă să influențeze prezentul.

Felix Nussbaum, a cărui evoluție artistică a fost tragic influențată de ascensiunea nazismului, oferă o perspectivă intimă asupra procesului de alienare și de erodare a identității (Westheider & Moenninghoff, 2004). Autoportretele sale, marcate de o intensitate emoțională crescândă și de utilizarea unor elemente simbolice (e.g., steaua galbenă, documente de identitate), devin mărturii vizuale ale dehumanizării progresive. Ultima sa lucrare cunoscută, "Autoportret cu carte de identitate evreiască", constituie un testament cutremurător al identității forțate și al conștientizării iminentei pierderi. Profesorii pot utiliza opera lui Nussbaum pentru a discuta despre impactul politicilor discriminatorii asupra identității individuale și despre rolul autoportretului ca formă de afirmare a sinelui în contexte ostile.

Cadru Metodologic pentru Profesorii de Artă:

Integrarea artei în educația despre Holocaust necesită o abordare pedagogică atent calibrată, care să echilibreze analiza estetică cu explorarea etică și istorică. Propunem următorul cadru metodologic pentru profesorii de artă:

- * **Selecția Curatorială Responsabilă:** Profesorii trebuie să selecteze cu discernământ opere de artă relevante, ținând cont de contextul istoric, de sensibilitatea subiectului și de nivelul de dezvoltare al elevilor. Este esențială prezentarea informațiilor contextuale adecvate pentru a facilita înțelegerea operei.

- * **Strategii de Observare Activă și Interpretare:** Utilizarea strategiilor de gândire vizuală (VTS) poate stimula observarea atentă și interpretarea personală. Întrebări deschise, care încurajează descrierea, analiza și formularea de ipoteze, pot facilita dialogul și implicarea elevilor (Housen & Yenawine, 2002).

- * **Conectarea Emoțională și Empatică:** Facilitarea conexiunilor emoționale cu operele de artă poate spori înțelegerea experiențelor umane din timpul Holocaustului. Profesorii pot încuraja elevii să reflecteze asupra sentimentelor evocate de opere și să le coreleze cu mărturii istorice sau literare.

- * **Stimularea Gândirii Critice și a Reflecției Etice:** Analiza operelor de artă poate servi ca punct de plecare pentru discuții critice despre cauzele și consecințele Holocaustului, despre rolul individului în fața opresiunii și despre importanța memoriei și a justiției.

- * **Proiecte Artistice Reflexive:** Încurajarea elevilor să creeze propriile răspunsuri artistice la temele explorate poate facilita o internalizare mai profundă a lecțiilor Holocaustului. Aceste proiecte ar trebui să se concentreze pe exprimarea personală și pe procesul creativ, mai degrabă decât pe reprezentarea literală a ororilor. Profesorii pot propune teme precum memoria, pierderea, rezistența sau speranța, oferind elevilor libertatea de a alege mediul artistic adecvat (e.g., desen, colaj, scriere creativă).

- * **Considerații Etice și Sensibilitate Pedagogică:** Abordarea acestui subiect sensibil necesită o conștientizare acută a potențialului impact emoțional asupra elevilor. Profesorii trebuie să creeze un mediu sigur și respectuos, să evite senzaționalul și să fie pregătiți să ofere sprijin emoțional și resurse suplimentare.

Concluzii:

Arta posedă un potențial semnificativ de a îmbogăți și aprofunda educația despre Holocaust. Ca profesori de artă, avem responsabilitatea de a valorifica acest potențial, utilizând operele create în timpul și după Holocaust ca puncte de plecare pentru o explorare emoțională, intelectuală și etică. Prin adoptarea unui cadru metodologic riguros și sensibil, adaptat specificităților disciplinei noastre, putem facilita o înțelegere mai profundă a complexității Holocaustului și putem cultiva în rândul elevilor empatia, gândirea critică și un angajament activ față de valorile umane fundamentale. Integrarea artei în

studiul Holocaustului nu este doar un exercițiu academic, ci un act de memorie și un instrument esențial pentru construirea unui viitor mai just și mai uman.

Referințe:

- Housen, A. B., & Yenawine, P. (2002). Visual Thinking Strategies: Using Art to Deepen Learning Across School Disciplines. Heinemann.
- Langer, L. L. (1998). Art from the Ashes: A Holocaust Anthology. Oxford University Press.
- Volavková, H. (Ed.). (1991). ...I Never Saw Another Butterfly...: Children's Drawings and Poems from Terezin Concentration Camp, 1942-1944. Schocken Books.
- Westheider, O., & Moenninghoff, M. (2004). Felix Nussbaum: Art Betrayed. Osnabrück: Felix-Nussbaum-Haus.

29. HOLOCAUSTUL

Buia Elisabeta

Liceul Tehnologic „Liviu Rebreanu” Maieru

Holocaust (din greacă *ὁλόκαυστον* (*holókauston*): *holos*, „complet” și *kaustos*, „a arde”; în ebraică: *Hașoa*, în idiș: *Hurben*) este termenul care reprezintă cel mai mare masacru din istorie. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial au fost asasinați circa șase milioane de evrei de toate vârstele, majoritatea din Europa dar, ca parte din „soluția finală a problemei evreiești” au fost persecutați și asasinați evrei și în Asia și nordul Africii, conform programului de exterminare a evreilor plănuțit și executat de regimul național-socialist din Germania, condus de Adolf Hitler și de colaboratorii acestuia. Între victime, s-au numărat 1,5 milioane de copii. Termenul de „**Holocaust**” se referă exclusiv la masacrarea evreilor, și nu la alte asasinat - fasciștii și acoliții lor au asasinat și ne evrei, precum romi, polonezi, cetățeni sovietici și alte grupuri etnice slave, prizonieri de război, homosexuali, Persecuția Martorilor lui Iehova în Germania Nazistă, negri adversari politici ai naziștilor și handicapați fizic și mental (Aktion T4). Se estimează că peste 200.000 de asasini au participat la Holocaust. Toate ramurile birocrăției de stat în regimurile fasciste, sub coordonarea SS, cu îndrumări din partea conducerii Partidului Nazist au fost implicate în logistica și în punerea în aplicare a acestei politici criminale. Uciderile au fost comise în toată Europa ocupată de germani(d), precum și în Germania Nazistă propriu-zisă și în teritoriile controlate de aliații acesteia. Circa 42.500 de centre de detenție au fost utilizate la concentrarea victimelor în scopul comiterii de încălcări flagrante ale drepturilor omului.

Persecuțiile au fost efectuate pe etape, culminând cu politica de exterminare denumită „Soluția Finală a problemei evreiești”. În urma accederii la putere a lui Hitler, guvernul german a adoptat legi prin care evreii erau excluși din societatea civilă, cele mai cunoscute fiind Legile de la Nürnberg din 1935. Începând cu anul 1933, naziștii au început să pună la punct o rețea de lagăre de concentrare. După izbucnirea războiului în 1939, evrei germani și străini au fost înghesuiți în ghetouri. În 1941, când Germania a început cotopească noi teritorii înspre est, toate măsurile antievreiești s-au radicalizat. Unități paramilitare specializate, denumite *Einsatzgruppen*, au omorât circa două milioane de evrei în execuții în masă în mai puțin de un an. În prima fază, pentru masacru s-a folosit uciderea cu gloanțe, metodă considerată de eficiență scăzută pentru exterminarea unui popor deci, s-a trecut la transporturile cu Trenurile morții - vagoane de vite supra încărcate - spre lagărele de exterminare. Majoritatea celor care supraviețuiau călătoriei erau uciși sistematic în camere de gazare^(*) și incinerare în cuptoare special concepute. Aceasta a continuat până la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial în Europa în aprilie-mai 1945.

Rezistența armată evreiască, deși a existat, a fost limitată. La revolta din ghetoul Varșovia din 1943 mii de luptători evrei neînarmați au rezistat armatei naziste cale de patru săptămâni. Circa 20.000–30.000 de partizani evrei^(*) au luptat activ împotriva naziștilor și colaboratorilor acestora în Europa de Est, în Rezistența Franceză - care a dus o campanie de gherilă atât împotriva naziștilor cât și împotriva regimului de la Vichy) și în alte locuri. În Europa au fost menționate peste o sută de insurecții armate evreiești.

Etimologie și definiții

Cuvântul original grecesc (*holókauston*) este o traducere a termenului ebraic *olah*, care înseamnă „ardere de tot” și care denumește vechiul ritual iudaic de sacrificiu în care (bucăți de) animale sau plante erau arse pe altar pentru Iahve (Elohim) căruia, după Cartea Leviticului (a treia carte a Pentateuhului), îi era plăcut mirosul acestor jertfe.^[2]

Cuvântul *holocaust* era folosit din secolul al XVII-lea pentru a denumi moartea violentă a unui număr mare de oameni. Spre deosebire de cuvântul *masacru*, de origine latină („ucidere în masă de oameni de către alți oameni”), cuvântul *holocaust* se putea referi și la dezastre sau catastrofe. Winston

Churchill, de exemplu, l-a folosit înaintea celui de-Al Doilea Război Mondial, iar alții îl folosesc pentru a descrie Genocidul armean din Primul Război Mondial.^[3]

Din anii 1950, utilizarea sa a fost restrânsă și este folosită astăzi doar cu referire la masacrarea evreilor de către naziști în ajunul și în timpul celui de Al Doilea Război Mondial.

Cuvântul biblic-ebraic *șoa*, cu sensul de „calamitate” a devenit termenul standard în ebraică pentru holocaust încă din anii 1940^[4], în Ierusalim într-o carte numită *Sho'at Yehudei Polin (Holocaustul evreilor din Polonia)*. În primăvara anului 1942, istoricul Ben Zion Dinur (Dinaburg) din Ierusalim a folosit termenul *șoa* pentru a descrie exterminarea evreilor din Europa, denumind aceasta o *catastrofă* care simboliza situația unică a evreilor. Începând din anii 1950, termenul „holocaust” se referă, de regulă, la genocidul evreilor.

Termenul german oficial pentru exterminarea evreilor în perioada nazistă era *Endlösung der Judenfrage* („Soluția finală a problemei evreiești”). În germană, ca și în alte limbi, printre care engleza, termenul *soluția finală* este folosit ca alternativă la cel de *holocaust*. În România, Conducătorul Antonescu a folosit sintagma „curățirea terenului”^[7].

Utilizarea cuvântului în sens mai larg a atras obiecțiile multor organizații evreiești înființate pentru comemorarea holocaustului evreilor, care afirmă că acest cuvânt, în sensul său prezent, este folosit pentru a descrie exterminarea evreilor și că holocaustul evreilor a fost o crimă de o asemenea anvergură și atât de specifică, ca punct culminant al unei lungi istorii a antisemitismului european, încât nu trebuie să fie subsumată, diluată într-o categorie generală cu alte crime comise de naziști sau de alți criminali.

Exemplu de extensie a termenului pentru a descrie evenimente care nu au legătură cu Al Doilea Război Mondial este folosirea de către istoricul englez Paul Preston a sintagmei „holocaustul spaniol”, în lucrarea „Holocaustul Spaniol, Inchiziție și Exterminare în secolul XX”), pentru a desemna masacrele sălbatice care au avut loc în timpul războiului civil spaniol. La această cifră, istoricul mai adaugă încă 170 000, care sunt victimele masacrelor naționalistilor de dreapta, încă 50 000 masacrați în ariile aflate sub controlul republicanilor și mai adaugă încă 114 000 de victime ale dictaturii lui Franco, care a urmat războiului civil. Termenul mai este folosit și de armeni pentru a descrie *genocidul armenilor* din Primul Război Mondial, *holocaustul ruandez* și *holocaustul cambodgian* sunt utilizați cu referire la genocidul din Ruanda din 1994 și, respectiv, la masacrele în masă organizate de regimul khmerilor roșii din Cambodgia, iar *holocaustul african* descrie comerțul de sclavi și colonizarea Africii, supranumite *Maafa* și-n ultimă instanță, sintagma „**Holocaustul roșu**” vânturată de Raul Rubsel, Ion Coja, Răzvan Theodorescu, Gheorghe Buzatu ș.a.

Sursa: www.Google.com

30.AUSCHWITZ-CONTROVERSE ȘI ASPECTE MAI PUȚIN CUNOSCUTE

Bindea Ovidiu

Liceul Tehnologic „Liviu Rebreanu”, Maieru

Auschwitz-cuvântul care a devenit sinonim cu „fabrica morții”- reprezintă locul cel mai înfiorător de pe suprafața globului pământesc, un „tartar” al lumii moderne, un loc în care umanitatea a fost înlocuită cu suferința, cu moartea și în care crimele în masă au devenit politică de stat.

Chiar dacă s-au scris sute și mii de articole, cărți și studii despre acest subiect, prezenta lucrare își propune să analizeze câteva dintre controversele și aspectele mai puțin cunoscute legate de istoria acestui lagăr, controverse pe care le-am întâlnit, în special, în rândul elevilor. Am ales această temă, în primul rând, datorită recente vizite pe care am făcut-o la Auschwitz și care m-a marcat profund și m-a determinat să explorez mai în detaliu ororile și lecțiile Holocaustului. Auschwitz este un loc cu o istorie devastatoare, dar și cu multe aspecte mai puțin cunoscute și care încă mai pot să surprindă și pe cei mai bine informați cercetători.

Data oficială care a marcat începutul funcționării lagărului de la Auschwitz, este considerată ziua de 14 iunie 1940, când în lagăr a sosit un prim transport de prizonieri polonezi . A fost vorba de 728 de deținuți, care au fost aduși din închisoarea Tarnow. Iar în momentul eliberării lagărului, de către armata sovietică la 27 ianuarie 1945, în acesta se aflau aproximativ 7.500 de oameni, majoritatea foarte slăbiți și bolnavi din cauza condițiilor inumane de detenție și muncă la care au fost supuși. Cu zece zile înainte de sosirea sovieticilor, naziștii au organizat marșurile morții, prin care au evacuat în jur de 60.000 de prizonieri de la Auschwitz, iar în perioada 20-26 ianuarie 1945, pentru a încerca să-și șteargă urmele, au aruncat în aer camerele de gazare și crematoriile din Birkenau. Astăzi, în întreg complexul de lagăre de la Auschwitz se mai păstrează o singură cameră de gazare, situată la Auschwitz I și care este conservată foarte bine.

Unul dintre aspectele mai puțin cunoscute este legat de numărul de lagăre care au funcționat și de însemnătatea fiecăruia. În total, au existat trei lagăre. Primul, construit ca un lagăr de concentrare, în zona localității poloneze *Oświęcim*, cunoscut sub numele de Auschwitz I, de la numele german al localității. Al doilea, a cărui construcție a început în octombrie 1941 și care trebuia să fie o tabără pentru 125.000 de prizonieri de război, a devenit cunoscut sub numele de Birkenau și a fost locul central unde s-au comis majoritatea crimelor naziste de la Auschwitz. Acesta se afla pe terenul satului Brzezinka, la aproximativ 3 km de Oświęcim. În martie 1942 a început funcționarea acestui lagăr. Se apreciază că, la Birkenau, au murit, aproximativ, 90% din totalul victimelor din toate cele trei lagăre. Al treilea lagăr a fost construit mai departe de celelalte două, la aproximativ 6 km de Auschwitz I, în localitatea poloneză Monowice, de unde a preluat și denumirea de Auschwitz Monowitz (a fost cunoscut și sub numele de Buna). Acesta a fost un lagăr de muncă, unde prizonierii erau obligați să presteze diferite activități de muncă forțată, în condiții inumane și brutale, pentru întreprinderile naziste, inclusiv pentru cei de la I. G. Farben, care erau implicați în producerea gazului ucigător, Zyklon B. În total, au existat peste 40 de sublagăre la Auschwitz, care foloseau munca prizonierilor. Toate lagărele și sublagărele de la Auschwitz erau împrejmuite cu sârmă ghimpată, turnuri de supraveghere, astfel încât orice legătură cu lumea exterioră să fie imposibilă pentru prizonierii care au fost închiși în acest lagăr, unde regimul de detenție era conceput nu doar pentru a-i izola complet ci și pentru a-i supune unei represiuni continue, degradante și letale.

O imagine care îți rămâne în minte după ce vizitezi lagărul de la Auschwitz Birkenau este vagonul de tren aflat în mijlocul rampei de descărcare, pe locul unde medicii și ofițerii SS făceau selecția evreilor deportați. Selecția inițială a deținuților a început în anul 1942, odată cu sosirea în lagăr a evreilor slovaci. Birkenau avea o linie de tren construită până în interiorul lagărului, pentru a permite debarcarea directă la „rampa selecției”.

Din păcate, pentru vagonul existent în prezent, nu există date care să confirme că a fost efectiv folosit la transportarea evreilor spre lagărele naziste. Dar, așa cum am aflat în timpul vizitei, vagonul este identic cu cele folosite în perioada Holocaustului, el fiind donat și conservat cu sprijinul financiar al familiei lui Frank Lowy, al cărui tată a fost ucis în lagăr. Vagonul a fost adus din Franța și amplasat în anul 2009, în memoria celor peste 400.000 de evrei din Ungaria (inclusiv în jur de 150.000 de evrei din Transilvania de nord-vest) care au fost deportați la Auschwitz în vara anului 1944. Foarte interesant este că aceste vagoane folosite de Germania nazistă pentru transportarea milioane de evrei în timpul Holocaustului, au fost construite în perioada 1919-1925, când au fost fabricate peste 120.000 de vagoane

de acest tip.

O altă controversă este legată de numărul total al victimelor de la Auschwitz. Majoritatea istoricilor și cercetătorilor susțin că în lagărul de la Auschwitz au murit, între 1,1-1,3 milioane de oameni. Însă, controversa, vine de la o declarație a fostului comandant de la Auschwitz, Rudolf Hoess, care în cartea sa autobiografică „Commandant Of Auschwitz”, spunea că „Am calculat numărul evreilor care au sosit la Auschwitz pentru exterminare la două milioane și jumătate”. Totuși, din toate informațiile existente, cel puțin până în prezent, majoritatea istoricilor și lucrările dedicate acestui subiect susțin că la Auschwitz au murit în jur de 1,1 milioane de oameni. Nu este cunoscut, deocamdată, motivul pentru care Hoess a declarat această cifră de peste 2,5 milioane de victime. Trebuie ținut cont că lucrarea scrisă de fostul comandant de la Auschwitz a fost făcută după ce a fost capturat, așa că ar fi putut exagera cifrele datorită presiunii, confuziei, necunoașterii exacte a datelor, torturii sau dorinței de a rămâne cunoscut ca cel care a organizat și supravegheat cea mai mare operațiune de exterminare din istorie.

La Auschwitz nu au fost uciși doar evrei. Conform lui Franciszek Piper, unul dintre cei mai mari specialiști în istoria lagărului și care a contribuit la stabilirea unui număr cât mai precis a victimelor, la Auschwitz au fost ucise, aproximativ, 1,1 milioane de persoane. A făcut și o statistică în funcție de naționalitatea victimelor, pe care o prezint în tabelul următor:

Naționalitate	Numărul de deportați	Numărul celor uciși
Evrei	1,1 milioane	1 milion
Polonezi	150.000	75.000
Romi	23.000	21.000
Sovietici	15.000	14.000
Alții	25.000	10.000-15.000
Total	Aprox. 1,3 milioane	Aprox. 1,1 milioane

O altă statistică interesantă, realizată de același Franciszek Piper, se referă la transporturile de evrei în funcție de țările din care au fost aduși. Astfel, cei mai mulți evrei care au ajuns la Auschwitz au venit din Ungaria, 430.000 (aici intrând și 150.000 de evrei din nord vestul Transilvaniei, regiune ocupată de Ungaria în urma Dictatului de la Viena). Următoarele pe listă, au fost Polonia cu 300.000 de evrei, Franța cu 69.000, Olanda cu 60.000, Grecia cu 55.000, Germania și Austria cu 23.000, Iugoslavia cu 10.000, Italia cu 7.500. Țara care a trimis cel mai mic număr de evrei a fost Norvegia, cu 690 de persoane.

O altă enigmă, pe care trebuie să recunosc am avut-o și eu, a fost legată de felul în care arată gazul ucigător folosit în camerele de gazare pentru uciderea milioane de

oameni.

Este vorba de gazul Zyklon B, care a început să fie folosit la Auschwitz Birkenau din anul 1942 și care poate fi văzut în fotografia alăturată (primele teste cu acest gaz au avut loc la Auschwitz I, în anul 1941). Zyklon B era un pesticid, folosit inițial pentru dezinsecție și care a fost adaptat pentru uciderea prizonierilor în camerele de gazare.

Gazul era depozitat și transportat în cutii de tablă, nu foarte mari, cam de dimensiunea unei cutii de vopsea de 5-10 l, fiind asemănător cu niște pietricele albe, care era aruncat în camerele de gazare prin niște deschizături în acoperiș și în urma contactului cu aerul provoca moartea în chinuri inimaginabile. Pentru că s-a demonstrat că este mai eficient când temperatura este mai ridicată, naziștii, după ce condamnații la moarte intrau în camera de gazare, îi lăsa să aștepte câteva minute, pentru ca agitația celor închiși și căldura corpurilor lor să contribuie la volatizarea mai rapidă a Zyklon B-ului, gazul letal folosit pentru exterminare.

Un ultim aspect pe care vreau să-l mai tratez în această lucrare, este răspunsul la întrebarea: dacă, într-adevăr naziștii tăiau părul deținuților? Răspunsul este afirmativ. În cadrul muzeului de la Auschwitz se păstrează în una dintre camere, în jur de 2 tone de păr uman tăiat de la prizonieri. Din motive de respect, demnitate și decență față de victime este interzisă fotografierea acestei camere unde este depozitat părul uman, dar părul există și este o dovadă și o mărturie cutremurătoare a genocidului petrecut în acest lagăr. Legat de scopul pentru care părul era tăiat, se pare că o parte din el era folosit pentru confecționarea ciorapilor sau a altor produse textile.

Ca și încheiere vreau să prezint câteva date despre ce este Auschwitz astăzi. La câteva luni după încheierea războiului, mai mulți foști deținuți polonezi au început o acțiune de protejare a construcțiilor rămase din lagăr. Ei au fost cei care au pregătit prima expoziție pe terenul de la Auschwitz, deschisă pe 14 iunie 1947. Ca și o curiozitate, la această ceremonie au participat nu mai puțin de 50.000 de persoane, printre care foști deținuți, familii ale celor care au suferit și au fost uciși, persoane din întreaga Polonie și delegați din partea multor ambasade. Următoarea etapă în procesul de conservare a acestui loc de suferință și agonie s-a petrecut la 2 iulie 1947, când Seimul din Polonia (Seim însemnând Parlament), a adoptat legea pentru conservarea permanentă a clădirilor acestui lagăr și a hotărât înființarea Muzeului de Stat Oswiecim-Brzezinka. Sub această denumire a funcționat până în anul 1999, când a fost schimbată în Muzeul de Stat Auschwitz-Birkenau din Oswiecim, așa cum este cunoscut și astăzi. În cadrul acestui muzeu au intrat două din cele trei lagăre de la Auschwitz: lagărul central de la Auschwitz I din Oświęcim și lagărul Birkenau din Brzezinka. În total, suprafața protejată era de 191 de hectare, care s-a mai mărit în anul 2002 cu includerea și a altor terenuri (de exemplu a fost inclus în cadrul muzeului și terenul pe care s-a aflat prima cameră de gazare de la Birkenau, celebra Căsuță Roșie). În ultimul timp, numărul vizitatorilor a fost de peste un milion anual și continuă să crească.

Deși cifrele pot fi dezbătute și discutate, suferința prizonierilor de la Auschwitz a fost imensă, astfel că aceste statistici nu sunt foarte importante, deoarece fiecare viață pierdută la Auschwitz și fiecare om dispărut reprezintă o tragedie care nu poate fi cuantificată și noi toți, avem obligația prin orice mijloace și cu toate puterile să încercăm să evităm pe viitor ca asemenea atrocități să se mai petreacă.

Bibliografie:

Hoess Rudolf, 1959, *Commandant Of Auschwitz*, The world publishing company, Cleveland and New-York, Traducere în limba engleza de de George Weidenfeld, p.216-217.
Swiebocka Teresa, Jadwiga Pinderska-Lech, Jarko Mensfelt, 2018, *Auschwitz-Birkenau. Istorie și prezent*, Muzeul Auschwitz-Birkenau, pp. 11, 12, 13, 14, 31.
<https://www.auschwitz.org/en/>, [Citat 15 mai 2025].

31. DOVEZI ALE HOLOCAUSTULUI LA AUSCHWITZ

Bindea Rodovica

Liceul Tehnologic “Liviu Rebreanu” Maieru, Bistrița-Năsăud

Auschwitz reprezintă unul dintre cele mai cunoscute și tulburătoare simboluri ale Holocaustului. Situat în Polonia ocupată de naziști, complexul de lagăre Auschwitz-Birkenau a fost cel mai mare lagăr de concentrare și exterminare nazist. Dovezile Holocaustului care provin din Auschwitz sunt vaste și convingătoare, provenind din surse multiple: documente oficiale, mărturii ale supraviețuitorilor, relicve, investigații postbelice și cercetări istorice.

Dovezi ale Holocaustului la Auschwitz:

1. Documente naziste

- **Ordine și rapoarte oficiale:** Naziștii au documentat meticolos activitățile din lagăre. Există ordine scrise de deportare, liste cu transporturi de prizonieri, rapoarte zilnice ale SS, și planuri ale camerelor de gazare.
- **"Raportul Höss":** Rudolf Höss, comandantul lagărului, a oferit o mărturie detaliată în timpul procesului de la Nürnberg, în care a descris metodele de exterminare și numărul victimelor.

2. Mărturii ale supraviețuitorilor

- Supraviețuitorii precum Primo Levi, Elie Wiesel și mulți alții au scris sau vorbit despre experiențele lor în lagăr. Aceste mărturii sunt consistente și extrem de detaliate.
- Mii de alte mărturii au fost înregistrate în arhivele USC Shoah Foundation și Yad Vashem.

3. Fotografii și filme

- **Albumul Auschwitz:** Descoperit după război, acest album conține fotografii realizate de SS care documentează sosirea deportaților evrei din Ungaria.
- Imagini aeriene făcute de aliați arată amplasamentul lagărului și fumul provenind de la crematorii.

4. Vestigii și relicve

- Rămășițele camerelor de gazare și ale crematoriilor, deși distruse parțial de naziști în retragere, sunt încă vizibile.
- Obiecte personale ale victimelor: valize, ochelari, pantofi, perii, și păr uman, toate păstrate la muzeul de la Auschwitz.

5. Procese și investigații postbelice

- Procesele de la Nürnberg și alte instanțe (ex: procesul Auschwitz de la Frankfurt) au produs mii de pagini de dovezi, mărturii și condamnări ale criminalilor de război.
- Investigațiile făcute de comisiile Aliate imediat după eliberarea lagărelor au confirmat amploarea atrocităților.

6. Cercetări istorice

- Zeci de ani de studii academice, arheologice și forensice confirmă datele istorice despre Auschwitz.

Iată o listă cu **cărți importante despre Auschwitz**, scrise atât de supraviețuitori, cât și de istorici. Ele acoperă diverse perspective: memorii, ficțiune bazată pe fapte reale, analize istorice și documentare.

Memorii și mărturii ale supraviețuitorilor

1. „If This Is a Man” / „Dacă acesta este un om” – Primo Levi

- Una dintre cele mai importante și respectate mărturii despre experiența unui deținut evreu în Auschwitz.
- Scrisă cu luciditate și profundă umanitate.

2. „Night” / „Noaptea” – Elie Wiesel

- Povestea unui adolescent deportat în Auschwitz și Buchenwald. O carte scurtă, dar extrem de puternică emoțional.

3. „Surviving Auschwitz: The Children of the Shoah” – Eleonora Gruenberg

- Relatează poveștile copiilor care au supraviețuit lagărului.

Ficțiune bazată pe fapte reale

4. „The Tattooist of Auschwitz” / „Tatuatorul de la Auschwitz” – Heather Morris

- Roman inspirat din povestea reală a lui Lale Sokolov, un evreu slovac care a fost forțat să tatueze numerele pe prizonieri.

5. „Cilka’s Journey” / „Călătoria Cilkei” – Heather Morris

- Continuare a „Tatuatorului...”, bazată pe viața Cilkei, o tânără supraviețuitoare a Auschwitzului.

Cărți istorice și analitice

6. „Auschwitz: A New History” – Laurence Rees

- O analiză accesibilă, dar foarte documentată, a istoriei lagărului și a contextului Holocaustului.

7. „KL: A History of the Nazi Concentration Camps” – Nikolaus Wachsmann

- O lucrare monumentală despre sistemul lagărelor naziste în ansamblu, inclusiv Auschwitz.

8. „Voices from Auschwitz” – Jon E. Lewis (ed.)

- Colecție de mărturii și documente din perioada lagărului.

În limba română (cărți traduse sau scrise de autori români)

9. „Jurnalul” – Mihail Sebastian

- Deși nu despre Auschwitz în mod direct, oferă o perspectivă valoroasă asupra vieții evreiești din România în timpul Holocaustului.

10. „Am fost medic la Auschwitz” – Gisella Perl

- Mărturia unei doctorițe evreice care a supraviețuit și a ajutat alte femei în lagăr.

Faptele petrecute la Auschwitz sunt susținute de o **cantitate uriașă de dovezi** din surse independente și convergente. Negarea Holocaustului contrazice realitatea istorică și este, în multe țări, considerată o infracțiune.

Bibliografie

Lecomte Jean-Michel, 2001, *Predarea Holocaustului în sec. al XXI-lea*, Consiliul Europei, Consiliul de Cooperare culturală, Fundația W. Filderman, pag. 45, 76, 90, 95.

<https://www.auschwitz.org/en/> [Citat:21, mai, 2025]

32. MUZICA – UN MIJLOC DE A TRANSCENDE SUFERINȚA ÎN REZISTENȚĂ, SPERANȚĂ ȘI MĂRTURIE

Costeanu Roxana

Liceul de Muzică „Tudor Jarda”, Bistrița

Lungmetrajul documentar intitulat *Recviemul sfidător* este un concert-dramă multimedia profund emoționant, care comemorează povestea remarcabilă a prizonierilor evrei curajoși din lagărul de concentrare Terezín în timpul celui de-al doilea război mondial care au interpretat ambițiosul Recviem de Verdi în timp ce îndurau chinurile degradării umane. Prizonierul Rafael Schächter (1905-1945), absolvent al Conservatorului din Praga, folosind o partitură și un singur pian, a organizat un cor evreiesc de 150 de persoane care a interpretat celebrul Recviem al lui Verdi de 16 ori între 1943 și 1944, inclusiv o reprezentație în fața înalților oficiali SS din Berlin și a unei delegații internaționale a Crucii Roșii. Schächter a selectat această compoziție extrem de dramatică a marelui compozitor italian, pentru puterea atât a muzicii, cât și a textului său latin. Documentarul este o îmbinare a muzicii lui Verdi cu mărturiile supraviețuitorilor ai corului lui Schächter, imagini din concerte înălțătoare, dramatizări cinematografice și animații evocatoare, acest film unic explorează viziunea cântăreților asupra Recviemului lui Verdi ca o lucrare de sfidare împotriva germanilor în timpul celui de-al doilea război mondial.

Aceasta nu este o interpretare obișnuită a Recviemului lui Verdi, ci o dramă de concert -
- creată de maestrul Murry Sidlin având ca sursă de inspirație curajul lui Rafael Schächter, în postura de dirijor, și al corului de la Terezín. În documentar este prezentată muzica magnifică a Recviemului lui Giuseppe Verdi, cu video mărturii ale supraviețuitorilor din corul original și segmente din filmul de propagandă nazist realizat la Terezín în 1944, folosit pentru a înșela lumea cu privire la condițiile de viață ale evreilor din lagăr. De asemenea, spectacolul include actori care rostesc cuvintele dirijorului Rafael Schächter și ale altora, și transmit povestea plină de viață a modului în care acești prizonieri evrei, care înfruntau moartea în fiecare zi, au ales să învețe și să interpreteze o slujbă catolică în limba latină în cele mai întunecate momente ale lor. Pentru Schächter și evreii din Terezín a fost un act de sfidare; o consolare temporară în fața detenției brutale și a unei posibile deportări, o asigurare a prezenței lui Dumnezeu și o dorință de a exprima o credință spirituală colectivă în propria lor umanitate în mijlocul violențelor incalificabile comise împotriva lor. Cea mai lungă secțiune a partituri lui Verdi, *Dies irae (Ziua mâniei)*, a fost văzută de Schächter și de cor ca o certitudine a ceea ce îi aștepta pe opresorii lor naziști: „nimic nu va rămâne nevăzut”. Cântarea acestor cuvinte în fața naziștilor le-a dat prizonierilor curajul de a persevera și de a sfida brutalitatea nazistă, chiar dacă temporar. Schächter le-a spus membrilor corului: „Le vom cânta naziștilor ceea ce nu le putem spune”.

În urma deportării a aproape 470 de evrei din Danemarca la Terezín, la îndemnul regelui danez, naziștii au fost de acord să permită unei delegații a Crucii Roșii Internaționale să viziteze Terezín. Naziștii au făcut eforturi elaborate și viclene în prealabil vizitei pentru a înșela delegația și lumea întreagă. La 23 iunie 1944, delegația Crucii Roșii Internaționale și membri ai înaltului comandament nazist au venit la Terezín pentru o „inspecție”. Lui Rafael Schächter și corului său li s-a ordonat, sub constrângere, să înveselească delegația cu ceea ce a devenit ultima lor interpretare, și cea mai dulce-amară, a recviemului. La 16 octombrie 1944, la patru luni după ultima reprezentație, Schächter și majoritatea membrilor corului au fost deportați la Auschwitz. Majoritatea au fost imediat uciși în camerele de gazare. Schächter a supraviețuit la Auschwitz, dar în primăvara anului 1945, la vârsta de 39 de ani și cu o carieră în față, cel mai probabil a pierit pe un marș al morții. O lună mai târziu, Cehoslovacia a fost eliberată.

„Defiant Requiem: Verdi at Terézín”, care a fost prezentat de aproape 50 de ori în întreaga lume, este o mărturie sfâșietoare a puterii de a ne păstra umanitatea în cele mai inumane circumstanțe.

Murry Sidlin a creat și realizat „Defiant Requiem: Verdi at Terézín”. Întâmplarea face ca, în urmă cu peste 20 de ani, pe când era dirijor al Orchestrei Simfonice din Minneapolis, să treacă pe lângă

o masă de cărți second-hand. Iar acolo a găsit cartea „*Muzica în Terézin*.” Această carte, scrisă de Joža Karas, vorbește despre muzică și Holocaust. Sidlin a fost atras de această carte, fiind dirijor de orchestră și educator muzical de renume, dar și pentru că bunica sa a fost ucisă în timpul Holocaustului.

„Această carte este despre muzicienii de la Terézin”, a spus Sidlin. Deschizând cartea la întâmplare, la un capitol numit *Rafael Schächter*, află că acesta crescuse în România și excelsa în muzică. În ultimul paragraf, scria că, la Terézin, „a adunat un cor voluntar de 150 de cântăreți și i-a învățat *Requiemul* de Verdi pe de rost, pentru că nu exista altă partitură în afară de a lui.”

În acea perioadă, starea generală a lucrurilor la Terézin era nebunie și haos. În mijlocul tuturor acestor lucruri, Schächter, a coordonat reprezentații ale „*Requiem-ului* lui Verdi”. Acest requiem avea nevoie de o orchestră, un cor dublu și patru soliști de operă. Când a citit că a fost interpretat la Terézin, lui Sidlin i s-a părut greu de crezut.

La scurt timp după ce a găsit cartea, Sidlin a părăsit Minneapolis și a devenit dirijor al orchestrei Oregon Symphony din Portland. Acolo, el a continuat să citească povestea lui Schächter. În curând, Sidlin a înțeles clar că reputația de Terézin ca lagăr de concentrare model era propagandă nazistă. Există un consiliu evreiesc al bătrânilor care supraveghea evenimentele culturale, dar consiliul era tot un instrument al naziștilor. Prizonierilor li se permitea să poarte haine civile cu însemnele stelei lui David, la fel ca în ghetouri, însă deținuții din Terézin se confruntau cu aceleași condiții ca prizonierii din alte lagăre de concentrare: mâncare puțină sau deloc, muncă de sclavi, boli, inclusiv tifos, și teama constantă de violențe și moarte subită.

Sidlin a contactat istorici, iar aceștia l-au pus în legătură cu Edgar Krasa, care fusese coleg de cameră cu Schächter la Terézin. Sidlin a zburat la Boston, unde locuia Krasa, și a vorbit cu el ore întregi. Krasa a fost unul dintre primii recruți ai lui Schächter pentru cor și l-a pus pe Sidlin în legătură cu alți supraviețuitori, martori și cântăreți care au vorbit despre experiențele lor.

Consiliul bătrânilor evrei de la Terézin „nu a vrut ca *Requiem-ul* lui Verdi să fie interpretat”, a spus Sidlin, din cauza că exista posibilitatea ca interpretarea unei slujbe funerare catolice să stârnească o mulțime de probleme. Erau rabini în lagăr care erau foarte nemulțumiți de acest lucru. Consiliul i-a spus lui Schächter în termeni foarte clari că acest lucru nu ar trebui făcut, iar el le-a spus ferm că acest lucru era corect de a fi realizat: „este o muzică frumoasă, iar textul este adecvat și corect...”

Sidlin a declarat că Krasa i-a spus că alegerea lui Schächter pentru „*Requiem-ul*” lui Verdi a fost deliberată: a fost datorită limbajului codificat al textului. Textul în latină vorbește despre Ziua Judecării: „Când, așadar, Judecătorul va ședea/ Tot ce este ascuns va fi dezvăluit/ Nimic nu va rămâne nevăzut”. Chiar și atunci când înfruntau moartea, evreii din acel cor le cântau naziștilor că, în cele din urmă, vor fi pedepsiți. Dar versurile erau în latină, așa că este puțin probabil ca naziștii să le fi înțeles.

Pe măsură ce membrii corului de 150 de persoane al lui Schächter erau deportați, acesta recruta alții, iar noii cântăreți trebuiau, de asemenea, să învețe piesa pe de rost. La 23 iunie 1944, corul lui Schächter, plus „orchestra” sa formată dintr-un pian stricat, au susținut ultima reprezentație, de data aceasta pentru comandamentul nazist care escorta o delegație a Crucii Roșii Internaționale (IRC).

După ce a luat în considerare mai multe opțiuni, Sidlin a decis că cel mai bun mod de a aduce un omagiu acelor deținuți și lui Schächter ar fi să creeze un eveniment care să îmbine elemente muzicale și teatrale. În 2002, dirijând orchestra Oregon Symphony, Sidlin a prezentat pentru prima dată *Defiant Requiem: Verdi at Terézin*.

Mărturiile supraviețuitorilor, din acest concert, conțin povești personale și emoționante:

„De fiecare dată când cântam, stomacul meu nu mai mârâia de foame.”

„Cântând «*Requiem*»-ul ne făcea să ne simțim oameni.”

„Muzica aceasta ne-a plasat într-o altă lume. Aceasta nu era lumea naziștilor, era lumea noastră.”

„Le-am cântat naziștilor ceea ce nu puteam să le spunem.”

Un fluierat de tren ocazional, ecou al trenurilor care duceau evreii în lagărele morții, amintește că spectacolul original a avut loc într-un lagăr de concentrare. Iar la final, se aude o interpretare lentă și

îndurerată a melodiei lui Nurit Hirsch pentru rugăciunea adesea cântată, *Oseh Shalom* – mesajul piesei fiind - chiar și după o tragedie atât de copleșitoare, există speranță pentru pace.

Acest documentar onorează memoria lui Rafael Schächter, a corului său și a interpretărilor Requiem-ului lui Verdi în Terezín. Acest concert celebrează curajul moral al lui Schächter și puterea artelor și științelor umaniste de a transcende suferința și ororile Holocaustului. Pe tot parcursul spectacolului răsună mesajul universal că spiritul uman poate fi înălțat în cele mai opresive condiții, că speranța și rezistența sunt de nestăpânit, că omenirea se poate ridica deasupra robiei și ororii. Schächter și colegii săi prizonieri evrei au demonstrat că este posibil să se răspundă la cele mai inumane tratamente ale omenirii cu cele mai înălțătoare și nobile forme de apărare ale omenirii.

Lecțiile de la Terezín sunt puternice, dramatice și de inspirație, cu un mesaj contemporan de speranță pentru toți cei care sunt prinși în conflict și care ascultă și privesc această poveste.

Webografie:

1. <https://operaorlando.org/defiant>
2. <https://operaorlando.org/defiant-blog>
2. <https://youtu.be/GZfb8yOesAg?feature=shared>

33. LAGĂRUL DE CONCENTRARE AUSCHWITZ

Dumitru Adriana

Liceul Tehnologic "Liviu Rebreanu" Maieru

Milioane de oameni au fost uciși în lagărele de exterminare create de naziști în Europa. Rămășițele lagărelor Auschwitz-Birkenau, Treblinka, Sobibir și Belzec au rămas mărturii ale atrocităților Celui De-al Doilea Război Mondial.

Peste trei milioane de oameni au fost uciși în lagărele de exterminare înființate de naziști în timpul celui De-al Doilea Război Mondial, potrivit unor istorici. Cele mai multe dintre acestea au funcționat pe actualul teritoriu al Poloniei, iar mărturiile supraviețuitorilor lor sunt cutremurătoare.

Cunoscut drept cel mai mare lagăr de exterminare nazist, Auschwitz a devenit locul emblematic de implementare a soluției finale, un element major în punerea în practică a Holocaustului. Complexul de la Auschwitz-Birkenau a funcționat, potrivit istoricilor, în perioada mai 1940 – ianuarie 1945, înființat în 1940, în sudul Poloniei, în apropierea unui nod feroviar important care făcea mai accesibil transportul deținuților. Au murit în lagăr aproximativ 1,1 milioane de oameni, iar metoda principală de exterminare au fost camerele de gazare, în care victimele erau ucise cu gazul Zyklon B. 90 la sută dintre victimele lagărului au fost evrei, cărora li s-au adăugat 150.000 de poponezi ne-evrei, peste 20.000 de romi și 15.000 de prizonieri sovietici, precum și zeci de mii de oameni de alte naționalități. Mulți dintre cei care nu au fost uciși în camerele de gaze au murit din cauza foametei, a muncii forțate, a bolilor infecțioase, a execuțiilor individuale și a experimentelor medicale. Cadavrele celor uciși erau arse în crematorii imense.

Auschwitz este numele german al orașului din apropiere, Oświęcim, situat la aproximativ 60 kilometri vest de Cracovia, în sudul Poloniei.

Unul din motivele pentru care a fost aleasă această localitate îl constituie faptul că era un nod de cale ferată foarte dezvoltat, având 44 de linii paralele, ceea ce facilita transportul unui atât de mare număr de evrei și alte naționalități din întreaga Europă.

După cucerirea Poloniei, armata germană a preluat, sub conducerea ei, cazărnicile orașului Oswiecim, transformându-l în cel mai mare complex de lagăre al perioadei naziste.

Din vara anului 1940, Auschwitz a fost declarat lagăr model și pus la dispoziția delegațiilor internaționale, iar când au fost întrebați de ce au înființat acest lagăr, naziștii au spus că este singura măsură aptă să asaneze această lume de elementele ei precare.

La momentul construirii acestui lagăr, Heinrich Himmler a pus problema încercuirii acestuia cu garduri de sârmă ghimpată, sub tensiune electrică, cu ziduri imposibil de trecut și turnuri de observație dotate cu pistoale mitralieră.

Doi ani mai târziu, capacitățile de cazare ale lagărului Auschwitz I nemaifiind încăpătoare, s-a procedat la construirea altor două asemenea lagăre, respectiv Birkenau (Brzezinka și Auschwitz II).

Aceste două noi capacități de ucidere în masă și-au arătat foarte curând productivitatea, dimensiunile crimelor din această perioadă, depășind orice limită a imaginabilului.

Aceste crime se executau sub deviza *munca eliberează*, înscrisă pe frontispiciul porții de la intrare, cu litere de fier forjat – dovadă a cinismului conducătorilor naziști.

Semnificația acestui slogan urma să fie prea curând înțeleasă de către deportații aduși cu forța în lagărele respective. Atât înainte, cât și după transportul lor, efectuat cu trenuri de marfă, că niște vite, deportații erau dispuși în rânduri compacte și sortați pe peroane.

Trupele germane, efectuau aceste operații de triere, bătrânii și copiii erau despărțiți de grupurile apte de muncă, pregătindu-se să facă ultimul drum al vieții lor, către camerele de gazare, ascunse sub forma unor dușuri.

Batjocoriți și înfometati, își pierdeau încetul cu încetul personalitatea, la această contribuit și înfățișarea lor, după ce erau tunși.

Urma înregistrarea și tatuarea respectivelor numere pe braț și drumul spre cazarmament, pentru a-și ridica ținuta de lagăr. Cel care supraviețuia carantinei urma să se integreze într-o grupă de muncă, care-și avea sediul la Auschwitz III, lagăr situat în afara complexului, în localitatea Monovitz.

În ianuarie 1945, pentru a șterge urmele acestor masacre colective, conducătorii naziști ai acestor lagăre au hotărât să distrugă orice urmă a crimelor lor, prin raderea de pe fața pământului a lagărelor. Multe dintre barăci au căzut pradă incendiilor, altele, construite din cărămidă, au fost distruse prin explozie.

Datorită faptului că armata sovietică a înaintat mai repede decât se așteptau naziștii, o parte a lagărului de la Auschwitz, cu cele 39 de incinte ale sale, a rămas nedistrusă, constituind mărturia tragismului acestor locuri.

În iulie 1947, Parlamentul polonez a hotărât transformarea lagărului de concentrare în muzeu. Sculptori italieni și polonezi, ajutați de comitetul internațional Auschwitz, au ridicat un monument impresionant, dedicat victimelor holocaustului. Printre aceștia se numără și înaltul prelat franciscan Maximilian Kolbe, care, în semn de protest față de aceste atrocități, a declarat greva foamei și ca urmare a acesteia a și murit.

În amintirea călugăriței și filosoafei evreice Edith Stein, convertită la catolicism și ucisă la Auschwitz în anul 1942, o mănăstire carmelită ce funcționa într-o veche hală a unei fabrici îi poartă numele, începând cu anul 1984. Nemăsurata durere ce se consuma între pereții barăcilor, unde mai mult de 1000 de persoane erau înghesuite ca animalele, nu poate avea nici un corespondent în interpretarea actuală a evenimentelor ce s-au petrecut acolo.

Pentru ca asemenea atrocități să rămână vii în amintire, iar victimele terorii naziste să nu fie uitate niciodată, UNESCO a declarat lagărele de la Auschwitz, în 1979, ca parte a moștenirii culturale universale a omenirii.

Anita Lasker-Wallfisch din Breslau (Wroclaw), care va împlini 100 de ani în iulie 2025, a venit cu trenul la Auschwitz când era mică și a reușit să supraviețuiască și pentru că știa să cânte la violoncel și a fost inclusă astfel în *orchestra de fete*. A stat la Auschwitz din decembrie 1943 până în noiembrie 1944, după care a fost mutată în lagărul Bergen-Belsen. În 2018, a vorbit în Bundestag despre victimele național-socialismului: *Cine nu era trimis direct în camera de gazare, nu supraviețuia oricum prea mult*

la Auschwitz - maxim trei luni. Faptul că era talentată la muzică a ajutat-o să supraviețuiască. Erau foarte multe transporturi, iar crematoriul V nu putea face față la numărul de oameni veniți cu trenurile, a relatat Lasker-Wallfisch. Cei care nu mai încăpeau în camerele de gazare erau împușcați. În multe cazuri, oameni care încă mai trăiau erau aruncați în gropile în care ardea focul. Am văzut și asta. Auschwitz-Birkenau a fost cu adevărat o mașinărie de ucis, cu cuptoare industriale. Cine vizitează azi memorialul și petrece timp în muzeu în mai multe barăci, se îngrozește: grămezi masive de păr uman, de ochelari, vitrine pline cu proteze sau alte obiecte personale, obiecte martore ale crimelor.

Holocaustul a reprezentat încercarea Germaniei naziste, a aliaților săi și a altor colaboratori de a ucide evreii din Europa. În cei șase ani ai celui de-Al Doilea Război Mondial, persecuția și opresiunea sistematică, birocratică, sponsorizată de stat și organizată de guvern au dus la moartea a șase milioane de evrei europeni de pe întregul continent.

Bibliografie :

Johnson, Paul, 2019, *O istorie a evreilor*, Editura Humanitas, București

Wallfisch, Anita Lasker, 1996, *Inherith the truth*, Editura Giles De La Mare Publishers

www.wikipedia.ro

www.historia.ro

34. MEMORIA SUFERINȚEI ȘI CHIPUL LUI DUMNEZEU – HOLOCAUSTUL CA INTERPELARE RELIGIOASĂ A CONȘTIINȚEI UMANE

Georgiu Alexandru
Colegiul Național Liviu Rebreanu

PERSPECTIVĂ RELIGIOASĂ ASUPRA MEMORIEI, SUFERINȚEI ȘI RESPONSABILITĂȚII MORALE

Holocaustul reprezintă una dintre cele mai întunecate pagini ale istoriei moderne, un genocid ce a afectat milioane de vieți și conștiințe. Această lucrare își propune să evidențieze dimensiunea spirituală a acestei tragedii, să exploreze consecințele ei morale și teologice și să ofere un cadru de reflecție religioasă care să contribuie la formarea unei conștiințe vii și responsabile în rândul tinerilor. Din perspectiva religiei creștin-ortodoxe, Holocaustul este nu doar o catastrofă istorică, ci și o interpelare profundă la adresa umanității și a valorilor sale fundamentale.

Holocaustul: între memorie și responsabilitate - cuvântul „Holocaust” provine din greaca veche – *holos* („întreg”) și *kaustos* („ars”) – sugerând jertfa totală. Totuși, ceea ce s-a întâmplat între 1939 și 1945 nu a fost o jertfă, ci un act de barbarie împotriva vieții și demnității umane. Prin uciderea sistematică a peste șase milioane de evrei, dar și a romilor, persoanelor cu dizabilități, opozanților politici și altor categorii, regimul nazist a călcat în picioare valorile morale fundamentale ale omenirii.

Religia, în special cea creștină, ne cheamă la memorie. În Vechiul Testament, Dumnezeu îi poruncește poporului Israel: „Adu-ți aminte...” (Deuteronom 5,15). A-ți aminti este un act de credință, de comuniune cu trecutul și de refuz al indiferenței. Memoria Holocaustului este, astfel, o formă de mărturisire a adevărului, dar și o modalitate de a preveni repetarea greșelilor istoriei.

Chipul lui Dumnezeu în fiecare om – baza demnității umane - religia creștină afirmă clar: omul este creat „după chipul și asemănarea lui Dumnezeu” (Facerea 1,26). Orice atac asupra vieții umane este un atac asupra chipului divin. Holocaustul este, din acest punct de vedere, o profanare a creației lui Dumnezeu.

Într-un mod paradoxal, Holocaustul ne arată cât de adâncă poate fi căderea omului atunci când se rupe de Dumnezeu și de Legea iubirii. A reduce omul la o etichetă (etnică, rasială, religioasă) înseamnă a-i răpi unicitatea și demnitatea. Într-o lume desacralizată, omul devine instrument, obiect, iar păcatul – normă.

Răspunsul spiritual: rugăciunea, pocăința, compasiunea. Creștinismul oferă ca răspuns suferinței nu violența, ci rugăciunea și compasiunea. Psalmistul spune: „Domnul este aproape de cei zdrobiți cu inima și mântuiește pe cei smeriți cu duhul” (Psalmul 33,19). În fața durerii Holocaustului, Biserica este chemată să fie spațiu de vindecare, de memorie și de speranță.

Pocăința, înțeleasă nu doar ca recunoaștere a păcatelor personale, ci și ca solidaritate cu suferința altora, devine un act de comuniune spirituală. Putem vorbi despre o pocăință colectivă, prin care omenirea recunoaște greșelile trecutului și se angajează să nu le mai repete. În acest sens, pomenirea victimelor Holocaustului devine un act liturgic, o formă de comuniune și de asumare morală.

Educația religioasă – ziditoare de conștiințe. Educația religioasă nu este doar o transmitere de informații teologice, ci o formare a sufletului. În fața elevilor, profesorul de Religie are datoria de a vorbi despre Holocaust nu doar ca despre o lecție istorică, ci ca despre o lecție de viață. Să-i învețe pe tineri să recunoască valoarea unicității fiecărei persoane, să respingă ura, intoleranța, prejudecățile.

Religia ortodoxă, prin spiritualitatea ei profund umanistă și personalistă, oferă un fundament solid pentru construirea unei conștiințe deschise spre alteritate. Tinerii trebuie învățați să vadă în celălalt un frate, nu un dușman, un dar, nu o amenințare. Într-o lume în care discursul urii capătă din nou glas, lecția Holocaustului este mai actuală ca oricând.

A trăi iubirea – antidotul împotriva urii. Porunca iubirii este centrul vieții creștine. Iisus Hristos spune: „Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvântați pe cei ce vă blestemă” (Matei 5,44). Această poruncă nu este o invitație la pasivitate, ci la transformarea lumii prin iertare și bine. Holocaustul arată unde poate ajunge lumea când iubirea este înlocuită cu ideologie, și harul cu manipularea.

Creștinismul ne cheamă nu la uitare, ci la transfigurare. A răspunde urii cu iubire nu înseamnă a accepta răul, ci a-l învinge prin bine, asemenea lui Hristos pe Cruce. Astfel, putem face din memoria Holocaustului o sursă de lumină, nu doar de durere.

Concluzii

Din perspectivă religioasă, Holocaustul este o dramă a umanității căzute, dar și o chemare la trezirea conștiințelor. Este o lecție despre fragilitatea binelui într-o lume care uită de Dumnezeu, dar și despre puterea credinței, a memoriei și a iubirii.

Ca profesori, educatori, creștini, suntem chemați să ducem mai departe această lecție – nu cu frică, ci cu speranță. Cu conștiința că fiecare copil învățat să iubească și să respecte viața este o lumină care ține întunericul departe.

Să nu uităm. Să nu învinuim pe nedrept. Să nu repetăm. Dar mai ales: să iubim. Adevărul, viața, pe aproapele. Pentru că iubirea este singura forță care poate preveni un nou Holocaust. Glasuri care nu trebuie uitate

1. Mărturii ale supraviețuitorilor Holocaustului

Elie Wiesel, supraviețuitor din Auschwitz, scriitor și laureat al Premiului Nobel pentru Pace:
„Pentru cel ce trăiește Holocaustul, nimic nu este normal. Când totul în jur devine moarte și cenușă, doar credința – chiar și în tăcerea lui Dumnezeu – rămâne ultimul refugiu.”
(din *Noaptea*, 1958)

Primo Levi, supraviețuitor din lagărul de la Auschwitz:
„Aici, în lagăr, omul nu mai este om. Este un număr, un obiect, o umbră. Iar cea mai mare durere nu este foamea sau frigul, ci pierderea umanității.”
(din *Ce este un om?*, 1986)

Eva Mozes Kor, supraviețuitoare a experimentelor doctorului Mengele, fondatoare a Muzeului Iertării:
„Am învățat că iertarea nu schimbă trecutul, dar schimbă viitorul. Am ales să nu mai fiu o victimă.”

2. Citate din gânditori și lideri religioși

Papa Ioan Paul al II-lea, la vizita la Auschwitz, 1979:
„Auschwitz este locul în care umanitatea a atins limita întunericului. Dar și locul în care rugăciunea tăcută rămâne singurul răspuns.”

Rabinul Jonathan Sacks:
„Cea mai mare întrebare după Holocaust nu este unde a fost Dumnezeu, ci unde a fost omul?”

Sfântul Siluan Athonitul (cuvânt adaptat tematic):
„Duhul urii este de la diavolul; cine urăște, chiar și un singur om, acela nu are harul lui Dumnezeu.”

3. Citate din Biblie cu valoare interpretativă pentru tema Holocaustului

Proorocul Ieremia:

„O, de mi-ar fi capul apă și ochii – izvor de lacrimi, aș plânge ziua și noaptea pe cei uciși...”
(Ieremia 9,1)

Psalmul 33,19:

„Domnul este aproape de cei zdrobiți cu inima și mântuiește pe cei smeriți cu duhul.”

Evrei 13,3:

„Aduceți-vă aminte de cei închiși, ca și cum ați fi și voi închiși cu ei.”

Bibliografie

- Arhim. Sofronie, 2004. *Sfântul Siluan Athonitul*. Editura Deisis, Sibiu, p. 112.
- Levi, Primo, 2013. *Ce este un om?*. Polirom, Iași, p. 94.
- Sacks, Jonathan, 2002. *The Dignity of Difference*. Continuum, Londra, p. 88.
- Sfânta Scriptură, 2014. *Biblia sau Sfânta Scriptură*. Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București.
- Wiesel, Elie, 2011. *Noaptea*. Humanitas, București, p. 71.
- *Discursuri ale Papei Ioan Paul al II-lea (Auschwitz, 1979)*. https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/ro/speeches/1979/june/documents/hf_jp-ii_spe_19790607_polonia-auschwitz.html. [Interactiv] [Citat: 23 aprilie 2025.]
- *Eva Mozes Kor – interviuri documentare (CANDLES Holocaust Museum)*. <https://candleholocaustmuseum.org/>. [Interactiv] [Citat: 23 aprilie 2025.]
- *Mărturii din arhiva Yad Vashem*. <https://www.yadvashem.org/>. [Interactiv] [Citat: 23 aprilie 2025.]

35. AUSCHWITZ- LA VIA SENZA RITORNO

Florina Giurca

Liceul de Muzică „Tudor Jarda”, Bistrița

“Il luogo dove l’umanità è stata sottomessa, il posto dove il clamore del dolore non si è attenuato neanche dopo tanti decenni, dove il silenzio grida più di qualsiasi parola, Auschwitz rimane una piaga aperta dell’umanità, mentre migliaia di voci spente risuonano nella mente dei visitatori.” Saranno queste parole le migliori a descrivere Auschwitz- Birkenau, il posto dove milioni di persone innocenti hanno perso la vita? Di sicuro, non c’è niente che possa essere paragonato all’impatto di una visita in questo luogo.

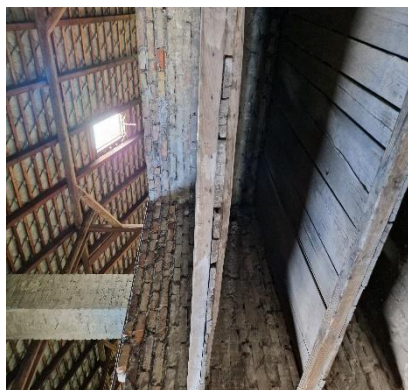
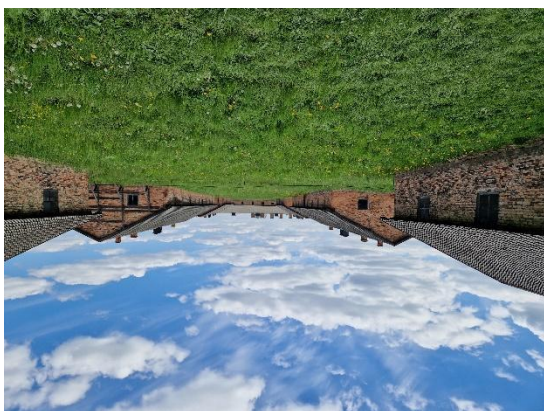
Prima di tutto, quando arrivi ad Auschwitz ti vengono nella mente tutte le rappresentazioni che hai immaginato mentre leggevi i libri in cui i sopravvissuti degli orrori avevano descritto il luogo: i sentieri, i recinti, le costruzioni e tutto quello che rappresentava un modo di vivere per migliaia di persone. E’ difficile pensare che gli uomini, le donne e i bambini che arrivavano lì fossero convinti che quel posto sarebbe la loro prossima casa e che ebbene lasciato tutto per cominciare una nuova vita in quel luogo, perché all’inizio si credeva che le persone fossero portate lì per lavorare o per trovare una nuova via, come diceva anche il motto dall’ingresso nel campo di concentramento: *Arbeit macht frei*.

Dal momento in cui entri nel museo puoi vedere le foto che mostrano delle solite persone con dei sogni e delle aspirazioni come le nostre, ed è impossibile non provare un sentimento di tristezza pesante: dei vecchi con uno sguardo rassegnante, delle donne che tengono strettamente accanto loro i bambini spaventati o dei giovani incapaci di accorgersi quello che si sta succedendo. Poi, la via porta alle vetrine che presentano le valigie, i pettini, le scarpe o altri oggetti appartenenti a tutte le persone arrivate in quel posto, compreso dei vestiti, degli oggetti che rappresentavano un pezzettino della vita che sono stati forzati ad abbandonare. Una delle più intense foto esibite nel museo, che non solo commuove, ma anche colpisce data la sua significanza è la foto in cui un soldato tedesco usa un dito per indicare dove devono andare i prigionieri: al lavoro o alla morte. Anche se oggi sembra impensabile che un semplice gesto possa porre fine ad una vita umana, quest’era la realtà nei campi di concentramento. Un’altra immagine drammatica esposta nel museo è rappresentata dal contenitore con il cenere delle persone uccise e cremate, immagine che ti lascia sbalordito, pensando a tutte le vite che hanno finito così. Inoltre, tutti quegli edifici che sono stati testimoni di migliaia di orrori ricordano che sei nel luogo dove qualsiasi traccia di umanità fu annientata.

Le emozioni che un essere umano può provare quando lascia il campo di concentramento di Auschwitz sono intense e consistenti. Però, tutti i sentimenti si raddoppiano quando arrivi a Birkenau, il posto dove la morte sembra a casa sua, visto che le condizioni in cui i prigionieri erano costretti a vivere lì, possono essere considerati oggi come inconcepibili. Costruzioni prive di luce, di calore, con asticelle al posto dei letti, senza coperte, soltanto delle paglie che servivano come qualcosa di soffice, con uno

spazio estremamente insufficiente per l'enorme numero di persone che si trovavano in quel posto. Oltre a ciò, il paesaggio intorno alle caserme sembra sconvolgente, anche se adesso c'è l'erba verde, al tempo c'era fango e sporcizia. Si può dire che anche il panorama fosse squallido, proprio come i tempi.

Dopo tante immagini ed informazioni triste una domanda rimane: dove hanno trovato la forza di sopravvivere tutte le persone che hanno sperimentato gli orrori dei campi di concentramento nazisti? In quale angolo di quei luoghi atroci hanno visto un grano di speranza per vivere a testimoniare il fine di quel orrendo posto?

Non sapremo mai tutte le cose orribili che sono successi lì, tutte le lacrime che sono state versate o cosa hanno sentito le persone che hanno vissuto gli ultimi momenti della loro vita qui, ma l'idea essenziale è di non dimenticare mai cosa rappresentano Auschwitz e Birkenau- **il simbolo del dolore supremo.**

„KTO NIE PAMIĘTA HISTORII SKAZANY JEST
NA JEJ PONOWNE PRZEŻYCIE”

GEORGE SANTAYANA

“THOSE WHO DO NOT REMEMBER THE PAST
ARE CONDEMNED TO REPEAT IT”

GEORGE SANTAYANA

36. CE ÎNSEAMNĂ SĂ FII TOLERANT?

Viorica Greab
C.S.E.I. Nr. 2, Bistrița

Asistăm în ultima perioadă, la nivel planetar, la mutații profunde marcate de globalizare, informatizare, mondializarea economiei, creșterea mobilității, dar din păcate, și la exacerbară atitudinilor conflictuale, greu de gestionat în multe părți ale lumii, soldate cu adevărate drame care se petrec, atât la nivel macro, cât și microsocial. Toate aceste atitudini demonstrează iraționalitatea războiului, indiferent de locul, timpul și motivele care l-au declanșat. Pierderile suferite, întreaga gamă de drame rezultante ale conflictelor produc răni grave, greu de gestionat în timp.

Să fii tolerant într-o lume în care simțim uneori, presiunea prejudecăților a xenofobiei, a intoleranței, a atitudinilor discriminatorii este foarte important. Dar, ce înseamnă să fii tolerant?

Să fii tolerant înseamnă, în primul rând, acceptarea diversității, a diferențelor individuale și ale grupului, diferențe care pot fi de natură culturală, religioasă, de rasă, ideologică, socială. Care este vârsta la care începe toleranța? Iată o întrebare la care educația și școala prin potențialul său, trebuie să răspundă.

Educația multiculturală înseamnă în primul rând acceptarea diversității culturale, respectul față de valorile culturale ale unui grup social, și la nivel macro, al unui popor. Nicio cultură nu este superioară altei culturi. Pornind de la această premisă, vom reuși să educăm elevii, în așa fel, încât să fie pregătiți pentru societatea în continua schimbare, o societate interculturală.

Cultivarea atitudinilor antidiscriminatorii și ale toleranței începe în familie, în socializarea primară și este continuată în școală, cu ajutorul educatorilor care au această misiune minunată de a promova solidaritatea, acceptarea și iubirea între semeni. Cuvântul magic al antidiscriminării este „iubirea”. Numai printr-o comunicare empatică, prin dorința de acceptare a paletelor multiculturale, prin redimensionarea valorilor, atât de distorsionate de actualul mers al societății, vom reuși să facem acest lucru, să producem, în rândul elevilor, al educabililor în general, schimbări majore manifestate în comportamentul față de cei din jur.

Rănila trecutului ne marchează și astăzi. Holocaustul și războaiele au semănat durere și moarte, ori scopul nostru și al diplomației este acela de a anihila conflictele și a le controla, astfel încât omenirea să nu mai aibă de parcurs acele tragedii. Din păcate, dorința de expansiune a unor lideri, pe cât de irațională, pe atât de dramatică, este aceea de a încearca răsturnarea ordinii planetare. Conflictele latente, frustrările acumulate și dorința de mărire, de a stăpâni lumea, de a impune reguli absurde, de a trasa noi granițe a apărut ca o rană deschisă, în ultimul timp. Tocmai de aceea, este necesar ca fiecare dintre noi, să luptăm pentru respectarea drepturilor omului și ale copiilor, păstrarea ordinii și democrației, a unei societăți deschise pentru multiculturalitate și diversitate.

Suntem diferiți și totodată, asemănători. Suntem diferiți prin culoarea pielii, a religiei, a culturii cu care am crescut, dar suntem cu toții, oameni care locuiesc pe această planetă. Într-o societate multiculturală este loc pentru fiecare. Niciun om nu este superior altuia, la fel cum nicio cultură nu e superioară altei culturi.

Toleranța înseamnă să-i respecti pe ceilalți oameni, să accepți punctul de vedere al celuilalt/ celorlalți oameni din jurul tău, să iubești animalele, să le îngrijești la nevoie, să-i asculți cu răbdare pe cei din jurul tău, să trăiești cu intensitate bucuria și durerea celuilalt, să suporti uneori și ceea ce ți se pare, la început, dificil de acceptat, respectiv, punctul de vedere al celuilalt.

Cultivarea toleranței în rândul elevilor ar trebui să fie preocuparea majoră a fiecărui profesor, pentru diminuarea agresivității în școală, a numărului de conflicte existente care uneori, pot să aibă repercursiuni nedorite de nimeni.

ABC-ul toleranței începe cu asertivitatea, bunătatea, comunicarea, dăruirea, empatia, fericirea de a fi împreună, diferiți și egali în fața lui Dumnezeu și poate continua. Modalitatea noastră de raportare ne

situează acolo unde dorim să fim. Putem crea emoții pozitive față de cei din jur printr-un simplu zâmbet, dorința de comunicare, de depășire a barierelor, indiferent de tipul lor. Modul în care noi reușim să facem acest lucru se va răsfrânge pozitiv și asupra personalității noastre și vom reuși să transmitem, prin educație aceste valori. A fi tolerant, nu înseamnă a renunța la valorile și principiile tale, ci la a le ajusta uneori, la acceptarea percepției diferite a celor din jur. Conceptele, limitele toleranței și percepțiile se pot schimba în timp, conjunctural sau în funcție de experiența de viață. A fi tolerant înseamnă sintetic a avea grijă față de noi și a respecta pe cel de lângă noi.

Acceptând ideea că oamenii sunt în general, contaminați de dispozițiile psiho-afective ale celor din jur, rolul profesorului este acela de a semăna valorile diversității, ale multiculturalității și ale acceptării diferențelor, în rândul copiilor. Promovarea toleranței în context formal și nonformal, modelarea atitudinilor copiilor față de principiile și valorile celorlalți, cultivarea respectului pentru pace, deschidere și solidaritate este o provocare pentru fiecare părinte și cadru didactic, deopotrivă. De modul cum vom reuși să facem acum acest lucru va depinde existența societății de mâine.

Bibliografie:

1. Niculescu, Dana, „Ce înseamnă să fii tolerant și cum ne educăm această calitate”- Revista „Sănătatea emoțională”, 2021.
  2. Biblioteca Publică de Drept, 2011- „Declarația Principiilor Toleranței”,
<https://bibliotecapublicadrecht.wordpress.com/2020/11/15/declaratia-principiilor-tolerantei/>
  3. „10 sfaturi pentru a crește un copil tolerant”- <https://www.desprecopii.com/info-id-20162-nm-10-sfaturi-pentru-a-creste-un-copil-tolerant.htm>
- Lucrarea în format digital: <https://view.genially.com/6832c57cfdfedf40053922ae/presentation-lucrare-simpozion-national-holocaustul-ce-inseamna-sa-fii-tolerant>

37. NUMERELE CARE AU ȘOCAT LUMEA

Logigan Adriana-Ioana
Liceul de Muzică Tudor Jarda, Bistrița

”Am devenit dintr-o persoană un număr”, spuse, într-o mărturisire a sa, supraviețuitor al Holocaustului Ladislav Roth. Prin transformarea numelui într-un simplu număr, prizonierii erau privați de individualitate, personalitate, istorie și demnitate. Durerea din aceste cuvinte transmite dimensiunea inumană a Holocaustului, transformând experiența individuală într-un simbol al suferinței colective.

Tatuajele de la Auschwitz sunt simboluri ale cruzimii și rezistenței. Liniile albastre estompate ale unui număr de identificare pe antebraț au devenit imaginea emblematică a Holocaustului. Tatuajele supraviețuitorilor simbolizează nu doar brutalitatea extremă a lagărelor de concentrare, ci și încercarea regimului nazist de a-i dezumaniza pe cei încarcerați. De asemenea tatuajele reprezintă rezistența și supraviețuirea celor ce le poartă. Complexul de lagăre de concentrare Auschwitz a fost singurul loc în care deținuții au fost tatuați sistematic în timpul Holocaustului. La început, deținuții primeau un număr de identificare, cusut pe uniforma de lagăr. Aceste numere erau însoțite de simboluri, litere sau forme geometrice ce indicau statutul, naționalitatea sau religia prizonierului. Pentru a putea identifica prizonierii decedați înregistrați, autoritățile SS au introdus practica tatuării numărului de lagăr direct pe piele. Cu sute de decese zilnice și hainele fiind reutilizate, identificarea devenea imposibilă fără marcaj direct pe piele.

Inițial, tatuajele erau aplicate pe piept, iar mai târziu pe antebrațul stâng.

Holocaustul este un termen utilizat pentru a descrie uciderea a aproximativ 11 milioane de oameni, dintre care jumătate evrei, din Europa, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Între 1941 și 1945, regimul nazist din Germania, condus de Adolf Hitler, a orchestrat exterminarea sistematică a aproximativ 6 milioane de evrei europeni, dar și a altor grupuri considerate indezirabile. În acest articol voi evidenția dimensiunile acestui genocid prin prisma numerelor, datelor și țărilor implicate.

Numerele morții

Grup afectat	Număr estimat de victime	Procentaj	Observații
Evrei	6.000.000	54%	Marea majoritate exterminate în lagăre
Prizonieri sovietici	2.000.000-3.000.000	~20%	Uciși prin înfometare, execuții
Romi	200.000-500.000	~5%	Suferință intensă și exterminare
Persoane cu dizabilități	250.000	~2%	Eliminați prin programul T4
Polonezi neevrei	1.800.000-2.000.000	~18%	Victime ale ocupației naziste
Homosexuali, martori ai lui Iehiva, opozanți politici	zeci de mii	<1%	Închiși și uciși
Total victime	11.000.000	100%	

Țările afectate și estimarea numărului victimelor
Înainte ca națiștii să preia puterea în anul 1933, în Europa exista o cultură evreiască matură. Până

În 1945, cei mai mulți evrei europeni, doi din trei, fuseseră uciși. Nu există nicăieri în lume o listă completă a tuturor celor care au pierit. Estimările de azi pot crește sau scădea pe măsură ce se descoperă noi documente sau pe măsură ce istoricii ajung la o înțelegere mai exactă a evenimentelor. O estimare a numărului de evrei uciși în fiecare țară este prezentată în tabelul următor:

Țară	Evrei	Victime evrei	Procentaj
Albania 1937	~200	nu se știe	-
Austria 1938	185.026	65.459	~36%
Belgia 1939	90.000	24.387	~27%
Cehoslovacia 1921	354.000	260.000	~75%
Sudeți 1939	2.363	~360	~15%
Boemia și Moravia 1930	117.551	77.297	~66%
Slovacia 1940	88.951	~60.000	~68%
Sudul Slovaciei și Rusia Subcarpatică 1939	142.000-148.000	114.000-120.000	~81%
Danemarca 1937	7.500	52-116	~2%
Estonia 1937	4.500	963	~22%
Franța 1939	300.000-330.000	72.900-74.000	~23%
Germania 1939	237.723	165.200	~70%
Grecia 1941	58.800-65.000	4221	~7%
Ungaria 1937	490.621	297.621	~61%
granițele din 1941	825.007	564.507	~69%
Italia 1938	58.412	7.858	~14%
Letonia 1939	93.479	70.000	~75%
Lituania 1937	153.000	130.000	~85%
Luxemburg 1940	3.500-5.000	1.200	~24%
Olanda 1940	140.245	102.000	~73%
Norvegia 1940	1.800	>758	~45%
Polonia 1937	3.350.000	2.770.000-3.000.000	~90%
România 1930	756.930	211.214-260.000	~46%
Transilvania de nord ocupată de maghiari		90.295	
Basarabia și Bucovina 1930	314.000	103.919-130.000	~42%
Uniunea Sovietică 1939	3.028.538	1.340.000	~44%
Iugoslavia 1941	82.242	67.228	~82%
Slovenia (ocupată de germani) 1937	1.500	1.300	~87%
Serbia 1937	17.200	15.060	~89%
Macedonia 1941	7.762	6.982	~90%

Modalități de ucidere a evreilor

a) Centrele de exterminare naziste și victimele evreiești

Aproximativ 2,7 milioane de evrei au fost uciși în centrele de exterminare. Regimul nazist german a creat cinci lagăre special concepute pentru uciderea evreilor cu gaz toxic. Acestea au fost: Chelmno, Belzec, Sobibor, Treblinka, Auschwitz-Birkenau. Aceste centre erau destinate exclusiv uciderii în masă, nu muncii sau detenției pe termen lung.

b) Execuțiile în masă ale evreilor în Europa de Est

Aproximativ 2 milioane de evrei au fost uciși prin execuții în masă și alte masacre similare. Germanii, alături de aliații și colaboratorii lor, au organizat execuții în masă și masacre ale evreilor în peste 1.500 de orașe, sate și comune din Europa de Est ocupată.

c) Crimele comise în ghetouri, lagăre de muncă și lagăre de concentrare

Între 800.000 și 1.000.000 de evrei au fost uciși în ghetouri, lagăre de muncă și lagăre de

concentrare. În ghetourile, lagărele de concentrare și lagărele de muncă create de germani, împreună cu aliații și colaboratorii lor, evreii au fost uciși prin: privare intenționată de hrană, boală, tratament brutal și acte arbitrare de violență.

d) Violente comise în afara lagărelor și ghetourilor

Cel puțin 250.000 de evrei au fost uciși în alte acte de violență, desfășurate în afara lagărelor și ghetourilor. Aceste acte includ: revolte violente împotriva evreilor, execuții individuale, uciderea evreilor care activau ca partizani, asasinate comise în timpul transporturilor între locuri de detenție.

Auschwitz, lagărul morții, a fost cel mai mare lagăr de concentrare nazist german, iar din 1942 și un centru de exterminare în masă a evreilor. În anii 1940-1945, naziștii au deportat în el cel puțin 1.300.000 de oameni din care:

Grup afectat	Număr estimat de victime	Procentaj
Evrei	1.100.000	85%
Polonezi	140.000-150.000	11%
Romi	23.000	1,5%
Prizonieri sovietici	15.000	1%
Prizonieri de alte naționalități	25.000	1,5%

Holocaustul nu este doar o lecție de istorie, ci și un avertisment despre pericolele intoleranței, propagandei și dictaturii. Numerele șocante nu sunt doar statistici, ele reprezintă vieți pierdute, familii distruse și o umanitate care a fost martoră la o atrocitate fără precedent.

Bibliografie

1. <https://semneletimpului.ro/social/discriminare/holocaustul-matematika-unei-istorii-absurde.html>
2. <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/tattoos-and-numbers-the-system-of-identifying-prisoners-at-auschwitz>
3. <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/introduction-to-the-holocaust>
4. <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/jewish-losses-during-the-holocaust-by-country>
5. <https://www.britannica.com/event/Holocaust>

38. COPIII ASCUNȘI DIN LAGĂRE Janek Schleifstein

Luca Alina Silvia

Școala Gimnazială „Avram Iancu” Bistrița

În anul 1997, regizorul italian Roberto Benigni a realizat filmul „Viața e frumoasă”, o poveste tulburătoare despre destinul unui evreu care își ascunde fiul de cinci ani într-un lagăr nazist. În poveste, tatăl îi spune copilului că totul este doar un joc: trebuie să evite soldații SS, să nu plângă, să nu se plângă și să nu ceară de mâncare — astfel va acumula puncte și va câștiga un tanc adevărat. Benigni a fost răsplătit cu trei premii Oscar, devenind celebru în întreaga lume. Totuși, considerând povestea sa o ficțiune, nu bănuia că, în realitate, ceva asemănător chiar s-a întâmplat.

Janek Schleifstein s-a născut pe 7 martie 1941 în ghetoul evreiesc din Sandomierz, în sud-estul Poloniei ocupate. Prima oară părinții l-au ascuns când avea doar un an: locuitorii ghetoului au fost trimiși ca sclavi la fabrica de armament HASAG din Czechochowa. În prima zi, toți copiii au fost selecționați și trimiși la Auschwitz, fiind considerați inutili pentru muncă. Mama lui Janek a reușit să-l ascundă într-un subsol, unde a trăit timp de 18 luni în întuneric total. Lumina venea doar când părinții coborau cu hrană și lumânări. A fost învățat să nu scoată niciun sunet — orice zgomot putea atrage soldații —, iar părinții au adus o pisică, ca să-l protejeze de șobolani.

În septembrie 1943, personalul fabricii a fost înlocuit cu muncitori polonezi, iar evreii au fost trimiși în lagărul de concentrare Buchenwald — al cărui portal era marcat cu sinistru inscripție „Jedem das Seine” — „Fiecăruia ceea ce merită”. Atunci, Israel Schleifstein i-a spus fiului său, care avea doar doi ani și jumătate: „Acum vom juca un joc interesant. Îți promit trei bucățele de zahăr diseară, dacă nu plângi orice s-ar întâmpla.” Zahărul era o comoară, iar Janek, abia învățând să vorbească, a acceptat imediat. Tatăl său a cusut un sac mare, cu găuri pentru aer, l-a ascuns pe copil în el sub niște haine, și l-a purtat astfel în lagăr.

La Buchenwald, familia a fost despărțită, povestește istoricul Tadeusz Kamiński. Mama lui Janek a fost trimisă la Bergen-Belsen, iar copiii și bătrânii au fost executați la sosire. Comandantul SS, Hermann Pister, a declarat: „Avem nevoie de muncitori, nu de paraziți.” Israel și-a ascuns fiul într-o baracă, iar doi comuniști germani l-au ajutat să-l țină în viață. Îi dădeau firimituri din rația lor, apă de ploaie și i-au sculptat o jucărie — un căluț mic de lemn. Janek vorbea doar în șoaptă și nu plângea niciodată. „Trebuie să ne ascundem de oamenii răi, altfel ne vor duce la vrăjitoarea cea rea”, îi spunea tatăl.

Totuși, jucăria i-a adus un pericol uriaș: un soldat SS de 30 de ani a găsit căluțul în timpul unei inspecții. Când a descoperit ascunzătoarea, în loc să-l raporteze, a fost impresionat de copilul tăcut și palid — avea un fiu de aceeași vârstă. A numit copilul „talismanul Buchenwaldului” și a ordonat să i se croiască o uniformă miniaturală. La apelul zilnic, Janek raporta solemn: „Toți deținuții au fost numărați.” Însă, când veneau ofițeri superiori, era ascuns din nou — copiii nu aveau voie să existe în lagăr.

În barăcile lagărului Buchenwald se ascundeau, de fapt, cel puțin douăzeci de copii sub zece ani. Cei mai mulți au supraviețuit. Printre ei și Stefan Zweig, un băiat de patru ani din ghetoul Cracoviei, adus la Buchenwald în 1944. A fost ascuns într-un salon de bolnavi de tifos — un loc în care nici măcar SS-ul nu îndrăznește să intre. În mod miraculos, băiatul nu s-a îmbolnăvit.

În februarie 1945, Janek a fost lăsat nesupravegheat, a ieșit în curte și a fost văzut de adjunctul comandantului. Furios, acesta a ordonat să fie trimis la camera de gazare. Tatăl său a implorat două zile de răgaz, promițând un frumos șa pentru cal — pasiunea ofițerului. Din nou, soarta a intervenit: după două zile, naziștii l-au trimis pe frontul de est. Israel, mulțumind cerului, și-a ascuns fiul în infirmerie, unde a rămas până la eliberarea lagărului, pe 11 aprilie 1945, când deținuții s-au revoltat și au capturat garda SS.

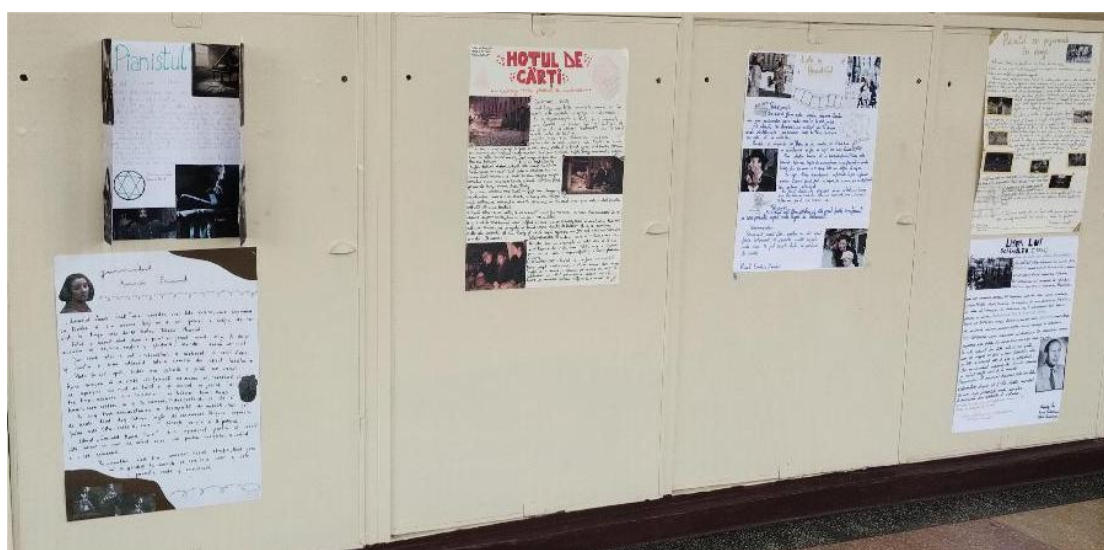
Janek Schleifstein, se poate spune, s-a născut sub o stea norocoasă. Supraviețuirea sa într-un cuib al morții, printre asasini naziști, a fost un miracol. După război, s-a aflat că mama lui era în viață — fusese găsită la Dachau. În 1948, familia s-a stabilit în Statele Unite. Povestea lui Janek a fost descoperită abia după lansarea filmului lui Benigni, când un cercetător a găsit dosarele sale în arhivele americane. A acordat un singur interviu, după care a refuzat orice contact cu presa. Amintirile sunt prea dureroase.

Astăzi, Janek Schleifstein (în vârstă de 80 de ani) trăiește în New York. A mărturisit că doarme mereu cu lumina aprinsă — umbrele subsolurilor și colțurilor întunecate din lagăr nu l-au părăsit niciodată. În 1947, la doar șase ani, a fost cel mai tânăr martor într-un proces împotriva gardienilor de la Buchenwald, identificând patru dintre cei mai cruzi. Ca rezultat, 22 de membri SS au fost condamnați la moarte, dintre care 11 au fost executați. Comandantul Hermann Pister a murit de infarct în celulă, așteptându-și sentința.

Așadar, pe acest pământ nu există doar noroc miraculos, ci și o formă de dreptate...

Bibliografie-Grupul pasionaților de istorie

Din activitățile clasei a VII-a D cu tema-”Holocaustul-o pată neagră în istoria omenirii”

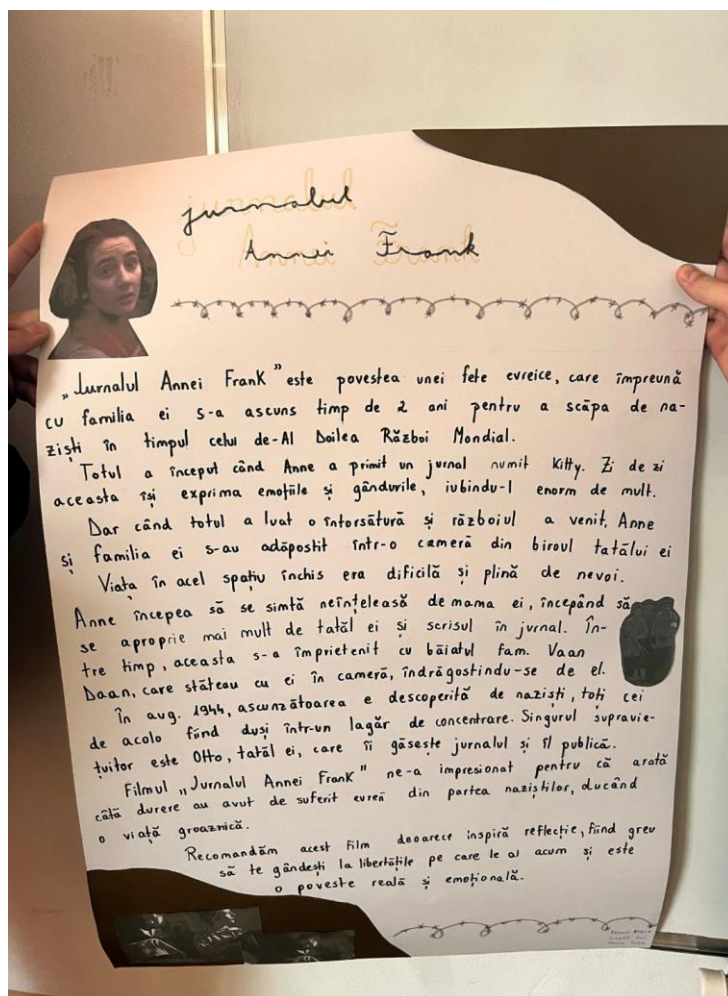
ZTE Blade A75 5G

ZTE Blade A75 5G

ZTE Blade A75 5G

39. MUZICA ÎN LAGĂR

Neamțu Alexandra,
Liceul de Muzică Tudor Jarda, Bistrița

În sistemul concentraționar nazist au existat numai șase lagăre de exterminare: Chelmno, Belzec, Sobibor, Treblinka, Majdanek și Auschwitz-Birkenau. Au existat sute, dacă nu chiar mii, de lagăre de concentrare.

„Muzică degenerată” era etichetată de naziști creațiilor musicale pe care le considerau dăunătoare sau decadente. Era vorba de muzică atonală, jazz și, mai ales, de lucrări ale compozitorilor evrei. Majoritatea muzicienilor afectați de această cenzură au fost forțați să plece în exil sau au sfârșit prin a fi uciși în lagăre de concentrare, rezultând o dureroasă pierdere de talent în viața muzicală europeană. Unii dintre compozitorii disprețuiți și condamnați de naziști au fost Felix Mendelssohn, Gustav Mahler, Arnold Schoenberg și Kurt Weill.

În ciuda acestui fapt, mulți muzicieni evrei au reușit să supraviețuiască tocmai datorită talentului lor. Membrii orchestrei aveau condiții puțin mai bune, și anume, rații mai mari, haine ceva mai groase, șanse mai mici să fie trimiși la moarte. Cele mai cunoscute orchestre au fost în Auschwitz I și Birkenau (Auschwitz II), incluzând femei și bărbați prizonieri, sub conducerea unor dirijori ca Alma Rosé (nepoata lui Gustav Mahler), care a condus orchestra femeilor din Birkenau.

Auschwitz a ucis peste 1,1 milioane de bărbați, femei și copii între 1940 și 1945. Holocaustul a ucis peste 11 milioane de persoane, dintre care 6 milioane de evrei.

În lagărul de la Auschwitz, naziștii au folosit muzica în moduri cinice și crude. Orchestra lagărului *Lagerkapelle* era forțată să cânte la porțile lagărului în timp ce prizonierii mărșăluiau la muncă și înapoi. Se cântau marșuri ritmate pentru a menține „disciplina”. Muzica răsună uneori în timp ce aveau loc execuții, selecții pentru camerele de gazare sau alte atrocități. În astfel de momente, muzica nu era doar fundal, ci un instrument de deumanizare. Comandanții lagărului, cum ar fi Josef Mengele, cereau concerte private susținute de prizonieri muzicieni, uneori chiar lângă crematorii.

Muzica a consolată și a învins ororile sale aparent nesfârșite în acești cincinani. *Sarcina noastră era să cântăm în fiecare dimineață și seară la poarta lagărului, astfel încât comandourile de lucru care plecau și intrau să mărșăluiească frumos în pas cu marșurile noastre. Trebuia, de asemenea, să fim disponibili în orice moment pentru a cânta pentru personalul SS individual care venea în blocul nostru și dorea să asculte puțină muzică după ce trimisese mii de oameni la moarte* a declarat pentru CNN Anita Lasker-Wallfisch, o supraviețuitoare de la Auschwitz care cânta la violoncel.

Prizonierii evrei din lagărele de concentrare folosea muzica pentru a-și exprima durerea și teroarea în ciuda faptului că se aflau în iad. Nu puteau să-și documenteze condițiile, așa că și-au spus poveștile prin cântece și muzică, creând, în secret, muzică pentru a face față, a supraviețui și a-și documenta experiențele departe de ofițerii SS.

În ciuda condițiilor extreme de viață din Auschwitz, lagărul a găzduit o elaborată și diversă scenă muzicală. Prima orchestră a apărut în iarna anului 1941, avându-l ca dirijor pe Franz Nierychlo, el având inițiativa aceasta, pentru a-i putea scuti pe unii prizonieri de munca silită, performând la cererea lagărului. Inițial au fost un grup cameral format din șapte persoane, folosind instrumente confiscate, ulterior fiind înlocuite de altele mai bune de către diverși membrii ai familiilor. Repetițiile s-au ținut în clădirea 24, la subsolul, unde era o mică scenă și un pian de concert, ulterior, devenind sală de concerte, atât pentru deținuți, cât și pentru membrii SS. Acest grup a crescut rapid la o sută de membrii, fiind foarte mulți muzicieni polonezi arestați, crescând și calitatea interpretativă. Dar, în ciuda acestui fapt, evreii nu erau lăsați să se alăture.

Acest lucru s-a schimbat în octombrie, 1944, când au expulzat din lagăr o mulțime de prizonieri cehi, ruși și polonezi, inclusiv o mulțime de muzicieni. Aceștia au fost înlocuiți de muzicieni evrei. Dimensiunea orchestrei s-a diminuat, iar în noiembrie 1944, s-a desființat total, când au fost deportați

foarte mulți evrei la Bergen-Belsen. Majoritatea muzicienilor care au performat în orchestra, nu au supraviețuit să participe la finalul războiului.

În afara orchestrei, au fost o mulțime de muzicieni sponsorizați de gardienii SS, angajându-i ca *sclavi muzicali*, care erau nevoiți să performeze oricând și oriunde primeau ordin.

Un astfel de prizonier a fost Emilio Jani, un tenor Italian, a cărui memorii se numesc *Vocea m-a salvat*.

Un altul, a fost Coco Schumann, un chitarist evreu, care a avut o carieră de peste 70 de ani în muzica swing și jazz, și care a supraviețuit multor lagăre. În 1943 a fost deportat în lagărul Theresienstadt, devenind membru al formației *Ghetto Swingers*, fiind obligați să susțină concerte pentru ofițeri. Anul următor, toată trupa a fost deportată la Auschwitz, unde performa pentru prizonierii noi sosiți și pentru cei care erau trimiși la muncă forțată. Încele din urmă, Coco, a ajuns la Dachau, de unde a și fost eliberat de soldații americani. Autobiografia sa, *The Ghetto Swingers*, a fost lansată în anul 1997, devenind un bestseller și a fost adaptată într-un spectacol musical în 2012, în Hamburg.

La un moment dat, la Auschwitz, a fost creată o orchestra format doar din femei, având ca dirijor o evreică germană, Alma Rosé. Scopul a fost doar de a câștiga timp și viață. Fiecare dintre ele era conștientă că scapă de gazare doar datorită faptului că erau pe placul ofițerilor, interpretând doar ce doreau ei, chiar dacă și-au atras umilințe și din partea celorlalți prizonieri, deoarece colaborau cu naziștii. La un moment dat, s-a alăturat orchestrei o pianist și soprană din Franța, pe nume Fania Fénelon, care și-a scris memoriile în 1976 despre supraviețuirea ei, Jurnalurile ei, numite *Recuperare pentru orchestră*, au fost adaptate în 1980 într-un film de televiziune, *Playing for Time*.

O altă membră supraviețuitoare a acestei orchestre, a fost Anita Laser-Wallfish, mai sus menționată, o violoncelistă germană, evreică. A ajuns la Auschwitz în luna decembrie a anului 1943, iar orchestra i-a salvat viața, și datorită faptului că erau foarte puțini violonceliști disponibili. În octombrie 1944, Armata Roșie a înaintat către Auschwitz, iar, alături de alți 3000 de prizonieri, Anita a fost evacuată la Bergen-Belsen, supraviețuind acolo aproximativ șase luni fără aproape nimic de mâncare, fiind eliberată, apoi de Armata Britanică. În noiembrie, 1945, Anita a depus mărturie la judecata din Belsen împotriva comandantului de lagăr, Josef Kramer, a medicului Fritz Klein, și a comandantului adjunct, Franz Hössler, care au fost condamnați la moarte, și spânzurați în același an. În 1996 a publicat cartea de memorii, *Inherit the Truth*, iar de-a lungul anilor a apărut într-o mulțime de interviuri televizate.

O descoperire remarcabilă face posibilă ascultarea cântecelor victimelor Holocaustului.

Descoperite într-o canistră, în vara anului 1946, „Cântecele din Henonville” conțin melodii în idiș și germană cântate de supraviețuitorii din lagărele de concentrare. Înregistrările fac parte din munca Dr. David Boder, care a intervievat cel puțin 130 de supraviețuitori evrei după al Doilea Război Mondial. Acesta a dorit să păstreze în timp istoria celor care au îndurat „orori inimaginabile”. La 17 ani după realizarea înregistrării, cercetătorii au regăsit trola cu melodiile pe care forțele naziste îi obligau pe prizonieri să le cânte și le-au arhivat la Centrul Cummings din SUA.

Fragmente musicale compuse de prizonieri din lagărul de la Auschwitz în timpul Holocaustului au fost interpretate pentru prima dată după ce au fost restaurate. Spectacolul *Orchestras of Auschwitz* de la teatrul *Sadler's Wells* din Londra, conține patru dintre cele peste 200 de partituri descoperite în 2015 de dirijorul și compozitorul Leo Geyer în timpul unei vizite în lagărul de exterminare în același an.

Acea muzică a fost în mare parte distrusă, așa că ceea ce a rămas aproape că seamănă cu un puzzle destrămat, cu excepția faptului că există multe fragmente și toate sunt amestecate împreună, a dezvăluit Leo Geyer.

Muzica recuperată astfel de Leo Geyer a putut fi ascultată pentru prima dată în 24 noiembrie 2023 în cadrul concertului său prin care a marchat cea de-a 10-a aniversare a orchestrei *Constella Music*, iar reprezentația a rămas fidelă instrumentelor folosite la acea vreme de deținuți.

40. HOLOCAUSTUL – O LECȚIE DIN TRECUȚ PENTRU PREZENT ATELIERE DE COMBATERE A DISCURSULUI INSTIGATOR LA URĂ

Pop Constanța
Clubul Copiilor Năsăud

Holocaustul reprezintă una dintre cele mai tragice perioade din istoria umanității, un act de barbarie care a dus la uciderea a aproximativ șase milioane de evrei, dar și a altor grupuri etnice și sociale, victime ale urii, intoleranței și ideologiilor extremiste. Această tragedie globală nu a fost doar o catastrofă umanitară, ci a demonstrat și pericolele uriașe ale discursului instigator la ură atunci când nu este contracarat de educație, justiție și empatie.

Studierea Holocaustului nu se rezumă doar la comemorarea victimelor, ci include și o înțelegere mai profundă a mecanismelor care au dus la această nenorocire. Astfel, educația contemporană include tot mai mult ateliere de combatere a discursului instigator la ură, care au scopul de a ajuta tinerii să recunoască, să înțeleagă și să răspundă la formele actuale de ură și intoleranță.

În ultimii ani, au fost dezvoltate mai multe programe educaționale dedicate prevenirii discursului de ură, destinate elevilor și tinerilor. Aceste ateliere nu doar că informează, dar oferă și abilități practice de recunoaștere și reacție în fața intoleranței.

Ce sunt atelierele de combatere a discursului de ură?

Atelierele sunt sesiuni interactive care combină teoria cu activități practice, scopul fiind acela de a învăța tinerii: implicațiile discursului instigator la ură, cum să recunoască discursul de ură în viața cotidiană sau în mediul online, cum să reacționeze într-un mod responsabil și constructiv atunci când sunt martori ai unor astfel de discursuri.

Aceste ateliere sunt deosebit de importante pentru prevenirea răspândirii unor atitudini discriminatorii și extremiste, mai ales în rândul tinerelor generații, care sunt expuse constant la influențe diverse.

Exemple concrete de bune practici:

1. Programul „No Hate Speech Movement” (Consiliul European)

Un exemplu de succes internațional este campania „No Hate Speech Movement”, care a implicat zeci de mii de tineri din Europa, inclusiv din România. Elevii au participat la ateliere în care au analizat exemple de mesaje de ură din mediul online, au învățat cum să raporteze astfel de conținuturi și au creat

campanii pozitive pentru promovarea toleranței și respectului.

Activitate practică: Elevii au fost provocați să creeze propriile mesaje „anti-hate” sub forma unor postere digitale, videoclipuri scurte sau meme-uri care promovează diversitatea și respectul reciproc.

2. Ateliere organizate de „Salvați Copiii România”

Aceste ateliere au avut loc în școli din întreaga țară și s-au concentrat pe identificarea bullying-ului, cyberbullying-ului și discursului de ură online. Copiii au participat la jocuri de rol în care au exersat reacția corectă atunci când sunt martori la atacuri verbale sau situații discriminatorii.

Activitate practică: Elevii au fost împărțiți în echipe și au simulat scenarii reale: cum să sprijine o victimă a discursului de ură și cum să ia atitudine fără violență sau escaladare.

3. Proiectul „Young Voices Against Hate” (Vocea Tinerilor împotriva Urii)

Acest proiect a fost implementat în școli din Europa Centrală și de Est, inclusiv în România, având scopul de a educa tinerii despre efectele istorice ale discursului de ură, în special în contextul Holocaustului, și despre responsabilitatea civică.

Activitate practică: Participanții au redactat „Declarații împotriva urii”, care au fost expuse în școli și în comunități locale ca mesaje de conștientizare.

Impactul atelierelor asupra elevilor

Participarea la aceste ateliere aduce multiple beneficii: dezvoltă empatia și spiritul civic, încurajează gândirea critică și abilitatea de a identifica manipularea informațională, îi învață pe elevi să recunoască și să răspundă responsabil la discursuri toxice, pregătește tinerii pentru a deveni cetățeni activi și responsabili, capabili să apere valorile democrației și ale drepturilor omului.

Prin înțelegerea Holocaustului și prin educația împotriva urii, elevii învață că indiferența și tăcerea pot alimenta tragedii, iar curajul, solidaritatea și implicarea pot salva vieți.

Holocaustul ne învață o lecție dureroasă pe care nu trebuie să o uităm niciodată: ură și intoleranță nu trebuie niciodată să câștige. Atelierele de combatere a discursului instigator la ură reprezintă o modalitate eficientă de educație civică, oferindu-le tinerilor instrumentele necesare pentru a construi o societate mai respectuoasă, tolerantă și solidară. Prin aceste inițiative, lecțiile trecutului se aplică în prezent, iar speranța într-un viitor mai uman devine din ce în ce mai reală.

Bibliografie

- Consiliul Europei, No Hate Speech Movement, 2012–2017.
- Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”, Holocaustul din România.
- Salvați Copiii România, Raport privind bullying-ul și discursul de ură în școli, 2022.
- Elie Wiesel, Noaptea, Editura Hasefer, București, 2004.
- UNESCO, Educating for a better future: Understanding Holocaust and combating hate speech, 2020.

41. HOLOCAUSTUL – O LECȚIE PENTRU TINERII SOCIETĂȚII ACTUALE

Pușcaș Florina Raveca

Liceul Tehnologic „Liviu Rebreanu” Maieru

Holocaustul reprezintă unul dintre cele mai cumplite genociduri din istoria umanității. Termenul de Holocaust vine de la „holos” („totul” în greacă) și kaein („a arde” în greacă). Holocaustul, cunoscut și drept șoah („calamitate” în ebraică), a avut loc în timpul celui de-al Doilea Război Mondial (1939-1945), fiind întreprins de către Germania nazistă a lui Adolf Hitler. Ținta acestui genocid au fost evreii, considerați a fi o rasă inferioară (sub-umană) de către regimul nazist. Aceștia erau duși în așa-zisele lagăre de concentrare, unde erau uciși, de cele mai multe ori utilizându-se metode extrem de crude. În timpul Holocaustului se estimează că ar fi murit aproximativ 6 milioane de evrei, de toate vârstele, majoritatea acestora provenind din state europene.

Holocaustul reprezintă una dintre cele mai întunecate perioade din istoria omenirii, caracterizată prin persecutarea sistematică și exterminarea a aproximativ șase milioane de evrei europeni de către regimul nazist german și colaboratorii săi între anii 1933 și 1945. Acest genocid fără precedent a început odată cu ascensiunea lui Adolf Hitler la putere în Germania și s-a intensificat dramatic în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

Cronologia persecuțiilor a evoluat gradual, începând cu boicotarea afacerilor evreiești (1933), continuând cu Legile de la Nürnberg (1935) care au eliminat drepturile civile ale evreilor, Kristallnacht (1938) când sinagogi și afaceri evreiești au fost distruse sistematic, și culminând cu "Soluția Finală" - planul de exterminare totală a evreilor europeni implementat după Conferința de la Wannsee din ianuarie 1942. Lagărele de concentrare și exterminare precum Auschwitz-Birkenau, Treblinka, și Belzec au devenit simboluri ale mecanismului industrial de ucidere în masă.

România a parcurs un drum complex în ceea ce privește recunoașterea, asumarea și integrarea Holocaustului în sistemul educațional național. Un moment decisiv în acest proces a fost reprezentat de introducerea disciplinei obligatorii "Istoria Evreilor. Holocaustul" în curriculum-ul școlar începând cu anul școlar 2023-2024. Această decizie marchează recunoașterea oficială a importanței studierii acestui subiect pentru formarea tinerelor generații și reflectă angajamentul României față de valorile democratice și drepturile omului.

Noua disciplină a devenit obligatorie pentru elevii claselor a XI-a și a XII-a, urmărind să ofere o perspectivă comprehensivă asupra istoriei comunităților evreiești, cu accent special pe perioada Holocaustului și pe realitățile din România în acea perioadă. Curriculum-ul acoperă atât contextul european, cât și particularitățile situației din România, unde aproximativ 280.000-380.000 de evrei români și ucraineni au fost uciși în timpul regimului Ion Antonescu și al ocupației fasciste din nordul Transilvaniei.

Provocări inițiale :

- Recunoașterea tardivă a responsabilității statului român
- Lipsa materialelor didactice specializate
- Pregătirea insuficientă a cadrelor didactice față de abordarea acestui subiect sensibil

Inițiative educaționale:

- Programele de formare pentru profesori (2000-2010)
- Introducerea unor capitole despre Holocaust în manualele de istorie
- Organizarea de seminarii și conferințe naționale

Un rol esențial în promovarea educației despre Holocaust l-au avut instituțiile specializate precum Institutul de Iudaică și Istorie Evreiască, Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România "Elie Wiesel", Federația Comunităților Evreiești din România și diverse organizații non-

guvernamentale. Aceste entități au contribuit la pregătirea profesorilor, dezvoltarea de materiale educaționale și organizarea de evenimente comemorative și educative.

Un aspect esențial al pedagogiei Holocaustului este menținerea unui echilibru între reflecție și acțiune. Educatorii trebuie să creeze spații sigure pentru explorarea emoțională a subiectului, permițând elevilor să proceseze informațiile tulburătoare și să reflecteze asupra semnificațiilor personale. În același timp, este crucial să se orienteze aceste reflecții către acțiuni concrete în prezent, încurajând elevii să identifice modalități prin care pot combate prejudecățile și discriminarea în propriile comunități.

Rolul muzeelor și al instituțiilor non-formale în educația despre Holocaust este fundamental. Vizitele la memoriale și muzee oferă experiențe de învățare autentice și profunde, transformând statisticile abstracte în narațiuni personale și tangibile. Aceste instituții, prin expozițiile lor specializate, programele educaționale și resursele pentru profesori, completează și îmbogățesc semnificativ învățarea din sala de clasă. În România, Muzeul Național de Istorie a României, Memorialul Victimelor Holocaustului din București și diverse expoziții itinerante reprezintă resurse valoroase pentru educatori.

Dincolo de transmiterea cunoștințelor istorice, educația despre Holocaust joacă un rol fundamental în formarea conștiinței civice a tinerilor. Acest proces educațional complex contribuie la dezvoltarea unui set de valori, atitudini și comportamente esențiale pentru participarea activă și responsabilă în societatea democratică. Prin explorarea mecanismelor sociale și psihologice care au făcut posibil Holocaustul, elevii dobândesc instrumente conceptuale pentru a înțelege și a combate injustițiile contemporane.

Cultivarea empatiei și a gândirii critice reprezintă dimensiuni complementare ale acestui proces educațional. Prin contactul cu mărturiile supraviețuitorilor și cu istoriile personale ale victimelor, elevii dezvoltă capacitatea de a se conecta emoțional cu experiențele celor persecutați. Simultan, ei sunt încurajați să analizeze critic mecanismele propagandei, procesele de deumanizare și manipulările ideologice care au facilitat acceptarea socială a persecuțiilor. Promovarea valorilor democratice și a respectului pentru drepturile omului constituie finalitatea acestui proces educațional. Studiul Holocaustului evidențiază consecințele catastrofale ale abandonării acestor valori și importanța apărării lor active. Elevii sunt încurajați să integreze principiile pluralismului, toleranței și respectului reciproc în propriul sistem de valori și să le aplice în interacțiunile cotidiene. Ei învață să recunoască manifestările subtile ale prejudecăților și discriminării și să le contracareze prin dialog, educație și acțiune civică.

Educația despre Holocaust reprezintă mult mai mult decât un simplu exercițiu de rememorare istorică; ea constituie un proces transformativ care conectează trecutul cu prezentul și viitorul. Prin cultivarea memoriei active a acestei tragedii istorice, societatea contemporană reafirmă angajamentul său față de valorile fundamentale ale demnității umane și prevenirii violențelor colective.

Memoria Holocaustului trebuie să depășească comemorările ritualice și să se transforme într-o conștiință activă care informează deciziile etice cotidiene și orientările valorice ale societății. Acest lucru implică integrarea profundă a studiului Holocaustului în cultura educațională și civică, precum și dezvoltarea unor practici memoriale inovatoare, adaptate sensibilităților contemporane.

Bibliografie:

1. Ioanid Radu, 2019, Holocaustul în România, Editura Polirom, București,
2. ro.wikipedia.org
3. www.inshr-ew.ro

42. HOLOCAUSTUL PRIN OCHII UNEI SUPRAVIEȚUITOARE

Rusu Cristina/ Damian Monica
Colegiul Tehnic Infoel Bistrița

Percepția noastră asupra Holocaustului s-a conturat prin lectura cărților de specialitate și din mass-media. Ni s-a părut îngrozitor, dar n-am conștientizat, probabil, adevărata dimensiune a dezastrului petrecut, nu cu mult timp în urmă, în inima Europei. Cine, însă, a avut ocazia să stea de vorbă cu un supraviețuitor al Holocaustului sau să viziteze lagărele de la Auschwitz cu siguranță, a conștientizat mult mai mult ororile petrecute sub ochii comunității internaționale.

În anul 2005, am avut ocazia să vorbesc cu o supraviețuitoare a Holocaustului (n.r. prof. Rusu Cristina). În Cluj Napoca, într-un apartament foarte modest, din centrul orașului, a trăit ultimii ani din viață, Erzsebet Goldstein, unul dintre puținii evrei scăpați din lagărele morții. Am vizitat-o, am stat de vorbă și mi-a înmănat o foaie îngălbenită de vreme cu gândurile domniei sale, așternute pe hârtie cu ocazia uneia dintre comemorările evreilor morți la Auschwitz.

„De 57 de ani, ne adunăm, în fiecare an, să comemorăm membrii noștri de familie-pierduți în Holocaust. Astăzi, 18 iunie 2001, ne-am adunat din nou în sinagoga evreiască de pe Horea, aprinzând iar 6 lumânări, ca simbol al celor 6 milioane de evrei, deportați. Mă asaltează amintirile! Și eu am fost la Auschwitz.

După o scurtă căsnicie (octombrie 1941-martie 1942), la Jibou, soțul meu a fost ridicat într-o dimineață de niște jandarmi și nu l-am mai văzut de atunci. Abia în februarie 1944 am primit un aviz de la Crucea Roșie, că soțul meu a murit undeva în Ucraina. Am venit acasă, la părinții mei la Cluj.

De aici, în dimineața zilei de 4 mai 1944, au intrat jandarmii în casa noastră și ne-au obligat să ne îmbrăcăm rapid, să împachetăm obiectele necesare, deoarece nu ne mai întorcem.

Jandarmii ne-au încolonat pe toți din strada noastră (copii, femei, bătrâni) și am pornit astfel la fosta fabrică de cărămidă. Aceasta era ghetoul din Cluj, împrejmuț de garduri cu sârmă ghimpată.

Pe drum, ne-am întâlnit cu alte coloane, formate în alte străzi. Coloana de evrei s-a îngroșat din ce în ce mai mult, pe drumul parcurs până la ghetou. Ajunși la ghetou, ne-am instalat pe jos, cine unde apucase. Desigur nu aveam mobilă (pat, masă, scaun) sau instalații sanitare sau altceva. Jandarmii se plictiseau. De aceea au ordonat ca toți bărbații peste 50 de ani (și tatăl meu) să se încoloneze în jurul ghetoului, cu mâinile pe șolduri, tupilați, să sară ca broaște.

La sfârșitul lunii mai au început deportările. Eu cu familia mea am făcut parte din primul lot, ce a fost deportat. Iar ne-au încolonat în rânduri de câte cinci. A apărut comandantul. L-am recunoscut ca fiind fostul meu coleg, care nu făcea politică, îi plăceau arii din opere, am cântat împreună și acum în uniformă. Mătușa mea m-a îndemnat: uite-l pe colegul tău, întreabă-l unde ne duc. Am ieșit pentru prima dată din rând (am mai ieșit încă de două ori la Auschwitz și am plătit scump pentru această îndrăzneală). L-am întrebat unde ne duc. El foarte furios, mi-a răspuns: înapoi în rând-veți merge acolo unde au fost duși și polonezii”. Mătușa mea a strigat: „Doamne, Dumnezeule, la Dachau”. Nimeni n-a auzit încă de Auschwitz. Nici despre Dachau nu știau nimic, evreii n-au avut voie să aibă în proprietatea lor radiouri. Mătușa mea, probabil, a ascultat știrile la vecinii creștini.

Și a început marșul nostru spre vagoanele de vite- unde cca 100 de persoane- femei, bărbați, bătrâni, copii au fost înghesuiți într-un vagon. Ușile au fost închise și pecetluite pe dinafară. Aerul a intrat doar pe o fereastră mică. Era o senzație de sufocare, din cauza lipsei de aer. În vagon nu a fost suficient loc, ca toată lumea să se așeze- și astfel eu am stat lângă geam și m-am așezat puțin, din când în când, schimbându-mi locul cu cineva. Într-un colț era o femeie gravidă, probabil a născut în tăcere, n-am văzut-o coborând din vagon la sosire.

Firește, în afară de lipsa de aer, de apă, mai lipsea și un WC. A fost băgat, în vagon, un butoi mare. A fost ceva cumplit, o asemenea instalație. Și au fost unii, care n-au reușit să ajungă la butoi (bunicul meu) și au murit în brațele celor dragi- iar trupurile neînsuflețite au intrat în putrefacție.

În fine, am ajuns la destinație- Auschwitz. Era în zori – și prin geamul mic, am văzut o lumină orbitoare (n-am știut că vine de la camera de gazare). Am spus ușurată: „aici e civilizație, nu ni se poate întâmpla, nimic rău”. Nu mi-am închipuit că este un lagăr special construit pentru nimicirea milioane de evrei (2 milioane din 14 națiuni și 6 milioane dintr-o singură națiune – evreii, dintre care 1,6 milioane de copii. La sosire, după deschiderea ușilor vagoanelor, am coborât și ne-am încolonat – bărbații separat- femeile separat, în rânduri de câte cinci. Aici am văzut-o pentru ultima oară pe soția unui medic din Cluj, cu o fetiță de cca 4-5 ani.

Noi ne-am încolonat: mătușa, mama cu două cumnate (Nelli, Babi). Înaintea rândului nostru: o bătrână, o femeie cu o fetiță în brațe – și încă trei persoane. Prizonierii polonezi strângeau lucrurile și șopteau: „dați copiii pentru bătrâni”. Ei știau deja că bătrânii și copiii sunt gazați imediat. Femeia din fața mea i-a dat copilul, bătrânei. A apărut medicul dr. Mengele (azi sinonim cu noțiunea de ucigaș de masă). Cu o cravașă în mână, arăta fie la stânga, la moarte (gazare), fie la dreapta, la sclavie. La stânga, oamenii urmau să fie gazați imediat. Spre stânga a mers bătrâna cu fetița din rândul de dinaintea mea. Fetița striga: „mamă”, dar ea nu s-a uitat într-acolo, n-ar fi suportat despărțirea. În acea dimineață, am văzut-o, ultima dată, pe mama mea. Ea a ajuns la stânga. Mai striga: „nu mă lăsa singură, nu pot munci!”. Iar am ieșit din rând, să merg cu ea, dar cineva m-a lovit să mă întorc, în rândul meu. N-am avut ocazia s-o sărut. Să-i spun: „rămăi cu bine, mamă, ce oricum nu ar fi realizat.”

Trista poveste s-a întâmplat în ziua de 27 mai 1944, acum 57 de ani. O lumânare aprinsă în fiecare an, cinstește memoria lor, a părinților și a celor 40 de membri pe care familia noastră i-a pierdut în Holocaust.

Aceste evenimente întipărite în mintea și sufletul meu, le voi purta cu mine, până la mormânt. Miile de lacrimi care curg din ochii mei, nu vor putea șterge aceste triste amintiri”.

În vizită cu elevii de la Infoel la Auschwitz (aprilie 2016)

Supraviețuitoarea Holocaustului a trecut poarta veșniciei, dar gândurile sale înșirate pe foile de hârtie răsună în veșnicie, amintindu-ne că cuvintele lui Albert Einstein care ne-a avertizat că: **„Lumea nu va fi distrusă de cei care fac rău, ci de aceia care îi privesc și refuză să intervină.”**, sau de cele ale Papei Felix al III-lea: **„A nu te împotrivi greșelii înseamnă să o încuviințezi, iar a neglija să ne confruntăm cu oamenii răi, când o putem face, e un păcat cu nimic mai mic decât a-i încuraja”.**

43. USING DRAMA ACTIVITIES TO TEACH CREATIVELY ABOUT THE HOLOCAUST

Tomi-Sătmăr Alina

Liceul de Muzică „Tudor Jarda”, Bistrița

Drama is a very important tool in helping us construct meaning about the world we live in. By inserting themselves into other people's lives, through drama scripts inspired by texts from poems, memoirs, or diaries written by Holocaust survivors, students can better reflect, research and demonstrate the lessons that history has to teach us. This paper focuses on the drama activities carried out with high school students, between October 2023 – April 2025, during two international transdisciplinary projects, whose main goal was to teach about intercultural education, history, antisemitism, critical thinking, creative expression, anti-discrimination, tolerance, human rights and hate speech.

Can drama be used in a transdisciplinary project, to teach about the Holocaust, antidiscrimination and antisemitism while being respectful of the memory of victims and survivors? Can drama make use of critical and creative thinking skills to teach about the past so that we can compare and contrast contemporary issues and historical events? The answer to these questions is a definite “yes” and the projects carried out in the previous school year as well as the current one, with high school students, were positive examples.

The best Holocaust-related theatre moments have immense potential to engage students' curiosity, to give them a greater sense of the moral and emotional complexity of the Holocaust, and to appreciate the humanity of all involved. It enables them, through the power of the written and spoken word, to reflect on the experiences of victims and the ethical choices made by perpetrators, bystanders and others. They can gain greater understanding of the lives of ordinary people not too dissimilar to themselves and – ultimately – grapple with a host of challenging questions about what it means to be human. These questions seldom lend themselves to easy answers but this is one of the strengths of Holocaust education, encouraging students to reflect critically on issues of identity, behavior and ethics, issues that offer unique opportunities to be explored through expressive arts such as drama.

Studying the Holocaust through drama activities can enrich students' learning experience, especially if a cross-curricular approach is adopted. Indeed, studying of the Holocaust can encourage students to reflect on the nature and role of literature itself, given the claim often made by survivors that language itself is incapable of properly capturing experiences.

Teaching about the Holocaust, even during a transdisciplinary project, is not something that can be handled easily. The issues of life and death, the controversial issues of racism, antisemitism, prejudice, persecution, human rights, are difficult to confront. It is definitely not a light subject to work on, but it is a subject that needs to be taught in order to know the past so we can learn its valuable lessons and engage the students with the realities they may face. The American philosopher Berel Lang, who devoted most of his work to the study of the Holocaust, addresses the relations between ethics and art in the context of contemporary discussions of the Holocaust. Are certain aesthetic means or genres “out of bounds” for the Holocaust? To what extent should artists be constrained by the “actuality” of history - and is the Holocaust unique in raising these problems of representation? “The phrase “art within the limits” would be a provocation even if the limits were left unspecified.” (Lang, 2000, p.18) Lang views Holocaust representation as limited by a combination of ethical and historical constraints. However, all Holocaust representation must face the test of whether its referent would not be more authentically expressed by silence—that is, by the absence of representation (Lang, 2000, p.88):

/.../ silence is a limit for every individual representation or image, establishing the barrier of a simple but universal test. This is the question of whether, in comparison with the voice heard in the representation being considered, silence itself would have been more accurate or truthful or morally responsive.

“Never Again!” and “Surviving Evil” were definitely projects that we could not have done without and silence was never an option when it came to speaking and acting against hate and antisemitism. These complex projects involved literature, drama, music, history, and culture but, in the end, they turned into something that encompassed so much more. We, the teachers involved in their development, reached students and transformed them, we enlarged their horizons, we empowered them to grow, we turned them into better people, who know more and can better apply principles of intercultural education, human rights, anti-discrimination or antisemitism to create a better world for all of us. This transformation was strongly connected to the power of drama and the way it can give more meaning and value through enactment.

Starting from one of the most horrific moments in world history, the Holocaust, the activities of the project also relied on creative expression so that they could connect the past with the present through the filter of the students’ imagination. Teaching creative thinking also meant teaching the students on how to become more inquisitive and more imaginative in their explorations, to collaborate, to be persistent and disciplined in their approach. All these creativity dispositions, mentioned by Lucas and Spencer (2017), are essential when it comes to teaching creativity in school, and such transdisciplinary projects, which also involved artistic expression, completely focused on growth mentality, a learning environment prone to openness and real practice in order to solve issues and reach clear conclusions: artistic exploration truly expands knowledge.

Through cultural visits at museums – Muzeon in Cluj-Napoca, or memorials – The Elie Wiesel Memorial House in Sighet, we wanted to create more empathy and solidarity in the young people. In this way, “Night”, by Elie Wiesel, was not just a highly impressive memoir about the horrors of being imprisoned in Auschwitz; the book became more powerful when you heard Elie Wiesel and his speeches, when you visited his memorial house and you clearly understood the quote at the end of his book, while looking at yourself in the big mirror inside his former house. Furthermore, trying to creatively work on presenting the book and its themes in a short video was a task that involved a lot of insight, empathy and it also fostered deeper emotional understanding and critical thinking.

Due to the fact that we are a vocational school, it was of extreme importance to rely on students’ talent and our music teachers’ guidance to create memorable events, in a unique approach, during which music and drama mingled in order to ensure that art and culture can fight the right battles and stand as a vow to remember the Holocaust victims and to serve as hope, reminding us of our shared responsibility to build a more just and compassionate world. Such an event was the concert in the synagogue from Bistrița, on the 25th of January 2024, close to the International Day of Commemoration in Memory of the Victims of the Holocaust, or the concert “Custodians of Memory” in January 2025. With the support of the Mazel Tov band from Cluj-Napoca, the students sang songs in Yiddish and Hebrew. They also interpreted, in a dramatic display, extracts from Olga Lengyel’s memoir “Five Chimneys”, poems from Ruth Steinberg’s volume “A Certain Frame of Reference”, monologues inspired by the tragedies of the Holocaust, poems by Primo Levi, texts from Anne Frank’s and Miriam Korber-Bercovici’s journals. In this regard, the texts proved to be a stimulus material in the drama(tic) moments as they can be applied in the creation of pieces based on the Holocaust, both because of their expressive power and because of their openness to interpretation. Art is (still) a key element in transmitting powerful ideas, whether we used historically authentic sources alongside works of fiction, integrating music specific to the Jewish culture and rendering themes that were impactful enough to emotionally move.

Through monologues taken from the books or inspired by extracts from them, students developed their sense of understanding and compassion towards the victims of this tragic moment in history. The events were no longer something that happened long ago, they became moments that taught valuable lessons.

Books also provided a historical context, helping readers understand the factors that led to the Holocaust, including antisemitism, the rise of Nazi ideology, and the social, political, and economic conditions of the time. Students explored the broader impact of the Holocaust on society, culture, and

politics with the help of the famous cartoon “Maus” by Art Spiegelman “Girl in the Blue Coat” by Monica Hesse or Jane Yolen’s “The Devil’s Arithmetic”. These books convey complex historical events and themes in accessible ways, fostering empathy, critical thinking, and moral reflection. Through drama activities inspired by these two books, students pondered upon difficult questions about human nature, prejudice, resistance, and the consequences of indifference.

Many books about the Holocaust emphasize the importance of tolerance, diversity, and respect for human rights. They highlight the consequences of intolerance and discrimination, encouraging readers to confront prejudice and injustice in their own lives and communities. Turning texts into short scenes and having the freedom to choose what scene to perform served as important vehicles in activating creativity and moral reflection.

All in all, it was a privilege to work on such complex projects such as “Never Again!” and “Surviving Evil”. The activities I personally coordinated were meant to connect students to an honest spirit of Holocaust remembrance, education, and cultural preservation. By embedding critical and creative thinking into these theatre strategies, students not only learnt about the Holocaust and antisemitism in a more meaningful way but they also developed the analytical skills necessary to engage with complex historical and ethical issues. Last but not least, by actively participating in the creation and performance of theatre pieces, students felt empowered to take action against injustice and to advocate for human rights in their own lives.

Bibliography

Lang, Berel (2000). *Holocaust representation: art within the limits of history and ethics*, Johns Hopkins University Press, USA

Lang, Berel (2012). *Philosophical Witnessing: The Holocaust as Presence*, Brandeis University Press, USA

Lucas, Bill & Spencer, Ellen (2017). *Teaching Creative Thinking: Developing learners who generate ideas and can think critically*, Crown House Publishing, UK